

ბ. გუხნიკაშვილი

გათუვის თეატრი

საქართველოს თეატრალური საზოგადოება
თბილისი
1979

ასი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც ოსმალთა მიერ მიტაცებული აქარა რუსეთ-ოსმალეთის ომში გამარჯვების შედეგად საქართველოს შემოუერთდა.

აქარის შემოერთებიდან ერთი წლის შემდეგ, 1879 წლის 9(20) ივლისს, ბათუმში აღგილობრივმა სცენისმოყვარეებმა გამართეს პირველი ქართული წარმოდგენა და ამით დასაბამი მისცეს ქართული თეატრის არსებობას ბათუმში. 1979 წელს ქართული თეატრალური კულტურის ამ ღირსშესანიშნავე თარიღიდან ასი წელი შესრულდა. წინამდებარე ნაშრომიც ბათუმის დრამატული თეატრის ამ საიუბილეო თარიღის ეძღვნება. მასში ქრონოლოგიური წესითაა აღწერილი ბათუმის თეატრის ისტორია, კერძოდ მოთხრობილია ბათუმში თეატრალური ხელოვნების ეგრეთ წოდებულ სცენისმოყვარულ პერიოდზე, პროფესიული დასების საქმიანობაზე და სახელმწიფო თეატრის შექმნაზე დღიდან საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა, აგრეთვე ი. კავკავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის შინაარსიან მოღვაწეობაზე დღემდე.

© საქართველოს თეატრალური საზოგადოება, 1979

М — 605

80105

სცენისმოცუვარეთა პირველი წარმოდგენები

აჭარის შემოერთება. ოსმალეთმა 1726 წელს საბოლოოდ დაიმკვიდრა მთელი აჭარა და ასორმოცდაათი წელი ფლობდა ჩვენი ქვეყნის ამ განუყრელ ნაწილს.

საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ მეფის მთავრობა ცდილობდა ბათუმის ხელში ჩაგდებას, რადგან იგი მნიშვნელოვანი სავაჭრო და სტრატეგიულად ხელსაყრელი ადგილი იყო შავ ზღვაზე. მაგრამ ვერ შეძლო ეს, თუმცა ფეხი მაინც შედგა: 1858 წელს ბათუმში დაარსდა რუსეთის სანაოსნო საზოგადოების სააგენტო და გაჩაღდა ნაოსნობა ფოთიდან ოდესამდე. ბათუმი იმ დროს პატარა ქალაქს წარმოადგენდა. ნიკო ნიკოლაძის დახასიათებით, ქალაქი „ბათუმი ასიოდე უბედურ სახლს და ქოხს ჰქვია. ზოგი მათგანი დაბწნილი და შეტკეჩილი ფაცხაა, ზოგი ფიცრულია. ორიოდე შენობა ქვიტკირისაც იქნება“.

სამოცდაათიან წლებში რუსეთ-ოსმალეთის ომის შედეგად, საზავო ხელშეკრულებით, ბათუმი და მთელი აჭარა რუსეთს მიეკუთვნა. 1878 წლის 25 აგვისტოს ბათუმში რუსეთის ჯარი შევიდა და დაწესდა რუსული მმართველობა.

აჭარის შემოერთებამ დიდი სიხარული გამოიწვია ქართველ ხალხში. 1878 წლის ნოემბერში თბილისში გულთბილად მიიღეს 16 კაცისაგან შემდგარი აჭარელთა დეპუტაცია. ამ მიღებას დაესწრო მოწინავე ქართველობა: გრიგოლ ორბელიანი, აკაკი წერეთელი, დიმიტრი ყიფიანი, გიორგი წერეთელი, პეტრე უმიკაშვილი და მრავალი სხვა. დეპუტაციას მიესალმნენ გრ. ორბელიანი და აკ. წერეთელი.

ილია ჭავჭავაძის „ივერია“ (№ 1, 1879) წერდა: „ბერლინის ხელშეკრულებამ ერთი სიკეთე შეგვძინა და ამ მხრივ შარშანდელი წელიწადი ჩვენთვის ფრიად ღირსსახსოვარია: ჩვენი ძმები, ჩვენი სისხლხორცნი, ჩვენთან ერთად „მებრძოლნი შავი ბედისა“, ჩვენი გმირების ბუდე, ჩვენის უწინდელის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო, — დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა და თუ კარგად მოექცევით, ვის ხელთაც აწ მათი ბედია, — ჩვენთან იქნება კიდევ სამუდამოდ“.

აღსანიშნავია, რომ რუსეთ-თურქეთის ამ ომში ბევრმა ქართველმა მოხალისემ მიიღო მონაწილეობა და ეს, პირველ ყოვლისა, აჭარის შემოერთების სწრაფვით იყო გამოწვეული.

აჭარის შემოერთებისთანავე ქართველმა ინტელიგენციამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია აჭარელთა გათვითცნობიერების საქმეს და, რამდენადაც ცარიზმის კოლონიური ჩაგვრის მძიმე პირობებში იყო შესაძლებელი, ყოველგვარად შეეცადა მშობლიური ქართული სწავლა-განათლება გაეგრძელებინა აჭარელთა შორის (ჭ. ჩხეიძე. ბათუმი. ისტორიული ნარკვევთ, ბათუმი, 1959).

პირველი ქართული წარმოდგენა ბათუმში. სუსტი და უღონო იყო 70-იანი წლების ქართული თეატრი. მიუხედავად ამისა, მან მაინც შეიტანა თავისი წვლილი აჭარელთა კულტურულ ცხოვრებაში.

შემოერთებისთანავე ბათუმში ბევრი ქართველი მუშა, მოსამსახურე თუ ვაჭარი ჩავიდა. მათ შორის აღმოჩნდნენ თეატრის მოყვარულნიც. დაიწყეს წარმოდგენების მართვა, რომლის მიზანს შეადგენდა აჭარაში ქართული თეატრალური ხელოვნების დანერგვასთან ერთად წარმოდგენებიდან შემოსული ფულით ქართული სკოლების შენახვა.

პირველი ქართული წარმოდგენა ბათუმში გაიმართა 1879 წლის 8(20) ივლისს. წარმოდგენის ინიციატორი იყო ბათუმის პოლიცმაისტერის მეუღლე ქეთევან ჟურული. წარმოდგენის მონაწილეთა შორის მოხსენიებულია ლევან მჭედლიშვილიც (იგი იყო მამა ვახტანგ მჭედლიშვილისა, რომელიც ცხრაასიანი წლების მოსკოვის სამხატვრო თეატრში მოღვაწეობდა რეჟისორად, ხელმძღვანელობდა თეატრის მეორე სტუდიასაც; 1923 წელს კი მოსკოვში დააარსა ქართული დრამატული სტუდია).

სცენისმოყვარეებმა წარმოდგინეს ზ. ანტონოვის კომედია „განა ბიძიამ ცოლი შეირთო?“. შემოსავალი გამიზნული იყო ბათუმის ქართული სკოლის სასარგებლოდ.

გაზეთი „დროება“ (№ 144, 1879) დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ამ ფაქტს და აქებდა წარმოდგენის ინიციატორებს. გაზეთი წერდა: „...საზოგადოდ, საზოგადოებისაგან სპექტაკლს ესწრებოდნენ ბათუმის წარჩინებული პირნი. ერთხმად ისმოდა დიდი მადლობა და თანაგრძნობა... ახალ ქვეყანაში, ახალ ქართველებთან, პირველ ქართულ წარმოდგენას სკოლის გახსნის მიზნით საკმარისი შთაბეჭდილება მოუხდენია, რადგანაც ბევრისაგან ისმოდა თხოვნა, რომ ამავე მიზნით ხშირად იყოსო წარმოდგენა“.

წარმოდგენა გაიმართა ფიცრულ შენობაში, რომელიც აგებული იყო ახლად დაარსებული რუსული სამოქალაქო სასწავლებლის

ეზოში. ეს ერთადერთი ადგილი იყო იმდროინდელ ბათუმში, სადაც შეიძლებოდა წარმოდგენების გამართვა.

თეატრალური კომიტეტის დრამატული დასის საგასტროლო წარმოდგენები. ბათუმელებისათვის ფრიად სასიხარულო და მნიშვნელოვანი ამბავი იყო თბილისის თეატრალური კომიტეტის დრამატული დასის გასტროლები. დასმა, რომელიც შედგებოდა ახალგაზრდა მსახიობთაგან, 1878-1879 წლებში თბილისში ეგრეთ წოდებული საცდელი სეზონი ჩაატარა. სეზონის წარმატებით დამთავრების შემდეგ თეატრალურმა კომიტეტმა, რომელიც დასს განაგებდა, გადაწყვიტა დასი ზაფხულში საგასტროლოდ გაეგზავნა საქართველოს დაბა-ქალაქებში. დასმა ეს ამოცანაც შეასრულა — წარმოდგენები გამართა გორში, ქუთაისში, ფოთში, ბათუმში და აბასთუმანში.

დასი ბათუმში გემით ჩავიდა ფოთიდან, რადგან ბათუმამდე რკინიგზა ჯერ გაყვანილი არ იყო.

ეს მოგზაურობა ოცი წლის შემდეგ დწერილებით აღწერა დრამატურგმა აექს. ცაგარელმა, რომელიც მაშინ ამ დასის მსახიობი იყო და ეს საინტერესო მოგონება „ივერიაში“ გამოაქვეყნა (შემდეგში იგი დაიბეჭდა 1936 წელს ი. გრიშაშვილის რედაქციით გამოცემულ აექს. ცაგარლის კომედიების კრებულში).

აექს. ცაგარელი აგვიწერს იმდროინდელ ბათუმს: „მაშინდელი ბათუმი ახლანდელი ჩვენი ქალაქის აბანოების უბანს და აშაშხანას მოგაგონებდათ თავისი რამდენიმე მინარეთით, თუმცა რამდენიმე ევროპული სასტუმროც მოიპოვებოდა რიგიანად მოწყობილი, მეტადრე სასტუმრო „ფრანცია“, მაგრამ სიცოცხლით კი სდულდა ეს ნაოსმალეთარი ქალაქი: ვაჭრობა გაცხარებული იყო, ყავახანები და ლუდხანები ხალხით სავსე, მოძრაობა დიდი, გახურებული მუშაობა ახალ შენობებზე, ნავსადგური რუსეთისა და უცხოელი გემებით მთლად გაჭედილი“.

დასის ადმინისტრატორს თბილისიდან აფიშები არ წამოელო იმ იმედით, რომ ბათუმში დაბეჭდავდა, მაგრამ აქ ქართული სტამბა არ აღმოჩნდა. ბოლოს იშვიათი და საინტერესო სარეკლამო ხერხი გამოუგონიათ. „ხელნაწერი აფიშები რამდენი უნდა დაგვემზადებინა, — წერს აექს. ცაგარელი, — რომ მთელ ქალაქს გასწვდომოდა და ან რა თვალსაჩინო იქნებოდა ხელნაწერი აფიშა? ურთიერთშორის თათბირისას შემდეგი გამოვიგონეთ: ბათუმში დღესაც ზაფხულობით ქუჩა-ქუჩა დააქვთ ხოლმე ცივი წყაროს წყალი კოცებით, ხის ფოთლებში გახვეული. ამას ეძახიან „სოუხ-სუს“. წყლის დამტარებელი დადის და ყვირის: „სოუხ-სუ!“ დაწერეთ რამდენიმე აფიშა სხვილის ხელით და ამ წყლის დამტარებლებს ზურგზე დაეკარით

და თანაც დავარიგეთ, რაც უნდა ეყვირათ ქუჩაში. დადიოდნენ ეს ქართველი თათრები და დაზეპირებულ სიტყვებს გაჰკიოდნენ: დღეს თრიათში ქართული თრიათრია, თამაშობენ საფაროვი, გაბუნია, ყიფიანი და სხვა ამგვარად...”

შემდეგ კი ავქს. ცაგარელი იმასაც აღნიშნავს, რომ ბათუმელმა ქართველებმა დიდებული შეხვედრა მოუწყვეს ძვირფას სტუმრებს, განსაკუთრებით ქურულის ოჯახსაო.

ქართული თეატრის ამ პირველმა გასტროლიორებმა ბათუმში პირველი წარმოდგენა გამართეს 12 ივლისს, წარმოდგინეს ი. ერისთავის გადმოკეთებული კომედია „ძალად ექიმი“ და ფეოდოროვის ვოდვეილი „აყალ-მაყალი ცოლ-ქმარს შუა“.

„საზოგადოებამ დიდის აღტაცებით მიიღო ჩვენი ახალი ტრუპა, — წერდნენ „დროებაში“ (№ 149, 1879). — დაესწრნენ თითქმის ყველანი გამოუკლებლად. ბათუმის საზოგადოებისდაგვარ ბლომად იყვნენ მაყურებლები...”

„დროება“ აღნიშნავდა, რომ მაყურებლებს განსაკუთრებით მოსწონებიათ ნატო გაბუნიას სიმღერა, როცა ის ქართულ ტანისამოსში გამოწყობილი დაირის ჟღრივლით გამოჩენილა. გაზეთში წერდნენ: „თითქმის ყველას სახეზე ღიმილი იყო მოდებული და ყველა მოუთმენლად იყო მშვენიერი ხმის გასაგონად. იმ წამს ბევრი იმას ნატრობდა, რომ ორი თვალის მაგიერ ათი თვალი ჰქონოდა და ორი ყურის მაგიერ ოცი ყური... ოჰ რა ხმა იყო ის მშვენიერი ხმა, რომელმაც პირველსავე ამოშვებით ბევრის გონება გაიტაცა „სუბუქ ფრთითა“. „ბრაგოს“ ძახილს და ტაშის კვრას ყურები ჰქონდა წაღებული. იქამდინ აიტაცნენ ზოგიერთები, რომ უკანასკნელი მადლობის თქმისათვის ადგილებიდან წამოხტნენ და სცენაზე მიიჭრნენ...”

15 ივლისს დასმა მეორე წარმოდგენა გამართა. შესრულებული იყო გ. სუნდუკიანის კომედია „პეპო“ და კ. ტარნოვსკის ვოდვეილი „მოტია“. ამჯერად გამოცხადებული არ ყოფილა ნ. გაბუნიას მოსვლა ქართული სიმღერებით, მაგრამ „თქვენ არ მომიკვდეთ, საზოგადოებამ ისეთი ყვირილითა და ტაშის კვრით გამოითხოვა, რომ იქაურობა აიკლეს. იქამდე გაიტაცა იმისმა მშვენიერმა ხმამ ყველა, რომ ერთჯერ და ორჯერ არ იკმარეს სიმღერა: მესამეჯერ და მეოთხეჯერ მოითხოვეს, რომ უფრო კარგად გაეგონათ მშვენიერი, ტკბილი ხმა. მეტის ტაშის კვრით თითქმის ხელის გულებზე ბებერები გაგვიჩნდა...”

სცენისმოყვარეთა წრის დაარსება. პრესის ცნობით, ბათუმის სცენისმოყვარეებს ერთი წლის შემდეგ, სახელდობრ 1880 წლის 23 მარტს, წარმოუდგენიათ მ. ტერ-გრიგორიანის ვოდვეილი „ესეც

შენი მაჰანკლობა“ და ვ. აბაშიძის ვოდველი „ცოლი თუ გინდა, ეს არის“. გაზეთ „დროების“ ცნობით (№ 70, 1880) წარმოდგენა რიგიანი ყოფილა და ხალხიც ბლომად დასწრებია.

წარმოდგენების უფრო ხშირად გამართვა ვერ მოხერხდა სცენისმოყვარეთა ძალების სიმცირის გამო, ქართველი მაყურებელიც არცთუ მრავლად მოიპოვებოდა, მაგრამ ქეთევან ჟურული მაინც თავგამოდებით უძღვებოდა საქმეს და 1882 წელს მუდმივი სცენის მოყვარეთა წრის შექმნაც კი მოახერხა. წარეში გაერთიანდნენ: ლ. მჭედლიშვილი, კ. ბეთანელი, ბარხუდარიანი, ი. კანდელაკი, ი. საბაშვილი და სხვ. (ს. გერსამია, „ბათუმის თეატრი“, ბათუმი, 1949).

გაზეთმა „დროებამ“ (№ 3, 1883) საგანგებოდ აღნიშნა სცენისმოყვარეთა წრის დაარსების ფაქტი: „სიამოვნებით ვისწრაფვი ვახარო „დროების“ მკითხველებს ის გარემოება, რომ ჩვენი ბათუმის ქართველი საზოგადოება არ ყოფილა თურმე ისე გულცივად ჩვენს საქმეებზე, როგორც ბევრს ეგონა, თურმე ამ პატიოსან საზოგადოებაშიც ღვიოდა ქართველური გულმზურვალეობა და სიყვარული საზოგადო საქმისათვის. თურმე იგი მზად ყოფილა დაეხმაროს ყველა საზოგადო საქმეს...“

დავით კლდიაშვილი. ბათუმში სცენისმოყვარეთა წრის დაარსებისთანავე მასში შევიდა იმხანად ბათუმში სამხედრო სამსახურში განწყობილი დავით კლდიაშვილი. მოგონებებში („მემუარები“, თბ., 1932) იგი აგვიწერს თავის პირველ სასცენო ნაბიჯებს: „რასაკვირველია, მეც, ყმაწვილი ოფიცერი, მიმიყვანეს ჟურულის ოჯახში და გააცნეს ჩემი თავი. ქეთევანმა პირველი გაცნობისთანავე მისაყვედურა, რომ ქართული ძლივს მეხერხებოდა და დედისებური დარიგება მომცა, მშობლიური ენა მესწავლა. რამდენიმე ხნის შემდეგ საქმეში ჩამაბა. იმართებოდა წარმოდგენა სკოლის სასარგებლოდ, იდგმებოდა გიორგი ერისთავის „გაყრა“. მე დამაკისრეს გაბრიელის როლი. გულმოდგინედ შევეუდექი როლის შესწავლას, მაგრამ ჩემი ჩიქორთული ქართული მეტად მიჰიჩრებდა საქმეს. ამის დასაძლევად, ენის გასატეხად ცალკე რეპეტიციები მქონდა ხოლმე. ჩამაჩენდა სავარძელში ქეთევანი და მათქმევინებდა როლს. ერთი ათჯერ-თხუთმეტჯერ უნდა გამემეორებინა ჩემი მონოლოგი. გაწვალებული ვიყავი ასეთი სწავლით, მაგრამ არანაქლებ გაწვალებული იყო ჩემი მასწავლებელიც, რომელიც შემომძახებდა ხანდახან მოთმინებადაკარგული: „არ შეიძლება, ყმაწვილო, უნდა ისწავლო ქართული, ქართველი ხარ!...“ ამ მომზადების დროს რეპეტიციაზე აგვიტყდა ოჯახის პატრონი და, როგორც პოლიცმაისტერმა, პიესის ცენზორობა მოინდომა, არ მოსწონდა მოუ-

რავის ლექსი, ანდუყაფარს რომ ეუბნება მოსამართლეზე: „ასი თუმნითა სუდსა პალატას ხელით ვაქანებ და სუდიასა, ა, იმ კუქნასა სულ ვათამაშებ ლეკურ-ბუქნასა“. დაიჯინა, ეს ადგილი ამოშაღეთო, ამის თქმის ნებას არ მოგცემთ, სამსახურიდან დამითხოვენო. დიდი შეტაკება მოუვიდა ცოლ-ქმარს ამის თაობაზე. ქეთევანმა ჩააჩუმა შეშინებული პოლიცმაისტერი. ლექსი არ ამოშალა“.

ოცდაექვსი წელიწადი ცხოვრობდა დავით კლდიაშვილი ბათუმში, ვიდრე სამხედრო სამსახურს თავს დაანებებდა და იგი მუდამ მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ბათუმის თეატრალურ ცხოვრებაში როგორც ორგანიზატორი, რეჟისორი, აღმზრდელი, მრჩეველი. აღსანიშნავია, რომ მას თეატრის უსაზღვრო სიყვარულთან ერთად სამსახიობო ნიჭი არ აღმოაჩნდა და ერთმა შემთხვევამ სრულებით აუცრუა გული მსახიობობაზე: ბათუმში საგასტროლოდ ჩასულა თბილისის დასი ლადო მესხიშვილის, ალექსანდრე ყაზბეგის და სხვათა მონაწილეობით: „ჩემს სიხარულს, ამათი გაცნობის გამო, საზღვარი არ ჰქონდა, — წერს დ. კლდიაშვილი თავის მოგონებებში.—ერთხელ სცენაზედაც გამოვედი მათთან, როცა მოთამაშე დააკლდათ. დადგეს დავით ერისთავის „სამშობლო“ და მათამაშეს გოგია დიაკენის როლი: ახლა, წარმოგიდგენიათ, რა გოგია ვიქნებოდი, ქართულის უხეიროდ მოლაპარაკე, შიშით შეპყრობილი, სცენაზედ გამოუცდელი ყმაწვილი. სანდრო ყაზბეგი თამაშობდა სიმონ ლიონიძის როლს. მესამე მოქმედებაში გატაცებით რომ მიმართავდა მეტეხის ციხეში თავმოყრილ შეთქმულებს, ზე, შიშისაგან დაბნეულმა, წამოვავლე ხელი ბაირალს, გამოვედი სცენაზე და სანდროს მივაჩხირე ბაირალი, გაოცებულმა სანდრომ სათქმელი არ შესწყვიტა, გამომართვა ბაირალი, გაიტანა გარეთ, მეც უკან გავყვევი დარცხენილი, რომ ასე უდროო დროს შემოვიჭერი სცენაზე და ასეთი სიბრიყვე ჩავიდინე. ეს იყო და ეს, ამის შემდეგ არტიტებთან აღარ გამოვსულვარ სცენაზედ არასოდეს, ისე დამარცხვინა ამ შემთხვევამ“.

სცენისმოყვარეთა წრის წარმოდგენები. ოთხმოციან წლებში სცენისმოყვარეთა წრის მიერ არცთუ ბევრი წარმოდგენა იყო გამართული.

1883 წლის 13 თებერვალს ითამაშეს გ. ერისთავის „გაყრა“. გაზეთ „დროებაში“ (№ 39, 1883) ბათუმის ქართული სკოლის მასწავლებელი მ. ნათაძე დიდ მადლობას უხდოდა ქეთევან ჟურულს სკოლის სასარგებლოდ ამ წარმოდგენის გამართვისათვის. სკოლას 210 მანეთი შემოსავალი დარჩენია. რაც შეეხება „გაყრის“ შესრულებას, მ. ნათაძე წერდა, რომ კომედიამ მშვენივრად ჩაიარა, ყველამ თავისი როლი სინდისიერად შეასრულაო.

ამავე წლის 3 ივლისს ერთი სტუდენტის სასარგებლოდ წარმოდგენილი იყო აკ. წერეთლის ვოდევილი „ბუთიაობა“ და მ. ტერ-გრიგორიანის ვოდევილი „ესეც შენი მაქანკლობა“. თბილისიდან საგანგებოდ ჩამოსულმა ალ. ყაზბეგმა დადგა ცოცხალი სურათები „ვეფხისტყაოსნიდან“ და თავისი ახალი პიესიდან „ქეთევან წამებული“.

შემდეგი წარმოდგენა გაიმართა 1885 წლის 22 აპრილს, ქართული სკოლის სასარგებლოდ. გაზეთ „დროების“ (№ 92, 1885) ცნობით, სკოლას წმინდა შემოსავალი 244 მანეთი დარჩენია. წარმოდგენაში მონაწილეობა მიუღიათ პ. მიქელაძეს, გ. გაბაშვილისას, ა. ტახტანჯიანისას, ბ. მაჭავარიანისას, ა. ნიჟარაძეს, მ. ლლონტს, ს. ყიფიანს, დ. კლდიაშვილს, ლ. კარენიანს, ი. გვარამაძეს, კ. ცაგარელს და ლ. მჭედლიშვილს. სამწუხაროდ „დროება“ არ იტყობინებოდა, თუ სახელდობრ რა პიესა ითამაშეს.

ასევე გამოუცნობი დარჩა სახელწოდება პიესისა, რომელიც სცენისმოყვარეებმა ითამაშეს 1886 წლის მარტის თვეში ოდესის ლარიბ ქართველ სტუდენტთა სასარგებლოდ. წარმოდგენიდან სუფთა შემოსავალი დარჩენილა 300 მანეთი და ფული დანიშნულებისამებრ გაუგზავნიათ ოდესაში (გაზ. „ივერია“, № 60, 1886).

1887 წელს სცენისმოყვარეებმა ორი წარმოდგენა გამართეს. 29 ოქტომბერს ითამაშეს აექს. ცაგარლის „რაე გინახავს, ელარ ნახავ“, 14 ნოემბერს — გ. ერისთავის „ძუნწი“ და ი. ერისთავის გადმოკეთებული „ძალად ექიმი“.

1888 წლის 28 თებერვალს ქართული სკოლის სასარგებლოდ წარმოდგინეს აექს. ცაგარლის „ბაიყუში“ და „ხანუმა“.

1889 წლის მაისში სკოლის სასარგებლოდ მსახიობ ეფემია მესხის მონაწილეობით წარმოდგინეს ა. კიკინაძის გადმოკეთებული კომედია „ფერი ფერს, მადლი ღმერთს“ და მ. კარნევის კომედია „გულმა იგრძნო“.

გასტროლები. მიუხედავად იმისა, რომ ბათუმში ქართველი მაყურებელი მოქარბებული არ იყო და არც რიგიანი სათეატრო შენობა მოიძებნებოდა, 80-იან წლებში ქალაქს მაინც არ ივიწყებდნენ ქართველი პროფესიონალი მსახიობები და საგასტროლო წარმოდგენებს მართავდნენ.

1881 წლის აგვისტოში ბათუმში თბილისის დრამატულმა დასმა გამართა რამდენიმე წარმოდგენა (ცნობა მხოლოდ ერთ წარმოდგენაზე მოიპოვება. უთამაშიათ რ. ერისთავის ვოდევილები „იკვიანი“ და „ბიძიასთან გამოხუმრება“, აგრეთვე კ. მესხის „თამარ ბატონიშვილის“ მეოთხე მოქმედება).

თბილისის მსახიობთა შემდეგი სტუმრობა ბათუმში მოხდა 1883

წლის იენისში. გამართული იყო სამი წარმოდგენა (ერთი ამათგანი ადგილობრივი ქართული სკოლის სასარგებლოდ). ითამაშეს კ. მესხის „თამარ ბატონიშვილი“, რამდენიმე სურათი დ. ერისთავის „სამშობლოდან“ და ფეოდოროვის ვოდევილი „აყალ-მაყალი ცოლქმარს შუა“. „დროება“ (№ 123, 1883) ამ წარმოდგენის შესახებ წერდა, რომ „ჩვენი კორესპონდენტი მწარედ ჰკიცხავს ზოგიერთი არტისტების დაუდევრობას, რომელთაც როლები სრულებით არ იცოდნენ და თუთიყუშით ისროდნენ კულისებიდან გაგონილ სიტყვებს“. დ. ერისთავის განთქმულ „სამშობლოს“ ბათუმელ მაყურებელზე კარგი შთაბეჭდილება ვერ მოუხდენია, რადგანაც მხოლოდ ნაწყვეტები ყოფილა გათამაშებული და ნაწარმოების დედააზრი მაყურებელს ვერ გაუგია.

1884 წლის მაისში ოთხი წარმოდგენა გამართეს თბილისის მსახიობებმა, აქედან ერთი კვლავ ქართული სკოლის სასარგებლოდ გაზეთმა „დროება“ (№ 116, 1884) ამჯერადაც გაკიცხა გასტროლიორები. გაზეთში წერდნენ: „სამმა წარმოდგენამ ძალიან ცუდად ჩაიარა. ისეთი ცუდი შთაბეჭდილება იქონიეს საზოგადოებაზე, რომ საფიქრებელი იყო, რომ შემდეგ წარმოდგენაზე სრულიად არავინ მოსულიყო. ამგვარის შთაბეჭდილების მიზეზი სამის წარმოდგენისა პირველად ჩვეულებრივი სენი იყო ჩვენი არტისტებისა — როლების უცოდინარობა. მეორე ის, რომ აფიშაში სხვა პიესას აცხადებენ და სცენაზე სცელიან. რით ვერ შეიტყეს, რომ ამგვარი საქციელით საზოგადოებას თავს აზიზლებენ არტისტები, რის გამოც სუსტდება ის სიმპათია, რომელიც საზოგადოებასა და დასს შორის უნდა იყოს...“

მეოთხე წარმოდგენა (სკოლის სასარგებლოდ) ალ. ყაზბეგის „აღმზრდელები“ და რ. ერისთავის „ბიძიასთან გამოხუმრება“ — ცოცხლად ჩაუტარებიათ და წინა წარმოდგენებში ჩადენილი ცოდვები თითქმის გამოუსყიდიათ. წარმოდგენაში მონაწილეობდნენ: ნატო გაბუნია-ცაგარლისა, მაკო საფაროვი-აბაშიძისა, ქეთო ანდრონიკაშვილი, ვასო აბაშიძე, ალექსანდრე ყაზბეგი და სხვები.

ამავე წლის ოქტომბრის თვეში ბათუმს ეწვია მომღერალი ფილიმონ ქორიძე და კონცერტი გამართა ადგილობრივი ქართული სკოლის სასარგებლოდ. გაზეთი „დროება“ (№ 216, 1884) დიდ მადლობას უძღვნდა ფ. ქორიძეს ამ კეთილი საქმისათვის. „უნდა ვთქვათ, — ვკითხულობთ გაზეთში, — რომ ბატონი ქორიძე სწორედ სანაქებო მისაბაძავ ქცევას ადგია. საქველმოქმედო აზრით გამართვა კონცერტისა, ეს მისგან პირველი შემთხვევა არ არის და არც უცანასკნელი იქნება. თვით საგანი ქველმოქმედებისა ნამდვილი ამოუჩჩევია“.

1886 წლის ივლისში თბილისის დრამატულმა დასმა სამი წარ-

მოდგენა გამართა ბათუმში. ითამაშეს გ. სუნდუკიანის „პეპო“, აექს. ცაგარლის „მათიკოს“ მესამე მოქმედება და ვ. აბაშიძის გადმოკეთებული კომედია „ეხლანდელი სიყვარული“.

1888 წლის დეკემბრის დამლევს ბათუმს ესტუმრა ქუთაისის დასი კოტე მესხის ხელმძღვანელობით. დასმა ბათუმში ორი წარმოდგენა გამართა. პირველ საღამოს ითამაშეს დ. მანსფელდის „შეშლილია“, მეორე საღამოს — ზ. ანტონოვის „ქოროლი“.

გაზეთი „ივერია“ (№ 4, 1889) იტყობინებოდა, რომ პირველი მათგანი კარგად იყო შესრულებული, „ძალიან გვასიამოვნა კ. მესხმა თავისი არტისტულის თამაშით“ (იგი პარლეიგის როლს ასრულებდა). მეორე წარმოდგენა კი ხეირიანად ვერ უთამაშიათ, თუმც შინაარსი ძალიან მოსწონებია დამსწრე საზოგადოებას. მათ დავიწყებული როდი ჰქონდათ თურქეთის ქვეშევრდომობა, ფაშებისა და ბეგების ბატონობა. ზ. ანტონოვის პიესაში კი ქოროლი და დემურჩოლი იმარჯვებდნენ ფაშასთან ბრძოლაში. გაზეთი „ივერია“ წერდა, რომ „ყველა ალტაეებით იხსენიებს ამ წარმოდგენას“.

„ივერიის“ ინფორმაცია ამ წარმოდგენებზე შემდეგი მობოდიშებით მთავრდებოდა: „სამწუხაროდ უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ აქაური ქართველობა ისე ვერ მიეგება ჩვენს ნიჭიერ არტისტს კ. მესხს, როგორც ეკადრებოდა. ეს მერმისის საქმეა და ამასაც მოვესწრებით. ფიქრი არ არის...“.

1889 წლის ივნისში ბათუმს ესტუმრა მუსიკოსი მელიტონ ბალანჩივაძე და ორი კონცერტი გამართა. ერთში მონაწილეობა მიიღეს მომღერლებმა ფ. ქორიძემ და მ. ძნელაძემ, მეორეში კი თვით მ. ბალანჩივაძის მიერ შედგენილმა და მომზადებულმა ბათუმელ ახალგაზრდა მომღერალთა გუნდმა.

გაზეთი „ივერია“ (№ 136, 1889) იტყობინებოდა, რომ ორივე კონცერტს ხალხი ბლომად დაესწრო, მაგრამ პირველი კონცერტი არ მოსწონებიათ, რადგან ქართული სიმღერები არ შესრულებულა, „რეპერტუარში სულ ევროპული ხმები იყო“. მეორე კონცერტს დიდი კმაყოფილება გამოუწვევია. „სულ სხვა იყო ბალანჩივაძის მეორე კონცერტი, — ვკითხულობთ გაზეთში. — ეს კონცერტი იმიტია თავდაპირველად საყურადღებო, რომ ბათუმში თავი მოიყარა 14 ქართველმა ყმაწვილმა მუსიკის მოყვარემ, რომლებმაც ერთი კვირის განმავლობაში მ. ბალანჩივაძის ლოტბარობით შეისწავლეს რატილის მიერ ნოტებზე გადაღებული ქართული ხმები. მით უფრო საყურადღებო არიან ეს ყმაწვილები, რომ პირველი ნაბიჯი გადადგეს წინ, არ დაერიდნენ თავის მოუცლევლობას და სცენაზე გამოვიდნენ, გატაცებულნი მუსიკისა და ქართული ხმის სიყვარულით. თვით ბალანჩივაძეცა და მუსიკის მოყვარულთა ქოროც აჩქარდნენ,

თორემ უფრო კარგად შეასრულებდნენ ამ საქმეს. თუმცა სიმღერები ბევრგან შეეშალათ ახალ ხორისტებს, მაგრამ ეპატიებათ, რადგანაც პირველი ნაბიჯი იყო საქმისა. შემდეგში უფრო გაუადვილებათ ეს საქმე და ნუთუ სასურველი არ არის, რომ წელიწადში ერთხელ მაინც გამართონ ქართული კონცერტი?!”

მართალია, ამ გუნდის კვალი შემდგომში აღარ ჩანს, მაგრამ მაინც უნდა ჩავთვალოთ, რომ ბათუმში ქართველ მომღერალთა გუნდების ისტორია აქედან იწყება და ამ საქმის დამწყებად მელიტონ ბალანჩივაძე უნდა ვაღიაროთ.

ოთხმოცდაათიანი წლები. მუშათა მოძრაობის აღმავლობა

ბათუმის მოხერხებულმა მდებარეობამ გამოიწვია მისი სწრაფი ზრდა როგორც სავაჭრო და სატრანსპორტო მნიშვნელობის ცენტრისა. ოსმალეთთან დადებული საზავო ხელშეკრულებით ბათუმი რუსეთს გადაეცა იმ პირობით, რომ პორტო-ფრანკო დაწესებულიყო, რაც ნიშნავდა უცხოელთა ვაჭრობას საქონელზე ბაჟის გადაუხდელად. ამიტომ რუსეთთან შეერთებისთანავე ბათუმში გაჩნდნენ უცხოელი ვაჭარ-მრეწველნი.

შემოერთებამდე ბათუმში 3000 სული მცხოვრები იყო, სამი წლის შემდეგ — 1881 წელს მათი რიცხვი 8 500-მდე გაიზარდა, 1890 წელს კი — 15 400-მდე; ხოლო 1894 წელს — 18 123-ს და 1900 წელს — 30 000-ს მიაღწია.

ოთხმოციანი წლებში ბათუმში უკვე არსებობდა თურქეთის, ინგლისის, საბერძნეთის, იტალიის, სპარსეთისა და იაპონიის საკონსულოები. წარმომადგენლები გაიჩინეს აგრეთვე ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა, ბელგიამ, გერმანიამ, ინგლისმა, პოლანდიამ, ავსტრო-უნგრეთმა, ნორვეგიამ და შვეციამ. ცხადია, პირველ ყოვლისა, გაჩნდნენ რუსეთის ვაჭარ-მრეწველნიც.

მეფის მთავრობა მრავალნაირად იყო დაინტერესებული ბათუმით. პირველ რიგში, როგორც სავაჭრო ქალაქით. აქედან გაჰქონდათ უცხოეთში ბაქოს ნავთობი. მანამდე ნავთობის პროდუქტები უცხოეთში ფოთიდან გაჰქონდათ, სადაც ნავსადგური მოუწყობელი იყო. ამიტომაც ბათუმში დაიწყო დიდი ნავსადგურის მშენებლობა და რკინიგზის გაყვანა ბათუმიდან სამტრედიამდე მთავარ ხაზთან შესაერთებლად. 1883 წელს ბათუმი შეუერთდა ამიერკავკასიის რკინიგზის ქსელს და დაწესდა პირდაპირი სარკინიგზო მიმოსვლა ბაქოდან ბათუმამდე. დაიწყო ნავთობის ცისტერნებით ზიდვა ბაქოდან. ბათუმში აშენდა ნავთობის გადამმუშავებელი ქარხნები, სავაჭრო ნავთობის, თუნუქის ტურქლოს დამამზადებელი ქარხნები, ქიმიური, თუჩის ჩამომსხმელი, ტყავის გადამმუშავებელი და სხვა ქარხნები. მხოლოდ საუკუნის დამდეგს ბათუმში მარტო ნავთობის 22 გადამმუშავებელი და სავაჭრო ფირმა არსებობდა. რუსეთის რკი-

ნიგზების ქსელთან ბათუმის რკინიგზის დაკავშირებამ გზა გაუხსნა სატრანსპორტო ტვირთს ევროპიდან სპარსეთსა და შუა აზიისაკენ. სულ მალე ბათუმმა თავისი ტვირთბრუნვით რუსეთში მესამე ადგილი დაიკავა პეტერბურგისა და ოდესის შემდეგ.

ბათუმის ნავსადგურიდან უცხოეთში გადიოდა არა მარტო ნავთობი, არამედ მარგანეცი, ხე-ტყე, განსაკუთრებით კაკლის ხე, მარცვლეული და სხვა.

ბათუმის მოსახლეობის საგრძნობ ნაწილს მუშები შეადგენდნენ. მათი რიცხვი სწრაფად იზრდებოდა. თუ 1882 წელს ბათუმში 465 მუშა იყო, 1902 წელს მუშათა რიცხვმა 11 000-ზე მეტს მიაღწია და, ბაქოსა და თბილისის შემდეგ, ბათუმი უკვე მუშათა მოძრაობის/მნიშვნელოვან ცენტრს წარმოადგენდა ამიერკავკასიაში. 90-იან წლებში, მუშათა მოძრაობის აღმავლობის პერიოდში, ბათუმის მუშებმაც მიიღეს მონაწილეობა ამ მოძრაობაში. მარქსიზმის პროპაგანდა აქ 1896 წელს დაიწყო ქართველმა ინტელიგენციამ და რუსმა სოციალ-დემოკრატებმა ი. ლუზინმა და გ. ფრანჩესკიმ. მათ შექმნეს პირველი მარქსისტული წრე, ჰექტოგრაფზე დაბეჭდეს და გაავრცელეს ბათუმელი გ. სოლორაშვილის მიერ თარგმნილი კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“. 1898 წელს ი. ლუზინი და გ. ფრანჩესკი დააპატიმრეს. 1900 წელს მათ მიერ დაწყებული საქმე განაგრძო ა. წულუკიძემ, ხოლო 1901 წლის დამლევს ი. სტალინმა აქ შექმნა სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ორგანიზაცია (კ. ჩხეიძე, „ბათუმი“. ისტორიული ნარკვევი. ბათუმი, 1959).

თეატრის შენობა. ბათუმს კარგა ხანს არ გააჩნდა ხეირიანი სათეატრო შენობა. იყო მხოლოდ პატარა ხის შენობა, რომელიც 1884 წელს ააგეს. შენობა იტევდა 450-მდე მაყურებელს, მდებარეობდა ახლანდელ ლენინის ქუჩაზე. შემდეგ შენობა გადაიტანეს ახლანდელ კომინტერნისა და მარქსის ქუჩების კუთხეში, ანანიევის მამულში (ამიტომაც დაერქვა მას ანანიევის თეატრი, იგი დაანგრეს 1890 წელს). 1889 წელს აგებული იყო საზოგადო საკრებულოს (კლუბის) შენობა. აქ იყო დიდი საცეკვაო დარბაზი, მაგრამ სცენა ძალზე პატარა იყო (შენობა დაიწვა 1900 წელს და აღდგენილ იქნა 1902 წელს. ამჟამად ამ შენობაში მოთავსებულია ოფიცერთა სახლი).

1891 წელს ბათუმში თავისი რუსული დასის ჩამოყვანა დააპირა ანტრეპრენიორმა ტომსკიმ. მან ბათუმში შესაფერისი შენობა ვერ მონახა და გადაწყვიტა ასეთი საკუთარი სახსრებით მოეწყო. იმ დროს ბათუმში, ახლანდელ ბარათაშვილის ქუჩაზე. ვინმე ფრანგ ვაჟარ მარშოს ჰქონდა უზარმაზარი ფარალალა შენობა, რომელსაც რკინიგზის საწყობად იყენებდა. ეს შენობა ტომსკიმ იჯარით აიღო და

სახელდასჯელოდ თეატრად გადააკეთა. სამ თვეს მართავდა იგი თავისი დასის წარმოდგენებს ამ შენობაში. ამის შემდეგ შენობა ასევე იჯარით აიღო ვეჟილმა იურკევიჩმა, შეალამაზა და წარმოდგენებისათვის აქირავებდა. შენობას რკინის თეატრი შეარქვეს, რადგან რკინისაგან იყო აგებული, ხოლო შიგნიდან კი შეფიცრული იყო. დარბაზი 900-მდე მაყურებელს იტევდა. ამ შენობაში მართავდნენ წარმოდგენებს ბათუმის სცენისმოყვარენი და ჩამოსული მსახიობა-პროფესიონალები. 1905 წლის რევოლუციის ბოლოქარ დღეებში თეატრის დიდ ეზოში მიტინგები იმართებოდა. აქედან იწყებოდა მუშების დემონსტრაციებიც. იურკევიჩი თანაუგრძნობდა რევოლუციას და თავისი თეატრის შენობა არალეგალური რევოლუციური ორგანიზაციების კერად აქცია.

იურკევიჩი მუშებს სცენისმოყვარეთა წარმოდგენებისათვის შენობას უფასოდ უთმობდა.

1924 წელს დიდმა თოვლმა „რკინის თეატრის“ სახურავი ჩაანგრია და ამ ნანგრევებზე შემდეგ საცირკო შენობა იქნა აგებული.

სცენისმოყვარეთა წრე და მისი წარმოდგენები. ოთხმოცდაათიანი წლების დამდეგს ბათუმში კვლავ შეიქმნა სცენისმოყვარეთა მუდმივი წრე. მისი ორგანიზატორები იყვნენ დავით კლდიაშვილი და სტეფანე ხარაზიშვილი. ახალგაზრდა ხარაზიშვილი გატაცებული იყო თეატრით და სათეატრო საქმის შესასწავლად რამდენიმე თვე თბილისშიც კი დაჰყო.

ახალი დრამატული წრის წევრები იყვნენ: ელიავა (ქალაქის მმართველობის თანამშრომელი), ხარაზიშვილის სამი ძმა და დები. შემდგომ მათ მიემატათ სოლორაშვილისა, ნიკოლაძე, ღვამიჩავა, ანჯაფარიძე და სხვ. წრის ხელმძღვანელი იყო დ. კლდიაშვილი, რეჟისორი — ს. ხარაზიშვილი, ადმინისტრატორი — გ. ელიავა (ს. გერსამია, „ბათუმის თეატრი 70 წლის მანძილზე“, ბათუმი, 1949).

წრე წარმოდგენებს კანტიკუნტად მართავდა. 1890 წლის 10 თებერვალს წარმოადგინეს ავქს. ცაგარლის „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“. გაზეთი „ივერია“ (№ 47, 1890) წერდა, რომ ამ წარმოდგენიდან კარგ შემოსავალს ელოდნენ, მაგრამ იმავე დღეს ბათუმში გაუშვართავთ რუსული წარმოდგენა, ცირკის წარმოდგენა და მასკარადიც, რის გამოც ქართულ წარმოდგენას ცოტა მაყურებელი დასწრებია.

1891 წლის 26 იანვარს წრემ ქობულეთის ქართული სკოლის სასარგებლოდ წარმოადგინა ზ. ანტონოვის კომედია „მე მინდა კნენა გავხდე“ და ალ. ყაზბეგის მიერ გადმოკეთებული ვოდევილი „დილა ქორწილის შემდეგ“. ამავე სკოლის სასარგებლოდ ერთი წლის შემდეგ, 1892 წლის 1 თებერვალს წარმოადგინეს ნ. კულიკო-

ვას ვოდვეილი „ალიაქოთი კეთილშობილ ოჯახში“ და ვ. როდისლავ-სკის ვოდვეილი „ბნელ ოთახში“. გაზეთი „ივერია“ (№ 32, 1892) უკმაყოფილებას გამოთქვამდა ნ. კულიკოვის ვოდვეილის დადგმის გამო, რომელიც ყოველად უშინაარსო იყო, „თარგმნად არ ღირდა და არც გარჩევა ღირს“, — წერდა გაზეთი. აქ პირველად გამოსულან სცენაზე სოლორაშვილი და ნიკოლაძე. გაზეთის ცნობით, მათ „საყ-მაო სიცოცხლე და ნიჭი გამოიჩინეს, მეტადრე მზიარულად ჩაატა-რეს ქალბატონმა სოლოროვისამ და ბატონმა ნიკოლაძემ ძნელი სა-თამაშებელი ვოდვეილი „ბნელ ოთახში“ და მით იქ დამსწრე საზო-გადოებისაგან ბევრი ტაშის კვრა დაიმსახურეს“.

ამავე, 1892 წლის 10 თებერვალს საქველმოქმედო მიზნით წარ-მოადგინეს კ. მესხის დრამა „თამარ ბატონიშვილი“ და ნ. ყიფიანის ვოდვეილი „ახირებულია“.

სცენისმოყვარეებმა 1893 წელს ოთხი წარმოდგენის გამართვა შეძლეს. 30 იანვარს ითამაშეს რ. ერისთავის მიერ გადმოკეთებული ვოდვეილი „ქერ დაიხოცნენ, მერე იქორწინეს“ და გ. ვოლსკის მიერ გადმოკეთებული ა. ჩეხოვის ვოდვეილი „დათვი“. წარმოდგენაში მონაწილეობის მისაღებად მიწვეული იყო ვასო აბაშიძე. 17 მარტს წარმოადგინეს ავქს. ცაგარლის კომედია „ხანუმა“ და ვ. აბაშიძის ვო-დვეილი „ცოლი თუ გინდა, ეს არის“. 21 მაისს — ი. ერისთავის გადმოკეთებული კომედია „ძალად ექიმი“ და ვ. გუნიას ვოდვეილი „მონადირე“. მეოთხე წარმოდგენა გაიმართა 27 ივნისს. სცენისმო-ყვარეებმა ითამაშეს ნ. ყიფიანის გადმოკეთებული ვოდვეილი „ახი-რებულია“, ხოლო ლიტერატურულ-მუსიკალურ განყოფილებაში მონაწილეობა მიიღო მ. ბალანჩივაძემ. ყველა წარმოდგენა საქველ-მოქმედო მიზნით იყო გამართული. სახელდობრ: „წერა-კითხვის გა-მავრცელებელი საზოგადოების სასარგებლოდ“, „ერთი ღარიბი მოს-წავლის სასარგებლოდ“, „მოუსავლობით დაზარალებულთა სასარ-გებლოდ“, „ერთი ხელმოკლე სტუდენტის სასარგებლოდ“.

შემდეგი წარმოდგენა სცენისმოყვარეებმა გამართეს ქართული წიგნთსაცავის სასარგებლოდ. 1895 წლის დეკემბერში წარმოად-გინეს ვ. გუნიას დრამა „და-ძმა“.

1897 წლის 17 ივნისს წარმოადგინეს ავქს. ცაგარლის კომედია „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“.

1898 წელს სცენისმოყვარეებმა ორი წარმოდგენა გამართეს ღარიბ სტუდენტთა სასარგებლოდ ნატო გაბუნია-ცაგარლის მონა-წილეობით. 20 სექტემბერს ითამაშეს ავქს. ცაგარლის კომედია „ხა-ნუმა“, 26 ნოემბერს ავქს. ცაგარლის მიერ გადმოკეთებული ფარსი „ბაიყუში“ და რ. ერისთავის მიერ გადმოკეთებული ვოდვეილი „ბი-ძიასთან გამოხუმრება“.

გაზეთი „კვალი“ (№ 40, 1898) ვრცლად შეეხო „ხანუმას“ წარმოდგენას. მან, პირველ ყოვლისა, ქება შეასხა ნ. გაბუნია-ცაგარელს ხანუმას როლის ნიჭიერად შესრულებისათვის. გაზეთში წერდნენ: „ქალბატონი გაბუნია-ცაგარლის მოხდენილმა თამაშმა საზოგადოება ალტაცებაში მოიყვანა, მრავლისაგან მრავალი ტაშის ცემა და ვაშას ძახილი გამოიწვია. ჩვენს ნიჭიერ მსახიობ ქალს თაიგული მიართევს ნიშნად ღრმა პატივისცემისა მისი ძლიერი ნიჭისადმი“. გაზეთმა შეაქო ორი სცენისმოყვარეც — ს. ხარაზიშვილი (აკოფა) და ა. სოლორაშვილი (ქაბატუა): „როდესაც ამ ორი ადამიანის მოხდენილ თამაშს ხედავთ სცენაზე, ფიქრობთ, რომ ისინი განგებას სცენისთვის გაუჩენია...“ გაზეთში აგრეთვე აღნიშნული იყო დ. კლდიაშვილის დიდი შრომა წარმოდგენის მომზადებაში: „მას არც ერთი რეპეტიცია არ გამოუტოვებია. მისი დარიგებით, მისი რეჟისორობით წარმოდგენამაც ჩაიარა ისე კარგად, ისე საუცხოოდ“. წარმოდგენაში მონაწილეობა მიუღიათ ახალ სცენისმოყვარეთ: ბესტაეაშვილს, ხოშტარიას, ახვლედიანს, არღიშვილს. ეტყობა, სცენისმოყვარეთა წრემ წესიერად ვერ ააწყო მუშაობა, რადგან გაზ. „კვალში“ შემდეგი სურვილია გამოთქმული: „ვისურვებთ, ბათუმში შემდგარიყოს წრე სცენისმოყვარეთაგან და გონების მასალას მოკლებულ ქართველობას საშუალება მისცემოდეს ხშირად წარმოდგენების მოსმენისა აგრეთვე კეთილი საქმის სასარგებლოდ, სანთლით საძებრად არ გამხდარიყვნენ მონაწილეობის მიმღებნი, როგორც ეს ამ წარმოდგენაზედ და ბევრს სხვაზედაც გამოვცადეთ“.

მეორე წარმოდგენის შესახებ „კვალის“ ბათუმელი კორესპონდენტი (გაზ. „კვალი“ № 50, 1898) წერდა: „ვერც იმას ვიტყვით, რომ რიგიანად ჩაიარაო და ვერც იმას, რომ ცუდათ...“

1899 წლის 19 დეკემბერს სცენისმოყვარეებმა ბათუმში სამკითხველოს სასარგებლოდ ითამაშეს აექს. ცაგარლის ისტორიული ღრამა „ქართული დედა“.

ქართული საღამოები. 1894 წლის 14 იანვარს, ნინოობას, ბათუმში პირველად გაიმართა ქართული ლიტერატურულ-ვოკალური და საცეკვაო საღამო. მისი გამართვის ინიციატორები იყვნენ ივანე მესხი (შემდგომ, 1914 წელს იგი სათავეში ჩაუდგა ბათუმის ღრამატულ საზოგადოებას) და მწერალი და საზოგადო მოღვაწე გრიგოლ ვოლსკი.

საქმე იმაშია, რომ ბათუმის ქართული სკოლა სახელმწიფო სასწავლებლების ქსელში არ შედიოდა (მთავრობა მხოლოდ რუსულ სკოლებს ინახავდა) და მის საარსებო წყაროს ქველმოქმედება წარმოადგენდა. სკოლის სასარგებლოდ მართავდნენ ხოლმე წარმოდგენებს, მაგრამ შემოსავალი მცირე იყო. აგროვებდნენ კერძო შემო-

წირულებებსაც. შემოსავლის გადიდების მიზნით, ბათუმელებმა შემოიღეს ქართული საღამოების მოწყობა განსაკუთრებული, საინტერესო პროგრამით. საღამოები ქართულ ეროვნულ სახეს ატარებდა. დამსწრენიც ცდილობდნენ ეროვნულ ტანსაცმელში გამოწყობილყვნენ. საზოგადო საკრებულო, სადაც ეს საღამოები იმართებოდა, დეკორირებული იყო ქართული იერით. ბუფეტში იყო მხოლოდ ქართული საკმელები, ცეკვავენ მხოლოდ ქართულ ცეკვებს, საცეკვაოდ რამდენიმეჯერ მოიწიეს მსახიობი ელისაბედ ჩერქეზიშვილი, როგორც განთქმული მოცეკვავე. ამ საღამოებზე შესასვლელი ბილეთის ფასი ძვირი იყო — 2 მანეთიდან 5 მანეთამდე, ამიტომ უბრალო ხალხი მას ვერ ესწრებოდა. საღამოებზე დადიოდა საზოგადოების მაღალი ფენა — მსხვილი მოხელენი, თავადაზნაურობა, ვაჟარ-მრეწველნი, საღამოებს განსაკუთრებით ეტანებოდნენ უცხოელები, რომლებიც ბათუმში საკმარისად იყვნენ. საღამოებიდან საგრძნობი თანხა რჩებოდა ბათუმის ქართულ სკოლას — ზოგჯერ სამი ათას მანეთამდეც კი.

პირველ საღამოში 1894 წლის 14 იანვარს მონაწილეობა მიიღეს საგანგებოდ მოწვეულმა აკაკი წერეთელმა, კოტე მესხმა, ლადო მესხიშვილმა, მომღერალმა მარიამ ძნელაძემ და გურულ მომღერალთა გუნდმა.

გაზეთი „ივერია“ (№ 20, 1894) ამ საღამოს შესახებ წერდა: „აქაურ კლუბში გამართულმა ქართულმა არტისტულმა საღამომ საუცხოოდ ჩაიარა... დარბაზი სავსე იყო ყველა წოდებისა და ბათუმის მრავალგვარ ტომთა წარმომადგენელთაგან. ამისთანა დიდს და უცხო საზოგადოებას ქართველები ქართველურად, საუცხოოდ დახვდნენ და არტისტულმა საღამომ არტისტულად ჩაიარა. სხვა მოწვეულთა შორის გვესტუმრა ჩვენი აკაკი და საზოგადოების თხოვნით სცენიდან წაიკითხა თავისებური ხელოვნებით რამდენიმე თავისი ლექსი და დიდს აღტაცებაში მოიყვანა ყველანი. ძალიან ასიამოვნა მ. ძნელაძისამ საზოგადოება პატარა, მაგრამ ხელოვნურად შემუშავებული ხმით და ლადო მესხიშვილმა და კოტე მესხმა თავიანთი სცენებით. თერთმეტი საათიდან დაწყებულმა ცეკვამ გასტანა დილის ექვს საათამდე, სანამ ელექტრონი არ გააქრეს და დარბაზი არ დაბნელდა. ცეკვის დროს გურულ მემუსიკეთა სიმღერამ და ფერხულმა დიდი ქება გამოიწვია საზოგადოებაში, მეტადრე უცხოელებში. დიდი კმაყოფილი და ნასიამოვნები დარჩა დამსწრე საზოგადოება ამ საღამოსი. ბათუმელებს ჯერჯერობით ამაზე აქვთ ლაპარაკი. უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ საღამოს შემდეგ ყოველი წლის 14 იანვარს დიდი მნიშვნელობა ექნება ბათუმელებისათვის“.

დ. კლდიაშვილი ამ პირველი საღამოს შესახებ თავის მოგონე-

ბეჭში („მემუარები“, თბილისი, 1932) წერს: „პირველი სალამო არაჩვეულებრივი რამ იყო ბათუმისათვის. თითქმის სამი თვე მოუნდა მის მოწყობას, მაგრამ შრომას ტყუილა არ ჩაუვლია და ამ სალამომ დიდებულად ჩაიარა. საზოგადო საკრებულოს ვეებერთელა დარბაზი ზღაპრულად იყო მორთული. ელექტრონი, რაც იმ დროში იშვიათი იყო, უხვად ანათებდა მთელ საკრებულოს. საკონცერტო განყოფილება, რომელიც წინ უძღოდა სალამოს, შესამჩნევად იყო შემდგარი თბილისიდან მოწვეული ძალებით — ცალკე იყო მოწყობილი აზიური დარბაზი, სადაც თარს უკრავდა განთქმული მეთარე აზნაურობის ბაღისი თაგისი ამხანაგებით. სალამოზე მოწვეული იყო საყვარელი მგოსანი აკაკი წერეთელი, რომელსაც სადგურზე დაუწვდა მთლად ქართველობა და რომელიც გამოჩნდა თუ არა ვაგონის კარებში, აუარებელმა ხალხმა აღტაცებით შესძახა მქუხარე ვაშა და დიდის ამბით მიაცილა ეტლამდინ. აკაკიმ სალამოზედ წაიკითხა თავისი ლექსები და, რაღა თქმა უნდა, დიდად აღაფრთოვანა ხალხით გაკედლილი დარბაზი. ლამაზი, შნოიანი, წარმოსადგეი პოეტი, თავისი ტკბილი ხმით, მომღიმარი სახით, მომხიბლავი შეხედულებით მართლა რომ საყვარელი იყო და ყველას თავი მოგვაწონა მისით იმ უცხოელებთან, რომლებიც მრავლად დაესწრნენ სალამოს. სალამომ დიდი ფული შემოიტანა და დიდი შთაბეჭდილებაც დატოვა...“

სალამოს წარმატებით წახალისებულმა მისმა ორგანიზატორებმა 22 თებერვალს ასეთივე სალამო მოაწყვეს და შემდეგ კი, ყოველი წლის 14 იანვარს აწყობდნენ. 1896 წლის 14 იანვარს სალამოში მონაწილეობა მიიღეს მ. ბალანჩივაძემ, მ. ძნელაძემ, კ. მესხმა. 1897 წლის 14 იანვარს დადგეს ცოცხალი სურათები. ლექსები წაიკითხეს აკ. წერეთელმა და ვ. აბაშიძემ. სცენისმოყვარეებმა წარმოადგინეს კ. ყიფიანის გადმოკეთებული ვოდევილი „დატრიალდა ჯარა“. 1899 წლის 14 იანვარს სალამოში მონაწილეობა მიიღეს მ. კავსადის მომღერალთა გუნდმა, მ. ძნელაძემ, ნ. გაბუნია-ცაგარელმა და სხვებმა.

აღსანიშნავია, რომ ბათუმელ ქართველთა წაბაძვით ასეთი ეროვნული სალამოების გამართვა წამოიწყეს ბათუმში მცხოვრებმა სხვა ეროვნების წარმომადგენლებმაც: სომხებმა, უკრაინელებმა, ბერძნებმა და პოლონელებმა.

პროფესიული თეატრის დაარსების ცდა. ოთხმოცდაათიანი წლების დამდეგს ბათუმში პროფესიული დასის შექმნას შეეცადნენ, მაგრამ უშედეგოდ. გაზეთი „ივერია“ (№ 235, 1891) წერდა, რომ ბათუმელები აპირებენ პროფესიული დასის შექმნას და კიდევაც მოიწვიეს თბილისიდან რამდენიმე მსახიობი. არ შემორჩენილა ცნობები, თუ სახელდობრ ვინ ითავა ეს საქმე, მაგრამ ბათუმში მართ-

ლაც გაჩნდნენ თბილისელი ახალგაზრდა მსახიობები: დ. რჩეული-
შვილი, შ. საფაროვი, ი. მკედლიშვილი და სუფლიორი ა. თამაზი-
შვილი. სცენისმოყვარეთა დახმარებით მათ 1891 წლის 27 ოქტომ-
ბერს ითამაშეს აკ. წერეთლის „კინტო“ და აექს. ცაგარლის გადმოკე-
თებული ვოდევილი „ოინბაზი“. ნოემბერში შედგა წარმოდგენა
ვ. მკედლიშვილის საბენეფისოდ, ხოლო 26 და 29 დეკემბერს წარ-
მოდგენილი იყო დ. ერისთავის „სამშობლო“. გაზეთი „ივერია“
(№ 256, 1891) მეორე წარმოდგენის შესახებ იტყობინებოდა, რომ
„წარმოდგენებს პირველში ნაკლებად ესწრებოდა ხალხი და ახლა,
როგორც ეტყობა, თეატრი თანდათან უფრო მოსწონთ აქაურებს.
პირველ როლებს თამაშობს ახალგაზრდა არტისტი ბატონი მკედლი-
შვილი და კარგადაც თამაშობს. ამას წინათ მისი ბენეფისი იყო,
ხალხი დიდძალი დაესწრო და საჩუქარიც ბევრი მიართვა“. სხვა
ცნობები ამ მსახიობთა ჯგუფის მოღვაწეობის შესახებ აღარ შემორ-
ჩენილა. ეტყობა, საქმე ამით დამთავრდა. პროფესიული ქართული
დასის მუდმივი არსებობისათვის ბათუმში იმხანად ნიადაგი არ მოი-
პოვებოდა.

გასტროლები. გარდა მკედლიშვილის ჯგუფისა, ოთხმოცდაათიან
წლებში ბათუმში კვლავ ჩამოდიოდნენ გასტროლებზე მსახიობები
თბილისიდან და ქუთაისიდან.

1890 წლის ივნისში ოთხი წარმოდგენა გამართა თბილისის
დრამატულმა დასმა. წარმოდგინეს კ. მესხის გადმოკეთებული დრა-
მა „ბაგრატ IV“, აექს. ცაგარლის „ხანუმა“, ა. ფ. დენერისა და კორ-
მონის მელიოდრამა „ორი ობოლი“.

იმავე წლის 4 სექტემბერს გაიმართა მომღერალთა გუნდის
კონცერტი. 1891 წლის 1 ოქტომბერს კონცერტი გამართეს ფ. ქო-
რიძემ და ჟღენტმა.

1894 წლის 8 და 9 მაისს თბილისის დრამატული დასის მსახი-
ობებმა წარმოდგინეს ვ. გუნიას „და-მმა“ და დ. ერისთავის „სამ-
შობლო“. გაზეთი „ივერია“ (№ 103, 1894) აქებდა „და-მმის“ წარმო-
დგენას, მაგრამ კიცხავდა „სამშობლოს“, რადგან ერთ-ერთი მონა-
წილე სცენაზე მთვრალი გამოსულა.

ამავე წლის ივნისსა და ივლისში სამი კონცერტი გამართა ი. რა-
ტილის გუნდმა.

1895 წლის 25 მაისს ი. რატილს კვლავ გაუმართავს კონცერტი
ბათუმის სკოლის სასარგებლოდ. ამჯერად ერთი კვირით ადრე ჩა-
სულა ბათუმში, ადგილობრივი ახალგაზრდობისაგან შეუდგენია
გუნდი და მოუშაადებია სიმღერები.

1897 წლის 27 და 29 ივნისს ბათუმში კონცერტები გამართა
სანდრო კავსაძის მომღერალთა გუნდმა.

1898 წლის 9 და 10 იანვარს ბათუმს ეწვია ქუთაისის დრამატული დასი ლადო მესხიშვილის ხელმძღვანელობით. დასმა წარმოადგინა გენგოფერისა და ბროზინერის დრამა „ბოშა ქალი ზანდა“ და შექსპირის „მეფე ლირი“.

1898 წლის 29 მარტს ბათუმში კონცერტი გამართა გუნდმა ძუკუ ლოლუას ლოტბარობით.

ამავე წლის 14 და 15 მაისს ბათუმში კვლავ ქუთაისის დასს გაუმართავს წარმოდგენები. წარმოუდგენიათ ა. დიუმას დრამა „ედმუნდ კინი“ და ფ. კარევის დრამა „ცხოვრების გმირი“. მეორე წარმოდგენა საქველმოქმედო მიზნით ყოფილა გამართული.

ქუთაისის დრამატული დასი 1899 წელსაც ესტუმრა ბათუმს და 21 თებერვალს წარმოადგინა დ. ერისთავის „სამშობლო“. გაზეთი „ივერია“ (№ 43, 1899) წერდა, რომ „სამშობლოს“ წარმოდგენას ხალხი ბლომად დაესწრო, მაგრამ არტისტებს როლების უცოდინარობა ეტყობოდათ“. 22 თებერვალს დასმა წარმოადგინა ალ. ყაზბეგის დრამა „კონსტანტინე ბატონიშვილი“ („ქეთევან წამებული“). რომლის დადგმაც მანამდე აკრძალული იყო ცენზურის მიერ და აეტორი ვერ მოესწრო მის ხილვას სცენაზე.

ამგვარად, ქართული თეატრის ოსტატები ყურადღებას არ აკლებდნენ ბათუმის ქართველობას.

სახალხო წარმოდგენები. მუშათა მოძრაობის აღმავლობის პერიოდში მოძრაობის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენდა მუშებრს გათვითცნობიერება, მათთვის საკვირაო სკოლების, სამკითხველოების გახსნა, სახალხო წარმოდგენების გამართვა. გაზეთი „კვალი“ (№ 26, 1899) განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა ამ გარემოებას და წერდა: „არა ერთხელ და ორჯერ გვსმენია და გვითქვამს, თუკი სადმე საჭიროა სახალხო ბიბლიოთეკა, საკვირაო სკოლა, სახალხო იაფფასიანი წარმოდგენები, — ბათუმშიაც საჭიროა, იმ ბათუმში, რომელიც სამრეწველო ქალაქია და რომელსაც მუშა ხალხი დღითა დღეზე ემატება. ეს მუშა ხალხი ყოველივე გონებრივ საზრდოს მოკლებული, უქმე დღეებში რესტორან-სამიკიტნოებს ვერ მოშორებია და იქ აგებს როგორც მამა-სისხლად ნაშოვნ ორ გროშს, ისე თავის ზნეობასაც; ყოველი ჭეშმარიტი გულშემატკივარი ადამიანის ყურადღება უნდა მიიქციოს ამ გარემოებამ“.

სწორედ ამ გულშემატკივართა მოწოდებით ბათუმში დაარსდა საკვირაო სკოლა, სადაც მუშებს წერა-კითხვას ასწავლიდნენ. დების ევგენია და ანა სოლორაშვილების ცდით და მონაწილეობით 1899 წლის 20 ივნისს ბათუმის სცენისმოყვარეებმა საკვირაო სკოლას სახელით გამართეს იაფფასიანი სახალხო წარმოდგენა (ბილეთის

ფასი 5 კაპიკიდან 20 კაპიკამდე იყო). თეატრი გაივსო მუშეებითა და ხელოსნებით. წარმოდგენილ იყო ალ. ყაზბეგის დრამა „არსენა“ და ვ. გუნიას ვოდევილი „მონადირე“. „სიამოვნების ყრუანტელი დაგვილიდათ, როდესაც ხედავდით ამ შრომის ხალხს ერთად თავმოყრილს. — წერდნენ „კვალში“ (№ 26, 1899). — მაღლობას ვუძღვნით გულში მათ, ვინც ამ ხალხისათვის შრომობს, წარმოდგენებს მართავს, საკვირაო სკოლაში ასწავლის. დიახ, 20 ივნისი ღირსშესანიშნავი დღეა ბათუმის მუშათა ცხოვრებაში; 20 ივნისი მაგალითია იმისი, რომ ბათუმში გაიღვიძა საზოგადო აზრმა, საზოგადო საქმემ...“

მეორე ასეთი სახალხო წარმოდგენა ბათუმის სცენისმოყვარეებმა გამართეს იმავე წლის 10 ოქტომბერს. წარმოდგენეს ვ. გუნიას კომედია-ხუმრობა „ვაის გავეყარე, ვუის შევეყარე“ და ვ. აბაშიძის ვოდევილი „ცოლი თუ გინდა, ეს არის“. გაზეთი „კვალი“ (№ 44, 1899) იტყობინებოდა, რომ ამ წარმოდგენამაც წარმატებით ჩაიარა, თან აღნიშნავდა, რომ პიესები მსუბუქი შინაარსის იყო და არ შეეფერებოდა მუშების ინტერესებსო. „მოთამაშეებიც კარგად გრძნობდნენ ამ კომედიის სისუსტეს, — ვკითხულობთ „კვალში“, — მაგრამ რასა იქმთ, როდესაც სასცენო წარმოდგენებით ასე ღარიბნი ვართ და თუმცა გვაქვს თითო-ოროლა ღირსშესანიშნავი, მაგრამ ამსრულებლები სანთლით საქმბარია“.

24 ოქტომბერს სცენისმოყვარეებმა კიდევ გამართეს ერთი ასეთი სახალხო წარმოდგენა, მაგრამ დადგმული პიესის სახელწოდება უცნობია.

ბათუმის ინტელიგენციის სცენისმოყვარეთა წრე რამდენადაც შეეძლო ჩაება სახალხო წარმოდგენების მართვაში, მაგრამ მათი მოღვაწეობის დონე არ იყო ისეთი, როგორსაც დრო მოითხოვდა; წრე საკმაო აქტივობას ვერ იჩენდა მუშათა კლასის გათვითცნობიერების საქმეში. ამიტომაც, ბათუმის ქართველმა მუშებმა სულ მალე უშუალოდ მოჰკიდეს ხელი წარმოდგენების მართვის საქმეს, რის შესახებაც შემდეგ თავში გვექნება საუბარი.

ეგ. ნინოშვილის ხსოვნის საღამო. ბათუმის ერთ-ერთ განაპირა უბანში, ბარცხანაში, სადაც მუშები ცხოვრობდნენ, 1896 წლის 25 თებერვალს პოეტ გოჩა-ჩიხაიშელის (ივანე ნუცუბიძე) თაოსნობით გაიმართა სალიტერატურო საღამო, რომელიც მიეძღვნა ეგნატე ნინოშვილის ხსოვნას. გაზეთი „კვალი“ (№ 10, 1896) აგვიწერს ამ იშვიათ და ღირსშესანიშნავ საღამოს. გოჩა-ჩიხაიშელს წაუკითხავს ეგ. ნინოშვილის ბიოგრაფია, თავისი განმარტებით, რომელმაც ხალხის გულში მწუხარება აღძრა“. შემდეგ მასვე წაუკითხავს ეგ. ნინოშვილისადმი მიძღვნილი საკუთარი ლექსი:

ძმაო ეგნატე, შენმა კალამმა
 თვალთ დამანახვა უმართლო ერი,
 ღლეს კი არ გეყვებარ და შენ დაგტირის
 მთელი გურია, ამერ-იმერი.
 შენ წილად გარგო მუხთალმა ბედმა
 სიცივე-შიშშილი, მწარე გოდება;
 მოუსვენრად იტანჯებოდი,
 არ გლირსებია ტბილი ცხოვრება.
 კაცი იყავი, კაცურად მოკვდი,
 კაცურ სახელი ჩაგყვა საფლავში.
 შენი სურათი, სიმართლით სავსე,
 დარჩენილია მოძმეთ ხსოვნაში.
 გტირის ბედკრული შენი „სიმონა“,
 ბანს აძლევს „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“;
 შენ დაგვიხატე კარგი და ავი,
 წითლად გვიქცეო შენი წყვილიადი.
 თუმცა ამ ქვეყნად ვერა რა გარგეთ,
 მაგრამ იქ გექმნეს ტბილ მოსვენება;
 აწ კი მშვიდობით, ძმაო ეგნატე!
 უკუნისამდე შენი ხსენება!..

ამის შემდეგ მუშებს წაუკითხავთ ნიკოლოზ ბარათაშვილის „მე-
 რანი“, რაფიელ ერისთავის „სამშობლო ხეცსურისა“ და აკაკის „ჩონ-
 გური“.

გაზეთი „კვალი“ აღნიშნავდა დამსწრეთა განწყობილებასაც:
 „ერთი სიტყვით, ისეთი კაცი არავინ იყო, თვალთაგან ცრემლი რომ
 არ გადმოსცვინოდა“. ბოლოს წერდა: „სალამო იყო გამართული ბა-
 თუმის იმ მხარეს, რომელზედაც თვით განსვენებული ეგ. ინგოროყ-
 ვა მოგვითხრობს: „ბათუმის ერთ მხარეს არეული-აჩხირული ფიც-
 რული ფარლალა შენობებია, რომლებსაც სარკმელი არა აქვს,
 ჰერიტინები კი საცმად, მაგრამ ჰერიტინებში ქარი უფრო მძლავ-
 რად შეზუზუნებს, ვიდრე სინათლე. დიახ, ეს მხარეა ჩვენი მუ-
 შების საბინაო ალაგი, რომელნიც მოკლებულნი არიან გონებრივ
 სავარჯიშოს...“

ცხრაასიანი წლების დასაწყისი. 1905 წლის რევოლუცია

ქართული თეატრის აღდგენის 50 წლისთავი. მართალია, ბათუმის სცენისმოყვარეთა წრე მოისუსტებდა, მაგრამ მაინც შეძლო ღირსეულად აღენიშნა 1900 წლის 2 იანვარს ქართული თეატრის ისტორიული თარიღი — ქართული პროფესიული თეატრის აღდგენის 50 წლისთავი. წრემ წარმოადგინა გ. ერისთავის „გაყრის“ ორი მოქმედება და მისივე კომედია „ძუნწი“. წარმოდგენის დაწყებამდე ბათუმის ქართული სკოლის მასწავლებელმა ი. გოგოლაშვილმა წაიკითხა გ. ერისთავის ბიოგრაფია. გაზეთი „კვალი“ (№ 2, 1900) წერდა, რომ მაყურებელი წარმოდგენას ნაკლებად დაესწრო, „მაგრამ ამის მიზეზად საზოგადოების უთანაგრძნობა არ უნდა ჩავთვალოთ. უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ წარმოდგენა კლუბში იყო, სადაც დაბალ ხალხს არ ეხერხება შესვლა და ამასთანავე ისიც, რომ „რკინის თეატრში“ ამავე ღამეს გადასახლებულთა სასარგებლოდ თამაშობდნენ...“ საყურადღებოა, რომ ეს თარიღი აღინიშნა მხოლოდ თბილისში, სადაც პროფესიული თეატრები იყო, სხვაგან კი არსად, გარდა ბათუმისა.

ამ წარმოდგენას მოჰყვა 14 იანვრის ტრადიციული ქართული საღამო.

ქუთაისის თეატრის გასტროლები. 1901 წლის თებერვალს ბათუმს ესტუმრა ქუთაისის დრამატული დასი ლ. მესხიშვილის ხელმძღვანელობით და ვ. გუნიას მონაწილეობით. დასმა ხუთი წარმოდგენა გამართა: უ. შექსპირის „ოტელო“, ვ. გუნიას გადმოკეთებული დრამები „ციხის საიდუმლო“ და „ორი გმირი“, კ. ნასიძის გადმოკეთებული დრამა „ბედს ვერ წაუხვალ“, ფ. კარევის დრამა „უბედური ნაბიჯი“. მესხიშვილმა და გუნიამ ბრწყინვალე ოსტატობა უჩვენეს ბათუმელებს, მაგრამ, პრესის ცნობით, მაყურებელი უკმაყოფილო დარჩენილა. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 1402, 1901) ასე განმარტავდა უკმაყოფილების მიზეზს: „საზოგადოება არტისტებისაგან დადგმულ პიესებში ვერ პოულობს ვერაფერს, რაც მის ჭირ-ვარამს შეადგენს, სცენა თითქოს დაშორებულია ცხოვრებას, ამ ქვეყანას მოწყვეტილი...“, შემდეგ განზოგადებით აღნიშ-

ნავდა თეატრის მდგომარეობას: „ქართული თეატრი ვერ იზიდავს საზოგადოებას, რადგან იგი სინამდვილეს მოწყვეტილია, რადგან იგი მხოლოდ გასართობ ადგილად ხდება“. გაზეთი, ამ გარემოებით ხსნიდა რა საზოგადოების გულგრილობას თეატრის მიმართ, წერდა, რომ მაყურებელი გასამტყუნარი არ არის ამ გულგრილობისათვის, რადგან მას „ათასი რამ საჭირბოროტო საკითხები ახვევია თავს. ზაგათაგანაა შეპყრობილი, მასზე მოლაპარაკეა ყველგან და ყველასთან...“

ეხებოდა რა ბათუმში ჩასული დასის რეპერტუარს, რომელიც ძალიან შორს იყო იმ დროის აქტუალური პრობლემებისაგან, გაზეთი წერდა, რომ „ბათუმში, როგორც განსხვავებულ პირობებში მყოფი ქალაქისათვის, ასეთი რეპერტუარი სრულიად ინტერესს მოკლებულია“.

ეს „განსხვავებული პირობა“ გახლდათ მუშათა მოძრაობის სწრაფი განვითარება ბათუმში, რომელსაც ვერაფერს შემატებდა გასტროლიორების რეპერტუარი: „ციხის საიდუმლო“, „ორი გმირი“, „ბედს ვერ წაუხვალ“ და სხვა.

გაზეთი დასასრულს წერდა, რომ უსაზღვრო სიყვარულს მოიპოვებენ თეატრის ის მოღვაწენი, რომლებიც იქნებიან „მაყურებლის სულისკვეთების, მისი ჭირ-ვარამისა და საჭირბოროტო კითხვების გამომთქმელნი და გამომხატველნი“. აქვე უნდა დავსძინოთ, რომ ლადო მესხიშვილმა შემდგომი თავისი მოღვაწეობით დიდი სახელი და სიყვარული დაიმსახურა მთელ საქართველოში და კერძოდ ბათუმში, როგორც ხალხის „ჭირ-ვარამისა და საჭირბოროტო საკითხების“ გამომთქმელმა. თეატრის ისტორიაში იგი მსახიობ-რევოლუციონერის სახელით დამკვიდრდა.

მაგრამ ქართული თეატრი ჯერ კიდევ ჩამორჩებოდა თანამედროვეთა მოთხოვნებს. იმხანად თეატრს (გვულისხმობთ თბილისის დრამატულ თეატრს) თაოსნობდნენ კონსერვატორულად განწყობილი საზოგადოებრივი ფენების — ბურჟუაზიისა და თავადაზნაურობის წარმომადგენელნი, რომელთაც როდი მოსწონდათ მუშათა მოძრაობის სწრაფი განვითარება და გაუბოლდნენ კიდევ მის ხელშეწყობას; მათ თეატრი მხოლოდ გასართობ საქმედ ჰქონდათ მიჩნეული.

რევოლუციური ბრძოლა ბათუმში. მუშათა მოძრაობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცენტრი, ბათუმი, ადრევე აქტიურად ჩაება რევოლუციურ ბრძოლაში, რომელიც რუსეთში 1901 წლიდან დაიწყო. განმათავისუფლებელი მოძრაობის ეს ახალი ფაზა გამოიწვია კაპიტალისტური წარმოების კრიზისმა და მასთან დაკავშირებულმა მუშათა კლასის ექსპლუატაციის გაძლიერებამ (14-საათიანი სამუ-

შაო დღე, უმცირესი ხელფასი, უბინაობა, უმუშევრობა, კლასობრივი წინააღმდეგობის უალრესად გამწვავებამ.

ბათუმში რევოლუციურ ბრძოლებს სათავეში ჩაუდგა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ბათუმის კომიტეტი, რომელიც შეიქმნა თბილისიდან ჩამოსული იოსებ სტალინის მიზნებით. მანვე მოაწყო ბათუმში არალეგალური სტამბა, სადაც, გარდა პროკლამაციებისა და სხვა აგიტაციურ-პროპაგანდისტული მასალებისა, დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის შრომები: „სოფლის ღარიბებს“ და „ნაბიჯი წინ, ორი ნაბიჯი უკან“. ი. სტალინის ხელმძღვანელობით მოეწყო გაფიცვები მანთაშევისა და როტშვილის ქარხნებში, ხოლო 1902 წლის 9 მარტს — გრანდიოზული მუშათა დემონსტრაცია, რომელიც პოლიციასა და ჯართან შეტაკებით დამთავრდა.

ბათუმის კომიტეტმა ერთი წლის შემდეგაც მოაწყო ასეთივე დემონსტრაცია. დემონსტრანტებს მიჰქონდათ წითელი დროშა წარწერით: „ძირს თვითმპყრობელობა! გაუმარჯოს რესპუბლიკას!“

გამრავლდა გაფიცვები. აღსანიშნავია, რომ გაფიცულ მუშათა მოთხოვნებში, რომლებიც ქარხნების მეპატრონეთ წარედგინათ, ერთ-ერთი საკითხი იყო სახალხო სახლის აგება, „სადაც მოთავსებული იქნება თეატრი, ბიბლიოთეკა-სამკითხველო, საკვირაო სკოლა“ (ს. გერსამია, „ბათუმის თეატრი 70 წლის მანძილზე“, ბათუმი, 1949).

ბათუმის მუშების ასეთმა აქტიურმა ბრძოლამ ფართო გამოჩახილი პოვა და მაღალი შეფასება მიიღო. ლენინურ „ისკრაში“ 1903 წლის 1 აპრილს (№ 43) აღნიშნული იყო: „მუშათა მოძრაობის არც ერთ ძველ ცენტრებში — პეტერბურგში, მოსკოვში, კიევში, ხარკოვში, ოდესაში — რომელთაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ჩვენს ბრძოლაში, 1902-1903 წლების მთელ სააგიტაციო პერიოდში არ მოხერხდა მოგვეწყო თუნდაც რამდენიმე მნიშვნელოვანი დემონსტრაცია. ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს ბათუმის კომიტეტი. სწორედ ამიტომ პატარა ბათუმს უფლება აქვს მიულოცოს თავის თავს მიმდინარე წლის 9 მარტის მასობრივი დემონსტრაცია“.

როდესაც 1903 წლის ზაფხულში მთელ სამხრეთ რუსეთსა და ამიერკავკასიაში საყოველთაო გაფიცვა დაიწყო, ბათუმის მუშებმაც აქტიური მონაწილეობა მიიღეს ამ პოლიტიკურ ბრძოლაში. თანდათან ძლიერდებოდა ბრძოლა და ბათუმის მუშებიც ცვლიდნენ ბრძოლის მეთოდებს. გაფიცვებს და დემონსტრაციებს მოჰყვა შავ-რაზმელებთან შეტაკებები, შეიარაღებული გამოსვლები. 1905 წელს ბათუმის ქუჩები ბარიკადებით გადაიღობა (ჯ. ჩხეიძე, „ბათუმი“. ისტორიული ნარკვევი, ბათუმი, 1959).

მუშათა დრამატული წრე. დროის შესაფერისი თეატრის შექმნის მიზნით, ბათუმის მუშები თბილისის მუშების მსგავსად მოიქცნენ. თბილისში 1893 წლიდან უკვე არსებობდა მუშების მიერ შექმნილი სახალხო თეატრი, რომელშიც თვით მუშები იღებდნენ მონაწილეობას და საგანგებოდ შერჩეულ პიესებს ღვამდნენ. ბათუმის მუშებმა 1901 წელს დააარსეს სცენისმოყვარე მუშათა დრამატული წრე.

წრეს მიზნად ჰქონდა დასახული მუშებისათვის უფასო წარმოდგენების გამართვა სოციალურ უსამართლობასთან ბრძოლის გამომხატველი ნაწარმოებებით, ფასიანი წარმოდგენების გამართვა პატიმართა, გადასახლებულთა და მათი ოჯახების დასახმარებლად.

წრის მოთავე იყო მუშა მოსე წეროძე. წრეში შედიოდნენ მუშები და მათი ოჯახის წევრები: მაგდანა მელაძე, პელაგია სიხარულიძე, ნატალია კირთაძე, ირინე ქორიძე, მინადორა გორგილაძე, ელჟკია ფირცხალაიშვილი, ევგენია სოლორაშვილი, სილოვან ივანიაძე, მათე გორგილაძე, ილიკო მანჯგალაძე, ილიკო მგელაძე, სანდრო აბზიანიძე, გერონტი ტუესია, ელისო ლიმონაძე, დომენტი ვადაქორია, ილარიონ დარახველიძე, დარისპან დარახველიძე და სხვანი (ს. გერსამია, „ბათუმის თეატრი 70 წლის მანძილზე“, ბათუმი, 1949).

წრის საქმიანობას განაგებდა კომისია, რომელიც შედგებოდა სხვადასხვა საწარმოთა მუშების წარმომადგენლებისაგან.

აღსანიშნავია, რომ შემდგომ აქ ჩამოთვლილ პირთაგან თითქმის ყველანი აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ რევოლუციურ ბრძოლებში.

მუშები წარმოდგენებს მართავდნენ მალულად, კერძო ბინებში, რადგან პოლიცია ოფიციალურ ნებართვას არ იძლეოდა. წარმოდგენების დროს საგანგებოდ გამოყოფილი პირები დარაჯობდნენ წარმოდგენას, რომ პოლიცია უცებ თავს არ დასხმოდათ.

რა თქმა უნდა, ასეთ პირობებში წარმოდგენები ხშირად ვერ იმართებოდა და მხატვრული თვალსაზრისითაც ჯეროვან სიმაღლეზე როდი იდგა, მაგრამ შინაარსობრივად მუშათა თეატრი სავსებით უპასუხებდა სოციალურ დაკვეთას: რეპერტუარი უმთავრესად სოციალური უსამართლობისა და სოციალური ბრძოლის თემაზე შექმნილ პიესებს შეიცავდა. ეს იყო ავქს. ცაგარლის „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, ალ. ყაზბეგის „არსენა“, გ. სუნდუყიანის „პეპო“ და სხვა. გარდა ამისა, წარმოდგენებზე კითხულობდნენ ი. ჭავჭავაძის, აკ. წერეთლის, ი. ევდოშვილის იმ ლექსებს, რომლებიც რევოლუციურ სულისკვეთებას გამოხატავდნენ. სამწუხაროდ, დაუზუსტებელია, თუ როდის წარმოდგინეს ესა თუ ის პიესა ან ვინ რა როლი შეასრულა, მაგრამ უამისოდაც მნიშვნელოვანი ფაქტია სცენის-

მოყვარეთა წრის არსებობა, როგორც მუშათა კლასის წარმატებითი ცდა თავისი იდეური მისწრაფების თეატრის შესაქმნელად.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ წრე მუშაობდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიის ბათუმის კომიტეტის ხელმძღვანელობით.

1903 წელს დაიშალა ბათუმის სცენისმოყვარე-ინტელიგენტთა წრე და ზოგიერთი მათგანი მუშათა დრამატულ წრეს შეუერთდა. ამის შემდეგ წრე უკვე ლეგალურად მართავდა წარმოდგენებს და მისი არსებობა გაგრძელდა 1912 წლამდე, ვიდრე ბათუმში პროფესიული დასი დაიწყებდა მოღვაწეობას.

ამ წრეში გადავიდა დავით კლდიაშვილიც და ვიდრე ბათუმში ცხოვრობდა, თავისი რჩევა-დარიგებებით დიდი ამაგი დასდო წრის მოღვაწეობას.

დ. კლდიაშვილი თავის მოგონებებში ასე აგვიწერს ბათუმის მუშათა დრამატულ წრეს: „როტმილდის ქარხნის მუშებმა გადაწყვიტეს დრამატული დასი შეედგინათ მუშებისაგან და სისრულეში მოიყვანეს კიდეც ეს განზრახვა. მათ სურდათ ერთგვარი პიესები მიეწვდინათ დანარჩენი მუშებისათვის. თავდაპირველად ხელმძღვანელად მოწვეული ნესტორ კალანდარიშვილი ვერ გაუძლვა საჭიროებისდაგვარად საქმეს და მომმართა მე მიმელო ჩემს თავზე მათი წვრთნა. მართალი უნდა ვთქვა, ამ მომართვამ დიდად გამახარა და თავდადებულად შევეუდექი მუშაობას. საჭირო იყო ყოველმხრივი გაცნობა პიესის, მასში ასახული პიროვნებების გაგება-გათვალისწინება და ეს იწვევდა ერთგვარ მსჯელობას, ერთგვარ ბაასს — მეტად საინტერესოს და საგულისხმოს. ამგვარი მზადება ისე იტაცებდა მოთამაშეთ, რომ გვიან ღამემდე რჩებოდნენ რეპეტიციებზედ. მუშა-არტისტებში ბევრი საინტერესო პირები აღმოჩნდნენ, როგორიც იყვნენ მოსე წეროძე, თალაკვაძე, ჟღენტი, სურგულაძე, ჩხენკელი და სხვ. პიესებს არჩევდნენ თავად. დაიდგა სხვათა შორის იბსენის „ხალხის მტერი“, ცაგარლის „ციმბირელი“, მისივე „ქართველი დედა“, ივანე გომართელის „ქოხში“ და სხვ.“

„კონტრაბანდისტების“ წარმოდგენის ჩაშლა. 1901 წელს ბათუმში გაჩნდა ვინმე რუძვეიჩი და სახელდახელოდ რუსული დრამატული დასი შეადგინა. მას მფარველობდნენ ბათუმის შავრაზელები და განსაკუთრებით მონარქისტული გაზეთის „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ რედაქტორი გ. პალმი. რუძვეიჩმა განიზრახა ს. ლიბკინისა და ვ. კრილოვის ანტისემიტური პიესის „კონტრაბანდისტების“ დადგმა, პიესისა, რომელიც თავისი შინაარსით ხელს უწყობდა ებრაელთა დევნა-შევიწროებას.

ეს პროვოკაციული ნაწარმოები პირველად წარმოდგენილი იყო პეტერბურგში ა. სუვორინის თეატრში. წარმოდგენა ჩაშალა

პეტერბურგის სტუდენტობამ და ქუჩაში, თეატრის წინ მთავრობის საწინააღმდეგო დემონსტრაცია მოაწყო, რის გამოც ბევრი სტუდენტი დააპატიმრეს.

პოლიციის მფარველობით შავრაზმელებმა სხვა ქალაქებშიც სცადეს „კონტრაბანდისტების“ დადგმა, მაგრამ პროგრესულმა ძალებმა მათ ყველგან შეუშალეს ხელი.

1901 წლის აპრილში რუძევიჩმა ქუთაისში სცადა ამ პიესის დადგმა, მაგრამ მარცხი განიცადა. ორჯერ სცადეს პიესის გათამაშება, მაგრამ ორჯერვე ჩაშალეს ქუთაისის ახალგაზრდებმა. საქმეს ვერ უშველა ვერც პოლიციამ და კაზაკებმა, — მაყურებლებმა მათთან ხელჩართული ბრძოლა გამართეს.

მაისში რუძევიჩმა ბათუმშიც სცადა „კონტრაბანდისტების“ დადგმა ალბათ იმ იმედით, რომ იქ ბლომად იყვნენ შავრაზმელები და მას მხარს დაუჭერდნენ, მაგრამ ამჯერადაც მარცხი განიცადა. ბათუმის მუშები კარგად მოემზადნენ ობსტრუქციისათვის. მათ სამასი ბილეთი იყიდეს. გარდა ამისა, კაპელდინერმა ნესტორ რუსეიშვილმა უბილეთოდ ბევრი შეაპარა წარმოდგენაზე. შავრაზმელებიც ბლომად შეიყარნენ. მეორე მოქმედების მსვლელობისას გაისმა სტვენა, რაც ობსტრუქციის დაწყებას ნიშნავდა. ატყდა ხმაური. სცენაზე ისროდნენ ლაყე კვერცხებს, ბოლოკებს, გაჩაღდა ხელჩართული ბრძოლა მუშებსა და შავრაზმელებს შორის. წარმოდგენას ესწრებოდა ბათუმის ოლქის უფროსი სლავოჩინსკი. მუშებმა იგი წააქციეს და ისე სცემეს, რომ ნაცემი გენერალი თეატრიდან პირდაპირ საავადმყოფოში გააქანეს, თეატრის ელექტროგამანათებელმა აზარაშვილმა მთელ თეატრში სინათლე გამორთო, მუშებმა ამით ისარგებლეს და გაუჩინარდნენ.

ამის თაობაზე პეტერბურგის გაზეთმა „ნოვოე ვრემიამ“, რომელიც შავრაზმელ ა. სუვორინის ეკუთვნოდა, პროვოკაციული სტატია დაბეჭდა, სადაც წერდნენ რომ თითქოს საქართველოში სდევნიდნენ რუსულ თეატრს, თუმცა „კონტრაბანდისტების“ დადგმას პირველი ობსტრუქცია პეტერბურგში, სწორედ სუვორინის თეატრში მოუწყეს სტუდენტებმა. პროგრესული რუსული პრესა გამოესარჩლა საქართველოს და ღირსეული პასუხი გასცა შავრაზმელ პროვოკატორებს.

სცენისმოყვარეთა წარმოდგენები 1902 წელს. 1901 წლის მიწურულში ინტელიგენტმა სცენისმოყვარეებმა ერთადერთი წარმოდგენა გამართეს. სახელდობრ, 21 ოქტომბერს ითამაშეს ვ. გუნიას დრამა „და-ძმა“. შედარებით ბევრი წარმოდგენა გაიმართა 1902 წელს. 27 იანვარს ითამაშეს ავქს. ცაგარლის დრამა „ქართველი დედა“. 19 მაისს — ა. დენერის მელიოდრამა „პარიზის ღარიბ-ღატაკ-

ნი“, 21 ივლისს — ნ. აზიანის კომედია „ფული და ხარისხი“, აგვისტოს თვეში — კვლავ „პარიზის ლარიბ-ლატაკნი“, 15 სექტემბერს — ნ. აზიანის კომედია „გაცრუებული იმედები“ და აექს. ცაგარლის კომედია „კეუისა მკირს“, 10 ოქტომბერს — აექს. ცაგარლის დრამა „ლეკის ქალი გულჯავარ“, 20 ოქტომბერს — დ. აწყურელის მიერ გადმოკეთებული კომედია-ვოდევილი „ორი მშვიერი“, 21 ნოემბერს — დ. მანსფელდის დრამა „შეშლილი“ და აექს. ცაგარლის მიერ გადმოკეთებული ვოდევილი „ბაიყუში“, 12 დეკემბერს — ვ. ღიაჩენკოს დრამა „მსხვერპლისათვის მსხვერპლი“ და ვ. გუნიას ვოდევილი „მონადირე“. წარმოდგენების ეს სიმრავლე (9 წარმოდგენა) აიხსნება იმ გარემოებით, რომ დაარსდა „ქართული სცენისა და სიმღერის მოყვარულთა ამხანაგობა“, რომელიც პირველ ხანს ენერგიულად გაუძღვა წარმოდგენებს, მაგრამ წრე მალე დაიშალა და, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, 1903 წლიდან ბათუმში მხოლოდ მუშათა დრამატული წრე არსებობდა და მართავდა წარმოდგენებს.

გაზეთი „ივერია“ (№ 47, 1902) აძაგებდა 27 იანვარს წარმოდგენილ აექს. ცაგარლის „ქართულ დედას“. გაზეთში წერდნენ: „ნეტარება იმათ, ვინც ამ წარმოდგენას არ დასწრებია, ხოლო ჩვენ, ვინც დავესწარიტ, ვიტყვით, რომ ეს წარმოდგენა კი არ იყო — წარმოდგენის ტანჯვა-წვალება იყო...“

სამაგიეროდ იმავე გაზეთმა (№ 106, 1902) ქებით მოიხსენია 19 მაისს წარმოდგენილი „პარიზის ლარიბ-ლატაკნი“. გაზეთი იტყობინებოდა, რომ „პიესა კარგად იყო მომზადებული და ამისათვის მწყობრად და საუცხოოდ ჩაიარა. ხალხი აუარებელი დაესწრო და დიდად კმაყოფილი დარჩა. მოთამაშენი დიდის ალტაცებით და ხანგრძლივის ვაშას ძახილით დააჩილდოვეს“.

ასევე აქებდა „ივერია“ (№ 209, 1902) 15 სექტემბერს წარმოდგენილ ნ. აზიანის „გაცრუებულ იმედებს“.

10 ოქტომბერს წარმოდგენილ აექს. ცაგარლის დრამაში „ლეკის ქალი გულჯავარ“ მონაწილეობა მიიღო საგანგებოდ მოწვეულმა ლ. მესხიშვილმა. გაზეთი „ივერია“ (№ 219, 1902) წერდა, რომ წარმოდგენამ ისე ვერ ჩაიარა, როგორც მოველოდით, მაგრამ ლაღო მესხიშვილის წყალობით მაყურებელი „მაინც და მაინც გულნატყენი არ დარჩენილა“. ლ. მესხიშვილზე წერდნენ, რომ მან „საუცხოოდ შეასრულა ლევანის როლი და თითქმის ყველა გასვლა-გამოსვლაზე ტაშის ცემით და ვაშას ძახილით აჩილდოვებდნენ“... ლ. მესხიშვილი მონაწილეობდა 21 ნოემბერს წარმოდგენილ დ. მანსფელდის დრამაში „შეშლილი“ და შეასრულა პარლეიგის მთავარი როლი. ორივე წარმოდგენა ბათუმის ქართული სკოლის სასარგებლოდ გაიმართა.

წარმოდგენა ა. წუწუნავას მონაწილეობით. 1902 წლის 1 სექტემბერს ოზურგეთელმა ახალგაზრდა მსახიობებმა ალექსანდრე წუწუნავამ და ეასო ურუშაძემ ბათუმის სცენისმოყვარეთა დახმარებით წარმოდგინეს დ. ერისთავის დრამა „სამშობლო“. გაზეთმა „ცნობის ფურცელმა“ (№ 1920, 1902) გაკიცხა წარმოდგენა. „ყველამ იცის, რა პიესაა „სამშობლო“, — ეწერა გაზეთში, — რა ცრემლებისა და მწუხარების აღმძვრელია იგი, მაგრამ ჩვენმა „არტიტებმა“ ტირილის ნაცვლად ხალხი უფრო აცინეს. სამწუხაროა, როცა ვილაყ ბიჭ-ბუჭები პიესას ასე აბუჩად იგდებენ, ფეხქვეშ სთელავენ, საზოგადოებას ატყუებენ და თავსაც იმასხრებენ. ვინც იცნობს ვ. ურუშაძეს და ა. წუწუნავას, დაგვეთანხმება, რომ პირველი ლევან ხიმშიაშვილის, ხოლო მეორე შაჰ-აბაზის როლში ყოვლად შეუფერებელნი არიან. ამ ეპებატონების თავგასულობა მეტიჩრობად და საზოგადოების აბუჩად აგდებად უნდა ჩაითვალოს“... მაგრამ ამ სასტიკ გაკიცხვას მოჰყვა გაზეთ „ივერიაში“ (№ 213, 1902) მოთავსებული „წერილი რედაქციის მიმართ“ (ხელს აწერდა ნეოფიტე ღლონტი), რომელიც „ცნობის ფურცელის“ ბათუმელ რეცენზენტს ამტყუნებდა. იგი წერდა, რომ დაესწრო „სამშობლოს“ წარმოდგენას და მაყურებლები მადლიერნი დავრჩითო. „არ ვეხები სხვებს და არც იმას, რომ შეეფერებოდა თუ არა ბ-ნ წუწუნავას შაჰ-აბაზის როლი, — ვკითხულობთ წერილში, — ვიტყვი მხოლოდ, რომ ბატონი წუწუნავა შესამჩნევად ასრულებდა თავის მოვალეობას და ამისათვის მადლობის ღირსი იყო და არა გინებისა. კარგი იქნება ბატონმა „ონ-ლიძემ“ უსამართლო ჩხანას გაზეთებში თავი დაანებოს და თავის შესაფერ საჯდომზე დაჯდეს“. ძნელი გასარკვევია, თუ რომელი იყო მართალი წუწუნავას და ურუშაძის სამსახიობო ნიჭის ამ ორ საწინააღმდეგო შეფასებაში.

გასტროლები 1902 წელს. მაისში ბათუმს ეწვია თბილისის დრამატული დასი ვ. გუნიას მეთაურობით. დასში იყო აგრეთვე ქუთაისის თეატრის ხელმძღვანელი ლ. მესხიშვილი. დასმა ითამაშა ვ. გუნიას „ძალა აღმართს ხნავს“ და მისივე გადმოკეთებული კომედია „პირველი ბუზი“, პ. ჰაუპტმანის „ავადმყოფი ზალხი“, ა. სუხოვო-კობილინის „კრეჩინსკის ქორწილი“, დ. კლდიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“.

ნოემბერში ბათუმში ჩამოვიდა ქუთაისის დრამატული დასი ლადო მესხიშვილის ხელმძღვანელობით, რომელშიც შედიოდნენ ახალგაზრდა ნიჭიერი მსახიობები: ნინო ჩხეიძე, ტასო აბაშიძე, ალექსანდრე იმედაშვილი და სხვანი. დასმა ბათუმელ მაყურებელს უჩვენა ა. სუმბათაშვილის დრამა „ბორკილი“, პ. უმიკაშვილის სცენა „ბენეფისის წინ“, კ. გუცკოვის „ურიელ აკოსტა“, დ. როვეტის

დრამა „უპატიოსნონი არ იბადებიან“, ბაიარისა და ვარერბურხის კომედია „პარიზელი ბიჭი“ და ალ. ყაზბეგის დრამა „კონსტანტინე ბატონიშვილი“.

საგასტროლო წარმოდგენებმა წარმატებით ჩაიარა. აღსანიშნავია, რომ ლ. მესხიშვილმა პირველი გასტროლების დროს „კრეჩინსკის ქორწილში“ შეასრულა რასპლუევის კომედიური როლი, ხოლო მეორე გასტროლების დროს „ტარტიუფში“ ტარტიუფის როლი და ორივეჯერ ბრწყინვალედ გაიმარჯვა.

პროფესიული დასის შექმნის ცდა. 1902 წელს კვლავ წამოიჭრა საკითხი ბათუმში პროფესიული თეატრისა და დრამატული საზოგადოების დაარსების შესახებ. ამ საქმისათვის პირველ ყოვლისა, ფული იყო საჭირო. ამიტომაც მოიწვიეს კრება, რომელსაც ძირითადში ეკონომიურად ძლიერი პირები ესწრებოდნენ. მაგრამ მათ თავი მოიყრუეს და პროფესიული თეატრის დასაარსებლად არაფერი გაიღეს. გაზეთ „კვალში“ (№ 20, 1902) იუმორისტულად იყო აღწერილი ამ „ფულიანების“ კრება. მოგვყავს ეს წერილი სრულად, როგორც ბათუმის ბურჟუაზიის მკვეთრი დამახასიათებელი დოკუმენტი, — მშობლიური თეატრისადმი მისი სრული გულგრილობის მაჩვენებელი. წერილში ვკითხულობთ: „5 მაისს ქართველ საზოგადოებას კერძო კრება ჰქონდა ბათუმში მუდმივი სცენის დაარსების შესახებ. საღამოს ექვს საათზე საზოგადოებამ თავი მოიყარა ქართული სკოლის სადგომში. დასხდნენ სკამებზე და სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ერთ-ერთმა პირმა სთხოვა ინიციატორს კრების გახსნა, მაგრამ თითქმის არ გაუგონიათო, არავინ არ დაარღვია სიჩუმე. ბოლოს ადგა ერთი და თქვა: ეს ოთახი უხერხულია კრებისათვის და მეორე ოთახში გადავიდეთო. ეს მყუდროების დასაარღვევად იყო ნათქვამი, თორემ ოთახი ყველაფრით კარგი იყო. საზოგადოება დაეთანხმა ამ პირის აზრს და მეორე ოთახში გადავიდა. ბევრმა ამ სცენის მნახველმა სიცილი ვერ შეიკავა და ფრუტუნნი დაიწყო. გადავიდნენ თუ არა მეორე ოთახში, მართლა ყველას თამაზობა დაეტყო და რამდენიმემ ერთად მოინდომა სიტყვის თქმა. ადგა ბ-ნი კ-ლი და განუმარტა საზოგადო კრებას მიზანი, მაგრამ საზოგადოებამ აქედან ვერ გაიგო თუ რისთვის მოიწვიეს ის. მერე ადგა ამ საქმის ინიციატორი ბ-ნი კალანდარიშვილი იმ აზრით, რომ საზოგადოებისათვის კრების დანიშნულება და მიზანი ეცნობებინა, მაგრამ ამანაც ვერა გააგებინა-რა საზოგადოებას. საკვირველია, ჩვენი მეთაურების საქმე. საზოგადოებას იწვევენ საქმის გასარჩევად და თვითონ კი არ იციან, რისთვის მოიწვიეს, ან რა სურთ. ყოველ საქმეს მომზადება უნდა, თორემ უშრომელად არაფერი გაკეთდება.

უხერხულობიდან გამოიყვანა საზოგადოება კ. თავართქილა-

ძემ: ბატონებო, აქ უნდა შესდგეს დასიო. დასის გაგონებაზე ჩვენს ბურჯებს ზარი დაეცა, უგონათ მესამე დასისებური ხომ არ სურთ დააარსონო და პროტესტი განაცხადეს: არ გვინდა დასიო.

შემდეგ ბევრი ილაპარაკეს. ზოგმა სთქვა: ლარიბი ვართ ქართველებიო და სცენას ვერ შევინახავთო, ზოგმა ნიადაგი არ არისო და სხვ. ერთმა ჩვენმა ბელადთაგანმა თქვა: ბათუმში ქართველები ცოტანი არიან, თეატრში თუ არავინ მოვიდა, ისე საზოგადოება რომ შესდგეს, ტყუილად ხარჯს ვნახავთ და სცენა ვერ იხეირებს, მოწყალების მიცემამ კი თავი მომაბეზრაო. ერთი სიტყვით, ყველა გულგრილად მოეპყრო ამ სასარგებლო საქმეს. გარეშე მაყურებელს ეგონებოდა, ესენი ჩინეთის თეატრზე ლაპარაკობენ და არა ქართულზეო. ყველა სადღაც მიიჩქაროდა. ზოგმა მათგანმა საყვედურიც კი გამოუცხადა თავმჯდომარეს: კრება ნამეტანი გაქიანურდაო. ნამდვილად კი კრება საათნახევარი გაგრძელდა. პირის დასამშვენებლად ვიღაცამ დაიძახა: დროებით კომიტეტი ავირჩიოთ, რომ საქმე დაწვრილებით განიხილოსო. ამ სიტყვების გაგონებაზე ერთხმად დაიგრიალეს: „კომიტეტი, კომიტეტიო“, და აქაც დიდი გულგრილობა გამოიჩინეს. არჩევნების დროს, როცა თავმჯდომარემ ჰკითხა საზოგადოებას, ვინ გსურთ კომიტეტის წევრებადო, უპასუხეს: ვინც გსურთ, ის იყოსო, და ამით დასრულდა კრება“ (ს. გერსამია, ბათუმის თეატრი 70 წლის მანძილზე).

თეატრის შექმნის ეს ცდაც უნაყოფო აღმოჩნდა და კიდევ ათი წელიწადი გავიდა, ვიდრე ბათუმი პროფესიულ დასს ელირსებოდა.

1908 წლის წარმოდგენები. 14 იანვარს გაიმართა ტრადიციული ქართული საღამო, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო მომღერალთა გუნდმა მ. შარაბიძის ლობთარობით. საღამოს შემოსავალი 2000 მანეთი გადაეცა ბათუმის ქართულ სკოლას.

30 იანვარს ქუთაისის დრამატულმა დასმა „რკინის თეატრში“ გამართა წარმოდგენა თავისი ხელმძღვანელის ლადო მესხიშვილის სასარგებლოდ. ის უცხოეთში უნდა გამგზავრებულიყო ყელის სამკურნალოდ. ითამაშეს ვ. გუნიას ვოდევილი „ვაის გავეყარე, ვუის შევეყარე“ და ვ. გუნიასვე გადმოკეთებული ხუმრობა „დედაცაცის საქმე“.

ნიჭიერი მსახიობი ბათუმელთა დიდი პატივისცემით სარგებლობდა და ამიტომ წარმოდგენამ აუარება მაყურებელი მიიზიდა. გაზეთი „ივერია“ (№ 28, 1902) წერდა: „დამთავრებისას მაყურებელმა მოითხოვა ბ-ნი მესხიშვილის დანახვა სცენაზე, რომ გზა დაელოცნა, დროებით გამოთხოვებოდა. ბატონი მესხიშვილი გამოჩნდა თუ არა სცენაზე, ტაშის ცემამ იგრიალა და დიდხანს არ შეწყვეტილა. როცა საზოგადოება დაწყნარდა, ბატონმა ნესტორ კალან-

დარიშვილმა სცენაზე წაიკითხა ბათუმელი ახალგაზრდობის ადრესი და ბატონ მესხიშვილს გადასცა. ადრესში განმარტებული იყო თეატრის მნიშვნელობა და აგრეთვე ის დიდი ღვაწლი ბ-ნი მესხიშვილისა, რომლის წყალობითაც ქართულმა თეატრმა ასეთი სახელი მოიხვეჭა. შემდეგ ერთმა ახალგაზრდა არტისტმა წაიკითხა თავისივე ლექსი, რომელშიც უსურვა თავის მასწავლებელს, ბატონ მესხიშვილს ადრე განკურნება სენისაგან და ისევ დაბრუნება სცენაზე სამოღვაწეოდ“.

წარმოდგენები მესხიშვილის სასარგებლოდ გამართა ყველა თეატრმა და დრამატულმა წრემ. მრავალი იყო კერძო შემოწირულობანიც და იმდენი ფული შეგროვდა, რომ მესხიშვილს ეყო არათუ სამოგზაუროდ და სამკურნალოდ, არამედ ერთი მხლებლისთვისაც და ოჯახის შესანახადაც. ფული მესხიშვილის უცხოეთში გამგზავრების შემდეგაც გროვდებოდა.

9 თებერვალს ა. წუწუნავას, ვ. ურუშაძის და ლ. გვეტაძის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნა ალ. ყაზბეგის დრამა „არსენა“ და აექს. ცაგარლის ვოდევილი „ოინბაზი“.

15 მაისს გ. საყვარელიძემ გამართა სანიმუშო კონცერტი თავისი გუნდისა, რომელსაც რამდენიმე თვე ამზადებდა. გუნდი ოცი კაცისაგან შედგებოდა. შესრულდა 24 სიმღერა, რომელთაგან ექვსი თვით გ. საყვარელიძის მიერ იყო შეთხზული. „გუნდმა სწორედ მოხიბლა საზოგადოება“, — წერდა „ივერია“ (№ 108, 1903). გაზეთი აქებდა ლოტბარს და წარმატებას უსურვებდა.

17 მაისს სცენისმოყვარეებმა საქველმოქმედო მიზნით წარმოადგინეს ვ. გუნიას გადმოკეთებული დრამა „ორი გმირი“ და ნ. გალუსტოვის გადმოკეთებული ვოდევილი „ღუელი“.

18 მაისს სცენისმოყვარეებმა ახალგაზრდა მსხიობების მარო მდივნისა და ლევან მირიანაშვილის მონაწილეობით წარმოადგინეს ნ. აზიანის კომედია „ფული და ხარისხი“ და კ. ნასიძის მიერ გადმოკეთებული ვოდევილი „სუსტი მხარე“.

1 ივნისს ქუთაისელი მსახიობი ქალის დ. ივანიძის მონაწილეობით სცენისმოყვარეებმა წარმოადგინეს დ. ერისთავის დრამა „სამშობლო“. გაზეთ „ივერიის“ ცნობით (№ 123, 1903) წარმოდგენა ხეირიანი ვერ გამოსულა.

ასეთივე უხეირო ყოფილა 24 აგვისტოს ნ. კალანდარიშვილის თაოსნობით გამართული სცენისმოყვარეთა წარმოდგენა. უთამაშნიათ აექს. ცაგარლის დრამა „ქართველი დედა“ („ივერია“, № 104, 1903).

30 აგვისტოს სცენისმოყვარეებმა კვლავ მ. მდივნისა და ლ. მირიანაშვილის მონაწილეობით წარმოადგინეს ფ. კარევეის დრამა

„უბედური ნაბიჯი“ და ბულაცელის ვოდვეილი „ბარაქალა, მას-წავლებლო!“. დრამაში „უბედური ნაბიჯი“ მ. მდივანმა ბრწყინვალედ შეასრულა ვარია პეჩორინას მთავარი როლი. ამ როლს შეუდარებლად ასრულებდა მსახიობი ნინო ჩხეიძე და სახელიც გაითქვა. გაზეთი „ივერია“ (№ 180, 1903) წერდა, რომ მ. მდივანი, ნ. ჩხეიძეს არ ჩამოუვარდებოდა ამ როლის შესრულებაში.

ნოემბრისა და დეკემბრის თვეებში ბათუმს ესტუმრა თბილისის დრამატული დასი. წარმოდგენილი იყო ვ. გუნიას მიერ გადმოკეთებული დრამა „მურად ფაშა“, რ. ფოსის დრამა „დამნაშავეა“. პ. ვეინბერგის დრამა „მზეს მოკლებულნი“, პ. ყიფიანის მიერ გადმოკეთებული კომედია „სიძე-სიმამრი“ და კ. გუცკოვის ტრაგედია „ურიელ აკოსტა“.

1904 წლის საგასტროლო წარმოდგენები. ამ წელს ბათუმს ეწვივნენ როგორც თბილისის, ასევე ქუთაისის დრამატული დასები.

თბილისის დრამატულმა დასმა 22 და 24 იანვარს წარმოადგინა საქართველოს ისტორიული წარსულის თემაზე შექმნილი ალ. სუმბათაშვილის ახალი დრამა „ლალატი“. ამ პიესამ დიდი პოპულარობა მოიპოვა რუსულ სცენაზე. მთელმა რუსეთმა გაიცნო ქართველი ხალხის ისტორიული წარსული, მისი გმირული ბრძოლა უცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ.

ქართულად თარგმნილი „ლალატი“ თბილისის დრამატულმა დასმა წარმოადგინა 1904 წლის იანვრის თვეში, მაგრამ დადგმა უხეირო გამოდგა. ამავე დასმა თბილისის შემდეგ პიესა ბათუმში ითამაშა და იგი გაცილებით უკეთესად შეასრულა. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2388, 1904) იტყობინებოდა: „ბათუმიდან შემდეგი დეპეშა მოვიდა: „თბილისში ცუდი წარმოდგენით დაღონებულმა არტისტებმა აქ ძალა მოიკრიბეს და გუშინ მშვენივრად წარმოადგინეს „ლალატი“. თეატრი ავსებული იყო საზოგადოებით, რომელმაც პიესის განმეორება მოითხოვა“. ამავე გაზეთის შემდეგ ნომერშიც (№ 2389) დადასტურებული იყო წარმოდგენის წარმატება: „არტისტებმა მწყობრად ჩაატარეს მთელი პიესა და, მიუხედავად აქაურის სცენის მოუწყობლობისა, რომელიც მეტად ხელს უშლიდა წარმოდგენის გარეგან მხარეს, საზოგადოება დიდად კმაყოფილი დარჩა. მეტად კარგი იყო კ. ყიფიანი ანანიას როლში. ბესოს იმერული კილო ეტყობოდა ზოგჯერ. ზეინაბის როლს ეფემია მესხი ასრულებდა და კარგადაც ასრულა. მესხიშვილი ნამდვილი სოლეი-მან ხანი იყო, დინჯი და აუჩქარებელი, ეპკიანი, გონიერი, გულქვა, ძლევამოსილი მტარვალ...“ ვ. გუნია ზოგ ადგილას შეუდარებელი ოთარ-ბეგი იყო. წარმოდგენამ მთელის ანსამბლით იმდენად კარგად ჩაიარა, რომ მისი დამსწრე და მნახველი მეორე დღეს გაზეთ-

ში გაოცებით კვითხულობდით: რანაირად მოხდა, რომ ტფილისის სცენაზე ასე არიეს და წაახდინეს ეს დრამა და აქ კი ასე პირნათლად შეასრულეს თავისი მოვალეობაო“. გაზეთის შემდეგ ნომერში (№ 2390) წერდნენ: „ბათუმიდან ბატონ გუნიასაგან შემდეგი დეპეშა მოგვივიდა: „საზოგადოების თხოვნით განმეორებულ იქნა „ლალატი“. არტისტების მწყობრმა და ნიჭიერმა აღსრულებამ ალტაეცებაში მოიყვანა საზოგადოება. ავტორს — ა. სუმბათაშვილს სამადლობელი და ალტაეცებული დეპეშა გაეგზავნა“.

როგორ მოხდა, რომ ერთმა და იმავე მსახიობებმა „ლალატი“ თბილისში სამარცხვინოდ, ცუდად შეასრულეს, ხოლო მომდევნო წარმოდგენები ბათუმში მაყურებელმა ალტაეცებით მიიღო და ქება შეასხა.

საქმე იმაში იყო, რომ ამ სეზონში თბილისის დრამატულ დასს რეჟისორობდა აკაკი წერეთელი, რომელიც ამ საქმეში არცთუ დახელოვნებული იყო და უფრო ავტორიტეტის თვალსაზრისით ედგა დასს სათავეში. ამიტომ პიესა რეჟისორულად რიგიანად ვერ მომზადდა. გარდა ამისა, „ლალატის“ პირველი წარმოდგენები მეტი შემოსავლის მიღების მიზნით თბილისის ოპერის თეატრის დიდ სცენაზე გამართეს, სადაც მსახიობებს რეპეტიციები არ გაუვლიათ. ამიტომაც ოპერის უზარმაზარ სცენაზე აირია წარმოდგენის მიზანსცენები, ფინალში დაიგვიანა მეტეხის აფეთქების ეფექტურმა სცენამ და სხვ. წარმოდგენა უფრო რეპეტიციას ჰგავდაო — ასე გვსმენია დამსწრეთაგან. ამ რეპეტიციით გაწაფულმა მსახიობებმა ბათუმში უკეთესად წარმოადგინეს „ლალატი“ და შემდგომშიც იგი მუდამ კარგად სრულდებოდა ქართულ სცენაზე.

თბილისის დრამატულმა დასმა ბათუმში, გარდა „ლალატისა“, 3 თებერვალს წარმოადგინა პ. იბსენის დრამა „ხალხის მტერი“, რომელშიც შტოკმანის როლი შეასრულა ლ. მესხიშვილმა. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2401, 1904) წერდა, რომ მესხიშვილი ბრწყინვალედ თამაშობდა, რომ ნიჭიერ არტისტს „არაჩვეულებრივი წმინდა ხმა ჰქონდა და გარკვეულად ლაპარაკობდა“. ეტყობა, მისმა უცხოეთში მკურნალობამ კარგი შედეგი გამოიღო.

მუშა-სცენისმოყვარეთა წარმოდგენა „ხალხის მტერი“. 1904 წლის 7 მარტს „რკინის თეატრში“ ბათუმის სცენისმოყვარეთა წრემ წარმოადგინა პ. იბსენის „ხალხის მტერი“.

მოსკოვის სამხატვრო თეატრის მიერ დადგმული ეს პიესა იმხანად დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, რადგან პიესის მთავარი გმირის, ექიმი შტოკმანის პროტესტანტული განწყობა ერთგვარად ეხმაურებოდა რუსეთის საზოგადოებაში გაბატონებულ სუ-

ლისკვეთებას არსებული წესწყობილების მიმართ. ალბათ ბათუმის მუშეებსაც ამ გარემოებამ აარჩევინა პიესა.

წარმოდგენას თაოსნობდა ნ. კალანდარიშვილი, რომელიც ამავე დროს ასრულებდა ექიმ შტოკმანის როლს. გაზეთმა „ივერიამ“ გაკიცხა წარმოდგენის მომწყობნი ისეთი პიესის არჩევისათვის, რომლის ხეირიანად თამაში მათ ვერ შესძლეს, ხოლო გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2439, 1904) ამ წარმოდგენას დადებითად აფასებდა მიუხედავად იმისა, რომ მთავარი როლის შემსრულებელი ნ. კალანდარიშვილი მეტად უსუსურად გამოიყურებოდა. გაზეთი ზაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ ეს მუშების წარმოდგენაა და შით არის ძვირფასიო. გაზეთში წერდნენ: „მოთამაშენი თითქმის ყველანი ქართველი მუშები იყვნენ, ნავთის ქარხნებში მომუშავენი და სიამოვნებით უნდა აღვნიშნოთ, რომ თავიანთ მუშაობაში გაჩვეული მუშები ხელოვნების საქმეშიც გულმოდგინე და ყაირათიანი აღმოჩნდნენ“...

ქუთაისის დრამატული დასის გასტროლები 1904 წელს. ცნობილია, რომ თბილისის დრამატული თეატრი საკმაოდ ჩამორჩა 1905 წლის რევოლუციის მაჩისცემას. მისგან განსხვავებით, 1904 წლიდან აღმავალი მიმართულება მიიღო ქუთაისის დრამატული დასის მოღვაწეობამ ლადო მესხიშვილის ხელმძღვანელობით. იგი თანაუგრძნობდა რევოლუციურ ბრძოლას და აქტიურ მონაწილეობასაც იღებდა ამ ბრძოლაში. ის შეეცადა თავისი თეატრის შემოქმედება რევოლუციური ბრძოლის ამოცანებისათვის დაექვემდებარებინა. 1904 წლის ზაფხულიდან დაიწყო მესხიშვილმა შემდეგი სეზონის სამზადისი. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2540, 1904) იტყობინებოდა, რომ მესხიშვილს „განზრახვა აქვს სეზონის განმავლობაში უმთავრესად ყურადღება მიაქციოს იდეურსა და შინაარსიან პიესებს“. ამჟერად მესხიშვილი შეგნებულად ცდილობდა თავისი თეატრი რევოლუციური მოძრაობისათვის დაექვემდებარებინა.

3 და 4 ნოემბერს ქუთაისის დასმა ორი წარმოდგენა გამართა ბათუმში. ითამაშეს ვ. პროტოპოპოვის დრამა „ცხოვრების გარეშე“, რომელშიც ასახული იყო შინამოსამსახურეთა ღუხჭირი ყოფა. სოციალური წინააღმდეგობანი ღიდი სიმკვეთრით იყო ნაჩვენები მსახიობების მიერ (ამ პიესით გახსნა მესხიშვილმა ქუთაისის თეატრის სეზონი 1 ოქტომბერს). ბათუმში გათამაშებული მეორე პიესა იყო რ. ბარეტის დრამა „ახალი მოძღვრება“. პიესაში ასახული ქრისტიანობის ჩაგვრა ძველ რომში ეხმაურებოდა თანადროულ სოციალურ უსამართლობას.

ბათუმში გამართულ ამ წარმოდგენას მეტწილად მუშები ესწრებოდნენ, რადგან ბილეთები წინასწარ ხელზე იყო გაყიდული მუ-

შებს შორის მათი რწმუნებულის მიერ. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2665, 1904) წერდა: „ცხოვრების გარეშე“ პროტოპოპოვისა დიდის ყურადღებით მოისმინა თეატრში მყოფმა საზოგადოებამ. საზოგადოება შედგებოდა სწორედ ქართველთა იმ ნაწილისაგან, რომელიც უფრო იჩენს დღეს სიცოცხლეს და მოძრაობას და რომელსაც თეატრი მართლა სკოლად აქვს მიჩნეული და არა უბრალო გასართობად. საინტერესო სანახავი იყო არა მხოლოდ არტისტთა თამაში, არამედ ისიც, თუ როგორი კავშირი სუფევდა სცენასა და დარბაზს შუა, ამგვარ მაყურებელთა წინ თამაში არტისტი-სათვის ნიჭის გამაღვიძებელი გარემოება უნდა იყოს უსათუოდ და ნამდვილ სიამოვნებას უნდა შეადგენდეს“. გაზეთი სამართლიანად მიუთითებდა ქუთაისის დასის იმ დიდ ღირსებაზე, რაც გამოიხატებოდა მშრომელთა აუდიტორიის სულისკვეთებისა და მისი მისწრაფების ალღოს აღებაში, თეატრის მოღვაწეობის ამ გზით წარმართვაში.

ამ თვალსაზრისით საუკეთესო იყო ვ. მონტის ტრაგედია „კაი გრაჰნი“, რომელიც 21 დეკემბერს ქუთაისის დასს ბათუმში უნდა წარმოედგინა. მუშებს ბილეთები წინასწარ ჰქონდათ შეძენილი. ამ საქმის ორგანიზატორი იყო მუშა-სცენისმოყვარეთა წრის ერთ-ერთი მოთავე და მონაწილე, მუშა-ბოლშევიკი ილარიონ დარაბელოძე. ქუთაისის დასი ამ დღისათვის ჩავიდა ბათუმში, მაგრამ ვერ შეძლო „კაი გრაჰნის“ დადგმა, იმის გამო, რომ ლ. მესხიშვილი, რომელიც მთავარ როლს ასრულებდა, ამჯერად ვერ ითამაშებდა. რადგან 15 დეკემბერს თბილისში, ფ. შილერის „ყაჩაღებში“ მონაწილეობის დროს ფრანც შოროის როლის შესრულებისას ჩამოხრჩობის სცენაში თოკი გაუწყდა, ძირს დაეცა და ხელი იღრძო. ამიტომ დარაბელოძესთან შეთანხმებით „კაი გრაჰნის“ მაგივრად დასმა ითამაშა ჰ. იბსენის „ჩრდილოეთის გმირები“.

წარმოდგენას დიდძალი ხალხი დაესწრო, მაგრამ უკმაყოფილონი იყვნენ პიესის შეცვლით. მეორე მოქმედების შემდეგ დარბაზში გაისმა: „ძირს! არ გვინდა ეს პიესა!“ სცენაზე გამოვიდა ხელშეხვეული მესხიშვილი და მაყურებელს აუხსნა წარმოდგენის შეცვლის მიზეზი. ხალხმა ეს ახსნა არ მიიღო, ვიღაცამ დიძახა: თქვენ პატივს გცემთ, მაგრამ მოგვატყუეთო... წარმოდგენა შეწყდა და ხალხი დაიშალა.

ეს ობსტრუქცია გამოწვეული იყო ბათუმის მუშების უდიდესი სურვილით და მოუთმენლობით. რათა ენახათ პროტესტანტული სულისკვეთების გამომხატველი წარმოდგენა „კაი გრაჰნი“.

ლ. მესხიშვილმა იწყინა წარმოდგენის ჩაშლა, პირად შეურაცხყოფად მიიღო იგი, პრესაში წერილიც კი გამოაქვეყნა ამ ამბის თაობაზე.

ბაზე. გაზეთი „ივერია“ (№ 1, 1905) გამოეხმაურა ლ. მესხიშვილს. და აღნიშნა, რომ მისი სამღერავე უსაფუძვლოა, რადგან მუშების პროტესტი მიმართული იყო პიესისა და არა პირადად მესხიშვილის წინააღმდეგ. გაზეთი იმედს გამოთქვამდა, რომ ლ. მესხიშვილი „არ დაემღერებოდა ბათუმის საზოგადოებას და თავის ნიჭიერ თამაშს არ მოაკლებდა“.

კვლავ „კონტრაბანდისტები“. ბათუმის შავრაზმელებმა კიდევ ერთხელ სცადეს რეაქციული გამოლაშქრება სცენიდან. კერძოდ, გაზეთ „ჩერნომორსკი ვესტნიკის“ რედაქტორის გ. პალმის თაოსნობით შავრაზმელთა ერთმა ჯგუფმა სცადა „კონტრაბანდისტების“ დადგმა, პიესისა, რომელიც ბათუმის მაყურებელმა 1901 წელს არ მიიღო და ჩაშალა. ახლაც იგივე განმეორდა. მართალია, წარმოდგენას შავრაზმელთა მთელი ხროვა ესწრებოდა, პოლიციაც საკმაოდ იყო, მაგრამ მუშებმა წარმოდგენის მსვლელობის დროს ატეხეს ხმაური, სცენაზე ისროდნენ ლაყე კვერცხებს, დამპალ ვაშლებს, ისმოდა შეძახილები: „ძირს შავრაზმელები! ძირს არამზადა პალმი!“ ატყდა ჩხუბი და წარმოდგენა ჩაიშალა. პოლიციამ რამდენიმე კაცი დააპატიმრა (ს. გერსამია, ბათუმის თეატრი 70 წლის მანძილზე, ბათუმი, 1949).

„კაი გრაჟი“. ლ. მესხიშვილმა მალე გაამართლა ბათუმის მუშების მოლოდინი. 1905 წლის 14 იანვარს თავისი დასით წარმოადგინა „კაი გრაჟი“. მაყურებელმა სპექტაკლი ძლიერ მოიწონა. გაზეთი „ცნობის ფურცელი“ (№ 2730, 1905) წერდა: „თეატრი გაქედილი იყო ხალხით და პიესა დიდის ყურადღებით და ინტერესით მოისმინეს. მეტად დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ამ პიესამ მაყურებელზე. ლადო მესხიშვილის გამოწვევას დასასრული არ ჰქონდა. როგორც მხატვრული ნაწარმოები, პიესა, ცოტა არ იყოს, სუსტია, მაგრამ შინაარსი მეტად საინტერესოა...“

ეს წარმოდგენა არსებითად კარიზმის საწინააღმდეგო აშკარა დემონსტრაცია იყო და მასობრივი მანიფესტაციითაც დამთავრდა. მკაცრი ცენზურის გამო, იმდროინდელ გაზეთს არ შეეძლო აღნიშვნა ამ მოვლენის ნამდვილი არსი. და, მას გაზეთი მორიდებულად „მეტად დიდ შთაბეჭდილებას“ უწოდებს. მაგრამ ისტორიამ მაინც დაგვიტოვა ნამდვილი ცნობები ამ წარმოდგენაზე.

„კაი გრაჟის“ წარმოდგენის შესახებ ინფორმაცია დაიბეჭდა. ბოლშევიკურ გაზეთ „ვეპრიოდში“ (№ 8, 1905), რომელიც ვ. ი. ლენინის რედაქციით ენევაში იბეჭდებოდა და რუსეთში არალეგალურად ვრცელდებოდა. გაზეთში ვკითხულობთ: „დადგეს ქართულ ენაზე „კაი გრაჟი“. თეატრი გაქედილი იყო მუშებით. ფარდა დაეშვა თუ არა, გაისმა „მარსელიზას“ სიმღერა. სიმღერით გამო-

ვიდნენ ყველანი თეატრიდან და შეჩუქდნენ აღფრთოვანებული წამოძახილებით: „ძირს თვითმპყრობელობა! ძირს ომი!“ აქვე ესწრებოდნენ ბოქაული და ჩაფრები. შემდეგ მუშები რევოლუციური სიმღერებით გაემართნენ მუშათა უბნისაკენ, 2 1/2 ვერსის დაშორებით“.

ამ წარმოდგენის შესახებ მეორე საინტერესო დოკუმენტი დ. კლდიაშვილის მოგონებაა. იგი წერს: „ქუთაისში ლადო მესხიშვილმა დადგა ვ. მონტის პიესა „კაი გრაჰი“. პიესამ დიდი ალტაცება გამოიწვია საზოგადოებაში. ბათუმის მუშებმა საგანგებოდ მიიწვიეს ლადო თავისი დასით, რომ ეთამაშნა ეს პიესა ბათუმის მუშების წინაშე. საკვირველი იყო, როგორ გააპარეს ცენზურას ეს რევოლუციური ნაწარმოები. მახსოვს მისი წარმოდგენა ბათუმში ლადოს დასის მიერ. ეგრეთ წოდებული რკინის თეატრი გაქედილი იყო ხალხით. ყოველი ცხარე სიტყვა კაი გრაჰის, რომელსაც მესხიშვილი მისებური შნოთი თამაშობდა, იწვევდა ტაშის ცემას და გრიალს. ალტაცება თანდათან მატულობდა და წარმოდგენის დასასრულს უმწვერვალეს წერტილამდე მივიდა. მღელვარე ხალხმა თეატრშივე დასძახა მარსელიეზა. გუგუნით გამოვიდა თეატრიდან და გაემართა ბარცხანასა და გარადოკისაკენ. გადმოქართულებული მარსელიეზის სიტყვები მკაფიოდ ისმოდა ღამეში“ (დ. კლდიაშვილი. მემუარები, თბ. 1932).

„კაი გრაჰი“ ქუთაისის დასმა კიდევ ერთხელ წარმოადგინა მ. აბრილს. ამ წარმოდგენის შესახებ პატარა ცნობაა გაზეთ „ჩერნომორსკი ვესტნიკში“ (№ 29, 1905; ამ დროს გაზეთი უკვე პროგრესული მიმართულების იყო, რადგან მისი შავრაზმელი რედაქტორი გ. პალმი ბათუმიდან გაიქცა და გაზეთს პროგრესული ძალები დაეპატრონენ). გაზეთში ვკითხულობთ: „დღევანდელ მდგომარეობაში, როდესაც გონება აღგზნებულია, როდესაც ყოველი ადამიანი ძალაუფლებურად საზოგადოებრივი საკითხებით არის გართული, ისეთი პიესა, როგორიცაა „კაი გრაჰი“, ყველაზე უფრო მიმზიდველია მაყურებლისათვის“. გაზეთი აქებდა ლ. მესხიშვილს, „ხალხის უფლების დამცველსა და ქომაგს კაი გრაჰის როლში“, აქებდა აგრეთვე კორდელიას როლის შემსრულებელს დ. ივანიძეს.

1905 წლის რევოლუციის ბოლოქარ დღეებში, როდესაც ქუჩებში ბარიკადებიც კი გაჩნდა, მუშა-სენისმოყვარეთა წრის წარმოდგენების მართვა შეფერხდა, რადგან წრის წევრები აქტიურად იბრძოდნენ კარიზმის წინააღმდეგ და წარმოდგენებისათვის აღარ ეცალათ. შემორჩენილია ცნობები წლის განმავლობაში მხოლოდ

ორი წარმოდგენის გამართვის შესახებ. ერთი წარმოდგენა გაიმართა 27 მარტს ქუთაისელი ახალგაზრდა მსახიობის დ. ჩარკვიანის თაოსნობით. შესრულებული იყო კ. გუცკოვის „ურიელ აკოსტა“. მეორე წარმოდგენა გაიმართა 20 სექტემბერს. სცენისმოყვარეებმა წარმოადგინეს ი. გომართელის ახალი პიესა „ქოხში“, რომელშიც აღწერილი იყო იმდროინდელი სოფლის დუხჭირი ცხოვრება.

ცარიზმის რეპრესიის წლები

„**ჩერნომორსკი ვესტნიკი**“ თეატრალური ცხოვრების შესახებ. 1906 წელს ბათუმის გაზეთი „**ჩერნომორსკი ვესტნიკი**“ (№ 65) წერდა: „ეგრეთწოდებულ „რეაქციის“ დღევანდელ ხანაში ბათუმელები განსაკუთრებულ, არახელსაყრელ პირობებში არიან მოქცეული, ბათუმში არ არის არც დრამა, არც კომედია, სადაც კაცს შეეძლება გულის გადაყოლება იმ მძიმე ფიქრებისაგან, რაც მოგვდის ირგვლივ მომხდარი ამბების გამო. თუმცა ეს გასაგებია, სააღყო წესები ძნელად ურიგდება ხელოვნებას“...

რეაქციის სუსხი მოედო ცხოვრების ყოველ მხარეს, თეატრალური ცხოვრებაც მკრთალი და უღიმღამო გახდა. სცენისმოყვარეთა წარმოდგენები იშვიათად იმართებოდა. არცთუ ხშირი იყო მსახიობთა გასტროლები თბილისიდან და ქუთაისიდან. მხოლოდ ქართული საღამოები იმართებოდა რეგულარულად, ადგილობრივი ქართული სკოლის სასარგებლოდ, რადგან სკოლას მხოლოდ საღამოების შემოსავლით ედგა სული და სხვა მნიშვნელოვანი შემოსავლის წყარო არ გააჩნდა.

სცენისმოყვარეთა წარმოდგენები. 1906 წელს ბათუმის სცენისმოყვარეებმა მხოლოდ ორჯერ გამართეს წარმოდგენა 22 მარტს ითამაშეს დ. მესხის გადმოკეთებული ვოდევილი „ადამ და ევა“ და 26 აპრილს ა. წუწუნავას რეჟისორობით წარმოადგინეს ე. ჩირიკოვის დრამა „ებრაელები“.

1907 წელს სცენისმოყვარეებმა სამი წარმოდგენა გამართეს: 14 ივნისს ითამაშეს ნ. აზიანის კომედია „გატრუებული იმედები“. 27 ოქტომბერს გამართეს ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო და წარმოადგინეს „გლაზა კრიაშვილი“. 1 დეკემბერს საგანგებოდ მოწვეული ვ. აბაშიძის მონაწილეობით წარმოადგინეს აექს. ცაგარლის „ხანუმა“.

1909 წლის 14 იანვარს გამართულ ქართულ საღამოზე, რომელსაც აკ. წერეთელი დაესწრო, ითამაშეს ერთი მოქმედება აკ. წერეთლის დრამიდან „პატარა კახი“. ამავე წლის 17 ოქტომბერს ითამაშეს გ. ერისთავის კომედია „ძუნწი“ და მისივე „უჩინაძის ქული“, 18 ოქტომბერს — აექს. ცაგარლის დრამა „ერთი ნაბიჯი წინ“. 27 ოქ-

ტომბერს გამართეს ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო და წარმოდგინეს ნ. აზიანის კომედია „გატრუებული იმედები“, აგრეთვე წაკითხული იყო რეფერატი ი. ჭავჭავაძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე.

1910 წლის 14 იანვარს გამართული ქართული საღამო გადაიქცა ნ. გაბუნია-ცაგარლის საიუბილეო ღღესასწაულად. მისი მონაწილეობით წარმოდგენილი იყო „ხანუმას“ მეორე მოქმედება და „ორი ობოლის“ მეხუთე მოქმედება. სიმღერები შეასრულა გუნდმა კალანდაძის ლოტბარობით.

ამავე წლის 22 სექტემბერს სცენისმოყვარეებმა ა. წუწუნავას რეჟისორობით წარმოდგინეს კ. ფოცხვერაშვილის კომედია „აშენდა საქართველო“.

1911 წლის 5 თებერვალს გაიმართა ქართული საღამო ცნობილი მომღერლის მ. ნანობაშვილის მონაწილეობით, ხოლო 27 ოქტომბერს ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო დ. კლდიაშვილის, მ. ქორელის, ა. კაცსაძის, ვ. სარაჯიშვილისა და ნ. ერისთავის მონაწილეობით. გარდა ამისა, ადგილობრივი ძალების დახმარებით შ. დადიანმა 4 ივნისს წარმოდგინა ა. ბერნშტეინის პიესა „ქურდი“ და ვ. გუნიას მიერ გადმოკეთებული ვოდეილი „არც აქეთ, არც იქით“.

1912 წლის 14 იანვარს გაიმართა ტრადიციული ქართული საღამო ა. თარხნიშვილის, დ. მესხისა და სხვათა მონაწილეობით.

5 თებერვალს ქართულ სკოლაში გაიმართა საბავშვო სალიტერატურო დღი და მოწაფეებმა წარმოდგინეს ა. თუმანიშვილი-წერეთელის კომედია „პეტრიკა მოიწამლა“. 24 მაისს ეველინა წუწუნავას და სამსონ ხურციძის მონაწილეობით წარმოდგენილი იყო პ. ირეთელის დრამა „ქრისტიანე“ (ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით). 9 ივნისს ა. ჭაყელის, ვ. სარელის (სანიკიძის), ს. ხურციძისა და ელ. ანდრონიკაშვილის მონაწილეობით ნაჩვენები იყო ტ. რამიშვილის დრამა „საბედისწერო დამბაჩა“ და ვ. ბალანჩივაძის ვოდეილი „უბედური დღე“. 16 ივნისს ა. მურუსიძის, ა. ჭაყელისა და ვ. სარელის მონაწილეობით წარმოდგენილი იყო აექს. ცაგარლის დრამა „ლეკის ქალი გულჯავარ“ და დ. მესხის ხუმრობა „ოთხი იმერელი“. 26 ივნისს გაიმართა ი. გოგებაშვილის ხსოვნის პატივსაცემა საღამო. წარმოდგენილი იყო ი. ჭავჭავაძის „დედა და შვილი“, დაიდგა ცოცხალი სურათებიც, წაკითხულ იქნა ი. გოგებაშვილის ბიოგრაფია. 17 ივნისს ე. ანდრონიკაშვილისა და შ. დადიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იყო ე. ბრანდესის დრამა „სტუმარი“ და ღრეიფუსის სცენა-პანტომიმა „ქარიშხალი“.

1906 წლის ზაფხულს ბათუმს ეწვია „ახალი დრამის ამხანაგობა“, რომელიც ახალგაზრდა მსახიობებისაგან შედგებოდა. ესენი

იყვნენ: ნ. ჯავახიშვილი, მ. მდივანი, ვ. ნებიერიძე, შ. დადიანი, ვ. შალიკაშვილი, დ. ბაქრაძე, გ. მუმლაძე, ვ. ურუშაძე, ნ. გვარაძე. ამხანაგობას ხელმძღვანელობდნენ შ. დადიანი და ვ. შალიკაშვილი. წარმოდგენებში მონაწილეობა მიიღო ლ. მესხიშვილმა.

ამხანაგობამ წარმოდგენები დაიწყო 1 ივნისს ტ. რამიშვილის პიესით „მეზობლები“, რომელშიც ლ. მესხიშვილი ასახიერებდა ილიკო მენაბდიშვილის მთავარ როლს. შემდეგ ორჯერ ითამაშეს ო. მირბოს „ქანი და მადლენა“ (ქანი — ლ. მესხიშვილი), ჰ. იბსენის დრამა „მოჩვენებანი“ (ოსვალდი — ლ. მესხიშვილი), ქემალბეგის დრამა „სამშობლო“, კ. ერისთავის დრამა „კესარია ბატონიშვილი“.

ამის შემდეგ 1909 წლამდე ბათუმს გასტროლიორები აღარ სწევია. ამავე წლის ივლისში კი ჩამოვიდა მსახიობი ი. მჭედლიშვილი და დადგა ლ. აღნიაშვილის ფეერია „ყარამანი“, ხოლო 6 დეკემბერს ქუთაისის მსახიობთა ამხანაგობამ წარმოადგინა დ. ერისთავის „სამშობლო“.

1910 წლის მარტის თვეში ბათუმში საგასტროლო წარმოდგენა გამართა თბილისის დრამატულმა დასმა ლ. მესხიშვილის ხელმძღვანელობით. წარმოდგენილი იყო კ. გუცკოვის „ურიელ აკოსტა“, უ. შექსპირის „ჰამლეტი“, ა. ჩეხოვის მოთხრობის „შავი ბერის“ ინსცენირება და ი. ლუხმანოვის პიესა „სიკვდილი ნაპოლეონისა“. მაისში თბილისის მსახიობთა დასმა ვ. გუნიას მეთაურობით წარმოადგინა ვ. ყიფიანის დრამა „სამეგრელოს მთავარი ლევან“.

1912 წლის აპრილში სამი წარმოდგენა გამართა ქუთაისის მსახიობთა ამხანაგობამ შ. დადიანის ხელმძღვანელობით. წარმოადგინეს ნ. შიუკაშვილის დრამა „სიმახინჯე“ და ს. ჭანტურიშვილის დრამა „მორევეში“. ამის შემდეგ გამართეს სახუშარო საღამო. ბათუმის მაყურებლის მოწონება ვერ დაიმსახურა „სიმახინჯემ“. პიესის შინაარსი შიშველ პათოლოგიაზე იყო აგებული.

„ბათუმის გაზეთი“ (№ 87, 1912) ამ პიესის თაობაზე წერდა: „შეგნებული და დაკვირვებული მაყურებელი ვერავითარ კმაყოფილებას ვერ იგრძნობდა. პირიქით, ესთეტიკური გემოვნება შეებღალეობდა კიდეც. ამის მიზეზი იყო პიესის უვარგისობა. ჩვენ გვიკვირს, რომ ასეთ პიესას ადგილს აძლევენ ქართულ სცენაზე“.

მაისში ბათუმს ჩამოვიდნენ მსახიობები ვ. გუნიას მეთაურობით და წარმოადგინეს: ბაიარისა და ვარერბურხის კომედია „პარიზელი ბიჭი“, ფ. კარევის კომედია „გულმა იგრძნო“, ნ. შიუკაშვილის დრამა „მეგობრობა“, ვ. გუნიას პიესა „რაც არ გერგება, არ შეგერგება“, დ. ერისთავის დრამა „სამშობლო“, ა. სუმბათაშვილის დრამა „ღალატი“.

„სცენისმოყვარული“ პერიოდის დასასრული. 1912 წელს დამთავრდა ბათუმის თეატრის „სცენისმოყვარული“ პერიოდი, რომელიც ოცდაათ წელზე მეტ ხანს გაგრძელდა. მართალია, სცენისმოყვარეები სისტემატურად ვერ დგამდნენ წარმოდგენებს და კანტიკუნტად გამართული წარმოდგენები ზოგჯერ სამართლიან საყვედურსაც იმსახურებდა თავისი მხატვრული დონის უხარისხობის გამო, მაგრამ ძვირფასი იყო იმით, რომ გვიჩვენებდა ბათუმის მუშების აქტიურ დამოკიდებულებას და დაინტერესებას თეატრალური ხელოვნებით. ამ წარმოდგენებს გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც პროფესიული დრამატული თეატრის საძირკველს. ასეთი თეატრიც შეიქმნა ბათუმში 1912 წელს. ეს იყო რიცხვით მესამე პროფესიული ქართული თეატრი თბილისისა და ქუთაისის თეატრების შემდეგ.

პროფესიული თეატრი

„მოგზაური დასი“. ბათუმში პროფესიული დასის შექმნა, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, პირველად 1891 წელს სცადეს. შემდეგ ეს საქმე წამოიწიეს 1902 წელს, მაგრამ ორივე შემთხვევაში მიზანს ვერ მიაღწიეს, რადგან ჯერ კიდევ არ იყო შექმნილი პირობები პროფესიული დასის არსებობისათვის. ბოლოს ამ საქმეს ხელი მოჰკიდა შალვა დადიანმა, რომელსაც უკვე სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი, როგორც მსახიობსა და რეჟისორ-ორგანიზატორს.

1912 წელს შ. დადიანმა ბათუმში რამდენიმე წარმოდგენა გამართა ახალგაზრდა მსახიობების მონაწილეობით. ამ მსახიობთა ჯგუფს ჯერ კიდევ 1910 წელს აზრად ჰქონდა ეგრეთ წოდებული „მოგზაური დასის“ შექმნა, რომელიც მოემსახურებოდა შავიზღვია-პირეთის ქალაქებს, მაგრამ უსახსრობის გამო საქმე ვერ მოაგვარეს.

1912 წლის 28 აგვისტოს შედგა მსახიობთა კრება და დაფუძნდა მსახიობთა ამხანაგობა. ამხანაგობაში შევიდნენ: ელო ანდრონიკაშვილი, სუზანა ბეჟანიშვილი, ბაბო რონელი, ეველინა წუწუნავა, ანდრო მურუსიძე, ვლადიმერ სარელი (სანიკიძე), ანდრონიკე ჯაყელი, პლატონ კორიშელი, სანდრო ყალაბეგიშვილი, სამსონ ხურციძე, ნიკოლოზ ჩაგუნავა, სტეფანე ხარაზიშვილი, შალვა დადიანი. რეჟისორად და ამხანაგობის საქმეების გამგებლად არჩეული იქნა შალვა დადიანი. შეიმუშავეს სამოქმედო გეგმა, რეპერტუარი. გადაწყვიტეს მთელი რიგი საორგანიზაციო საკითხები. საქმის დასაწყებად ამხანაგობამ სესხად აიღო 500 მანეთი.

„მოგზაურმა დასმა“ პირველი წარმოდგენა ბათუმში გამართა 15 სექტემბერს, შმაევსკის თეატრში. ეს იყო ახალი სათეატრო შენობა, რომელიც 900-მდე მაყურებელს იტევდა (შმაევსკიმ 1907 წელს ცირკის შენობა ააგო, რომელიც შემდეგ თეატრად გადააკეთა. ეს შენობა დაანგრეს 1933 წელს და მის ადგილას ააგეს ბათუმის თეატრის დღევანდელი შენობა).

ამასთან დაკავშირებით „სახალხო გაზეთი“ (№ 700, 1912) წერდა: „ქართულმა დრამატულმა დასმა „მოგზაურმა“ გახსნა სეზონი ქ. ბათუმში 15 სექტემბერს. წარმოდგენილი იყო ლ. ანდრეევის ოთხმოქმედებიანი დრამა „გაუდეამუს“. წარმოდგენის წინა დღით

გამოსცეს ალმანახი „თეატრის ფურცელი“, სადაც მოთავსებული იყო სხვადასხვა საოხუნჯო სტატიები, თეატრის ისტორია და მისი მნიშვნელობა. სხვათა შორის, ისიც ეწერა, რომ აწინდელი დასის შედგენა და საქმის დაწყება 4 000 მანეთი გვიღირსო. ამ გარემოებაზე ვერ იმოქმედა აქაურ საზოგადოებაზე, რომელიც დაშინებულია სცენისმოყვარეთა უხეირო წარმოდგენებით და ამიტომ ამ პირველ წარმოდგენასაც ხალხი შედარებით ნაკლები დაესწრო. წარმოდგენამ საზოგადოდ მწყობრად ჩაიარა. წარმოდგენის წინ ბატონმა დადიანმა განუმარტა საზოგადოებას მნიშვნელობა თეატრისა — საზოგადოდ და კერძოდ პროვინციისათვის. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მოხდენილი თამაშით შ. დადიანი, ბ. რონელი, ე. ანდრონიკაშვილი, ა. მურუსიძე, ს. ყალაბეგიშვილი თავისი დიქციით და მოქმედებით ტიპიური გამომხატველი იყო გალოთებულ სტუდენტთა ცხოვრებისა... დანარჩენნი ხელს უწყობდნენ საზოგადო ანსამბლს“.

ასე ჩაეყარა საძირკველი მესამე პროფესიულ თეატრს საქართველოში, რასაც იმ დროს უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქართული თეატრალური კულტურის განვითარებისათვის.

1912-1913 წლების სეზონი. სეზონი გაიხსნა 15 სექტემბერს, ხოლო დაიხურა 24 თებერვალს ი. გედევანიშვილის დრამით „გამცემი“. ხუთნახევარი თვის განმავლობაში დასმა ბათუმში გამარჯა 35 წარმოდგენა. მუშაობის დაწყებისთანავე „მოგზაური დასის“ სახელის გასამართლებლად დასი გაემგზავრა ქ. ნოვოროსიისკში და გამართა წარმოდგენა იქაური ქართველი მუშებისათვის, მაგრამ შემდეგ ასეთ მგზავრობებზე ხელი აიღო, რადგან ზარალიანი იყო. დასი მხოლოდ წარმოდგენების შემოსავლით ცხოვრობდა, მისი წევრები ხელფასს სამარკო სისტემით იღებდნენ ე. ი. ხელფასის რაოდენობა შემოსავლიანობაზე იყო დამოკიდებული და ასეთ ვითარებაში ამხანაგობა ზარალს ვერ აიტანდა. მით უმეტეს, ხელფასი ისედაც მცირე ჰქონდათ — თითოეულს თვეში საშუალოდ 40 მანეთი. დასს უჭირდა, მაგრამ იტანდა ამ გაჭირვებას, რათა თეატრი არ დაშლილიყო. სწორედ ამ თავდადებას უქებდა „მოგზაურ დასს“ გაზეთი „თემი“ (№ 102, 1912). იგი წერდა: „მოგზაური დასი“ დღეს მარტო ბათუმში მუშაობს უკვე ოთხი თვეა. ამ ხნის განმავლობაში საკმაოდ შესძლო საზოგადოებაში ნდობისა და პატივისცემის დამსახურება. ამის მიზეზი იმაში უნდა ვეძოთ, რომ დასს იდენით გატაცებული ხელმძღვანელი უდგას სათავეში. ჩვენ გვინახავს ეს დასი ნივთიერის მხრით ისეთ მდგომარეობაში ჩავარდნილი, რომ სხვა ვინმე სუსტი ხასიათის მქონე, უკვე დატოვებდა დაწყებულ საქმეს, მაგრამ ბატონმა შ. დადიანმა საკმაოდ გამჭირაზობა გამოიჩინა და ყოველი ღონე იღონა, რომ საზოგადოებას მართლაც შეჰყვა-

რებოდა თეატრი. ეს დაამტკიცა მან ცოცხალი მაგალითით, შრომითა და გამრჩელობით. გამუდმებული რეპეტიციები, შემოღებული დისციპლინა, როლების შესაფერისი განაწილება, — ყველა ეს რეჟისორის გარკვეულ ღირსებად უნდა ჩაითვალოს“...

მართლაც, შ. დადიანის სწორი ხელმძღვანელობის უნარით, საქმის ცოდნითა და მისი სიყვარულით ედგა სული „მოგზაური დასის“ ამ პატარა ამხანაგობას.

დასი პატარა იყო, მაგრამ რეჟისორმა შ. დადიანმა ამ მცირე ძალებითაც მოახერხა სეზონი შინაარსიანად ჩაეტარებინა და რეპერტუარში ხაზგასმით ეჩვენებინა იმდროინდელი ქართული თეატრის პროგრესული ტენდენციები.

„მოგზაური დასის“ ძირითადი მაყურებელი ბათუმის მუშები იყვნენ. ამიტომაც დასი ცდილობდა მშრომელთა ინტერესებისა და მისწრაფების გამომხატველი ნაწარმოებები ეჩვენებინა. ამ მოსაზრებით დაიდგა პ. ირეთელის „სოფლის გმირები“ და „ქრისტიანე“ ეგ. ნინოშვილის მთხრობების მიხედვით, ი. გედევანიშვილის „მსხვერპლი“, მისივე „გამცემი“, ალ. ყაზბეგის „არსენა“, ნ. ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“ და შ. დადიანის „როს ნადიმობდნენ“.

დასის რეპერტუარში გარკვეული ადგილი ჰქონდა დათმობილი ქართულ ისტორიულ-პატრიოტული შინაარსის ნაწარმოებებსაც, მაგრამ თეატრის მთავარი ტენდენცია მაინც თანადროულობის ასახვა იყო. ამას ამტკიცებენ გარდა ზემოთ ჩამოთვლილი პიესებისა, ამავე სეზონში დადგმული სხვა ნაწარმოებებიც: შ. ნათაძის „ლეიან ეგანაძე“, ლ. ანდრეევის „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“ და „გაუდებუს“, ი. გედევანიშვილის კომედია „ოჯახი“, ნ. შიუკაშვილის დრამა „მთის ზღაპარი“, შ. დადიანის დრამა „შენი ჭირიმი“. ყველა ეს პიესა პირველად იდგმებოდა ბათუმის სცენაზე. დასი ცდილობდა გვერდი აექცია ისეთი ნაწარმოებებისათვის, რომლებიც ხშირად იდგმებოდა ბათუმში.

21 ოქტომბერს წარმოდგენილმა ი. გედევანიშვილის „მსხვერპლმა“ „სახალხო გაზეთის“ ცნობით (№ 731, 1912) „დიდძალი საზოგადოება მიიზიდა. თუ წასულ კვირას „შოთა რუსთაველის“ თამაშზე ბევრი ხალხი იყო, დღეს მასზე ორჯერ მეტი დაესწრო... სჩანს, ბატონ დადიანის შემუშავებული რეპერტუარი და მისი დასის ხელოვნური თამაში საზოგადოებას იზიდავს...“ სტატიაში აქებდნენ მსახიობ ს. ბეჟანიშვილს დედის როლში, რომელიც... „იმ უბედურ დედას გვიხატავდა, რომლის უდანაშაულო შვილი მთელს სოფელს შეეწირა მსხვერპლად. დედის გულშემზარავი მოთქმა-ტირილი მთელს საზოგადოებაში სიბრაღულის ცრემლებს იწვევდა...“

„მსხვერპლი“ დასმა გაიმეორა 20 დეკემბერს.

21 ნოემბერს წარმოდგენილ ნ. ნაკაშიძის ახალი პიესის („ვინ არის დამნაშავე?“) დადგმას პრესა ასევე ქებით იხსენიებდა: „პიესა ღრმა შთაბეჭდილებას ახდენს მაყურებელზე და სიცხადით თვალწინ გვიხატავს გურულთა ბეჩავ ცხოვრებას“, — ვკითხულობთ „სახალხო გაზეთში“ (№ 758, 1912). სალიხეს როლი მშვენიერად უთამაშნია ეველინა წუწუნავას, სიკოს როლი — შალვა დადიანს. სიკოს ბაბუას როლის შემსრულებელ პლატონ კორიშელზე გაზეთში ეწერა: „ჩვენ არაერთხელ აღგვინიშნავს, რომ ყოველთვის დაკვირვებული შემსრულებელია თავის როლისა“.

წარმოდგენას დასწრებია პიესის ავტორი ნინო ნაკაშიძე, მისთვის მაყურებლებს ცოცხალი ყვავილები მიურობდნენ.

ნ. ნაკაშიძის ეს საინტერესო პიესა, რომელიც მკაფიოდ გამოხატავდა სოციალურ უსამართლობას, შ. დადიანს თავის „მოგზაური დასით“ ბათუმში სეზონის დამთავრების შემდეგ დიდი წარმატებით წარმოუდგენია თბილისსა და ბაქოშიც.

„როს ნადიმობდნენ“. როგორც ცნობილია, ცარიზმის რეაქციის შემოტევის შემდეგ ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ფეხი მოიკიდა დეპრესიამ, უიმედობამ, მაგრამ იყვნენ ცალკეული მწერლები და სცენის ოსტატები, რომლებიც ურყევად იდგნენ პროგრესულ პოზიციებზე და ოპტიმიზმით გამსჭვალული მათი შემოქმედება მომავალი გამარჯვების მტკიცე რწმენას ნერგავდა მშრომელთა შეგნებაში. ლიტერატურისა და ხელოვნების ამ მოღვაწეთ სწამდათ, რომ მუშათა კლასი „არ დამარცხებულა, მან მხოლოდ უკან დაიხია“ და ახალი ბრძოლისათვის, საბოლოო გამარჯვებისათვის ემზადება. ამ მოღვაწეთა რიცხვს ეკუთვნოდა შალვა დადიანი. ეს სულისკვეთება მკაფიოდ გამოიხატა 1906 წელს დაწერილ მის პიესაში „როს ნადიმობდნენ“.

ეს იყო ერთ-ერთი პირველი ქართული რევოლუციური შინაარსის ნაწარმოები, რომელიც მოგვითხრობდა სოციალურ უსამართლობაზე. იგი მკითხველს ეუბნებოდა, რომ მუშათა კლასი არ დამარცხებულა, კვლავ იბრძვის მჩაგვრელთა წინააღმდეგ და დარწმუნებულია გამარჯვებაში.

„როს ნადიმობდნენ“ შ. დადიანის ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯი იყო დრამატურგიაში (ამაზე ადრე მას დაწერილი ჰქონდა მხოლოდ ერთი პიესა — „მღვიმეში“) და გარკვეული ნაკლიც თან სდევდა მას. ჩვენ ვგულისხმობთ პიესის სახეების სქემატურობას, მოქმედების უაღრეს პირობითობას. მაგრამ, სამაგიეროდ პიესა მკითხველს და მაყურებელს ალაფრთოვანებდა გაბედული საბრძოლო მოწოდებებით.

„როს ნადიმობდნენ“ პირველად წარმოადგინეს 1908 წლის

16 ნოემბერს ქუთაისის თეატრში, სადაც ავტორი „მსახიობთა ამხანაგობას“ მეთაურობდა. როგორც იმდროინდელი გაზეთები იტყობინებიან, პიესას მაყურებელზე ძლიერი შთაბეჭდილება მოუხდენია. ეს პიესა დადგმულა თბილისშიც, ქართულ დრამატულ თეატრში.

ამის შემდეგ ამ პიესას ველარ დაგმდნენ, რადგან ის არ იყო შეტანილი ნებადართული პიესების სიაში. მიუხედავად ამისა შალვა დადიანმა მაინც გაბედა მისი დადგმა ახლად შექმნილ „მოგზაურ დასში“.

პოლიტიკის თვალის ასახვევად პიესას სხვა სახელი დაარქვეს — „ცხოვრების მეჯლისზე“ — და აფიშა ამ სახელით დაბეჭდეს. ასეთი სახელწოდების პიესა, კ. ნასიძის მიერ რუსულიდან გადმოკეთებული, ხშირად იდგმებოდა ქართულ სცენაზე და ნებადართული პიესების სიაშიც იყო შეტანილი.

წარმოდგენა გაიმართა 1912 წლის 26 დეკემბერს და სწორედ ამ დღისათვის პიესა „როს ნადიმობდნენ“ ბათუმშივე ცალკე წიგნაკად დაბეჭდეს მსახიობებმა ა. ჯაყელმა და ვ. სარელმა. დაბეჭდილი ნაწარმოების სავალდებულო ეგზემპლარები სტამბამ არსებული წესისამებრ გაუგზავნა ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტს თბილისში, ხოლო ნებართვის მიღებამდე პიესის მთელი ტირაჟი მისცა გამომცემლებს, თუმც არსებული წესით ნებართვის მიღებამდე ამის უფლება არ ჰქონდა. პიესა წარმოდგენის საღამოს ვრცელდებოდა მაყურებელთა შორის.

ბათუმის თეატრის ეს რევოლუციური აქტი შესაძლებელია პოლიტიკისათვის შეუმჩნეველი დარჩენილიყო, მაგრამ თეატრს დათვური სამსახური გაუწია გაზეთმა „სახალხო ფურცელმა“. მისმა ბათუმელმა კორესპონდენტმა რეცენზია დაბეჭდა ამ წარმოდგენაზე („სახალხო გაზეთი“, 1913, 4 იანვ., № 789). მან მოიხსენია დადგმული პიესის ნამდვილი სახელი — „როს ნადიმობდნენ“ — და მოიყვანა მისი მოკლე შინაარსი.

რეცენზიის გამოქვეყნების შემდეგ დასის წევრებმა აუხსნეს კორესპონდენტს საქმის ვითარება. იგი შეეცადა თავისი შეცდომა გამოესწორებინა და „სახალხო გაზეთში“ 12 თებერვალს გამოაქვეყნა წერილი რედაქციის მიმართ: „ბატონო რედაქტორო! ჩემს რეცენზიაში გამიშვია ჩემდა უნებლიეთ შეცდომა და გთხოვთ შეაწწოროთ. იქა სწერია: 26 დეკემბერს შმავესკის თეატრში „მოგზაურმა დასმა“ წარმოადგინა „როს ნადიმობდნენ“ შ. დადიანისა. უნდა იყოს „ცხოვრების მეჯლისზე“, ანუ „ნადიმობის დროს“, თარგმანი რუსულით“. მაგრამ უკვე გვიან იყო. თბილისში ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტში ცენზორს ყურადღება მიუქცევია რეცენზიასათვის და რადგან „როს ნადიმობდნენ“ ნებადართულ პიესათა

სიაში არ იყო დასახელებული, კვლევა-ძიება დაუწყიათ (ამ კვლევა-ძიების დოკუმენტები დაცულია საქართველოს ცენტრალურ არქივში, საცენზურო კომიტეტის ფონდში). მასალებიდან ჩანს, თუ როგორ შეშფოთებულან ამ საქმის გამო. საკითხს პეტერბურგამდე მიუღწევია. ბექდვითი სიტყვის მთავარ სამმართველოში წარდგენილ მოხსენებაში თბილისის ბექდვითი სიტყვის კომიტეტი შემდეგს წერს: „შალვა დადიანის ქართული წიგნაკი „როს ნადიმობდნენ“ წარმოდგენილი იქნა ბექდვით კომიტეტში, მაგრამ მას თან არ ახლდა დაწესებული ფორმის სასტამბო მოწმობა. იმავე დღეს კომიტეტმა გაუგზავნა ბათუმში მახარაძის სტამბას სასტამბო მოწმობის ნიმუში და მოთხოვა წიგნაკის რეგისტრაციისათვის საჭირო ცნობები. ამ ცნობების მოლოდინში წიგნაკი არ გადაეცა ქართული ენის ცენზორს და დარჩა კომიტეტის მდივანთან. მდივანმა მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ ცენზორს, რომლის მოვალეობაშიც სარეგისტრაციო ბარათის შედგენა შედის, არ შეეძლო ამ საქმის შესრულება სტამბიდან საჭირო ცნობების მიღებამდე; ამასთან მხედველობიდან გამორჩა ის გარემოება, რომ წიგნაკი დანაშაულებრივი შინაარსის იყო. შემდეგ, იანვარში, ცენზორმა ერთ-ერთ ქართულ გაზეთში წაიკითხა რეცენზია ბათუმში წარმოდგენილ ნაწარმოებზე სახელწოდებით „როს ნადიმობდნენ“ და ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ასეთი პიესა არ არის მოხსენიებული დასადგმელად ნებადართულ ნაწარმოებთა სიაში. დაეიწყეთ ზუსტი გამოკვლევა კომიტეტის საქმეებში და აღმოჩნდა, რომ კომიტეტის მდივანს აქვს ამავე სახელწოდების პიესა. ცენზორი გაეცნო წიგნაკის შინაარსს და კომიტეტმა 15 იანვარს დაადგინა მისი შეჩერება. ამავე დროს მიმართა თხოვნით ბათუმის სამხედრო გუბერნატორს დაეაღდებულოს მახარაძის სტამბა, რათა წარმოადგინოს სათანადო ცნობები და გასცეს განკარგულება წიგნაკის აკრძალვის შესახებ. ამასთანავე კომიტეტმა გუბერნატორის ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ ბათუმის თეატრში წარმოდგენილი იქნა ნებადართველი პიესა. ამ ამბის გულდასმით გამოძიების შედეგად გამოირკვა, რომ წარმოდგენის გამმართველებმა შეაცდინეს ბათუმის პოლიცია, დაარწმუნეს რა, რომ წარმოდგენილი იქნება კ. ნასიძის ნებადართული პიესა „ცხოვრების მეჭლისზე“, ხოლო სინამდვილეში დადგეს შ. დადიანის აკრძალული პიესა „როს ნადიმობდნენ“. ყოველივე ეს კომიტეტმა აცნობა ბათუმის გუბერნატორს და დამნაშავენი ალბათ პასუხისგებაში იქნებიან მიცემული...“

კვლევა-ძიება ხუთ თვემდე გაგრძელდა. პოლიციამ გაჩხრიკა შმავესკის სტამბა ბათუმში, სადაც სპექტაკლის აფიშა იყო დბეჭდილი. გაჩხრიკეს აგრეთვე შ. დადიანის, ა. ჯაყელის და ე. სარელის

ბინები. ეძებდნენ პიესის დაბეჭდილ ეგზემპლარებს, რომლებიც ა. ჯაყელმა უნებართვოდ გამოიტანა. 1800 ცალიდან აღმოაჩინეს მხოლოდ 20. იპოვეს აგრეთვე ავტორის ხელნაწერი და კორექტურის ფურცლები. ეს ყველაფერი საცენზურო კომიტეტში გადაგზავნეს და იქ დაწვეს.

ბევრს ეცადა ბათუმის პოლიცია მოწმეების ჩვენებით დაემტკიცებინა, რომ „როს ნადიმობდნენ“ ნამდვილად იყო დადგმული, რის გამო ბევრი მოწმე დაკითხეს და მათ შორის მთელი რიგი წარმოდგენის დამსწრე მაყურებლები, მაგრამ ყველამ ერთხმად, კატეგორიულად უარყო ეს ფაქტი.

პატივცემულ შალვას რომ ვესაუბრეთ ამ ამბავზე, მან გვიამბო, რომ, მაართადაც, სამაგალითო ერთსულოვნება სუფევდა მაყურებლებში. ერთი თეატრთან დაახლოებული, კარგი ხმის პატრონი ახალგაზრდა წარმოდგენის ფინალში კულისებში შესულა და „მარსელიეზის“ სიმღერისას ბანი მიუცია გუნდისათვის, მაგრამ დაკითხვისას მასაც განუცხადებია, რომ „როს ნადიმობდნენ“ არ უთამაშნიათ.

ასე ერთხმად დაიცვეს მაყურებლებმა პოლიციის დენენსაგან ბათუმის თეატრის ხელმძღვანელი და დასი.

ამ სპექტაკლის დადგმას არ ადასტურებდა წარმოდგენაზე დამსწრე მორიგე პოლიციელიც კი, ალბათ იმის შიშით, რომ უყურადღებობისათვის პასუხისგებაში მისცემდნენ, და დაკითხვისას უჩვენებდა, რომ წარმოდგენის დროს „ყველაფერი რიგზე იყო“. სინამდვილეში კი დარბაზში „მარსელიეზით“ აღფრთოვანებულმა მაყურებლებმა (მეტწილად მუშებმა) სპექტაკლის ბოლოს ოვაციები გაუმართეს დასს.

ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტი კი ბათუმის მმართველთაგან მოითხოვდა ამ სპექტაკლის დადგმის ფაქტის დადასტურებას. გამოძიების საქმეში ვკითხულობთ კომიტეტის კიდევ ერთ მიმართვას ბათუმის გუბერნატორისადმი: „თუმცა დაინტერესებულმა პირებმა დაარწმუნეს ბათუმის პოლიცია, რომ ამ დღეს წარმოდგენეს კ. ნასიძის „ცხოვრების მეჭლისზე“, რომელიც ნებადართულია მეფისნაცვლის მიერ, მიუხედავად ამისა, აშკარად ჩანს, რომ პოლიცია შეცდომაშია შეყვანილი. კომიტეტი მიაქცევს თქვენს ყურადღებას იმ გარემოებაზე, რომ აფიშებზე ჯერ დაბეჭდილია გვარი: შ. დადიანი, ხოლო შემდეგ გადაკრული აქვს: კ. ნასიძე. გარდა ამისა, ამ წარმოდგენის მსვლელობის დროს და არა სხვა წარმოდგენისა, იყიდებოდა პიესის „როს ნადიმობდნენ“ დაბეჭდილი ეგზემპლარები შ. დადიანის პორტრეტით. კომიტეტი მოითხოვს, რომ მიღებულ იქნას სათანადო ზომები საქმის უფრო დაწვრილებით გამოსაკვლევად...“

„საქმე სერიოზული იყო, — იგონებდა შ. დადიანი, — ყოველ შემთხვევაში, მე და წიგნის გამომცემლებს და შეიძლება მესტამბეებსაც პატიმრობა არ აგვედენოდა, მაგრამ სწორედ ბელზე საქმის მსვლელობას მოუსწრო ამნისტიამ, რომელიც გამოცხადდა რომანოვების გვარეულობის 300 წლის მეფობის თარიღთან დაკავშირებით და მრავალ წვრილმან დამნაშავეთ სასჯელი შეუშლუბუქეს, ან სულ აპატიეს. დაუმთავრებელი წვრილმანი საქმეებიც მოსპეს, თუ მიუღდებოდა ამნისტიის რომელიმე მუხლს. თუმცა ჩვენ საქმეს ამნისტია არ ეხებოდა, მაგრამ ნაცნობობით, როგორც იქნა, მას ამნისტიის რომელიღაც მუხლი შევაფარდებინეთ და საქმეც მოისპო...“

ლადო მესხიშვილი ბათუმში. ჩვენი გამოჩენილი მსახიობი ბათუმის მაყურებელთა ხშირი სტუმარი იყო, მით უმეტეს, მაშინ, როდესაც ბათუმში უკვე პროფესიული დასი მუშაობდა. შ. დადიანმა სეზონის განმავლობაში იგი ორჯერ მიიწვია წარმოდგენებში მონაწილეობის მისაღებად. 29 ნოემბერს მესხიშვილმა შეასრულა ფრანც შოპრის როლი ფ. შილერის „ყაჩაღებში“ (კარლ შოპრის როლს შ. დადიანი ასრულებდა). „სახალხო გაზეთი“ (№ 764, 1912) წერდა: „წარმოდგენამ დიდძალი საზოგადოება მიიზიდა. თეატრში ტევა აღარ იყო. ხალხი ალტაცებულის ტაშის ცემით მიეგება ჩვენს სიამაყე მსახიობ მესხიშვილს. ჩვენი სუსტი კალამი ვერ აღწერს მის ხელოვნურ თამაშს...“

ლ. მესხიშვილს ბევრჯერ შემთხვევია ფათერაკი ფრანცის როლის შესრულებისას ჩამოხრჩობის სცენაში. ხმაც სწორედ იმიტომ წაერთვა, რომ თბილისში ფრანცის როლის თამაშისას კინალამ მართლა დაიხრჩო. ამჯერად ბათუმშიც ბეწვზე გადარჩენილა ხიფათს. „სახალხო გაზეთი“ იტყობინებოდა: „თავის ჩამოხრჩობის დროს მესხიშვილს თოკი ჩამოუწყდა, ძირს დაეცა და ამ დროს ფარდაც ჩამოეშვა. ხალხში სამარისებური სიჩუმე გამეფდა... ელოდნენ ამბის გაგებას... ცოტა ხნის შემდეგ გამოაცხადეს, რომ უბედურება არა მომხდარა რა, მხოლოდ ცოტათი ხელ-ფეხი იტკინაო...“

მეორე წარმოდგენა ლ. მესხიშვილის მონაწილეობით — ა. დიუმას „ედმუნდ კინი“ — გაიმართა 1913 წლის 26 იანვარს. ლ. მესხიშვილმა ბრწყინვალედ შეასრულა კინის მთავარი როლი. ამ წარმოდგენაზეც კინალამ დაშვდა ნიჟიერი ოსტატი. „სახალხო გაზეთი“ (№ 812, 1913) იტყობინებოდა: „წინა გასტროლის დროს მესხიშვილს თოკი ჩამოუწყდა, როცა ფრანცის როლში თავს იხრჩობდა. ახლაც, როცა მეორედ გამოიწვია საზოგადოებამ, ფარდის და-

სამაგრიბელი უშველებელი რკინა ჩამოვარდა სცენაზე და კინალამ ერთი უბედურება პრ დატრიალდა...”

7 მარტს კი ბათუმის საზოგადოებამ დიდი ამბით გადაიხადა ლ. მესხიშვილის სასცენო მოღვაწეობის 30 წლის იუბილე. საიუბილეო საღამოზე იუბილარმა ითამაშა თითო მოქმედებები დ. ერისთავის „სამშობლოდან“ (ლევან ხიმშიაშვილი), კ. გუცოვის „ურიელ აკოსტადან“ (ურიელი) და ა. სუხოვო-კობილინის „კრეჩინსკის ქორწილიდან“ (რასპლუევი).

დრამატული საზოგადოების დაარსება. 1913 წელს ბათუმში დაარსდა დრამატული საზოგადოება, რომელსაც უნდა ეზრუნა ბათუმის თეატრის კეთილდღეობაზე. საინიციატივო ჯგუფმა შეადგინა საზოგადოების წესდების პროექტი, რომელიც მთავრობამ დაამტკიცა და 1913 წლის მაისში შედგა საზოგადოების დამფუძნებელი კრება. არჩეულ იქნა გამგეობა, ხოლო გამგეობის თავმჯდომარედ აირჩიეს ბათუმში ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ივანე მესხი — ძველი ცნობილი მსახიობების ეფემია და კოტე მესხებისა.

1918-1914 წლების სეზონი. დრამატული საზოგადოების გამგეობამ დროზე შეადგინა დასი და შეუდგა სეზონის სამზადისს. დასში შევიდნენ: ე. ანდრონიკაშვილი, ს. ბეჟანიშვილი, თ. ლეჟავა, ე. მესხი, ბ. რონელი, თ. ლოლობერიძე, ა. ალექსიძე, ვ. ალულიშვილი, მ. გელოვანი, ვ. გოგეშვილი, შ. დადიანი, ზ. ურუშაძე, პ. კორიშელი, ნ. მამულაიშვილი. ს. ყაღაბეგიშვილი, დ. მაგლობლიშვილი, ნ. ჩაგუნავა და სხვანი. დასს რეჟისორობდა შალვა დადიანი. სათეატრო სეზონის გახსნისას, „სახალხო გაზეთი“ (№ 995, 1913) გზას ულოცავდა ახალ დრამატულ საზოგადოებას და მის დასს: „თეატრი — ეროვნული სცენა ჩვენს განსაკუთრებულ ყოფასა და პირობებში ერთი უძლიერესი ფაქტორი და თვითმოქმედი ძალაა ხალხის გათვითცნობიერებისა და კულტურული განვითარებისათვის. ვითვალისწინებთ რა თეატრის მრავალფეროვან მნიშვნელობას, ჩვენ საჭიროდ და სამართლიანად მიგვაჩნია მიველოცოთ ბათუმის ქართველობას ხელოვნების ქურუმთა მუდმივი ტაძრის დაარსება, ხოლო ბათუმის დრამატული საზოგადოების გამგეობას მივეძღვნათ ჩვენი გულწრფელი საღამო ამ ხელოვნების მფარველობისა და მესვეურობისათვის. ჩვენს ამხანაგებს — ბათუმის ქართველ მსახიობებს — კი ვუსურვებთ თავგამოდებულსა, შეთანხმებულსა და გათვალისწინებულ შრომას თავისდა სასახელოდ და ეროვნული ხელოვნების საკეთილდღეოდ. ჩვენ მტკიცედ გვჯერა, რომ ბათუმის საზოგადოება, ნამეტნავად ქართველი მღაბიო ხალხი გულწრფელად შეიყვარებს თეატრს, ვითარცა თავის ტვირთშიმე ცხოვრების ფხიზელსა და ხალისიან თანამოგზაურს“.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა 15 სექტემბერს ალ. სუმბათაშვილის „ღალატით“, დაიხურა 16 თებერვალს ვ. გუნიას „აღლუმით“. ხუთი თვის განმავლობაში გაიმართა 39 წარმოდგენა. რეპერტუარი მრავალფეროვანი იყო. თეატრი ამჯერადაც ძირითადად ქართულ ორიგინალურ დრამატურგიას აძლევდა უპირატესობას და ცდილობდა პროგრესულ-დემოკრატიული იდეების შემცველი ნაწარმოებები ეჩვენებინა მაყურებლისათვის.

ქართული დრამატურგიიდან თეატრმა გააცნო მაყურებელს ს. გლახაშვილის დრამა „დალი“, ს. ჯანტურიშვილის „მორეკში“, ტ. რაშიშვილის „მეზობლები“, შ. დადიანის „ბატონი და ყმა“ (ი. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობის“ ინსცენირება), ვ. შალიკაშვილის „ვადაჭრილი მუხა“ და „უნიადგონი“. ახალი იყო ბათუმის მაყურებლისათვის მ. გორკის „ფსკერზე“ და გ. პეიერმანისის დრამა „იმედის“ დაღუპვა“.

25 სექტემბერს თეატრმა გამართა დ. კლდიაშვილის პატივსაცემი საღამო. შ. დადიანმა წაიკითხა მოხსენება დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაზე, წარმოდგენილი იყო დ. კლდიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“.

15 თებერვალს გაიმართა შ. დადიანის საბენეფისო წარმოდგენა. ამასთან დაკავშირებით „ბათუმის გაზეთი“ (№ 14, 1914) აღნიშნავდა შ. დადიანის ღვაწლს ქართული თეატრისა და მწერლობის სარბიელზე და მის განსაკუთრებულ დამსახურებას როგორც ბათუმის თეატრის დამაარსებლისა. გაზეთში წერდნენ: „ჩვენი საზოგადოება კარგად იცნობს შალვა დადიანს, რომელმაც ღირსეულად დაიმსახურა აქაური ქართველების თანაგრძნობა და სიყვარული. შალვა დადიანი ერთი იმ პირთაგანია, რომელსაც, როგორც მწერალს და მსახიობს, მაღლობით მოიხსენიებს მთელი შეგნებული საქართველო. კერძოდ ჩვენთვის, ბათუმელი ქართველებისათვის, უმეტესად პატივსაცემი და საყვარელია იგი. მუდმივი დასის არსებობას და სისტემატურად ქართული წარმოდგენების მართვას მან ჩაუყარა აქ საფუძველი, რითაც დიდი ამაგი და ღვაწლი დასდო ადგილობრივ ქართველობას, განურჩევლად კლასისა და სარწმუნოებისა. იგი რეჟისორია ახლანდელი დასის, რომლის შემადგენლობის უმრავლესობაც მისი სულიერი შვილები და მის მიერ გაწვრთნილნი არიან...“

სეზონის დამთავრების შემდეგ შ. დადიანმა კიდევ რამდენიმე წარმოდგენა გამართა და შემდეგ ქუთაისში გაემგზავრა საგასტროლოდ. აპრილში ქუთაისში ბათუმის თეატრის მსახიობებმა წარმოდგინეს ნ. ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“ და ნ. შიუკაშვილის „მთის ზღაპარი“.

თეატრის მუშაობის შეწყვეტა. 1913-1914 წლების სათეატრო სეზონი ბათუმის დრამატულმა დასმა წარმატებით დაამთავრა, მაგრამ დრამატული საზოგადოების გამგეობამ 2 000 მანეთი იზარალა. ეს ზარალი აანაზღაურეს საგანგებო საქველმოქმედო საღამოს მოწყობით.

გამგეობა შეუდგა 1914-1915 წლების სათეატრო სეზონის სამზადისს. რეჟისორისა და მსახიობების მოსაწვევად თბილისს გაემგზავრა დრამატული საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე ი. მესხი. რეჟისორად მოწვეული იყო კ. ანდრონიკაშვილი. მოწვეული იყო აგრეთვე მთელი რიგი მსახიობებისა.

დრამატული საზოგადოების გამგეობამ მოიწადინა საკუთარი სათეატრო სადგომის მოწყობა და ამ მიზნებისათვის გადაწყდა მეორე სართულის დაშენება ქართული სკოლის შენობაზე.

სამწუხაროდ, ეს პროექტი ჩაიშალა, რადგან ივლისში დაიწყო პირველი მსოფლიო ომი და ბათუმის ოლქი თურქეთის მხრიდან საომარ ასპარეზად იქცა. გარდა ამისა, შვედეთში დათარეშობდა გერმანელთა ორი კრეისერი „გებენი“ და „ბრესლაუ“, რომლებმაც დაბომბეს შავი ზღვის სანაპირო ქალაქები და მათ შორის ბათუმიც.

ომის საშიშროების გამო ბათუმის მოსახლეობის დიდი ნაწილი ქალაქიდან გაიხიზნა. თეატრისათვის აღარავის ეცალა. სათეატრო სეზონი აღარ გახსნილა.

წარმოდგენების განახლება. 1915 წელს ბათუმს ომის უშუალო საშიშროება აღარ ელოდა, რადგან თურქეთის საომარი ზაზი უკვე შორს იყო, მაგრამ ბათუმი მაინც სამხედრო ზონად იყო გამოცხადებული და ქალაქში შესვლისათვის სპეციალური ნებართვა იყო საჭირო. ეს გარემოება საგრძნობლად უშლიდა ხელს თეატრის მუშაობის განახლებას.

1915 წლის ზაფხულში წარმოდგენის გამართვა მაინც შეძლო „მოგზაური დასის“ ყოფილმა მსახიობმა ა. ჯაყელმა. 7 ივლისს ბათუმელ სცენისმოყვარეთა დახმარებით და მსახიობების მ. მდიენისა და მ. გელოვანის მონაწილეობით მან დადგა ფ. კარევეის დრამა „უბედური ნაბიჯი“.

ამ წარმოდგენის შესახებ ტ. ინსარიძე ჟურნალში „თეატრი და ცხოვრება“ (№ 29, 1915) შემდეგს წერდა: „ბათუმში წელიწადზე მეტია ერთი ქართული წარმოდგენა არ გამართულა, რა თქმა უნდა, ომიანობის გამო! ასე რომ, ამ მხარეს ბათუმელთა მოთხოვნისას ილუზიონ-პროექტორები აკმაყოფილებდნენ... ერთი თვეა, რაც მსახიობი ჯაყელი ცდილობდა როგორმე დასი ჩამოეყვანა ქუთაისიდან, მაგრამ, მოგეხსენებათ, ქართულ საქმეს ყველაფერი წინ ელობება. ჯერ იყო, პოლიციას წარუდგანა ერთი პიესა „უმუშევარ-

ნი“. ნება არ ღართეს. მას შემდეგ მეორე, მესამე და ბოლოს პიესა „უბედური ნაბიჯი“, შ. დადიანის თარგმანი, ნება ღართეს. მაგრამ ახლა დასის „პროპუსკის“ საქმე გაჭირდა და ძლივს ერთი მსახიობი ქალი მარო მდივანი ჩამოიყვანა. თუმცა კი ამას წინათ გაიღამაქინის მალოროსიელთა დასი, ოთხმოცი კაცისაგან შემდგარი, სულ ადვილად ჩამოვიდა ქუთაისიდან, 25 წარმოდგენა გამართა და ყოველთვის კარგი შემოსავალიც ჰქონდა. ქართული წარმოდგენა დანიშნული იყო კვირას, 5 ივლისს, მაგრამ გადასდეს სამშაბათისათვის, რაც მოუხერხებელი იყო მუშა ხალხისათვის დასასწრებად. „მოუთმენლად ველოდით კვირას დაღამებას, რათა თეატრში წავსულიყავით, სამშაბათს კი საქმე გვაქვს, ვერ წავალთ“, შემომჩივლეს ნოქრებმა... საერთოდ, ითამაშეს კარგად, რომ ზოგიერთი დეფექტები არ ზღებოდა, მაგალითად ბარონესას პასუხსაგებ როლში გამოუცდელი სცენისმოყვარის გამოყვანა!.. მსახიობი უნდა თამაშობდეს ხალისიანად, თავის თავი უნდა ეუბნებოდეს მადლობას, მაშინ მაყურებელნიც, უეჭველია, მადლობას ეტყვიან... ამას ჩვენ ვერ ვამჩნევთ ვერავის, გარდა ბატონ გელოვანისა ლოთ ოფიცრის როლში...”

მსახიობი ა. ჯაყელი, რამდენადაც კი შეეძლო, ცდილობდა ბათუმის თეატრალური ცხოვრების გამოცოცხლებას. ზაფხულში მან კიდევ სამი წარმოდგენა გამართა. ითამაშეს ლ. ანდრეევის პიესა „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, გ. ენგელის დრამა „ზღვასთან“, კ. ფოცხვერაშვილის კომედია „აშენდა საქართველო“ და მ. ბოლქვაძის ერთმოქმედებიანი ვოდევილი „ოთხნი არშიყნი“. შემოდგომაზე ა. ჯაყელმა სცენისმოყვარეთა წრე შეადგინა და ორი წარმოდგენა კიდევ გამართა. ითამაშეს აექს. ცაგარლის „ქართველი დედა“ და ს. ბელოის დრამა „უმუშევარი“.

წლის დამლევს ბათუმს ესტუმრა ქუთაისის ქართული დრამის ამხანაგობა შ. დადიანის ხელმძღვანელობით და წარმოადგინა ა. სუმბათაშვილის დრამა „ლაღატი“, უ. შექსპირის „ჰამლეტი“, დ. ერისთავის „სამშობლო“ და ს. შანშიაშვილის დრამა „უგვირგვინო მეფენი“.

სცენისმოყვარეთა წრე ა. ჯაყელის ხელმძღვანელობით. 1916 წელს მუშაობა განაგრძო ა. ჯაყელის მიერ შედგენილმა სცენისმოყვარეთა წრემ. მან მთელი რიგი წარმოდგენები გამართა. წარმოდგენებში მონაწილეობის მისაღებად ა. ჯაყელი ზოგჯერ იწვევდა პროფესიონალ მსახიობებს, ხოლო ზაფხულში პიესების დასადგმელად რეჟისორი ა. წუწუნაეა მოიწვია.

17 იანვარს წრემ დადგა აექს. ცაგარლის კომედია „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“. ამ წარმოდგენის შესახებ გაზეთი „მეგობარი“ (№ 94.

1916) წერდა: „ბათუმში ამ ორი თვის წინათ დაარსდა სცენისმოყვარეთა წრე. ამ ფრიად სიმპათიურ საქმეს ქართველი საზოგადოების დემოკრატიული ნაწილი თანაგრძნობით შეხვდა. თვით სცენისმოყვარეებსაც ენერგიული მუშაობა ეტყობათ, მხოლოდ საქმეს თუ აბრკოლებს ის, რომ წრეს არ ჰყავს გამოცდილი და საიმედო, ცოდნით აღჭურვილი რეჟისორი“. ა. ჭაყელი ენერგიული და საქმის მოყვარული კაცი იყო, მაგრამ როგორც რეჟისორი, სუსტი გამოდგა. გაზეთი წერდა, რომ მის მიერ დადგმულ კომედიას „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“ რეჟისორის ხელი არ ემჩნეოდაო. 31 იანვარს წრემ წარმოადგინა პ. ირეთელის „სოფლის გმირები“ (ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით). სოციალური უსამართლობის გამომხატველმა ამ ნაწარმოებმა მაყურებლის დიდი ინტერესი გამოიწვია. გაზეთი „მეგობარი“ (№ 114, 1916) წერდა: „ეს პიესა სამართლიანად უყვარს ხალხს და კვირა საღამოსაც აუარებელი ხალხი მიიზიდა. ქართველ ხალხს სწყურია მშობლიური რეპერტუარი, სწყურია თავისი ცხოვრების სარკეში ჩახედვა და წრის გამგეობაც, იმედია, ხალხის ამ მოთხოვნილებას გაუწყვეს ანგარიშს...“ გაზეთი აღნიშნავდა, რომ პიესის კარგად დადგმისათვის ცდა არ დაუკლიათ, მაგრამ საერთო შთაბეჭდილებას ანელებდა ზოგიერთ მონაწილეთა მიერ როლის უცოდინარობა. ტარიელ მკლავაძის როლი უთამაშნია მსახიობ ზურციძეს.

14 თებერვალს უთამაშნიათ აკ. წერეთლის პატრიოტული დრამა „პატარა კახი“. გელას როლი შეუსრულებია საგანგებოდ მოწვეულ ცნობილ მსახიობს გ. არადელ-იშხნელს.

მსახიობი ა. ჭაყელი თავის მოგონებებში („45 წელი სასოფლო სცენაზე“, თბილისი, 1952) იგონებს გ. არადელ-იშხნელის გასტროლს ბათუმში: „ბათუმის საზოგადოება აფასებდა კარგ მოთამაშეებს, საგასტროლოდ ჩამოსულ არტისტებს მხურვალედ ეგებებოდა და მატერიალური წვლილითაც უმასპინძლებოდა. ამ საზოგადოებამ იწვიათი გულთბილი შეხვედრა მოუწყო ფრიად ნიჭიერს მსახიობს გიორგი არადელ-იშხნელს, რომელმაც აკაკის „პატარა კახში“ გელას როლი განასახიერა“.

ბათუმის სცენისმოყვარეებმა გ. იშხნელის მონაწილეობით წარმოადგინეს ლ. ანდრეევის „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“.

წრემ შემოდგომამდე წარმოადგინა ს. ბელოის „იუდას ამბორი“, პ. ირეთელის „ქრისტიანე“ (ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით), ტ. რამიშვილის „საბედისწერო დამბაჩა“, დ. ერისთავის „სამშობლო“, ნ. შიუკაშვილის „სიმახინჯე“, ალ. ყაზბეგის „არსენა“. პ. ირეთელის „დამარცხებულნი“, ა. კოსოროტოვის „გაზაფხულის ნიაღვარი“ და სხვ.

დრამატული საზოგადოების მსახიობ-სცენისმოყვარეთა დასი
ვ. შალიკაშვილის ხელმძღვანელობით. 1916 წლის შემოდგომიდან სცენისმოყვარეთა წრეს სათავეში ჩაუდგა ბათუმის დრამატული საზოგადოება. რეჟისორად მოიწვიეს ვ. შალიკაშვილი. მოიწვიეს აგრეთვე შემდეგი მსახიობები: ქალები — მ. აბრამიშვილი, ა. კაყეთელი, მ. მდივანი, ა. ქიქოძე, ე. ციმაკურიძე, ვაჟები — მ. გელოვანი, ზ. გომელაური, ნ. გოძიაშვილი, სანდალა (ა. გაჩეჩილაძე), გ. ფრონისპირელი, მ. ჭიაურელი, ა. ჯაყელი. ამრიგად, წრემ ნახევრად პროფესიული სახე მიიღო.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა 27 სექტემბერს ი. გომართელის პიესით „ქოხში“. შემდეგ წარმოდგენილი იყო დ. კლდიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“, შ. ლადიანის „შენი ჭირიმე“, ი. გედევანიშვილის „მსხვერპლი“, ვ. გუნიას „სიძე-სიმამრი“. ორ უკანასკნელ წარმოდგენაში მონაწილეობა მიიღო საგანგებოდ მოწვეულმა ვ. აბაშიძემ.

შემდეგ დასმა წარმოადგინა ო. ერნსტის „პედაგოგები“, დ. ერისთავის „სამშობლო“, ს. ჭანტურიშვილის „მორევში“, ა. სუმბათაშვილის „ღალატი“.

1917 წლის იანვარში ბათუმში ჩამოვიდნენ ელისაბედ ჩერქეზიშვილი და ვასო აბაშიძე. მათი მონაწილეობით 14 იანვარს გაიმართა ტრადიციული ქართული საღამო, ხოლო ცოტა ადრე, 11 იანვარს, მათ ითამაშეს ზ. ანტონოვის კომედიაში „მე მინდა კნენა გავხდე“.

დრამატულმა დასმა განაგრძო მუშაობა თებერვლის რევოლუციის შემდეგაც და მათ შეემატა გ. არადელი-იშხნელი. ვ. შალიკაშვილმა ავადმყოფობის გამო თავი დაანება დასის რეჟისორობას და მის ნაცვლად დროებით მოიწვიეს ა. წუწუნავა. დადგენილი არ არის, თუ რა წარმოდგენები გაიმართა ამ საგაზაფხულო სეზონში და ზაფხულში.

ბათუმის ოკუპირება. 1918 წელს ბათუმი და მთელი აჭარა თურქებმა დაიპყრეს და გერმანელ იმპერიალისტებთან ერთად განაგებდნენ მის ბედს. ქართული წარმოდგენების მართვა თავისთავად შეწყდა. 1918 წლის დამლევს გერმანია დამარცხდა, თვით გერმანიაში რევოლუცია მოხდა და მისმა მოკავშირე თურქეთმაც განიცადა დამარცხება. ბათუმს ინგლისი დაეპატრონა. ინგლისის საოკუპაციო ჯარები მთელ საქართველოში იყო განლაგებული, ხოლო ბათუმში მათ საკუთარი მმართველობა დააწესეს. არც ამ დროს გამართებოდა ქართული წარმოდგენები. 1920 წლის დამდეგს ინგლისმა ბათუმი პორტო-ფრანკოდ გამოაცხადა. ამ ახალი სტატუტით ბათუმი თავისუფალ ქალაქად ითვლებოდა, მაგრამ სინამდვილეში ქალაქში ისევ ინგლისელები ბატონობდნენ. 1920 წლის ზაფხულში

ინგლისელებმა ბათუმი საქართველოს მენშევიკურ მთავრობას გადააბარეს.

ინგლისის იმპერიალისტები ასე ადვილად არ დათმობდნენ ბათუმს და შეეცდებოდნენ მის შენარჩუნებას რაიმე სახით, მაგრამ იძულებული იყვნენ ანგარიში გაეწიათ საბჭოთა ხელისუფლების ძლევამოსილი გამარჯვებისათვის. წითელმა არმიამ 1919 წელს განადგურა თეთრგვარდიელები სამხრეთ რუსეთსა და ჩრდილო კავკასიაში და საბჭოთა ხელისუფლება დაამყარა. 1920 წლის აპრილში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა აზერბაიჯანში. ინგლისის შინაური მდგომარეობაც გართულდა, ინგლისის მუშათა კლასი აქტიურად გამოდიოდა, იბრძოდა ქვეყანაში გამეფებული უსამართლობის წინააღმდეგ. ყოველივე ამის შემდეგ ინგლისს თანდათანობით გაჰყავდა საქართველოდან თავისი საოკუპაციო ჯარი და ბოლოს, ივლისში, ბათუმშიც დატოვა.

პორტო-ფრანკოს დროს ბათუმში წამოიწყეს ქართული წარმოდგენების გამართვა. თუ რას წარმოადგენდა ეს დადგმები, ამის შესახებ მოგვითხრობს ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“ (№ 4, 1920): „ბათუმი, რომელიც უნდა შეიქნეს მთელი ქართველი მუსულმანების კულტურული აღორძინების ხელმძღვანელი, დღემდე ვერ ეღირსა ხეირიან დრამატულ წრეს. ვინ არ გინდათ აქაურ ქართულ სცენას არ დაეპატრონა: ვაჰარმა და სპეკულანტმა თავის სა მოქმედო ბაზად გაიხადა იგი. მთელი თვეების განმავლობაში, როდესაც ჯერ კიდევ არ იყო დაბრუნებული ქართველობა, ვილაც მამულოვმა „ძველი სცენისმოყვარეს“ იარლიკით მართა წარმოდგენები. ვერც ერთ წარმოდგენაზე ვერ მიიღებდით იოტის ოდენა კმაყოფილებას. მათმა უფერულმა წარმოდგენებმა აქაურ საზოგადოებას თავი მოაბეზრა, ხალხს შეაძულა თეატრი. პრესაც კი ალაპარაკდა ამ ვაჟბატონების თავხედობაზე. ხალხში ხელოვნება მათ ისე დასცეს, რომ თბილისიდან ჩამოსულ გამოჩენილი მსახიობებისა და მუსიკოსთა წარმოდგენა-კონცერტებსაც ნაკლებად ესწრებოდნენ. რამდენიმე თვის წინ მოწინავე ინტელიგენცია თანდათან დაუბრუნდა თავის ადგილებს, ნელ-ნელა შეიკრიბნენ ნამდვილი ძველი სცენისმოყვარენი, დააარსეს წრე. თბილისს გაგზავნეს კაცი დამფუძნებელი კრების ხელოვნების კომისიაში დახმარების გამოსათხოვნელად, რეჟისორისა და სხვათა გამოსაწვევად. საერთოდ ცდილობდნენ კარგად მოეწყოთ ადგილობრივი თეატრის საქმე, რამდენიმე წარმოდგენაც დადგეს, ხალხი საკმარისად დაესწრო და კმაყოფილიც დარჩა. გვეგონა, ახლა მაინც მოეღებოდა ბოლო სცენის გაუწმაწურებას, მაგრამ მოვტყუვდით. სამწუხაროდ, დამსახურებულ სცენისმოყვარეთა წრის მოქმედებას წინ გადაეღობა თბილისიდან

რეჟისორის მოუსვლელობა. ამით ისარგებლეს სცენის ძველმა პაპ-პულებმა — მამულოვმა და მისმა კომპანიამ: დაიწყეს ძველებურად სცენაზე ჩხირკედელაობა და ვინ იცის, სადამდე გასტანს მათი უმგვანო მოქმედება. ასეთია დღეს თეატრის ბედი სამუსულმანო საქართველოს ცენტრში და ამას უნდა მიექცეს სერიოზული ყურადღება...”

„სახალხო წარმოდგენების მმართველი წრე“. 1920 წლის ივლისში, საქართველოსთან ბათუმის სრული შემოერთებისთანავე, ბათუმში დაარსდა „სახალხო წარმოდგენების მმართველი წრე“, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა მსახიობი ვასო ურუშაძე. წრეში იწყეს მუშაობა მსახიობებმა მ. მდივანმა, შ. ხონელმა, ა. მურუსიძემ და ა. გარნელმა (დარჩიამ). წრის პირველი წარმოდგენა გაიმართა 25 ივლისს. შესრულებული იყო ია ეკალაძის დრამა „ნომერი ოცდაერთი ჯვრით“. ამ წარმოდგენის შესახებ ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“ (№ 28, 1920) წერდა: „ის ერთსულოვნება და საქმისადმი სიყვარული, რაც წრემ ამ საღამოს გამოიჩინა, იშვიათია. ყველა გატაცებით და დაკვირვებით ასრულებდა ნაკისრ მოვალეობას. საზოგადოებასაც, იმ საზოგადოებასა, რომლიდანაც ეს წრეა გამოსული, სავსებით მოეყარა თავი. ბილეთები სულ გაიყიდა და მოზღვა-ვებული ხალხი მოითხოვდა შესასვლელ ბილეთებს მაინც“.

წრე სისტემატურად ვერ მართავდა წარმოდგენებს. მისი მუშაობა არ აკმაყოფილებდა მაყურებელს და, ალბათ, ამიტომაც წერდა გაზეთი „ბათუმის ფურცელი“ (№ 22, 1920), რომ „ბათუმში საჭიროა პროფესიული თეატრი“, რომ ბათუმში „საქართველოს ერთ-ერთი დიდი ქალაქია და აქ თეატრის არსებობა მუდმივი უნდა გახადოს“. ალბათ, იგულისხმებოდა, რომ თეატრის შენახვას მთავრობა იკისრებდა, მაგრამ ბათუმს რას შეეწეოდა მენშევიკური მთავრობა, როდესაც დედაქალაქშიც კი ვერ უვლიდა თეატრს.

ბათუმის თეატრი საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება ბათუმში. 1921 წლის 17 მარტს ბათუმის ნავსადგურიდან გაიქცა მენშევიკური მთავრობა და იმავე დღეს საპყრობილედან განთავისუფლდნენ დაპატიმრებული ქართველი ბოლშევიკები. 18 მარტს მათ გამოაცხადეს საბჭოთა ხელისუფლება ბათუმში და დააარსეს ბათუმის რევოლუციური კომიტეტი ძველი ბოლშევიკის სერგო ქავთარაძის თავმჯდომარეობით.

ბათუმში რთული ვითარება შეიქმნა. ქალაქზე მომდგარი თურქეთის ჯარი ბათუმში შემოიჭრა, ხოლო წითელი არმია ჯერ კიდევ არ იყო შემოსული.

ბათუმის რევკომმა სასწრაფოდ დაგზავნა რწმუნებულები ბათუმის მიდამოებში დაბანაკებული ყოფილი მენშევიკური ჯარის ნაწილებში. რწმუნებულებმა გააცნეს ქართველ მეომრებს ბათუმის კრიტიკული მდგომარეობა და მოუწოდეს გაეთავისუფლებინათ ქალაქი შემოსეული თურქებისაგან. დემორალიზებული ჯარი სწრაფად დაირაზმა, შეუტია თურქების ჯარს და განდევნა ქალაქიდან. ახალგაზრდები ვაჟაკობაში ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ და ბევრი მათგანი შეეწირა კიდეც ამ ბრძოლას. ამასობაში აჭარაში წითელი არმიის ნაწილებიც შემოვიდნენ და თურქები იძულებულნი იყვნენ აჭარა დაეტოვებინათ.

მიუხედავად ასეთი რთული ვითარებისა, ბათუმის რევკომმა თავიდანვე მიაქცია ყურადღება ხელოვნების საკითხებს. აჭარის ასსრ ცენტრალურ არქივში დაცული საქმეებიდან ჩანს, რომ ბათუმის რევკომის პირველ სხდომაზევე, 1921 წლის 24 მარტს, განხილული იყო თეატრების საკითხებიც: სათეატრო შენობების ნაციონალიზაცია, მათი განთავისუფლება დაბანაკებული ჯარის ნაწილებისაგან, თეატრების დაფინანსება და სხვ.

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე ბათუმში გამოდიოდა რევკომის ყოველდღიური გაზეთი „უწყებები“, რომელშიც იბეჭდებოდა ზოგიერთი ინფორმაცია ბათუმის თეატრალურ ცხოვრებაზე. რევკომის ზემოხსენებული სხდომის წინააღმდეგ, 23 მარტს, ეს გაზეთი უკვე იტყობინებოდა, რომ „სათეატრო შენობების ჯარის ნაწილებისაგან განთავისუფლებისთანავე ქალაქ ბათუმში დაუყოვნებ-

ბლივ შეუდგებიან მართვას“. აქვე ეწერა, რომ წარმოებს ბათუმში მყოფი დრამისა და ოპერის მსახიობებისა და, საზოგადოდ, იმ პირთა რეგისტრაცია, რომელთაც რაიმე დამოკიდებულება აქვთ ხელოვნებასთან (ბათუმის რეკომის საარქივო მასალები და აგრეთვე ბათუმის თეატრის დაწყებითი პერიოდის ბიბლიოგრაფია მოიძია და მოგვწოდა ლ. კაპანაძემ, საქართველოს თეატრის, მუსიკისა და კინოს სახელმწიფო მუზეუმის მეცნიერ თანამშრომელმა).

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისას ბათუმში თეატრის საქმეს განაგებდა საოლქო კომისარიატთან არსებული სათეატრო განყოფილება. აპრილის დამდეგს იგი გადაეცა განათლების უწყებას. გაზეთი „უწყებები“ (№ 22, 1921) იტყობინებოდა, რომ რეკომმა მადლობა გამოუცხადა სამხედრო კომისარს ამხანაგ ნერონოვს აქტიური მონაწილეობისათვის ბათუმის თეატრალური ცხოვრების აღდგენაში. აქვე იყო მოყვანილი ხელოვნების განყოფილების გამგის, ამხ. ნაკაშიძის საუბარი საქართველოს რეკომის საგანგებო რწმუნებულთან ს. ქავთარაძესთან, რომელმაც მიუთითა, რომ „ხელოვნების განყოფილება მოვალეა, რაც შეიძლება მალე გაშალოს მუშაობა ბათუმის თეატრალურ-მხატვრულ ცხოვრებაში“.

მოკლე ხანში ხელოვნების განყოფილებაში შეიქმნა დარგობრივი სექციები და თეატრალური სექციის გამგედ დანიშნეს მსახიობი მ. გელოვანი. სათეატრო შენობები გაათავისუფლეს ჯარის ნაწილებისაგან და ერთი მათგანი, ყოფილი შმავესკის თეატრი, გადაეცა ქართულ დრამატულ დასს.

იმხანად მრავალი ეროვნების ხალხი იყო თავმოყრილი ბათუმში. მათ შორის იყვნენ სხვადასხვა ეროვნების სცენისმოყვარენიც. ამიტომ, გარდა ქართული თეატრისა, შეიქმნა რუსული საოპერო და დრამატული დასები. ჩამოყალიბდა სომხური, ბერძნული და სპარსული, ნახევრად პროფესიული დრამატული კოლექტივები. დაარსდა აგრეთვე რამდენიმე ქართული და რუსული თვითმოქმედი დრამატული წრე.

დრამატული დასის შედგენა. ბათუმის ქართული დრამატული დასის შეკრება ითავა ქუთაისელმა მსახიობმა ა. გუგუშვილმა. სულ ჰალე მან შეადგინა დასი, რომელშიც შევიდნენ როგორც ადგილობრივი ძალები, ასევე საგანგებოდ მოწვეულნიც. გაზეთ „უწყებების“ ცნობით, დასში ჩაირიცხნენ შემდეგი მსახიობები: ქალები—ა. გარნელი (დარჩია), ე. იანჭოშვილი, ვ. მარგველაშვილი, მ. მდივანი, მოიწვრაფიშვილი, ნორაკიძე, ე. რუხაძე, ო. ლოდობერიძე, ნ. ჯაფახიშვილი; ვაჟები — დ. აბდუშელი, ე. აფხაიძე, შ. ბეჟუაშვილი, მ. გელოვანი, ნ. ვადაქორია, აკ. ვასაძე, კ. მაჭარაძე, დ. მგალობლიშვილი, გ. ჟურული, კუპრაშვილი, გ. ნუცუბიძე, ვ. ურუშაძე, შ. ლამბა-

შიძე, ა. ჰავკანიძე. რეჟისორები: ა. გუგუშვილი და ა. ყალაბეგიშვილი. თეატრის კომისრად დაინიშნა ვ. ურუშაძე.

პირველი წარმოდგენები. ბათუმში საბჭოთა პერიოდში შექმნილმა დასმა თავისი პირველი წარმოდგენა გამართა 1 აპრილს. წარმოდგენეს ო. მიროს დრამა „უანი და მალენა“. ამრიგად, 1921 წლის 1 აპრილიდან იწყება ბათუმის საბჭოთა თეატრის ისტორია.

პირველ წარმოდგენებზე რეკომის განკარგულებით შესვლა უფასო იყო და ბილეთები რიგდებოდა პროფკავშირებში (მუშა-მოსამსახურეებისათვის) და სამხედრო კომისარიატში (წითელარმიელებისათვის).

ეს საგაზაფხულო სეზონი გაგრძელდა 15 ივნისამდე. დასმა წარმოდგინა შემდეგი პიესები: ი. ეკალაძის „ნომერი 21 ჯვრით“, პ. რეთელის „ქრისტიანე“ (გვ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით), შ. დადიანის „გუშინდელნი“, დ. კლიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“, აკ. წერეთლის „პატარა კახი“, ი. გომართელის „იასონის ოინები“, დ. მესხის გადმოკეთებული ვოდევილი „ადამი და ევა“, ლ. ანდრეევის „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“ და სხვ.

ბათუმის გაზეთი „უწყებები“ საკმაო ყურადღებას აქცევდა ქართულ წარმოდგენებს და რამდენიმე რეცენზიაც დაბეჭდა. სეზონის მიწურულში გაზეთი (№ 62, 1921) წერდა: „უნდა ითქვას, რომ, საზოგადოდ, ქართულმა დასმა ამ სეზონში პირნათლად ჩაატარა თითქმის ყველა წარმოდგენა და პირველი ადგილი დაიკავა იქ მყოფთ ყველა დასთა შორის“...

არაერთმა მსახიობმა დაიმსახურა გაზეთის ქება. მაგალითად, „უწყებების“ № 39-ში, 7 მაისს. ეხებოდნენ რა „ქრისტიანეს“ წარმოდგენას, განსაკუთრებულად აქებდნენ ქრისტიანეს როლის შემსრულებელ მარო მდივანს: „ჩვენ ქრისტიანეს როლის შემსრულებელი ბევრი გვინახავს, მაგრამ მარო მდივნის ასული ამ როლში სწორად, რომ საუკეთესო და შეუდარებელია: განსაკუთრებით დიდ შთაბეჭდილებას სტოვებს უკანასკნელ სურათში“.

სხვადასხვა წარმოდგენები. სათეატრო სეზონის დამთავრების შემდეგ დასის მსახიობთა ერთმა ნაწილმა ამხანაგობის სახელით გამართა რამდენიმე წარმოდგენა. ორ წარმოდგენაში (ი. გედევანიშვილის „მსხვერპლი“ და ვ. შალიკაშვილის „გადატყრილი მუხა“) მონაწილეობა მიიღო რუსთაველის თეატრის მსახიობმა, წარმოშობით ბათუმელმა, გიორგი დავითაშვილმა. 22 ივნისს ამხანაგობამ გამართა საღამო და ამ საღამოზე ახალგაზრდა მსახიობმა აკაკი ვასაძემ შეასრულა მეზღვაურის როლი ვოდევილში „გამარჯვებულებს არა სჯიან“. გაზეთ „უწყებებში“ (№ 79, 1921) წერდნენ: „საუცხოვო იყო ა. ვასაძე მეზღვაურის როლში. ა. ვასაძის ნიჭი ჩვენ არაერთხელ

აოცვინიშნავს და ახლაც სიამოვნებით ეუსვამთ ხაზს ამ სასიამოვნო მოვლენას. „გამარჯვებულებს არა სჯიან“ ა. იმედაშვილის რეპერტუარია და ახალგაზრდა მსახიობის მიერ თამაშის გაბედვაც დიდი საქმეა“.

ბათუმში საგასტროლო წარმოდგენები გამართა რუსთაველის თეატრის მსახიობთა ჯგუფმა (მ. ქიაურელი, ვ. ანჭაფარიძე, ზ. გომელაური და სხვ.), რომელიც დასავლეთ საქართველოში მოგზაურობდა. ბათუმში მათ ითამაშეს ნ. შიუკაშვილის „სულელი“ და ს. შანშიაშვილის „ბერდო ზმანია“.

ამრიგად, ბათუმში საბჭოთა თეატრის დასაწყისი საკმაოდ ორგანიზებული და შემოქმედებითად შინაარსიანი იყო, რადგან თეატრს თავიდანვე გამოუჩნდნენ ენერგიული, საქმის მცოდნე და მოწადინებული მოთავენი და მონაწილენი.

თეატრის მწყობრი მუშაობა შედეგი იყო აგრეთვე იმ გარემოებისა, რომ თეატრს დიდ ყურადღებას აქცევდნენ და ყოველგვარად ხელს უწყობდნენ აპარის ხელმძღვანელი ორგანოები.

1921-1922 წლების სეზონი. ამ სეზონში დასის შედგენა საგრძნობლად შეგვიანდა, რამაც ბათუმის პრესის საყვედურიც კი გამოიწვია. გაზეთ „უწყებებში“ (№ 199, 1921) სათაურით „სეზონის მოლოდინში“ წერდნენ: „დაიწყო ზამთრის სეზონი, გაიღო ყველა თეატრის კარები, დაიწყო საზოგადოებამ თეატრში სიარული... რა დააშავა ქართულმა დრამამ. ნუთუ ბათუმში ქართველებისათვის დედინაცვალი არის. ნუთუ ქართული თეატრი აქ სხვათაშორის უნდა იყოს? რატომ ყველაზე ადრე ქართულმა დრამამ არ გახსნა სეზონი და არ აუწყა ხალხს თავისი მქუხარე ხმა?..“

გამოირკვა, რომ თეატრის ხელმძღვანელობას დროზე მიუღია ზომები მსახიობების მოსაწვევად თბილისიდან (ადგილობრივი მსახიობები არ იყო), მაგრამ ბათუმს ხეირიანი მსახიობები არ რგებია.

საქმის გასარკვევად და მოსაგვარებლად თბილისში გამგზავრებული ბათუმის რევკომის ხელოვნების განყოფილების გამგე მიხეილ გელოვანი, ერთი თვე დარჩენილა თბილისში და მრავალი მოლაპარაკება-ხეყნის შემდეგ მისთვის დაუთმიათ რამდენიმე თვალსაჩინო მსახიობი, მათ შორის ალ. იმედაშვილი, როგორც დასის რეჟისორი.

საბოლოოდ დასი შემდეგი მსახიობებისაგან შედგა: ქალები — ლ. აბაშიძე, ც. ამირეჯიბი, ა. გარნელი, ნ. ვადაქკორია, ე. იანქოშვილი, ა. ივერიელი, მ. მდივანი, ბ. ჯაიანი; ვაჟები: ვ. არაბიძე, ე. აფხაიძე, შ. ბეჟუაშვილი, ნ. გვარამე, მ. გელოვანი, ზ. გომელაური, ვ. მატარაძე, კ. მაჭარაძე, გ. ფრონისპირელი, ა. ჭავჭავაძე, დ. ძნელაძე, შ. ხონელი, მ. ჯულელი. დასის რეჟისორობა უნდა გაეწია ალ. იმედაშვილს, მაგრამ ის დასს არ ჩაუდგა სათავეში და მხოლოდ საგასტრო-

ლოდ ჩამოვიდა. სპექტაკლებს რეჟისორობდნენ ნ. გვარამე, ვ. არაბიძე, შ. ხონელი, გ. ფრონისპირელი, ც. ამირეჯიბი და ქუთაისიდან ჩამოსული კ. პატარიძე.

აღსანიშნავია, რომ ერთადერთი თეატრი, რომელიც პროფესიონალი მსახიობებით იყო უზრუნველყოფილი, თბილისის დრამატული თეატრი გახლდათ. დანარჩენი ქართული თეატრები, რომელთა რიცხვი საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ საგრძნობლად გაიზარდა, პროფესიონალი მსახიობების დიდ ნაკლებობას განიცდიდა.

ეს იყო შედეგი იმ კრიზისისა და დაქვეითებისა, რაც ქართულმა თეატრმა განიცადა 1914-1920 წლებში. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ საქართველოში მხოლოდ ასანდე ქართველი პროფესიონალი მსახიობი იყო. მენშევიკურ პერიოდში მათმა რიცხვმა იკლო. 1920 წელს მათ მიემატა მხოლოდ პატარა ჯგუფი ახალგაზრდა მსახიობებისა, რომლებიც 1918 წლიდან სწავლობდნენ გ. ჯაბადარის დრამატულ სტუდიაში. ასეთი მცირე რიცხვი მსახიობებისა ვერაფრითარ შემთხვევაში ვერ გასწვდებოდა საბჭოთა ხელისუფლების შემდეგ დაარსებულ თეატრებს.

ქართული თეატრის ამ მწვავე საკითხის მოგვარებას შემდეგ ხანებში ხელი შეუწყო დრამატული სტუდიების დაარსებამ. საბოლოოდ კი აჭარის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა ორი ათეული ახალგაზრდა გაეგზავნა თბილისში რუსთაველის თეატრის სტუდიაში სასწავლებლად და 1937 წელს მათგან შეადგინა ბათუმის თეატრის მუდმივი დასი. მაგრამ ყოველივე ეს მოხდა 16 წლის შემდეგ. ხოლო 1921 წელს კი დიდი ჯაფა და შრომა დაჰქირდა თეატრის ხელმძღვანელობას, რომ როგორმე შეედგინა ხეირიანი დასი.

სეზონი გაიხსნა 11 დეკემბერს ვ. გუნიას „აღლუმიით“. გაზეთი „უწყებები“ (№216, 1921) წერდა, რომ თეატრის კომისარმა ვ. ურუშაძემ სეზონის გახსნისას სცენიდან მოახსენა მაყურებელს, რომ დასი შედგება 40 კაცისაგან და მათ შორის, მცირე ნაწილის გამოკლებით, ყველანი გამოცდილნი და დამსახურებული მსახიობებიაო. კომისარს ეს განცხადება, ცოტა არ იყოს, კვებნად უნდა ჩათვლოდა, რადგან დასი რიცხოვნობრივად იმის ნახევარს შეადგენდა, რაც კომისარმა განაცხადა. გაზეთი უსურვებდა დასს ეს სეზონი პირნათლად ჩაეტარებინა და, საერთოდ გაემართლებინა ის იმედები, რომელსაც მასზე ამყარებდა საზოგადოება და რეკვომი.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ რეკვომის დადგენილებით ბათუმის ქართულ თეატრს „აკადემიურის“ სახელწოდება მიენიჭა. . . .

სათეატრო სეზონი გაგრძელდა 21 მაისამდე. სულ გაიმართა 44 წარმოდგენა. რეპერტუარი ძირითადად შედგებოდა ქართული ორიგინალური ნაწარმოებებისაგან.

თუ გავეცნობით იმ, მეტად მცირე ცნობებს, რაც ამ სეზონის შესახებ შემორჩა ისტორიას, უნდა ითქვას, რომ სეზონი შედარებით რიგიანი იყო.

გაზეთ „უწყებებში“ (№ 249, 1922) მოთავსებულია მოკლე რეცენზია ნ. შიუჟაშვილის დრამის „სულელის“ წარმოდგენის შესახებ, რომელშიც რევოლუციონერ ბარათაშვილის როლს ასრულებდა მიხეილ გელოვანი. გაზეთი იტყობინებოდა: „მ. გელოვანი კარგი იყო. გარეგნობა. თავის დაქერა, ინტონაცია საუცხოო იყო“. საქმეთა მმართველის გერცინსკის როლი მშვენიერად შეუსრულებია ზ. გომელაურს.

ალ. იმედაშვილის გასტროლები. ნიჟიერი სცენის ოსტატი ბათუმში ჩამოვიდა 29 იანვარს. ალ. იმედაშვილი სამ კვირაზე მეტ ხანს დარჩა ბათუმში და მთელ რიგ პიესებში შეასრულა მთავარი როლები, მათ შორის ფ. შილერის „ყაჩაღებში“, უ. შექსპირის „ოტელოსა“ და „ჰამლეტში“, კ. გუცოვის „ურჩილ აკოსტაში“.

სპექტაკლი „ოტელო“ გადაიქცა ერთგვარ შემოქმედებითი შეჯიბრების საბაზად, რადგან იმავე დროს, როცა ეს როლი იმედაშვილმა ითამაშა, ოტელოს როლი შეასრულა ცნობილმა სომეხმა მსახიობმა ვაგრამ ფაფაზიანმა, რომელიც ბათუმში საგასტროლოდ მოწვეული იყო სომხური დასის მიერ. ამავე დროს, ბათუმში თავისი დასით ჩამოვიდა ცნობილი რუსი მსახიობი როსოვი და მანაც ითამაშა „ოტელო“. წარმოდგენებს სამი დასი ერთ შენობაში მართავდა და. ამრიგად, ერთი კვირის მანძილზე მაყურებელმა სამი ოტელო ნახა ცნობილი მსახიობების შესრულებით. „ამ შემთხვევამ დიდი ინტერესი გამოიწვია ბათუმის საზოგადოებაში, — იგონებდა ნიკო გვარაძე, რომელიც, როგორც აღვნიშნეთ, ამ დროს ბათუმის თეატრში მუშაობდა. — სამივე წარმოდგენას თითქმის ერთი და იგივე მაყურებელი ესწრებოდა. ჩვენს წარმოდგენას აუარებელი რუსობა და სომხობა დაესწრო. რუსულ და სომხურ წარმოდგენებზე — აუარება ქართველობა. ყველას აინტერესებდა სამ მსახიობში რომელი შეასრულებდა უკეთესად ოტელოს როლს. ანტრაქტის დროს თეატრის დარბაზში და ფოიეში გაცხოველებული კამათი იყო იმაზე, თუ რომელი მსახიობი რომელ სცენას ასრულებდა უკეთესად“...

ბათუმის გაზეთში „პროლეტარული ბრძოლა“ (№ 351, 1922) მოთავსებული იყო ინფორმაცია სათეატრო სეზონის შემაჯამებელი კრების შესახებ, რომელსაც მთელი დასი დაესწრო. როგორც გაზეთი იტყობინება, დასმა მადლობა გადაუხადა განათლების სახალხო კომისარიატს, რადგან „ის თავისი მზრუნველობით ყოველთვის დარაჯად ედგა სათეატრო საქმეს და მატერიალურის მხრივ, რაც შესაძლებელია ასეთი ხელმოკლეობის დროს, დასი მოკლებული

არ იყო ყურადღებას“. მსახიობებმა მადლობა გადაუხადეს თეატრის კომისარს ვ. ურუშაძეს, „რომელიც ყოველთვის თავს ადგა და ხელს უწყობდა სეზონის კეთილად დაბოლოვებას. საერთოდ, მსახიობნი კმაყოფილნი არიან, რომ წელს, მიუხედავად ეკონომიური ხელმოკლეობისა, შედარებით უზრუნველყოფილნი იყვნენ“.

„კრების დასასრულს, — ვკითხულობთ გაზეთში, — თეატრის კომისარმა მიმართა დასს განათლების კომისარიატის სახელით და მადლობა გამოუცხადა იმ ნაყოფიერი მუშაობისათვის. რომელიც გამოიჩინა კოლექტივმა სეზონის განმავლობაში და დაპირდა, რომ მომავალ სეზონში თავის დროზე შესდგება დასი და ამორებული იქნება ის დეფექტები, რომელსაც ჰქონდა წელს ადგილი“.

ასე ურთიერთ კეთილი სურვილებით და მადლობით დამთავრდა საბჭოთა ბათუმის თეატრის პირველი სრული სეზონი.

შემდეგ სათეატრო სეზონში კვლავ შეგვიანდა დასის მოწვევა. კომისარი ვ. ურუშაძე მხოლოდ ოქტომბერში გაემგზავრა ამ საკითხის მოსაგვარებლად თბილისში. ამიტომ წარმოდგენებიც მოგვიანებით დაიწყო — 11 ნოემბერს. გაზეთ „პროლეტარულ ბრძოლაში“ (№ 471, 1922) დაბეჭდილი იყო ინტერვიუ კომისართან თბილისიდან დაბრუნების შემდეგ. გაზეთის კორესპონდენტი ეკითხება კომისარს: „როგორ მოახერხეთ ასე დაგვიანებით მსახიობების მოწვევა?“ კომისარი უპასუხებს: „მართალია, ძალიან ძნელი იყო მსახიობების ასე გვიან შოვნა, მაგრამ თბილისში ძლიერ შემიწყო ხელი აკადემიური თეატრების მმართველმა ა. წუწუნავამ და მსახიობთა კავშირმა, — იმ დროსაც კი, როცა ქუთაისმა სრული უარი მიიღო მსახიობებზე“... .

კომისარ ვ. ურუშაძეს მართლაც მოუხერხებია შედარებით რიგიანი ძალების მოწვევა. დასში შედიოდნენ: ა. ქიქოძე, ო. ლოლბერიძე, მ. მდივანი, ვ. გუნია, კ. მაჭარაძე, მ. გელოვანი, დ. ძნელაძე, ს. ყალაბეგიშვილი, ს. ჟორჯოლიანი, შ. გომელაური და სხვ. რეჟისორად მოწვეული იყო კ. ანდრონიკაშვილი.

სეზონი, როგორც იმდროინდელი პრესა მოწმობს, უხეიროდ ჩატარებულა. ბათუმის გაზეთებში არც ერთი აეთილი სიტყვა არ თქმულა წარმოდგენებზე. ორიოდ რეცენზიაში სასტიკად იყო დაგმობილი მსახიობთა უღისციპლინობა და, საერთოდ, წარმოდგენების დაბალი ხარისხი.

დამაფიქრებელი იყო ბათუმის თეატრის ასეთი უნუგეშო მდგომარეობა და, ისიც იმ დროს, როდესაც ქართულ თეატრში შემოანათა თეატრის ახალმა სხივმა — კოტე შარჯანიშვილმა რუსთაველის თეატრში მაყურებელს უჩვენა „ცხვრის წყარო“ და ამ შესანიშნავი სპექტაკლით დასაბამი მისცა ქართული საბჭოთა თეატრის

ისტორიას. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბათუმის თეატრმა ერთგვარად მხედველობაში მიიღო სიახლის ეს ნიშანი: ამ სეზონში დადგა „ცხვრის წყარო“ და კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმული მეორე პიესა — „მზის დაბნელება საქართველოში“. ცნობილი არაა, თუ როგორ დაიდგა ეს სპექტაკლები, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ თავისი მხატვრული ღონით ის არ განსხვავდებოდა სეზონის სხვა დადგმებისაგან.

ა. სუმბათაშვილი ბათუმში. სწორედ ამ სეზონში ესტუმრა საქართველოს რუსული თეატრის გამოჩენილი მსახიობი. ჩვენი თანამემამულე ა. სუმბათაშვილი. თბილისში ის ჩამოვიდა 25 ნოემბერს, გულდასმით გაეცნო ქართულ თეატრს, ადგილობრივ რუს მსახიობთა კოლექტივში მონაწილეობა მიიღო მთელ რიგ წარმოდგენებში. 2 იანვარს ითამაშა კ. მარჯანიშვილის მიერ დადგმულ კომედიაში „მზის დაბნელება საქართველოში“ (შეასრულა რუსი მოხელის როლი). 3 იანვარს საოპერო თეატრში ა. სუმბათაშვილს გაუმართეს საიუბილეო საღამო.

ამის შემდეგ ა. სუმბათაშვილი ბათუმს გაემგზავრა და აქ მას დიდებული შეხვედრა მოუწყვეს ბათუმის ქართველობამ.

ბათუმის თეატრში ა. სუმბათაშვილმა ნახა წარმოდგენა „გუშინდელნი“ მთავარ როლში მიხეილ გელოვანის მონაწილეობით. მართალია, როგორც აღვნიშნეთ, ბათუმის თეატრის შემოქმედებრივ დონე ძალიან დაბალი იყო, მაგრამ, როგორც ეტყობა, დასმა ძალა მოიკრიბა, თავი არ შეირცხვინა ძვირფასი სტუმრის წინაშე და შ. დადიანის ეს ბრწყინვალე ნაწარმოები კარგად ითამაშა. წარმოდგენა სუმბათაშვილს ისე მოეწონა, რომ ამის თაობაზე საგანგებო წერილი გაუგზავნა თბილისში შ. დადიანს. იგი წერდა: „ღრმად პატივცემულო და ძვირფასო შალვა ნიკოლოზის ძე! გწერ რამდენიმე სტრიქონს იმ შთაბეჭდილების გავლენით, რომელიც მივიღე საუცხოო, ტალანტით დაწერილი კომედიის „გუშინდელნის“ ნახვით ბათუმის სცენაზე. იშვიათია საღამო, რომლიდანაც ესოდენი ნეტარება მიმეღოს. საუცხოო იუმორი, კვანძი, დიალოგი, სიუჟეტი. საკვირველი მხატვრული შეგრძნება, სიუხვე ტიპებისა პირდაპირ საკვირველია. მე შეშლილივით ვხარხარებდი. ყველანი ნიჭიერად თამაშობდნენ. განსაკუთრებით გელოვანი. არასდროს არ დამავიწყდება საკვირველი წამოძახება: „სიძე!“ გკოცნი მხურვალედ და გმადლობთ ნამდვილი, მხატვრული განცდისათვის. თქვენი ა. სუმბათაშვილი-იუჟენი“ (გაზ. „ლომისი“, № 23, 1923).

1923-1924 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში ბათუმის თეატრის დასი შემდეგი მსახიობებისაგან შედგებოდა: ქალები — ა. გარნელი (დარჩია), ა. ივერიელი, ნ. მაჭავარიანი, მ. მდივანი, ბ. რონელი, ო. ლოლობერიძე; ვაჟები — კ. აბაკელია, დ. აბლუშელი, შ. ბე-

ე.უშვილი, ზ. გომელაური, ვ. მატარაძე, კ. მაჭარაძე, გ. ნუცუბიძე, გ. ჟურული, ვ. ურუშაძე, გ. ფრონისპირელი, ა. ლლონტი, ა. ყალაბე-გიშვილი, დ. ძნელაძე. რეჟისორად მოწვეული იყო ა. იმედაშვილი, რომელიც გამოდიოდა მთავარ როლებში. ა. იმედაშვილი ბათუმი-დან ხშირად დადიოდა საგასტროლოდ სხვა ქალაქებში და მის მაგი-ვრად რეჟისორობდა ა. ყალაბეგიშვილი. სეზონი მოგვიანებით გაიხ-სნა (ნოემბერში) და დაიხურა აპრილის დამლევს. სულ გაიმართა 24 წარმოდგენა, ანუ კვირაში ერთი.

ამ სეზონშიც დასი არ იყო შეკავშირებული მტკიცე შემოქმე-დებითი ამოცანებით და ახასიათებდა მუშაობის დაბალი ხარისხი, უდისციპლინობა. ცალკეული მსახიობები გამოირჩეოდნენ როლების კარგი შესრულებით, მაგრამ სპექტაკლში არ ჩანდა ანსამბლი, რაც ასე მტკიცედ შემოიღო ქართული თეატრის რეფორმატორმა კ. მარ-ჯანიშვილმა.

სათეატრო სეზონმა იმდენად ვერ დააქმაყოფილა ბათუმის მა-ყურებელი და აჭარის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა, რომ დააპი-რეს სეზონის ვადაზე ადრე დახურვა და დასის დაშლა. როგორც აჭარის ასსრ ცენტრალურ არქივში დაცული საქმეებიდან ჩანს, 1924 წლის 3 აპრილს თეატრის მუშაობა განუხილავს განათლების სახალხო კომისარიატის პრეზიდიუმს. სხდომის ოქმში ვკითხულობთ: „დასს არავითარი ღირებულება არ შეუქმნია საზოგადოებისათვის. თავიანთი მუშაობის უნაყოფოებით, დაუსრულებელი ინტრიგებით და მუშაობისადმი გულგრილი მოპყრობით თითქმის სავსებით და-სამარეს აჭარისტანში ქართული აკადემიური დასის არსებობის იდეა...“ კენჭი უყრიათ წინადადებისათვის დასის ლიკვიდაციის შე-სახება, მაგრამ ეს წინადადება არ გასულა და გადაწყვეტილა: დასს დაესრულებინა სეზონი დათქმულ ვადაში (აპრილის დამლევს).

ბათუმის თეატრის ამ სეზონის ვითარება აღწერილი იყო თბი-ლისის გაზეთ „მუშაში“ (№ 594, 1924): „ქართული დრამის შემად-გენლობა სუსტი იყო, მიუხედავად საკმაოდ საგრძნობი ხარჯთაღრი-ცხვისა. მამაკაცებს კიდევ არა უჭირდათ, ქალები ძალზე სუსტები იყვნენ. რეჟისორი მოწვეული იყო სტუმრად. სეზონი იყო 6 თვე და 3 თვეს რეჟისორი თბილისში იყო გასტროლებზე. ასე ჰქონდათ პირობა დადებული. სამი თვე დასი ურეჟისოროდ იყო, თუ მხედვე-ლობაში არ მივიღებთ ყალაბეგიშვილს, რომელიც ამ ხრივ ერთობ მოისუსტებდა. საქმის ამგვარმა დაწყებამ მალე გამოიღო ნაყოფი. დასი ვერ იდგა თავის სიმაღლეზე და თეატრი ცარიელი იყო, უფასო წარმოდგენებზეც კი...“

გაზაფხულს ბათუმში საგასტროლოდ ჩამოვიდა რუსთაველის თეატრის დასი და მაყურებელს უჩვენა კოტე მარჯანიშვილის დადგ-

მეზი: ბ. ბენავენტეს „ინტერესთა თამაში“, მოლიერის „გააზნაურებული მდაბიო“ და ჯ. სინგის „გმირი“. გასტროლებმა ბრწყინვალედ ჩაიარა და დიდძალი მყაყურებელი მიიზიდა. ბათუმის თეატრის მესვეურთ და ბათუმის თეატრალურ საზოგადოებრიობას ამ წარმოდგენებმა უფრო განუმტკიცეს აზრი იმის შესახებ, რომ თეატრის ძველი წესით მუშაობა შეუძლებელი იყო და საჭირო იყო ახალი გზების გამოძიება. დაიბადა აზრი, რომ თეატრის მსახიობთა ახალი, ძირითადი შემადგენლობა ადგილობრივი ძალებით დაკომპლექტებულიყო, რომლებსაც დრამატული სტუდია მოამზადებდა.

აჭარის ასსრ ცენტრალურ არქივში დაცული განათლების სახალხო კომისარიატის დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ დრამატული სტუდიის მოწყობის საკითხი განათლების სახალხო კომისარიატს კონკრეტულად 1924 წლის გაზაფხულს გადაუწყვეტია. მოხსენებაში განსახკომის მუშაობის შესახებ ვკითხულობთ: „ამჟამად განსახკომის მიერ შემუშავებულია მეტად ნათელი და ყოველმხრივ გაშუქებული გეგმა დრამატული სტუდიისა, რომლის დაარსება აჭარის სტანში, სწორედ რომ მიზანშეწონილი იქნება, რათა ამ გზით საშუალება მოგვეცემა თვით ადგილობრივ მკვიდრთაგან შეიქმნას საჭირო კადრი ხელოვანთა და, საერთოდ, საძირკველი ჩაყაროს ხელოვნების აღორძინებასა და აყვავებას აჭარის რესპუბლიკაში. ხსენებული გეგმა უახლოეს ხანში წარედგინება სახკომსაბჭოს განსახილველად და დასამტკიცებლად“.

დრამატული სტუდია. 1924-1925 წლების სათეატრო სეზონში ბათუმში ქართული დრამის დასი არ შემდგარა. რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა, დაადგა რა იმ აზრს, რომ სეზონურად მოწვეული დასი ვერ ასრულებდა თავის ნამდვილ დანიშნულებას, მთელი ყურადღება დრამატული სტუდიის დაარსებაზე გადაიტანა. ამავე დროს დაიდო შეთანხმება ქუთაისის დასთან, რათა დრო და დრო ჩამოსულიყო ბათუმში წარმოდგენების გასამართავად. სამწუხაროდ, ქუთაისის დასმა ეს დაპირება პირნათლად ვერ შეასრულა, მხოლოდ ორი წარმოდგენა გამართა სეზონის დასაწყისში და მას შემდეგ ბათუმში აღარ გამოჩენილა.

1924 წლის ნოემბერში უკვე დამტკიცებული იყო დრამატული სტუდიის სამუშაო გეგმა. სტუდია ორწლიანი იყო. მსმენელებად 60-მდე ახალგაზრდა უნდა მიეღოთ. სტუდია რამდენიმე თვის მზადების შემდეგ გამართავდა საჩვენებელ წარმოდგენებს.

სტუდიის ხელმძღვანელად მოწვეული იყო რეჟისორი მიხეილ ქორელი. მისაღებ გამოცდებზე გამოცხადდა 40 კაცი. აქედან ნახევარი სცენისათვის უვარგისი გამოდგა და 1925 წლის დამდეგს მხო-

ლოდ ოცმა კაცმა დაიწყო სწავლა. ეს რიცხვიც შემცირდა და პოლკოს სტუდიას შერჩა 13 კაცი.

სტუდიამ ერთი წელი ძლივს იარსება და დაიხურა სტუდიის ხელმძღვანელობის სისუსტის გამო და აგრეთვე იმ მიზეზითაც, რომ ბათუმში არ იყვნენ სტუდიისათვის საჭირო, გამოცდილი პედაგოგები. ჟურნალ „ხელოვნებაში“ (№ 25, 1926) წერდნენ: „ჩვენ ყურები გაგვიყრუეს ორი წლის განმავლობაში აჭარისტანის აკადემიური თეატრის სტუდიის შესახებ. და მართლაც, ცოტა ფული დაიხარჯა? შედეგები? არავითარი. არც ერთი საჩვენებელი წარმოდგენა. თავიდანვე „კაზიონურად“ იყო ამ სტუდიის საქმე. ძლივს მშვიდობიანად მიიცვალა“.

1925-1926 წლების სეზონი. დრამატული სტუდიის დაშლის გამო, რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა იძულებული იყო ისევ პროფესიული დასი მოეწვია. დასის ხელმძღვანელობა დაეწალა მიხეილ ქორელს. დასში შევიდნენ მსახიობები: ქალები — ნ. გამრეკელი-თორელი, ვ. გვაზავა, დ. მგელაძე, მ. მდივანი, მ. ქართველიშვილი. ნ. ნინონი, ნ. ჩხეიძე; ვაჟები — არონიშვიძე, ბ. გამრეკელი, შ. ინასარიძე, კ. მაჭარაძე, ე. მენაღარიშვილი, გ. მიქელაძე, ვ. ურუშაძე, შ. ქადეიშვილი, ლ. ციცაგი, ა. ჭიჭინაძე.

სეზონი გაიხსნა 26 დეკემბერს და გაგრძელდა 10 აპრილამდე. „იმედის დაღუპვა“. სეზონის გახსნისას წარმოდგენილი იყო გ. პეიერმანსის დრამა „იმედის“ დაღუპვა“. ეს პიესა რევოლუციამდელი ქართული სცენისათვის კარგად ცნობილი ნაწარმოებია იყო. ამ დადგმის შესახებ გაზეთი „ფუხარა“ (№ 296, 1925) წერდა: „საერთოდ ბათუმისათვის, რომელსაც ამდენი ხანია უხეირო ხალტურების მეტი არაფერი უნახავს, „იმედის“ დაღუპვა“ ფრიად მნიშვნელოვან მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ქართული დრამა წელს იმედებს გაამართლებს“.

სამწუხაროდ, ეს იმედები არ გამართლდა, მიუხედავად იმისა, რომ მ. ქორელი შეეცადა მეტ-ნაკლებად გადაეხალისებინა რეპერტუარი და წესიერად განეხორციელებინა დადგმები. ახალი მაყურებელი ვეღარ ეგუებოდა მშრალ ნატურალისტურ სურათებს, მით უმეტეს იმ დროს, როდესაც თბილისში, რუსთაველის თეატრის სცენაზე კ. მარჯანიშვილი ქმნიდა შესანიშნავ, დინამიკურ, ანსამბლურ სექტაკლებს.

1926 წლის ზაფხულში რუსთაველის თეატრი კვლავ ესტუმრა ბათუმს თავისი სპექტაკლებით.

„ბეთქილი“. ბათუმის თეატრის ისტორიაში საინტერესო ფაქტად უნდა მივიჩნიოთ ღია ჩიანელის (დ. ჩხეიძის) ახალი პიესის „ბეთქილის“ დადგმა 1926 წლის 31 აგვისტოს. იგი დადგა გიორგი ჟუ-

რულმა, მკვიდრმა ბათუმელმა, რომელიც სწავლობდა მოსკოვის ქართულ დრამატულ სტუდიაში და მუშაობდა ვს. მეიერჰოლდის თეატრში რეჟისორის ასისტენტად. იგი იმ ზაფხულს დასასვენებლად ჩამოვიდა ბათუმში, შეკრიბა სცენისმოყვარე ახალგაზრდობა და მათი მონაწილეობით დადგა „ბეთქილი“.

ეს პიესა ახალი სევანეთის ცხოვრებას ასახავდა და პირობით ფორმებში იყო გადაწყვეტილი ვს. მეიერჰოლდის სცენური პრინციპების მიხედვით. ბათუმის პრესამ „ბეთქილის“ დადგმა დადებითად შეაფასა. მას განსაკუთრებით ახარებდა ის მოვლენა, რომ ბათუმში აღმოჩნდა ახალგაზრდა ენთუზიასტთა წრე, რომელიც გაიტაცა პიესაზე მუშაობამ და რომ აქედან გამომდინარე, ბათუმში შესაძლებელი იყო ახალგაზრდების შერჩევა ახალი თეატრის შესაქმნელად, თუკი ამ საქმეს მონდომებით წამოიწყებდნენ.

ორი სათეატრო სეზონი აკ. ფალავას ხელმძღვანელობით

1926-1927 წლების სეზონი. საგრძნობლად შეიცვალა ბათუმის თეატრის მხატვრული სახე 1926-1927 წლების სათეატრო სეზონში, როდესაც დასს სათავეში ჩაუდგა მოსკოვის სამხატვრო თეატრის მოწაფე, უკვე საკმაოდ სახელმოხვეჭილი რეჟისორი აკაკი ფალავა. იგი ჩვეული ენერგიით შეუდგა ბათუმის თეატრის აღდგენას და სულ მოკლე ხანში მაღალ დონეზე დააყენა მისი შემოქმედებითი სახე.

ამ სეზონში დასის შემადგენლობაში იყვნენ მსახიობები: ქალები — ე. ბახტურიძე, მ. ბერიძე, რ. მგელაძე, ა. ტუსიშვილი, ე. ციხისთავი, ფ. ცხველიანი, ო. ლოლობერიძე; ვაჟები — შ. დარჩელი, ვ. კობელი, გ. ლალიძე, კ. მაჭარაძე, ა. მაღლაკელიძე, დ. მგელაძე, გ. რობაქიძე, ა. სიხარულიძე, ა. ყალაბეგიშვილი, ვ. ჩომახიძე, ა. ჯავჭავიძე, შ. ხონელი. რამდენიმე მსახიობს დამთავრებული ჰქონდა მოსკოვის ქართული დრამატული სტუდია და თბილისის დრამატული სტუდია. დამდგმელ რეჟისორად მოწვეული იყო გ. ხეღია. თეატრმა პირველად გაიჩინა მუდმივი მხატვარი დ. მირიანაშვილი.

სეზონის დაწყებისას აკ. ფალავამ გაზეთ „კომუნისტში“ (№ 267, 1926) დაწვრილებით გააცნო მკითხველს თეატრის გეგმები. იგი აღნიშნავდა: „...მიმდინარე სეზონში ჩვენ ვხელმძღვანელობთ შემდეგი დებულებით: რიცხვით ნაკლები დადგმები, ხოლო ღირსებით უმჯობესი. ეგრეთ წოდებულ „ხალტურას“ უნდა მოეღოს ბოლო და აქარის ცენტრიც უნდა ეზიაროს თანამედროვე სასცენო ხელოვნების დაწმენდილ წყაროს რიგიანი და მხატვრული დადგმების საშუალებით. თუმცა ეს მეტად დიდი მოვალეობაა ჩვენთვის, მაგრამ ჩვენი გეზი სრულიად შეგნებულად აქეთკენ არის მიმართული. ასეთი მუშაობის საჭიროებას გრძნობს მთელი ჩვენი დასი და არ დაიშურებს თავის ძალ-ღონეს. მე პირადად მწამს და მჯერა, რომ ყველა, ვისაც კი აქვს რაიმე დამოკიდებულება თეატრთან და უყვარს იგი, ყოველგვარად დაგვეხმარება“.

სეზონის მანძილზე, რომელიც ძალიან ხანმოკლე იყო (4 თვე) დასმა 6 ახალი დადგმა განახორციელა და 18 წარმოდგენა გამართა. ყველა წარმოდგენაზე დარბაზი მაყურებლით იყო სავსე.

„ამერიკელი ძია“. 5 დეკემბერს ნ. შიუკაშვილის ამ კომედიით გაიხსნა სათეატრო სეზონი. ეს იყო ცნობილი დრამატურგის ახალი ნაწარმოები. კომედიაში აღწერილი იყო რევოლუციამდელ პერიოდში ორი ავანტიურისტის ოინები.

პრესამ მართებულად გააკრიტიკა ეს პიესა როგორც იდეურად შეუფერებელი საბჭოთა თეატრისათვის. ბათუმის გაზეთი „ფუხარა“ (№ 279, 1926) არ აქებდა კომედიის შინაარსს, მაგრამ ამასთანავე აღნიშნავდა აკ. ფალავას დადგმის მაღალ ხარისხს. გაზეთის სიტყვით „ამერიკელი ძია“ იყო „პირველი გამარჯვება წინა სეზონის პერმანენტულ დამარცხებათა შემდეგ. რასაკვირველია, გამარჯვება.. რომლის შესახებ ვლაპარაკობთ, პირობითი ხასიათისაა. ნაკლს, დეფექტს, უეჭველია, აქაც ჰქონდა ადგილი, მაგრამ ბათუმის თეატრალური ცხოვრების პირობებში ფალავას მიერ დადგმული „ამერიკელი ძია“ არის უსათუოდ თვალსაჩინო გამარჯვება. ვფიქრობთ არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ამ რწმენით დაბრუნდა თეატრიდან მრავალრიცხოვანი საზოგადოებაც. ამის თავდებია, თუ გნებავთ. მაყურებლის გულწრფელი და მხურვალე ოვაციები, რომელიც მიძღვნილი იყო როგორც რეჟისორის, ისე მთელი დასისადმი. ამრიგად, წლებანდელ სეზონზე დამყარებულ იმედებს ჯერჯერობით კარგი პირი უჩანს“.

გაზეთში აღნიშნული იყო, თუ რა საინტერესოდ გამოიყურებოდა „ეს სუსტი, იდეოლოგიურ საფუძველს მოკლებული სასიერო კომედია“. იგი დადგმული იყო ლაშაზად: „ჩინებულად არის დამუშავებული სცენური სურათები. მთელი პიესა ცოცხალი და დინამიურია. მსახიობების შესრულებაში ვერ ნახავთ ვერც ერთ ზედმეტ შტრიხს, ვერც ერთ ზედმეტ ხაზს. ყველაფერი თავის ადგილზეა. სხვათა შორის, არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ასეთ მხატვრულ დეკორაციებში ბათუმის მაყურებელი პირველად ნახულობს ქართულ წარმოდგენას, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ თბილისის ქართული დრამის გასტროლებს“ (დეკორაციები ეკუთვნოდა მხატვარ ს. ნადარეიშვილს).

რაც შეეხება მსახიობთა თამაშს, გაზეთი „ბათუმი“ ხაზგასმით აღნიშნავდა სამსახიობო ოსტატობის საერთო მაღალ დონეს: „ყოფილი დასებისათვის უჩვეულო ანსამბლი (ეს პრობლემა ყველაზე უფრო აწუხებს პროვინციულ თეატრს), მხატვრულად ჩამოსხმული სცენური სურათები, გამახვილებული სცენური სახეები, — აა, რა ფორმებში იქნა ჩამოყალიბებული პიესა“. გაზეთი განსაკუთრებით აქებდა კ. მაჭარაძეს (მისტერ ჯონი), ა. ყალბეგიშვილს (არშაკ მინაიჩი), ვ. კობელს (კომბალა), ა. მაღლაკელიძეს (კვაჭი) და ე. ციხისტავეს (ზანდუხტი).

მეორე დადგმა, რომელიც ბათუმის თეატრმა 19 დეკემბერს უჩვენა მაყურებელს, იყო კ. ვიტუოგელის კომედია „ვინც ყველაზე სულელია“. იგი დადგა ახალგაზრდა რეჟისორმა გერონტი ხელაიამ. დეკორაციები ეკუთვნოდა ახალგაზრდა მხატვარს დავით მირიანაშვილს. ამ დადგმამ მოწონება ვერ დაიმსახურა, რადგან ნაჩქარევად იყო მომზადებული.

შედარებით კარგი იყო აკ. ფალავას მიერ დადგმული ლოტარის დრამა „მეფე არლეკინი“.

შემდეგ დასმა განახლა ვ. ყიფიანის დრამა „სამეგრელოს მთავარი ლევან“ იმ სახით, როგორც დადგა იგი მოსკოვის ვახტანგ მჭედლიშვილის სახელობის ქართულ დრამატულ სტუდიაში რეჟისორმა კ. ვოლკოვმა. განახლება ითავა დასში მყოფმა რამდენიმე ყოფილმა სტუდიელმა სტუდენტმა საგანგებოდ მოწვეული რეჟისორის ნ. გოძიაშვილის ხელმძღვანელობით, რომელიც მოსკოვში ამ პიესის მზადებაში კ. ვოლკოვს ეხმარებოდა.

ეს იყო ვახტანგ მჭედლიშვილის ხსოვნისადმი მიძღვნილი წარმოდგენა (იგი გარდაიცვალა 1924 წელს). მოსკოვის სამხატვრო თეატრის რეჟისორი, მისი მეორე სტუდიის ხელმძღვანელი, მოსკოვის ქართული დრამატული სტუდიის დამაარსებელი ვ. მჭედლიშვილი ბათუმელი იყო. მისი მამა კი — ლევან მჭედლიშვილი ბათუმში გამართული, პირველი ქართული წარმოდგენების მონაწილე იყო.

შემდეგი დადგმა — ი. გელევანიშვილის „სინათლე“ ეკუთვნოდა გ. ხელაიას.

„იღრიალე ჩინეთო!“ სათეატრო სეზონის უკანასკნელი დადგმა იყო ს. ტრეტიაკოვის პიესა „იღრიალე, ჩინეთო!“. დადგმა ეკუთვნოდა აკ. ფალავას.

ეს იყო რევოლუციური შინაარსის პიესა, რომელიც გამოხატავდა ჩინელი ხალხის ბრძოლას იმპერიალისტ მჩაგვრელთა წინააღმდეგ. პიესა დიდი წარმატებით სარგებლობდა რუსულ სცენაზე. პირველად იგი ვს. მეიერჰოლდის თეატრმა დადგა მოსკოვში.

დადგმა ბათუმის თეატრის მნიშვნელოვანი შემოქმედებითი გამარჯვება იყო. ამ დადგმით თეატრმა გზა გაუხსნა ქართულ სცენაზე თანამედროვე, რევოლუციური შინაარსის დრამატურგიას, მან ერთ-ერთმა პირველმა უჩვენა ქართველ მაყურებელს კაპიტალიზმისა და იმპერიალიზმის წინააღმდეგ რევოლუციური ბრძოლის სურათები.

ბათუმის თეატრის ეს შესანიშნავი დადგმა მთელ საქართველოში გახმაურდა. პრესამ აღიარა დადგმის იდეური და მხატვრული წარმატება. ჟურნალ „საბჭოთა ხელოვნებაში“ (№ 3, 1927) ამ დადგმაზე წერდნენ: „...შეიძლება ამ დადგმის უდავო გამარჯვება აიხსნებოდეს არა მარტო რეჟისორის მოხერხებული ხელით და მთელი და-

ნის თავდადებული გატაცებით. თემის აქტუალობით და ტრეტიაკოვის დიდი მხატვრული გემოვნებითაც, მაგრამ ფაქტი ის არის, რომ ბათუმის სცენაზე დადგმული „იღრიალე ჩინეთო!“ ჩვენ მიერ შეფასებული უნდა იქნას როგორც ქართული თეატრის დიდი რეჟისორულ-მხატვრული მიღწევა. რეჟისორ ფალავას და მთელ დასს დიდი ენერგია დაუხარჯავთ, დიდი შრომა გაუწევიათ. ეს შრომა და ენერგია სავსებით გამართლდა ტრეტიაკოვის პიესის დადგმით. ადვილად წარმოსადგენია, რა ზეადამიანური ღონისძიებანი იქნებოდა საჭირო იმისათვის, რომ ბათუმის აკადემიური თეატრის პატარა სცენაზე დადგმულიყო ვეებერთელა გემი, მაგრამ, რაც მთავარია. ეს პიესის გასცენიურებაა. მთელი მოქმედება წარმოადგენს მოძრაობის ერთ შეუჩერებელ ნაკადს. თანდათანობით იზრდება რკალები. თანაზომიერად იზრდება კოლიზია და სპექტაკლის მიწურულში ნერვების დაჭიმვა აპოგეას აღწევს. განსაკუთრებით ძლიერია მასიური სცენები. არის ადგილები, სადაც მაყურებელს ჟრუანტელი უღლის...

როლების შემსრულებელთა შორის პრესამ, როგორც კარგი მოთამაშე, აღნიშნა კ. მაჭარაძე (კაპიტანი), ა. ტუსიშვილი (ბოი), გ. ლალიძე (კორესპონდენტი), ა. მაღლაკელიძე (ჩინელი სტუდენტი), ა. ქავჭავაძე. ვ. ჩომახიძე და სხვები.

1927-1928 წლების სეზონი. შემდეგ სათეატრო სეზონში დასში არსებითი ცვლილებები არ მომხდარა, გარდა იმისა რომ დასს შეემატნენ მსახიობები ვერიკო ანჯაფარიძე, მარო მესხიშვილი, შალვა ბეჟუაშვილი და რეჟისორი ნ. გოძიაშვილი (გ. ხელაიას ნაცვლად). შეიქმნა აგრეთვე პატარა ორკესტრი.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა 12 ნოემბერს მ. ჯავახიშვილის რომანის „კვაკი კვაკანტირაძის“ ინსცენირებით.

ბათუმის გაზეთმა „ფუხარამ“ (№ 262, 1927) სეზონის გახსნას საგანგებო წერილი მიუძღვნა: „ახლად გადაკეთებული, გაფართოებული თეატრი გაჭედილი იყო ხალხით. ბევრი დარჩა უბილეთობის გამო თეატრის გარეთ. ეს იმის მაჩვენებელია, რომ ხალხი, რომელიც ერთ დროს გაურბოდა თეატრს, ისევ მობრუნდა მისკენ, ისევ გაიზარდა სასცენო ხელოვნებისადმი ყურადღება. ეს მობრუნება თეატრს ბევრს ავალებს. ამ მობრუნებით უნდა ვისარგებლოთ, უნდა გამოვიყენოთ ეს მომენტი, ხალხი მტკიცედ დაუკავშიროთ თეატრს. ამისათვის თეატრმა უნდა მისცეს საზოგადოებას ის, რის მოთხოვნის უფლება აქვს საზოგადოებას...“

გაზეთის აზრით, თეატრი მარტო სანახაობა არ არის, „ვინც თეატრს შეცვლის მარტო სანახაობით, — უთეატროდ დარჩება. ჩვენ თეატრში ვეძებთ იდეას, შინაარსს, განცდის მაღალ გრძნო-

ბებს. თეატრი ხელოვნებაა და ხელოვნება უნდა აკეთილშობილებდეს ადამიანს“. თეატრმა უნდა უჩვენოს მაღალიდებული ნაწარმოები. გაზეთი ამ შეხედულებით უდგება სეზონის ამ პირველ წარმოდგენას და აღნიშნავს, რომ პიესა იდეურობის თვალსაზრისით ვერ დგას სასურველ სიმაღლეზე. „მიხეილ ჯავახიშვილის „კვაჰის“ გადაკეთება არ ღირდა შრომად“, — კკითხულობთ გაზეთში.

მაგრამ ნაწარმოების იდეური მიუღებლობა არ ამცირებდა იმ შემოქმედებითს შრომას, რაც დასმა გასწია მის დასადგმელად. „ამბობენ, რომ პირველი წარმოდგენა დასისათვის გამოცდა არისო, — კკითხულობთ გაზეთში, — თუ ეს თქმა მართალია, დასმა ჩააბარა გამოცდა უმთავრესად ახალგაზრდა ძალებით, რაც ღირსია აღნიშვნისა. დიდი სიციცხლით მიდიოდა პიესა“...

„რღვევა“. ბ. ლავრენევის ეს საუკეთესო ნაწარმოები საქართველოში პირველად ბათუმის თეატრმა დადგა აკ. ფალავას რეჟისორობით (რუსთაველის თეატრში „რღვევა“ მასზე ცოტა მოგვიანებით დაიდგა). ამ გარემოებას ჩვენ ხაზს ვუსვამთ, რათა ბათუმის თეატრს და აკ. ფალავას დავუდასტუროთ რევოლუციური საბჭოთა შინაარსის პიესის დადგმის პირველობა ქართულ სცენაზე. პიესის თარგმანიც მას ეკუთვნოდა. დადგმის მხატვრობა შესრულებული იყო დ. მირიანაშვილისა და ი. გამრეკელის მიერ, მუსიკა — რ. გოგნიაშვილის მიერ. პრემიერა შედგა 1928 წლის 15 იანვარს. როლებს ასრულებდნენ ვ. ანჯაფარიძე (ტატიანა), კ. მაჭარაძე (გოდუნია), შ. ბეჟუაშვილი (ბერსენევი), ნ. გოძიაშვილი (ფონ შტუბე).

წარმოდგენამ მაყურებლის უდიდესი მოწონება დაიმსახურა და რამდენიმეჯერ იქნა გამეორებული.

გაზეთ „ფუხარაში“ (№ 13, 1928) წერდნენ: „...მოგვევლინა ნაწარმოები, რომელიც ოქროს ასოებით იქნება შეტანილი აქარის სახელოვნო ცხოვრებაში. აი, ეს არის პიესა სავსებით მისაღები და არა თუ მისაღები, არამედ საჭირო და აუცილებელი ჩვენი თეატრისათვის. აქ გადახლართულია ერთმანეთში სოციალური და ფსიქოლოგიური მომენტები, რევოლუციური აღტყინება, მომავლისათვის ბრძოლით გატაცება, ღრმა გარდატეხა ინტელიგენციისა ერთ ნაწილში, ხოლო ჯიუტობა, სიბრძნე და დაბრმავება მეორეში. აქ არიან ისინი, ვინც გაიგო რევოლუციის შინაარსი, აქ არიან ისინი, ვინც შეითვისა ეს რევოლუცია. ეს უბრალო სააგიტაციო პიესა არ არის. რა ცუდადაც არ უნდა ითამაშო, მაინც ძლიერია, მაინც გულში ჩაგწვდება, ღრმა ფესვებით მიდის ადამიანის ძვალში და რბილში. მაყურებელი ყოველი აგიტაციის გარეშეც გრძნობს მთელ არარაობას იმ ადამიანებისა, რომელთაც „გაბრძნვილებული აქვთ მუნდირები, ხოლო მუნდირების ქვეშ დამპალი არიან“. ამავე დროს

ინსტინქტურად გრძნობ ოქტომბრის ძალას, რომელიც მოდის „ბოლ-
შევიკური არითმეტიკის დასამყარებლად“. რამდენად ძლიერი და
შძლავრია პიესა, იმდენად მსახიობებმა შესძლეს ყველა მომენტის
საესეებით დაპყრობა და პიესის საპეს ხელში ჩაგდება. შეიძლება
ცალკე გამოვყოთ ვ. ანჯაფარიძე, კ. მაჭარაძე. შ. ბეჟუაშვილი,
მ. მესხიშვილი, ნ. გომიაშვილი და სხვები, მაგრამ სწორი იქნება,
თუ ვიტყვით, რომ პიესას გაამარჯვებინა მთლიანმა კოლექტიურმა
ძალამ და მათ მიერ შექმნილმა საუკეთესო ანსამბლმა. სარეჟისო-
რო ნაწილიც არ წარმოადგენდა გამონაკლისს საერთო კოლექტიური
ძალიდან“.

„რღვევის“ შემდეგ დასმა 16 თებერვალს წარმოადგინა
დ. კლიაშვილის „სამანიშვილის დედინაცვლის“ ინსცენირება.
დადგმა ეკუთვნოდა აკ. ფალავას. წარმოდგენა მოიწონეს. გაზეთი
„ფუხარა“ (№ 39, 1928) წერდა, რომ როლების შესრულებამ
„უთუოდ კმაყოფილება გამოიწვია დამსწრე საზოგადოებაში“.

31 მარტს შედგა სეზონის უკანასკნელი წარმოდგენა. შესრუ-
ლებული იყო შ. დადიანის „გუშინდელნი“. გაზ. „ფუხურა“ აღრე იტ-
ყობინებოდა, რომ პიესა დადგმული იქნება ახალი კონსტრუქციული
გაფორმებით, ხოლო რას წარმოადგენდა ეს გაფორმება (მხატვა-
რი დ. მირიანაშვილი) და როგორ ეგუებოდა იგი შ. დადიანის
ბრწყინვალე რეალისტურ ნაწარმოებს — ამის შესახებ იგივე „ფუ-
ხარა“ (№ 70, 1928) პრემიერის შემდეგ წერდა: „შ. დადიანის „გუ-
შინდელნის“ გაკონსტრუქტირება მოუხერხებელია. რეჟისორი აკ.
ფალავა არ მოერიდა ამას და დადგმა მოგვცა კონსტრუქციული გეგ-
მებით. ასე მიაჩნდა რეჟისორს, თორემ ის კოლოფი, რომელიც იმე-
რელი მამასახლისის, მალხაზის სახლს წარმოადგენდა, სულ არ არის
კონსტრუქციული. კარიკატურას უფრო ჰგავს. სცენა ისე იყო და-
კავებული ამ სახლით და უამრავი კიბეებით, რომ მსახიობებს გასა-
ჩერებელი ადგილიც კი არ ჰქონდათ. აქედან იყო მიზანსცენების
შაგიერ ერთმანეთის გარშემო ტრიალი, უაზრო გადასვლა ერთი ად-
გილიდან მეორეზე და სხვა. ამის გამო საუკეთესო მომენტებმაც
უფერულად ჩაიარა“. გაზეთი აღნიშნავდა, რომ მსახიობებიც მოი-
სუსტებდნენ, გარდა ვ. ანჯაფარიძისა (ფაცია).

შემდეგი ორი სათეატრო სეზონის განმავლობაში ბათუმში დრა-
მატული დასი არ არსებობდა. ბათუმის მაყურებელს ემსახურებოდა
მეორე სახელმწიფო თეატრი კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით,
რომელსაც ეწოდებოდა „ქუთაის-ბათუმის თეატრი“. დასი ქუთაის-
ში იყო დაბინავებული, აქვე ამზადებდა დადგმებს და რეგულარუ-
ლად ჩადიოდა ბათუმში წარმოდგენების გასამართავად. ამ თეატრ-
მა ბათუმის მაყურებელს უჩვენა ყველა თავისი შესანიშნავი დადგმა.

ოცდაათიანი წლები

1930-1931 წლების სეზონი. ქუთაის-ბათუმის თეატრი ამ სეზონიდან თბილისში გადავიდა სამოღვაწეოდ. აჭარის ხელმძღვანელობა იძულებული გახდა საკუთარი დასი შეედგინა.

თეატრის ხელმძღვანელად მოწვეული იყო გაბო ღვინიაშვილი, რომელიც ამ დრომდე მოსკოვში მუშაობდა რეჟისორად. დასში შემდეგი მსახიობები შევიდნენ: ქალები — ა. გარნელი (დარჩია), ე. ვაჩნაძე, თ. თამაზი, რ. ლორთქიფანიძე, მ. მდივანი, მ. მესხიშვილი, ც. მეძმარიაშვილი, ფ. ჭანტურია, ნ. ფხაკაძე, ო. ლოლობერიძე, თ. შენგელია; ვაჟები — ს. ვაჩნაძე, ალ. აფხაიძე, გ. ბერძენიშვილი, შ. ბეჟუაშვილი, შ. დარჩელი, ვ. კინწურაშვილი, ი. კობალაძე, გ. ლალიძე, ა. მურუსიძე, გ. ნორაკიძე, გ. ჩახავა, ა. ჭავჭავაძე, ა. ყალაბეგიშვილი, კ. ხეთელი, ნ. ხორაეა.

გ. ღვინიაშვილმა ცდა არ დააკლო, რომ სეზონი რიგიანი ყოფილიყო. რეპერტუარში შეიტანა მეტწილად თანამედროვე შინაარსის პიესები და შედარებით პატარა დასით სეზონში ექვსი ახალი დადგმა განახორციელა.

სეზონი გაიხსნა 13 დეკემბერს ნ. შაპოვალენკოს პიესით „შავი მატარებელი“. პიესა 1905 წლის აჯანყების თემაზე იყო დაწერილი.

დადგმა კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებდა მაყურებელზე. როლების შესრულებით თავი ისახელეს ა. ყალაბეგიშვილმა, ა. მურუსიძემ, ნ. ხორაევამ.

სუსტი იყო დასის მეორე დადგმა „სენსაცია“, რომლის შინაარსი აგებული იყო ბურჟუაზიული პრესის უარყოფით თვისებათა აღწერაზე. გაზეთი „საბჭოთა აჭარისტანი“ (№ 28, 1931) მოითხოვდა, რომ თეატრს მაყურებლისათვის „უფრო მაღალი ხარისხის შემოქმედებითი პროდუქცია“ მიეცა.

ხარისხობრივად შედარებით რიგიანი იყო ს. კარტაშევის პიესა „ჩვენი ახალგაზრდობა“. პიესაში ასახული იყო ციმბირის კომკავშირელთა აქტიური არალეგალური მოღვაწეობა სამოქალაქო ომის წლებში.

შემდეგი დადგმა — ია ეკალაძის პიესა „სიყვარულზე ძლიერი“ გაზეთ „საბჭოთა აჭარისტანის“ სიტყვით (№ 115, 1931) „ერთ-ერთ-

თი გამართლებული წარმოდგენათაგანი“ იყო თეატრის რეპერტუარში. პიესაში ლაპარაკი იყო მუშა-გამომგონებლებზე.

სეზონის მიწურულს გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტში“ მოთავსებულ სტატიაში (1931, 28 მაისი) წერდნენ, რომ ბათუმის ქართული თეატრის მუშაობა პოლიტიკურ-იდეოლოგიური ჩავარდნით დამთავრდა. თეატრის ხელმძღვანელობა „საჭიროებს მთლიანად გადახალისებას“. ბათუმის მაყურებელი უკმაყოფილო იყო სეზონით, მით უმეტეს, მას შემდეგ, რაც წინა ორ სეზონში ნახა ქუთაის-ბათუმის თეატრის ერთიმეორეზე უკეთესი წარმოდგენები.

1931-1932 წლების სათეატრო სეზონი. ამ სეზონში გ. ღვინიაშვილი თეატრის ხელმძღვანელად აღარ მუშაობდა. მიღებული იქნა ზომები დასის გასაძლიერებლად. დასს შეემატნენ მსახიობები: ვ. ჩხიკვაძე, შ. ხონელი, ქ. აბაკელია, ა. კალანდარიშვილი, ვ. ჩელთისპირელი, კ. ნაჭყებია, ახალგაზრდა იუსუფ კობალაძე.

გამწეულა თეატრის მხატვრული ხელმძღვანელის შერჩევა. ამ სიძნელიდან ბათუმის თეატრი გამოიყვანა მეორე სახელმწიფო თეატრმა კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით. თეატრი დათანხმდა ერთ სეზონში დახმარება გაეწია ბათუმის თეატრისათვის თავისი ძალებით და მუდმივი ყურადღების ქვეშ ჰყოლოდა თეატრი. ამ სეზონის აფიშებზე და პროგრამებზე შემდეგი წარწერა გაჩნდა: „აჭარისტანის სახელმწიფო ქართული დრამა სახალხო არტისტის კოტე მარჯანიშვილის თეატრის ხელმძღვანელობით“.

სეზონში დასმა უჩვენა ხუთი ახალი დადგმა. დადგმები განხორციელებული იყო მარჯანიშვილის თეატრის რეჟისორების მიერ.

სეზონი გაიხსნა კ. კალაძის ცნობილი დრამით „ხატიჯე“, რომელიც ბათუმში 1929-1930 წლების სეზონში უჩვენა ქუთაის-ბათუმის თეატრმა კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით და მაყურებლის დიდი მოწონება დაიმსახურა. მოიწონეს ეს ახალი დადგმაც, რომელიც რეჟისორმა დ. ანთაძემ განახორციელა (მხატვარი თ. აბაკელია, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა).

„ხატიჯეს“ ამ ახალ დადგმაზე გაზეთი „საბჭოთა აჭარისტანი“ (№ 253, 1931) წერდა: „...ქარლო კალაძის „ხატიჯე“ ქართული დრამატურგიის სინამდვილეში ერთადერთი პიესაა, რომელიც კონკრეტულ ხაზებში, დამაჯერებლად, გარეშე ყოველგვარი სქემატიზმისა გვისახავს მნიშვნელოვან, ძლიერ ეპიზოდს საბჭოთა აჭარისტანის ცხოვრებიდან...“

როლების საუკეთესო შესრულებაში განსაკუთრებით აღინიშნენ: რ. ლორთქიფანიძე (ხაჯიტე), ა. მურუსიძე (გულბაათ), ნ. ხორავა (ჯემალ), გ. ჩახავა (მირზა), ს. ვაჩნაძე (ალკა).

ასევე განმეორებით იყო დადგმული თავის დროზე ქუთაის-

ბათუმის თეატრის მიერ წარმოდგენილი კ. კალაძის პიესა „როგორ“, პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერი“ და ი. მიკიტენკოს „ანათეთ, ვარსკვლავნო“.

„ანათეთ, ვარსკვლავნო“ დადგა ნ. გომიაშვილმა (მხატვარი ე. ახვლედიანი, მუსიკა ა. ბალანჩივაძისა) და პრესის გადმოცემით იგი უკეთესი გამოსულა, ვიდრე მეორე სახელმწიფო თეატრის მიერ დადგმული სპექტაკლი.

ვ. კირშონის პიესა „პური“ (გადმოქართულებული შ. დადიანის მიერ) დადგა ნ. გომიაშვილმა (მხატვარი პ. ოცხელი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა). გაზეთი „საბჭოთა აჭარისტანი“ (№ 1, 1932) აქებდა ვ. კირშონის პიესას, როგორც „პროლეტარული დრამატურგიის საუკეთესო ნიმუშს“, მაგრამ, ამასთანავე, აღნიშნავდა, რომ გადმოქართულებისას მან „ბევრი რამ დაკარგა და ძლიერ ფერმკრთალად წარმოგვიდგა აჭარისტანის ქართულ სცენაზე“.

მ. მდივანი და ვ. ურუშაძე. 1932 წელს ბათუმს გამოეთხოვნენ და თბილისში გადავიდნენ სამოღვაწეოდ მსახიობები მ. მდივანი და ვ. ურუშაძე, რომლებსაც მნიშვნელოვანი დამსახურება მიუძღოდათ ბათუმის თეატრის შემოქმედებით სწინსვლაში.

მარიამ დავითის ასული მდივანი დაიბადა ზესტაფონში 1885 წელს. სასცენო მოღვაწეობა დაიწყო 1899 წელს და სხვადასხვა დროს გამოდიოდა თბილისის, ქუთაისის და სხვა თეატრების სცენაზე. 1920 წლიდან მუშაობდა ბათუმის თეატრში. 1932 წელს გადავიდა თბილისში და მუშაობდა თბილისის სახელმწიფო თეატრში. გარდაიცვალა 1952 წელს. მინიჭებული ჰქონდა აჭარის ასსრ სახალხო არტისტისა და საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდებები.

ვასილ ლუკას ძე ურუშაძე დაიბადა ოზურგეთში 1879 წელს. სასცენო მოღვაწეობა დაიწყო თბილისში 1896 წელს. მუშაობდა თბილისის, ქუთაისისა და სხვა თეატრებში. 1920 წლიდან მუშაობდა ბათუმის თეატრში. 1921 წელს დაინიშნა ამ თეატრის კომისრად და შემდეგ განაგრძო მუშაობა დირექტორად. ამავე დროს გამოდიოდა სცენაზე. 1932 წელს გადავიდა სამოღვაწეოდ თბილისში და მუშაობდა მსახიობად საქართველოს ფილარმონიაში. გარდაიცვალა 1952 წელს. მინიჭებული ჰქონდა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის და საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდებები.

1931-1932 წლების სათეატრო სეზონის დამთავრების შემდეგ აჭარის ხელმძღვანელობამ მიზანშეწონილად აღარ სცნო სხვა ქალაქებიდან მიწვეულ მსახიობთაგან სეზონური დასის შედგენა. მით

უმეტეს, ვერ მოინახა გამოცდილი მხატვრული ხელმძღვანელი, რომელიც გულდანდობილად გაუძღვებოდა თეატრს.

ამრიგად, 1937 წლამდე, ხუთი წლის მანძილზე, ბათუმში არ შემდგარა დრამატული დასები. ბათუმელი მაყურებელი მაინც არ იყო მოწყვეტილი ქართულ თეატრს, რადგან აქ რეგულარულად მართავდნენ წარმოდგენებს თბილისის თეატრები.

ამავე დროს ბათუმში მაინც არსებობდა თეატრის პატარა კერა მუშა-ახალგაზრდობის თეატრის სახით.

მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი. ეს ახალი საბჭოთა თეატრალური მიმდინარეობა ოციან წლებში გავრცელდა. ეს იყო ნახევრად პროფესიული, მეტწილად კომკავშირელებისაგან შემდგარი თეატრალური კოლექტივები, რომლებიც მთავარ მიზნად ისახავდნენ მხატვრული თეატრალური ფორმებით გადმოეცათ საბჭოთა ახალგაზრდობის ყოფა-ცხოვრება, მათი სულისკვეთება, მათი თავდადებული ბრძოლა სოციალისტური მშენებლობის ფრონტებზე. ეს თეატრები უდავოდ სასარგებლო წამოწყება იყო ხუთწლიანი გეგმების მხატვრული პროპაგანდისათვის. ა. ლუნაჩარსკი ამ თეატრებს მართებულად უწოდებდა „სოციალისტური იდეების მქადაგებელ სააგიტაციო-საპროპაგანდო ინსტიტუტს“. მაგრამ ამ თეატრებმა ფეხი ვერ მოიკიდეს. წლების განმავლობაში ისინი თანდათან გაქრნენ ან გადაკეთდნენ პროფესიულ თეატრებად. მათი ლიკვიდაცია გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ ეს ახალი თეატრები იცავდნენ არაერთ უარყოფითსა და რეალისტური თეატრალური შემოქმედებისათვის მიუღებელ დებულებებსა და მეთოდებს. თეატრი უარყოფდა სრულფასოვან დრამატურგიას და მუშაობდა ნახევრად იმპროვიზაციის წესით, სცენების მიხედვით. ამასთანავე, მუშა-ახალგაზრდობის თეატრის მოთავენი უარყოფდნენ სცენური „გარდასახვის“ პრინციპს. მის ნაცვლად მსახიობს უნდა ეთამაშნა თავისი დამოკიდებულება სცენური გმირის მიმართ. ამის შედეგად კი სცენური სახეები სქემატური და ზედაპირული გამოდიოდა. უარყოფდნენ კლასიკურ მემკვიდრეობას და, ამრიგად, იმეორებდნენ „პროლეტკულტის“ შეცდომებს, რაც თავის დროზე გააკრიტიკა და უარყო ვ. ი. ლენინმა.

საკავშირო კომუნისტური პარტიის 1932 წლის ისტორიულმა დადგენილებამ ლიტერატურულ-მხატვრული ორგანიზაციების გარდაქმნის შესახებ თავისთავად წამოჭრა საკითხი მუშა-ახალგაზრდობის თეატრების შემოქმედებითი მიმართულების მიუღებლობის შესახებ.

მუშა-ახალგაზრდობის თეატრები საქართველოში არსებობდა მხოლოდ თბილისსა და ქუთაისში.

1934 წელს კომკავშირელთა ინიციატივით ბათუმშიც დაარსდა ასეთი თეატრი. იგი ძირითადად ახალგაზრდა მუშებისაგან შედგებოდა. თეატრმა 1934 წელს წარმოადგინა თავის პირველი დადგმა, „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილები“, — პიესა შ. დადიანისა და შ. მანაგაძისა, დაწერილი აკარისწყლის პიდროელექტროსადგურის მშენებლობის თემაზე. პიესა დადგა შ. მანაგაძემ, რომელიც ბათუმის მუშა-ახალგაზრდობის თეატრს ჩაუდგა სათავეში.

იმავე წელს შ. მანაგაძე შეცვალა ახალგაზრდა რეჟისორმა შ. ინასარიძემ. იგი მკვიდრი ბათუმელი იყო, სწავლობდა ჯერ ბათუმში, შ. ქორელის დრამატულ სტუდიაში, შემდეგ მოსკოვს გაემგზავრა, დაამთავრა სახელმწიფო თეატრალური ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი და დაბრუნდა სამუშაოდ მშობლიურ ქალაქში.

შ. ინასარიძემ მუშა-ახალგაზრდობის თეატრში ორი დადგმა განახორციელა: ვ. კირშონის „საუცხოო შენადნობი“ და ა. კორნეიჩუკის „პლატონ კრეჩეტი“. თეატრმა აგრეთვე მოამზადა დასადგმელად ს. მთვარაძის „სურამის ციხე“ (დადგმა გალ. რობაქიძისა). მაგრამ იგი მაყურებელმა ვერ იხილა, რადგან თეატრის შენობაში ხანძარი გაჩნდა და დადგმის მთელი დეკორაციები და ბუტაფორია დაიწვა. ამაზე შეჩერდა თეატრის მოღვაწეობა.

რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო თეატრის დრამატული სტუდიის აკარის სექცია. 1932 წლის ზაფხულს ბათუმში გასტროლები მოაწყო რუსთაველის თეატრმა. ბათუმის მაყურებელმა ნახა თეატრის საუკეთესო დადგმები: ს. შანშიაშვილის „ანზორი“, ა. მაშაშვილის „განგაში“, პ. იალღევის „ღვარძლი“, პ. სამსონიძის „სალტე“ და „ლამარა“ ვაჟა-ფშაველას მიხედვით.

აკარის ხელმძღვანელობამ ისარგებლა შემთხვევით და შეუთანხმდა თეატრის ხელმძღვანელს ა. ახმეტელს, რომ რუსთაველის თეატრთან არსებულ დრამატულ სტუდიაში შექმნილიყო აკარის სექცია და მომზადებულიყო მსახიობთა ჯგუფი ბათუმის თეატრისათვის.

გასტროლების მსვლელობის დროს რუსთაველის თეატრის ხელმძღვანელობამ გამოაცხადა მიღება სტუდიაში. შემოვიდა 64 განცხადება და აქედან სტუდიისათვის შერჩეულ იქნა ოცზე მეტი ახალგაზრდა. ჯგუფში იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც უკვე ჰქონდათ მცირეოდენი სამსახიობო გამოცდილება. მათ შორის იყო იუსუფ კობალაძე, რომელიც 1926 წლიდან გამოდიოდა ბათუმის თეატრის სცენაზე ჯერ სცენის თანამშრომლად, შემდეგ კი მსახიობად. იყვნენ სრულიად გამოუცდელნიც, მაგრამ თეატრის დიდი მოტრფიალენი. ასეთი იყო, მაგალითად, მერაბ ხინიკაძე — ბათუმის პედაგოგიური

ტექნიკუმის მოწაფე. — რომელიც მოიხიბლა რუსთაველის თეატრის სპექტაკლებით და გადაწყვიტა სტუდიაში შესვლა. სხვათა 'მორის, ზოგიერთი აჭარელი ახალგაზრდისთვის არც ისე ადვილი იყო ამ გზის არჩევა, რადგან მათ მშობლებსა და ახლობლებს ეუცხოვებოდათ მსახიობის პროფესია. სწორედ ასე დაემართა მ. ხინიკაძეს. თეატრმცოდნე ეთერ დავითაია თავის წიგნში „მერაბ ხინიკაძე“ (ბათუმი, 1957) აგვიწერს ახალგაზრდა ხინიკაძის სტუდიაში მისვლის ამბავს: „მიღებულია სიაში მერაბ მემედის ძე ხინიკაძეც ეწერა, მაგრამ საქმე ამით არ გათავებულა, მთავარი და უძნელესი კიდევ წინ იყო — ნათესავეებისათვის ასეთი საქმის გამხელა და მათი თანხმობის მიღება. დიდი ხნის ყოყმანის შემდეგ მან გაამხილა, რომ თბილისში მიდიოდა მსახიობად: სასტიკი უარი განუცხადეს და უთხრეს, რასაც გინდა გასწავლით, ოღონდ ამ საქმეს თავი დაანებეო. თქმა იოლი იყო, თავი დაანებეო, მაგრამ შეეძლო თუ არა მერაბს უარი ეთქვა შინაგან მოწოდებაზე?

თბილისში გასამგზავრებლად სტუდიაში ჩარიცხული ახალგაზრდები ბათუმში იკრიბებოდნენ. მოვიდა მერაბის გამგზავრების დღეც. დილით, როცა შინ არავენ იყო, ერთი ხელი ლოგინი შეკრა და მეზობლის სახლში გადაიტანა, შემდეგ თავისი ღარიბი გარდერობი მოათავსა ერთ პატარა ჩემოდანში და ისიც იმავე მეზობელს მიაბარა. საღამოთი კი ვითომ უდარდელი გამომეტყველებით გავიდა შინიდან, აიღო თავისი ნივთები და სოფელ ხუტუბნიდან სწრაფად დაუყვა დაღმართს, რომ ქობულეთში მატარებლისათვის ჩაესწრო.

სადგურზე ლოდინი დასჭირდა. სულ იმის შიში ჰქონდა, მამა არ მოვიდეს და შინ არ დამაბრუნოსო. აი, გაისმა ზარი, მატარებელი უკვე გამოვიდა... მერაბი დამშვიდდა, მაგრამ უცებ იგი მოულოდნელობამ გააშეშა, გზაზე თავგამოდებით მოაქროლებდა ცხენს მამა, რომელიც მეზობელს გაეფრთხილებინა, მერაბი წავიდაო... მოხდა გჰაოცარი რამ — მემედი გადმოხტა ცხენიდან, მერაბს ხელში 300 მანეთი ჩაუღო, კვლავ მოახტა ცხენს და უკანმოუხედავად გააქენა. განცვიფრებული მერაბი ორთქლმავლის შეკივლებამ გამოაფხიზლა, ჩაჭდა მატარებელში და ბათუმში შეუერთდა თბილისის შიშავალ ამხანაგებს...”

აჭარის ჭგუფი ჩავიდა თბილისში და დაიწყო მეცადინეობა სტუდიაში. ამ ჭგუფის პედაგოგები იყვნენ ალ. ახმეტელი, აკ. ვასაძე, შ. აღსაბაძე, კ. პატარიძე, პ. ბერაძე და სხვანი. სტუდიელები ამავე დროს რუსთაველის თეატრის თანამშრომლებად ითვლებოდნენ და მონაწილეობას იღებდნენ თეატრის ისეთ საუკეთესო წარმოდგენებში, როგორიც იყო ს. შანშიაშვილის „ანზორი“, ბ. ლავრენე-

ვის „რღვევა“, შ. დადიანის „თეთნულდი“, ა. მაშაშვილის „განგაში“ და სხვ.

ოთხი წელი დაჰყვეს აქარლებმა სტუდიაში, სტუდიის სრული კურსი დაამთავრეს და მოამზადეს სადოლომო სპექტაკლი კ. გოლდონის „სასტუმროს დიასახლისი“. მისი მომზადება დაეწალა ახალგაზრდა რეჟისორს დიმიტრი ალექსიძეს, რომელიც 1936 წელს მიიწვიეს რუსთაველის თეატრში. ეს იყო მისი პირველი დადგმა ქართულ სცენაზე.

თუ რატომ იყო არჩეული სტუდიელებისათვის ეს ცნობილი კომედია კ. გოლდონისა, — ამის შესახებ დ. ალექსიძე წერდა: „ერთი მხრივ, იმიტომ, რომ ეს ერთგვარი ცდაა კლასიკური მეგვიდრობის კრიტიკულად ათვისებისა, მეორე იმიტომ, რომ გოლდონი თავისი საინტერესო სცენური მდგომარეობით, შინაგანი დინამიკურობით, ინტიმით, ლირიკით და უაღრესად ცოცხალი მოძრავი პერსონაჟებით ახალგაზრდა მსახიობის უნარიანობისა და ნიჭის ყოველმხრივ გამოაშქარავების საშუალებას იძლევა“ (ჯ. ჩხეიძე, იუსუფ კობალაძე, თბილისი, 1962). სტუდიის მოთავენი არც შემცდარან არჩევანში. 1936 წლის 5 აპრილს გაიმართა ამ დადგმის პირველი წარმოდგენა რუსთაველის თეატრის სცენაზე და მას იმდენად დიდი წარმატება ხვდა წილად, სტუდიელებმა ისე მაღალმხატვრულ დონეზე შეასრულეს როლები, რომ სპექტაკლი შეტანილი იყო თეატრის მიმდინარე რეპერტუარში და არაერთხელ იყო ნაჩვენები.

სპექტაკლის წარმატება ფართოდ აღნიშნა პრესამ. გაზეთი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ (1936, 14 აპრ.) წერდა: „...აქტიორების თავისუფალი და მეტად მოფიქრებული თამაში გვიჩვენებს, რომ რეჟისორ დ. ალექსიძეს და თვით აქარელ ახალგაზრდობას ხანგრძლივად და სიყვარულით უმუშავიათ პიესაზე. აქტიორული ძალებიდან აღსანიშნავია განსაკუთრებით ნ. ფხაკაძე — მირანდოლინა, რომლის სახით ჩვენ საქმე გვაქვს დასრულებულ აქტიორ ქალთან. იგი საუცხოოდ ასახიერებს სიცოცხლით სავსე, ახალგაზრდა და კვუამახვილი სასტუმროს დიასახლისის როლს. მეტად დამაკმაყოფილებელ შთაბეჭდილებას სტოვებენ კავალერი რიპაფრატა (ი. კობალაძე), გრაფი (გ. კობახიძე), მარკიზი (ი. კაიკაციშვილი), ფაბრიციო (ზ. ლლონტი), მსახური (ე. ცივაძე). მსუბუქი ყოფაქცევის მოხეტიალე აქტიორი ქალების როლში მეტად მომხიბლავები არიან ლ. აფხაზავა და ნ. თეთრაძე“.

შ. ალხაზიშვილი ამ დადგმის შესახებ გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოში“ (№ 5, 1936) წერდა: „ეტყობა, რეჟისორს დიდი მუშაობა ჩაუტარებია ახალგაზრდა მსახიობებთან, იმდენად დიდი, რომ მაგალითად, მირანდოლინას როლის შემსრულებელი ნ. ფხაკა-

ძე უკვე დასრულებულ მსახიობად გვევლინება. რიპაფრატას როლის ამსრულებელი, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ მომენტში ვერ ახერხებს აქცენტის დაძლევას, მაინც ქმნის მკვეთრ გამოქანდაკებულ სახეს. თავისუფლად და დამაჯერებლად თამაშობს ფაბრიციოს როლს ზ. ლლონტი. ეს ტრიო უკვე მიღწევაა როგორც რეჟისორის, ისე სტუდიისა მთლიანად“. ამავე დროს, აღნიშნავდა რა ამ დადგმის ზოგიერთ ნაკლს, იგი დასასრულს წერდა: „მიუხედავად ამ ნაკლისა, „სასტუმროს ღიასახლისის“ დადგმა რუსთაველის თეატრში მეტად საყურადღებო მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. კერძოდ, თუ მივიღებთ მას აჭარული სექციის შემოქმედებითი გამოცდის ჩაბარებად, მაშინ იგი უსათუოდ დიდ მიღწევად უნდა ვაღიაროთ. დადგმამ დაამტკიცა, რომ კადრების აღზრდის საქმეში სწორი მეთოდოლოგიური მიდგომით შეიძლება თეატრმა თვალსაჩინო შედეგს მიაღწიოს“.

ბათუმელები დიდი ინტერესით ადევნებდნენ თვალყურს თავიანთ მკვიდრთა წარმატებას რუსთაველის თეატრის სცენაზე. ამ ყურადღებას გამოხატავდა გაზეთი „საბჭოთა აჭარისტანი“, რომელმაც „სასტუმროს ღიასახლისის“ პრემიერიდან ათი დღის შემდეგ (№ 87, 1936) დაბეჭდა წერილი ბათუმის მომავალი თეატრის ამ პირველ დადგმაზე. გაზეთში ვკითხულობთ: „თეატრი სწორად მოიქცა, როცა ასეთ პიესას მოჰკიდა ხელი. „სასტუმროს ღიასახლისი“ მდიდარ მასალას იძლევა ახალგაზრდა აქტიორული ძალებისათვის, მათი შემოქმედებითი ინდივიდუალობის გამოვლინებისა და გაშლისათვის. სპექტაკლი გამოვიდა მზიური, სიცოცხლით და სიხალისით აღსავსე, სმენისა და მხედველობის დამატკბობელი“. დასასრულს გაზეთი წერდა: „სასტუმროს ღიასახლისი“ გვახარებს მრავალმხრივ: მან აღადგინა და გააცოცხლა მსოფლიო კლასიკური დრამატურგიის დავიწყებული სახეები, გვიჩვენა ახალგაზრდა რეჟისორის და აქტიორების შემოქმედებითი სიძლიერე და ზრდა... აჭარას შეგვიძლია მიეულოცოთ ნიჭიერ და კარგად მომზადებულ აქტიორთა ჯგუფის შექმნა. აჭარას არ ჰყავდა მსახიობი, დღეს ის მას ჰყავს“.

მაგრამ რუსთაველის თეატრი ამით არ დაკმაყოფილდა. ახალგაზრდა მსახიობები კიდევ ერთი წლით დატოვა თეატრში და მათ: მონაწილეობით იგივე დ. ალექსიძემ მოამზადა მეორე დადგმა — გ. მდივნის თანამედროვე შინაარსის პიესა „ბრმა“. ამ დადგმასაც დიდი წარმატება ხვდა წილად, რაც უზრუნველყო მთავარი როლების შემსრულებლების მ. ხინიკაძის (ანდრეევი) და ი. კობალაძის (რაჩკოვსკი) ნიჭიერმა თამაშმა.

„მ. ხინიკაძემ მაყურებელს წარმოუდგინა პროგრესული იდეების ახალგაზრდა სპეციალისტი, მებრძოლი სულის ადამიანი, რომელ-

ლიც. მიუხედავად მრავალი უბედურებისა, შინაგან სულიერ ძალას და სიწმინდეს არ კარგავს. მსახიობს როლის შესრულებისას არ ღალატობდა ზომიერების გრძნობა და არ ვარდებოდა მელოდრამატიზმში, რის საშიშროებასაც პიესაში მოცემული გმირის ხასიათი შეიცავს... ნებისყოფიანი ანდრეევი-ხინიკაძე მებრძოლი სულის პატრონად ჩანს და მაყურებელს სჯეროდა, რომ მას ბრმასაც კი შეეძლო უანგაროდ ემოლვანა დიდი საქმისათვის“ (ე. დავითაია, მერაბ ხინიკაძე).

„...იუსუფ კობალაძემ წარმოგვიდგინა დიდი სიმართლით და უშუალოდ შექმნილი, ისტორიული ძვრების შედეგად დასაბუთებულ განწყობილი ლოთი თეთრგვარდიელის სახე. მსახიობმა ისეთი ბიოგრაფია შეუქმნა თავის გმირს და ისეთი ძლიერი ექსპრესიით წარმოგვისახა ეს გზააზნეული ადამიანი, რომ საბოლოოდ სპექტაკლში მან ეს სცენური სახე კლასიკურ სიმალლემდე აიყვანა და პიესის მთავარ გმირთან, ანდრეევთან ერთად სპექტაკლის წამყვანა ძალა აღმოჩნდა“ (გ. ჩხეიძე, იუსუფ კობალაძე).

1936 წლის დეკემბერში ბათუმის ახალი თეატრის ხელმძღვანელად დანიშნულ იქნა ახალგაზრდა რეჟისორი არჩილ ჩხარტიშვილი, რომელიც ამ დროიდან უკვე შეუდგა თეატრის გახსნის სამზადისს ბათუმში.

„ბრმის“ დადგმის შემდეგ ოფიციალურად მოეწყო სტუდიელთა გამოშვება. სტუდია წარმატებით დაამთავრა 21 ახალგაზრდა, სახელდობრ: ქალებმა — ლ. აფხაზაევამ, ნ. თეთრაძემ, ნ. ფხაკაძემ, ვაჟებმა — ხ. ბაბუჩოლიმ, ე. ბაკურიძემ, ხ. ბეჟანიძემ, ა. პოლქვაძემ, ი. ებრალიძემ, ს. თურმანიძემ, დ. თხილაიშვილმა, ი. კაიკაციშვილმა, ს. კახიძემ, ი. კობალაძემ, ქ. ლომაძემ, ხ. მეგრელიძემ, ა. სარჯველაძემ, ზ. ლლონტმა, ე. ცივაძემ, მ. წიგნაძემ, ო. ხალვაშმა და მ. ხინიკაძემ.

ასე გამოუზარდა რუსთაველის თეატრმა აჭარას შესანიშნავი მხატვრული კოლექტივი, რომელიც მტკიცე საფუძვლად დაედო თეატრალური ხელოვნების ზრდა-განვითარებას აჭარაში.

ახალი თეატრი

თეატრის გახსნა. პირველი წარმოდგენები. 1937 წლის 18 მარტს საზეიმო ვითარებაში გაიხსნა აქარის ახალი თეატრი, რომლის დასი შედგებოდა რუსთაველის თეატრის დრამატულ სტუდიაში გამოზრდილი აქარელი ახალგაზრდებისაგან.

თეატრის საზეიმო გახსნა და პირველი წარმოდგენა დაემთხვა აქარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ღელესასწაულს.

ახლად შეკეთებული სათეატრო შენობა სადამოს ხალხით გაივსო. ესენი იყვნენ აქარის ჩაისა და ციტრუსების საბჭოთა მეურნეობებისა და ბათუმის სარეწაოების მოწინავე მუშები, მოწინავე მეზღვაურები და რკინიგზელები, კოლმეურნეები, აქარის ინტელიგენცია, საქართველოს ქალაქებიდან ჩამოსული სტუმრები. აქ იყვნენ რუსთაველის თეატრის წარმომადგენლები აკ. ვასაძე, შ. აღსაბაძე, კ. პატარიძე, დ. ალექსიძე, რომლებსაც დიდი ამაგი მიუძღოდათ აქარის დასის აღზრდა-მომზადებაში.

საზეიმო ნაწილში ბევრი თბილი და გულწრფელი სიტყვა ითქვა რუსთაველის თეატრის მიმართ. შემდეგ დასმა წარმოდგინა გ. მდივნის დრამა „ბრმა“ (დადგმა დ. ალექსიძისა). ეს ნაწარმოები ბევრ მოქმედ პირს შეიცავს და ამიტომ მასში მთელი დასი მონაწილეობდა, ზოგიერთი მსახიობი რამდენიმე ეპიზოდურ როლს ასრულებდა. ამრიგად, ბათუმელებმა პირველ სპექტაკლზევე ნახეს ახალი დასის ყველა წევრის სასცენო ნიჭი და უნარი.

დასში შედიოდნენ სტუდიადამთავრებულნი და აგრეთვე დამატებით მოწვეული რამდენიმე მსახიობი-პროფესიონალი. მთლიანად დასი შემდეგი პირებისაგან შედგებოდა: მსახიობი ქალები — ლილი აფხაზავა, ალექსანდრა გარნელი (დარჩია), ნუნუ თეთრაძე, ნინო ფხაკაძე, მარგალიტა ქილარჯიშვილი, მედეა ქორელი; მსახიობი ვაჟები — გიორგი ახელედიანი, ხასან ბაბუჩოლი, ილია ბაკურიძე, შალვა ბეჟუაშვილი, ხასან ბეჟანიძე, მურად გოგიტიძე, ბუხუტი ზაქარიაძე, სულეიმან თურმანიძე, ისკანდერ კაიკაციშვილი, იუსუფ კობალაძე, გრიგოლ კობახიძე, სულეიმან კახიძე, აკაკი მგელაძე, ხასან მეგრელიძე, ალექსანდრე სარჯველაძე, ზორბეგ ლლონტი,

ედნარ შამილაძე, ესედ ცივაძე, მიხეილ წიგნაძე, მურად ხინიკაძე, თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი — არჩილ ჩხარტიშვილი, რეჟისორი-დამდგმელი — შალვა ინასარიძე, რეჟისორ-ლაბორანტი — შალვა ხომერიკი. თეატრს ჰყავდა აგრეთვე საკუთარი ორკესტრი, ეს უკვე წლიური ხელფასით მოწვეული დასი იყო.

გაზეთი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ იტყობინებოდა თეატრის გახსნის ამბავს. იგი აგვიწერდა თავისი კორესპონდენტის საუბარს თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელობასთან — ა. ჩხარტიშვილთან და შ. ინასარიძესთან: „ცხადია, ჩვენ არ გამოვედევნებით სპექტაკლების მრავალრიცხოვანებას. ეს, ექვს გარეშეა, დაღს დაასვამდა ჩვენი მუშაობის ხარისხს. სჯობს, რამდენიმე მაგრამ მაღალი გემოვნებით გაკეთებული სპექტაკლი ვუჩვენოთ მაყურებელს, ვიდრე გამოვედევნოთ სახელდახელოდ მომზადებულ სპექტაკლებს... ჩვენი თეატრის მთელი მუშაობა დაყრდნობილია ფაქტიურად ახალ თეატრალურ ძალებზე — პირველ აჭარელ მსახიობებზე. იმ მიზნით, რომ თეატრი შეეცნოს დამატებითი საჭირო ძალებით, თეატრთან არსდება სპეციალური სტუდია. უკვე ჩვენ ხელთა გვაქვს სტუდიაში შესვლის მსურველთა მრავალი განცხადება. ამ დღეებში დავიწყებთ გამოცდების ჩატარებას. თეატრს მშვენიერი შენობა აქვს, ღარბაში 700 მაყურებელს იტევს. წლიური ხარჯთაღრიცხვა 600000 მანეთს აღწევს, ზრუნვა, რომელსაც იჩენს თეატრისადმი პარტია და ხელისუფლება, ქმნის საუკეთესო პირობებს აჭარის სახელმწიფო თეატრის შემდგომი ზრდისათვის“.

შემდეგ წარმოდგენილი იყო რუსთაველის თეატრის სტუდიაში მომზადებული მეორე სპექტაკლი, კ. გოლდონის კომედია „სასტუმროს დიასახლისი“ (დადგმა დ. ალექსიძისა), რომელიც ბათუმის მაყურებელმა ისევ აღტაცებით მიიღო, როგორც „ბრმა“.

სეზონის დახურვამდე თეატრმა კიდევ ერთი საინტერესო დადგმა უჩვენა მაყურებელს. ეს იყო გ. მდიენის დრამა „ალკაზარი“, პიესაში აღწერილი იყო ესპანელ მშრომელთა თავგანწირული ბრძოლა ფაშისტების წინააღმდეგ. პიესა დასმა ბათუმში მოამზადა (დადგმა შ. ინასარიძისა). სპექტაკლში მონაწილეობას იღებდნენ თეატრში შექმნილი დრამატული სტუდიის მსმენელები.

პიესის მთავარი გმირის — გარსია ლორკას როლი ნიჭიერად შეასრულა მ. ხინიკაძემ. მან დახატა პოეტი-ტრიბუნის, შინაგანად ძლიერი ადამიანის სახე, რომელიც ვერ შეარყია და გატეხა ფაშისტების ძალმომრეობამ.

ამ წარმოდგენას დაესწრო 24 ესპანელი მეზღვაური, რომლებიც ესპანეთიდან იყვნენ გემით ჩამოსულნი. მაყურებლები ძვირფას უცხო სტუმრებს ოვაციით შეხვდნენ. გაისმოდა შეძახილები

უსპანურ ენაზე: „გაუმარჯოს ესპანელ გმირ ხალხს. გაუმარჯოს რესპუბლიკურ ესპანეთს!“. ბათუმში ჩამოსული ესპანელი მეზღვაურები კიდევ ორჯერ დაესწრნენ „ალკაზარის“ წარმოდგენას და ისეთივე ენთუზიაზმით შეხვდა მათ ბათუმელი მაყურებელი.

ამ სამი დადგმით განისაზღვრა ბათუმის თეატრის მოღვაწეობა 1936-1937 წლების სათეატრო სეზონში. თეატრმა სულ გამართა 25 წარმოდგენა.

1937-1938 წლების სეზონი. 1937 წლის შემოდგომიდან ბათუმის თეატრი შეუდგა ნორმალურ, სეზონურ მუშაობას. სათეატრო სეზონის მანძილზე მან ხუთი ახალი დადგმა განახორციელა. როგორც ამ დადგმებიდან ჩანს, თეატრის ხელმძღვანელობამ, პირველ ყოვლისა, ყურადღება მიაქცია თანამედროვე შინაარსის ნაწარმოებების შერჩევას. ეს იყო გ. მდივნის „სამშობლო“, ს. კლდიაშვილის „გმირთა თაობა“ და ძმ. ტურებისა და შეინინის „პირისპირა“. აგრეთვე დაიდგა ს. მთვარაძის ტრაგედია „თევრათ“ ისტორიული წარსულის თემაზე და ს. შანშიაშვილის „არსენა“.

დადგმათა შორის განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო „თევრათმა“ (დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა), პიესაში გამოსახული იყო აჭარელი ხალხის მწარე ხვედრი, როდესაც მათზე ბეგები და ფაშები ბატონობდნენ.

თურქმა დამპყრობლებმა მოიწადინეს აჭარლების გადასახლება მათი მიწაწყლიდან და მათ მაგიერ თურქების დასახლება. ამ ვერაგულ საქმეში თურქებს ხელს უწყობენ აჭარელი ბეგები. აჭარლები აჯანყდებიან, მათი მეთაურია გლეხი თევრათი. იგი იბრძვის როგორც თურქ დამპყრობელთა, ასევე აჭარელი ბეგების წინააღმდეგ. იგი იღუპება უთანასწორო ბრძოლაში.

მ. ხინიკაძე ასრულებდა თევრათის როლს და ამ როლშიც მან გამომამყლავნა დრამატული როლების განსახიერების ნიჭი და უნარი, შექმნა სახალხო გმირის, ხალხის ინტერესებისათვის მეტბრძოლის რომანტიკული სახე.

დიდი ინტერესი გამოიწვია გ. მდივნის „სამშობლომ“, რადგან ამ ნაწარმოებში ლაპარაკია აჭარის სასაზღვრო სოფლის ცხოვრებაზე და ჩვენს მესაზღვრეთა თავდადებულ ბრძოლაზე საზღვრის დამარღვევათა წინააღმდეგ. დადგმა განახორციელა არჩ. ჩხარტიშვილმა. წარმოდგენაში განსაკუთრებით იპყრობდა ყურადღებას ორი მსახიობის — მ. ხინიკაძისა და ი. კობალაძის თამაში. პირველი ასრულებდა გმირი მესაზღვრის — ჭემალის როლს, ი. კობალაძე კი ჭემალის შამის — მოხუცი ასლანის როლს. იგი გადაწყვეტს ხელისუფლებას ჩააბაროს საზღვრის დამარღვევი შვილი ისმაილი. როდესაც ისმაილი გაქცევას ცდილობს, ასლანი თავისი ხელით ჰკლავს მას და

მის მსლელელს. ი. კობალაძემ შესანიშნავად, ღრმა შინაგანი განცდით შეასრულა ასლანის როლი.

„გმირთა თაობის“ დადგმის შესახებ გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ წერდნენ, რომ ეს სპექტაკლი აჭარის სახელმწიფო თეატრის ბრწყინვალე გამარჯვებაა, რომ დაუღალავი მუშაობისა და საქმისადმი სიყვარულის შედეგად თეატრის კოლექტივმა მიიღო მშვენიერი სპექტაკლი, რომ სპექტაკლში უკანასკნელ წვრილმანამდეა დამუშავებული ყოველი მიზანსცენა; რომ ყოველი ნივთი გამოყენებულია მხატვრული ეფექტის შესაქმნელად. დადგმა ეკუთვნოდა შ. ინასა-რიძესა და შ. ხომერიკს, მუსიკა შ. მშველიძეს.

1938-1939 წლების სეზონი. ეს სათეატრო სეზონი საინტერესო იყო ქართული საბჭოთა დრამატურგიის საუკეთესო ნიმუშების დემონსტრაციის თვალსაზრისით. დადგმული იყო გ. თაქთაქიშვილის „ხალხის რჩეული“, ს. შანშიაშვილის „ფოლადაური“, პ. კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“, გ. ნახუცრიშვილის „ლადო კეცხოველი“, შ. დადიანის „გუშინდელნი“, დაიდგა აგრეთვე ნ. გოგოლის „რევიზორი“.

ამ სეზონში დასს შეემატნენ მსახიობები ხ. ვერძაძე, ვ. კინწურაშვილი, გ. დოლონაძე.

განსაკუთრებული წარმატება ხვდა „ლადო კეცხოველს“, რომელიც დადგა არჩ. ჩხარტიშვილმა. დადგმის მხატვრობა ეკუთვნოდა ახალგაზრდა აჭარელ მხატვარს დურსუნ იმნაიშვილს, რომელმაც თბილისის სამხატვრო აკადემია დაამთავრა.

პიესაში გამოსახული იყო ეპიზოდები მგზნებარე ბოლშევიკის ლადო კეცხოველის ცხოვრებისა და რევოლუციური მოღვაწეობიდან, მისი ვერაგული მკვლელობა 1903 წელს მეტეხის ციხეში.

ლადო კეცხოველის როლს ასრულებდა მ. ხინიკაძე. გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№ 112, 1939) აღნიშნავდა, რომ მ. ხინიკაძემ მოგვცა პროფესიონალი რევოლუციონერის შეუდრეკელი, გამბედავი, შეურიგებელი და უშიშარი სახე. მსახიობმა ამ როლის შესრულებით კიდევ ერთხელ ცხადყო თავისი ნიჭი და უნარი.

გაზეთი აქებდა სხვა შემსრულებლებსაც. რევოლუციისათვის თავდადებული, უშიშარი და ერთგული მებრძოლის სახე შეუქმნია ვახტანგის როლში მსახიობ გიორგი ახვლედიანს. გოროზის როლში ბუხუტი ზაქარიაძეს უჩვენებია ჯაშუშის ვერაგი სახე, ჯაშუშისა, რომლის მიმართ მაყურებელი უდიდეს ზიზღს გრძნობს.

ქება დაუმსახურებია მხატვარ დ. იმნაიშვილს საინტერესო დეკორაციებით. განსაკუთრებით კარგად ყოფილა შესრულებული მეტეხის ციხისა და მისი მიდამოების ხედი. მოსაწონი ყოფილა ხალხურ მოტივებზე აგებული ა. ფარცხალაძის მუსიკა.

გაზეთ „საბჭოთა აპარის“ (№ 135, 1939) ცნობით ცოცხლად და დიდი გემოვნებით ყოფილა დადგმული შ. დადიანის კომედია „გუშინდელნი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). როლების შესრულებაში განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ზ. ლლონტი (ქილორდავა), ნ. ფხაკაძე (ფოფოლია), ბ. ზაქარიძე (თავადი კოწია), ი. კაიკაძე (პაპუნა), მ. ხინიკაძე (ადიკო) და სხვანი.

ვერ დაუძლევია თეატრს ნ. გოგოლის კომედია „რევიზორი“ (დადგმელი ვ. ჩომახიძე — თეატრის დირექტორი). მიუხედავად იმისა, რომ მსახიობთა უმრავლესობას როლები სახიერად გამოუყვეთავთ, რეჟისორს ვერ მიუცია სპექტაკლისათვის ცოცხალი, დინამიკური მსვლელობა, ბუნებრივად ვერ დაუკავშირებია ერთმანეთთან კომედიის პერსონაჟები.

1939 წელს დასის მუშაობა შეაჯამა ჟურნალმა „საბჭოთა ხელოვნებამ“ (№ 6, 1939). შ. ლლონძე თავის ვრცელ სტატიაში „აპარის სახელმწიფო თეატრი“ წერდა: „აპარის ახალგაზრდა სახელმწიფო თეატრმა, რომლის ისტორია მხოლოდ სამი წლის მანძილით განისაზღვრება, შესძლო მრავალრიცხოვანი მაყურებლის მიზიდვა. შექმნა თავისი მოსიყვარულე საზოგადოება, რომელიც ახალ სპექტაკლებს უყურებს არა როგორც გასართობ სანახაობას, არამედ როგორც კულტურის საზრდოს, მეცნიერებისა და შემეცნების წყაროს, გონების განვითარების სკოლას...“.

1939-1940 წლების სეზონი. ექვსი ახალი სპექტაკლი შექმნა თეატრმა ამ სეზონში. მაყურებელმა მოიწონა თანამედროვე შინაარსის პიესა „პავლე გრეკოვი“ ბ. ვოიტეხოვისა და ა. ლენჩისა, რომელიც დადგა შ. ინასარიძემ. გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (№ 74, 1940) წერდა, რომ დადგმა უთუოდ კარგად ყოფილა განხორციელებული იგრძნობოდა, რომ რეჟისორს სერიოზულად უმუშავნია მსახიობებთან. ყურადღებას იქცევდა როლების ხარისხიანი შესრულება. განსაკუთრებული მოწონება დაუმსახურებიათ ზ. ლლონტს (პავლე გრეკოვი), ე. ცივაძეს (მავნებელი სოროკინი), ბ. ზაქარიძეს (ნარუზლავეი), ა. მგელაძეს (კოვალიოვი), ა. სარჯველაძეს (შინსახკომის უფროსი).

მაყურებლებმა მოიწონეს აქვს. ცაგარლის კომედია „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“ (დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა). გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (№ 74, 1940) წერდა, რომ არჩ. ჩხარტიშვილმა ამ დადგმაში გამოიჩინა მაღალი რეჟისორული გემოვნება. დადგმაში მას განსაკუთრებით ხაზი გაუსვამს მებატონეთა აღვირაზნისილობისა და არაადამიანური ქცევებისათვის. დადგმის ნაკლად იყო ჩათვლილი ის, რომ „მსახიობები ვერ ქმნიან ყარაჩოხელთა დამაჯერებელ სახეებს“.

დასმა ამ სეზონში კვლავ სცადა რუსული კლასიკის განსახიერება. დაიდგა ა. ოსტროვსკის კომედია „უდანაშაულო დამნაშავენი“

(რეჟისორი შ. ხომერიკი). რიგიანად შეასრულეს როლები: მ. ხინიკაძემ (ნეზნამოვი), ნ. ფხაკაძემ (კრუჩინინა), ა. მგელაძემ (მუროვი), ი. კაიკაციშვილმა (შმაგა).

1940-1941 წლების სეზონი. ამ სეზონში თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელად, ნაცვლად არჩ. ჩხარტიშვილისა, რომელიც თბილისში გადაიყვანეს, დაინიშნა შ. ინასარიძე, დამდგმელი რეჟისორი, გ. მრავლაძე.

მრავალფეროვანი იყო თეატრის რეპერტუარი. პ. კაკაბაძის კომედია „ყვარყვარე თუთაბერი“ დადგა გ. მრავლაძემ. ეს ახალგაზრდა რეჟისორის პირველი სპექტაკლი იყო ბათუმის თეატრის სცენაზე. ანის შემდეგ იგი მრავალი წელი მოღვაწეობდა ბათუმის თეატრში და თავისი შემოქმედებით მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა თეატრის წინსვლაში.

მთელ რიგ დადგმებს შორის, რომლებიც ამ სათეატრო სეზონში განხორციელდა, აღსანიშნავია ბათუმელი ახალგაზრდა მწერლის ამირან შერვაშიძის პიესა „მზე“. ავტორმა პიესა მიუძღვნა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 20 წლისთავს აჭარაში. და მასში ასახა ბათუმის ისტორია 1917 წლიდან 1921 წლამდე, მშრომელთა ბრძოლა ბათუმში მოპარპაშე არამკითხე დამპყრობთა წინააღმდეგ და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ზეიმი. პიესა დადგა შ. ინასარიძემ.

სათეატრო სეზონის უკანასკნელი დადგმა, რომელიც თეატრმა 31 მაისს უჩვენა, იყო კ. გუცკოვის ტრაგედია „ურიელ აკოსტა“ (დადგმა ვ. ჩომახიძისა კ. მარჯანიშვილის ცნობილი დადგმის მიხედვით). დადგმა საინტერესო იყო იმით, რომ ურიელის მთავარ როლს ორი შემსრულებელი ჰყავდა — ი. კობალაძე და მ. ხინიკაძე.

ბათუმის გაზეთი „ახალგაზრდა ლენინელი“ (3 ივნისი, 1941), წერდა, რომ მსახიობებმა ამ როლის შექმნით გვიჩვენეს თავიანთი მდიდარი აქტიორული შესაძლებლობანი, როლის გაგებისა და დაძლევის დიდი უნარი.

„ურიელ აკოსტას“ დადგმით შეჯამებული იყო გარკვეული პერიოდი ბათუმის თეატრის ისტორიიდან — პერიოდი, როდესაც ბათუმში თეორიული და პრაქტიკული თეატრალური ცოდნით აღჭურვილ ახალგაზრდათაგან შეიქმნა დრამატული დასი, რომელმაც სავსებით გაამართლა იმედები. დასმა წარმატებით ჩაატარა ხუთი სათეატრო სეზონი და მაყურებელს უჩვენა არაერთი შესანიშნავი სპექტაკლი.

გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№ 130, 1941) სეზონის დამთავრებისას წერდა: „აჭარის სახელმწიფო თეატრის მორიგი პრემიერა „ურიელ აკოსტა“ იმის მაჩვენებელია, რომ ჩვენი თეატრის ახალგა-

ზრდა კოლექტივი ამ ხუთიოდე წლის განმავლობაში საკმაოდ ამაღლდა და გაიზარდა. პარტიისა და მთავრობის ყოველდღიური მზრუნველობითა და ხელის შეწყობით თეატრმა უთუოდ გაიარა სახის ძიებისა და დამოუკიდებელ შემოქმედებით ერთეულად ჩამოყალიბების გზა. დღეს იგი ისე მძლავრია, რომ ხელს ჰკიდებს თეატრალური ჟანრის ყველაზე უფრო მაღალ ფორმას — ტრაგედიის სცენურ განსახიერებას. ჩვენი თეატრის მაღალხარისხოვან მუშაობაზე ლაპარაკობს ის ფაქტი, რომ მას უკვე ჰყავს მუდმივი მაყურებელი, რომელიც დიდი სიყვარულით ეკიდება ყოველ მის ახალ ნამუშევარს და კმაყოფილების გრძნობით ივსება ყოველი სპექტაკლის ნახვით“.

სამამულო ომის წლები

1941-1942 წლების სეზონი. დაიწყო დიდი სამამულო ომი. „ყველაფერი გამარჯვებისათვის!“ — ეს იყო მთავარი ამოცანა ჩვენი ქვეყნისათვის და, ცხადია, ბათუმის თეატრის კოლექტივისათვისაც. ასეთი დიდი, პატრიოტული მიზნის განხორციელება თეატრს თავისი რეპერტუარის გარდაქმნით უნდა შეესრულებინა.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა 1941 წლის 17 სექტემბერს დრამით „ბერლინის გასაღები“. რომელშიც აღწერილი იყო XVIII საუკუნის ისტორიული ამბები. პრუსიის მეფე ფრიდრიხ II განდიდების მანიით იყო შეპყრობილი, ისევე, როგორც ჰიტლერი. ფრიდრიხ II სძლია ავსტრიასა და საფრანგეთს, შეეცადა რუსეთთან შებრძოლებას, მაგრამ აქ სასტიკი მარცხი განიცადა.

ფინისა და გუშის ეს ნაწარმოები თანადროულად ელერდა. მაყურებელი ადარებდა ფრიდრიხ II და ჰიტლერს და სჯეროდა, რომ ამ უკანასკნელსაც ფრიდრიხის ხედვრი მოელოდა.

კარგად ასრულებდნენ თავიანთ როლებს. მ. ხინიკაძე (მზვერავი რაზმის უფროსი კარტაშევი), ი. კობალაძე (ფრიდრიხ II), ნ. ფხაკაძე (მზვერავი ლუიზა), ბ. ზაქარიაძე (თავადი მიშეციკი) და სხვ.

დასის მეორე დადგმა იყო ა. ბრუშტეინის დრამა „გაგრძელება იქნება“, რომელიც ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის თემაზეა აგებული. პიესა დადგა გ. მრავლაძემ. შემდეგი დადგმა ეკუთვნოდა ვ. ჩომახიძეს. ეს იყო კ. ტრენიოვის ცნობილი დრამა „ლიუბოვ იაროვაია“. იგი ასევე ეხმაურებოდა თანადროულ უმაღალითო ბრძოლას ფაშიზმის წინააღმდეგ. კარგად შეასრულეს როლები ნ. თეთრაძემ (ლიუბოვ იაროვაია), მ. ხინიკაძემ (იაროვოი), ზ. ლლონტმა (კოშკინი), ბ. ზაქარიაძემ (შვანდია), ი. კაიკაციშვილმა (პროფესორი გორნოსტაევი) და სხვ.

საბჭოთა ხალხის ბრძოლას ფაშიზმის წინააღმდეგ ეხმაურებოდა თეატრის სხვა დადგმებიც, სახელდობრ: ვ. დარასელი „კიკვიძე“, ს. კაცისა და ა. რეჟშევსკის „ოლეკო დუნდიჩი“, აკ. წერეთლის „პატარა კახი“, ა. შერვაშიძის „გენერალი ბაგრატიონი“ და ერთმოქმედებიანი პიესები შექმნილი უშუალოდ სამამულო ომის თემა-

ზე: ვ. სობკოს „საგუშავოზე“, შ. ინასარიძის მონტაჟი „უკულმა“, ი. იალუნერის „ძველ აგარაკზე“ და მისივე „სიკვდილთან ახლოს“.

ამ პატრიოტული თემატიკის მნიშვნელობაზე თეატრის რეჟისორი გ. მრავლაძე წერდა: „ახლა, როდესაც საბჭოთა ხალხის მთელი ყურადღება და ფიქრი მიპყრობილია სამამულო ომის ფრონტებისაკენ, ჩვენი საყვარელი მეომრებისაკენ, რომლებიც დაუნდობლად ელეტენ პიტლერული გერმანიის ურდოებს, — პატრიოტული თემა მთავარ, განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს საბჭოთა ხელოვნების ყველაზე მნიშვნელოვან თემათა შორის. შემთხვევითი როდია, როდესაც აქარის სახელმწიფო თეატრმა გვიჩვენა ისეთი პიესები, როგორიც არის „ბერლინის გასაღები“, „პატარა კახი“, „კიკვიძე“ და სხვა. ეს ნაწარმოებები ჩვენი ხალხის სახელოვანი ისტორიული წარსულის გმირული მაგალითების ჩვენებით კიდევ უფრო აღვივებენ დღევანდელ აუდიტორიაში პატრიოტულ გრძნობებს“ (გაზ. „საბჭოთა აქარა“, 21 მარტი, 1942). „კიკვიძის“ დადგმა ვ. ჩომახიძემ განახორციელა. გ. მრავლაძე ამ დადგმაზე აღნიშნავდა, რომ „უბრალო და ლაკონური, როგორც პიესის, ისე სპექტაკლის კომპოზიცია. სპექტაკლის პირველსავე სცენების ეპიზოდებს შეჰყავს მაყურებელი მეგობრობისა და სიყვარულის იმ ატმოსფეროში, რომლითაც გარემოსილია ჩვენი გმირი წითელი არმია“.

შემსრულებელთა შორის გამოირჩეოდა მურად ხინიკაძე ვასილ კიკვიძის როლში, რომელსაც იგი დიდი რეალისტური უბრალოებით, მგრძნობიარე ლირიზმით, მხატვრული სისადავით, გულწრფელობით და ტემპერამენტით ასახიერებდა.

კარგად ასრულებდა ვასო კიკვიძის მეგობრის, ნიკოლაი დუდნიკოვის როლს ზორბეგ ლლონტი, მისი მამის, მინაი დუდნიკოვისას — იუსუფ კობალაძე, ყურადღებას იპყრობდნენ მსახიობები გ. დოლონაძე (ხომენკო), ნ. თეთრაძე (ატამანის ქალი), ლ. აფხაზავა (მარფა), ხ. მეგრელიძე (გრიშუტკა) და სხვანი.

წარმოდგენა მიეძღვნა საბჭოთა აქარის 21-ე წლისთავს. პრემიერა შედგა 18 აპრილს — აქარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დღეს.

ა. შერვაშიძის პიესის შესახებ გაზეთი „საბჭოთა აქარა“ (№ 124, 1942) თუწყებოდა: „გენერალი ბაგრატიონი იმ ისტორიულ ამბების მხატვრულ განსახიერებას წარმოადგენს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ნაპოლეონის წინააღმდეგ წარმოებული რუსი ხალხის ბრძოლაში სამამულო ომის დროს. ავტორმა პიესის სიუჟეტის განვითარება უმთავრესად ააგო ისტორიულად ცნობილ პიროვნებებზე და ნაკლებად გამოიყენა „გამოგონილი“ მხატვრული პორტრეტები. მან

მიადწია პიესის მხატვრულ მთლიანობას და თავიდან აიცილა სქემატურობა“.

ბაგრატიონის მთავარ როლს ასრულებდა ი. კობალაძე.

სეზონში განხორციელებული იყო 9 ახალი დადგმა. ასეთმა დატვირთვამ უარყოფითი გავლენა მოახდინა ზოგიერთი სპექტაკლის მხატვრულ ხარისხზე. მაგრამ ეს ნაკლი ერთგვარად გამოსყიდული იყო იმ გარემოებით, რომ შინაარსობრივად რეპერტუარი სავსებით უპასუხებდა საბჭოთა ხალხის თანადროულ ბრძოლას ფაშისტ დამპყრობელთა წინააღმდეგ.

1942-1943 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელად და დირექტორად დაინიშნა ვიქტორ მურლულია, რომელმაც წარმატებით განაგრძო თეატრის სარეპერტუარო გეზი. თეატრის 6 ახალი დადგმიდან 3 უშუალოდ ეხებოდა სამამულო ომს. ეს იყო ვ. როკის „ინჟინერი სერგეევი“, კ. სიმონოვის „მელოდე“ და გ. მდიენის „პარტიზანები“.

1943-1944 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში განხორციელდა ხუთი ახალი დადგმა. ა. სუმბათაშვილის დრამა-ლეგენდა „ღალატი“, მ. ჯაფარიძის კომედია საქართველოს ისტორიული წარსულის თემაზე „ქამთაბერის ასული“, მ. ქორელის გადმოკეთებული დრამა „მარკიტანტკა სიგარეტ“, ლ. გოთუას დრამა „მეფე ერეკლე“ და ა. ოსტროვსკის კომედია „უდანაშაულო დამნაშავენი“.

„ღალატი“ დადგა ვ. მურლულიამ. რეჟისორმა სწორად გაიაზრა დრამა. პატრიოტიზმის აქტიურ და ურყევ ძალად გამოხატა ხალხიდან გამოსული გმირები. მათი გავლენით ქვეყნის განთავისუფლების სწორ გზას ადგებიან ქართლის ყოფილი დედოფალი ზეინაბი და მოურავი ოთარ-ბეგი. ამ უკანასკნელის როლს ასრულებდა მ. ხინიკაძე. როგორც ვიცი, ოთარ-ბეგი რენეგატია, მან მაჰმადიანობა მიიღო და ქართლის სამეფო დამპყრობთა ერთგულია. მაგრამ ირკვევა, რომ ის მაინც დარჩენილია თავისი ქვეყნის ერთგულად და თანხმდება მონაწილეობა მიიღოს აჯანყებაში ქვეყნის გასანთავისუფლებლად. მსახიობმა დიდი ოსტატობით დაგვიხატა ოთარ-ბეგის ეს ჯაორება.

ლ. გოთუას პიესა „მეფე ერეკლე“ დადგა მსახიობმა ზ. ლლონტმა. ერეკლეს მთავარი როლის შემსრულებელმა მ. ხინიკაძემ მაჰურებლის მოწონება დაიმსახურა.

1944-1945 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში თეატრის სათავეში ჩაუდგა არჩ. ჩხარტიშვილი. სეზონი გაიხსნა ს. კლდიაშვილის ახალი პიესით „ირმის ხევით“, რომელშიც აღწერილი იყო საბჭოთა ხალხის გმირული ბრძოლა ფაშისტური ურდოების წინააღმდეგ კავკასიის მისადგომებთან. დადგმა ეკუთვნოდა შ. ინსარაძეს.

სეზონის დასასრულს, 20 ივლისს წარმოდგენილი იყო ლ. გო-
თუას ახალი ნაწარმოები სამამულო ომის თემაზე „სიცოცხლის ძა-
ლა“. პიესა გვიხატავდა წყალქვეშა ნავის ეკიპაჟის თავდადებულ
ბრძოლას ჰიტლერელების წინააღმდეგ. პიესა დადგა არჩ. ჩხარტი-
შვილმა. ორივე ამ ახალ, თანამედროვე შინაარსის ნაწარმოებს მნიშ-
ვნელოვანი წარმატება ხვდა წილად.

როლების შესრულების შესახებ „სიცოცხლის ძალაში“ გაზეთი
„კომუნისტი“ (№ 23, 1946) წერდა: „მსახიობები ი. კობალაძე და
მ. ხინიკაძე სპექტაკლში გვევლინებიან როგორც საკმაოდ ძლიერი
დიაპაზონის პროფესიონალი აქტიორები. პირველმა შექმნა რკინის
ნებისყოფის, უძლეველი მებრძოლის სახე, ხოლო მეორემ დაგვიხა-
ტა თავისი ქვეყნის პატრიოტის, მაგრამ სასტიკი გარემოების წინაშე
დაბნეული ადამიანის სულიერი სამყარო. კარგად ასრულებდნენ
მსახიობები შ. გეჯაძე და გ. იმნაიშვილი მზარეულისა და ბოცმანის
როლებს. დანარჩენ შემსრულებელთაგან აღსანიშნავი იყვნენ მსახი-
ობები პ. ინწკირველი (ოლეგი), მ. ჯოჯუა (შტურმანი), ა. სევანელი
(ბეთანელი), აგრეთვე პ. სულაბერიძე, შ. ძიძიშვილი, ა. შევარდნაძე,
ს. თურმანიძე და რ. ოდიკაძე“.

ვაჟა-ფშაველას დრამის „მოკვეთილის“ (დადგმა არჩ. ჩხარტიშვი-
ლისა) პრემიერა შედგა 1945 წლის 15 მარტს. არჩ. ჩხარტიშვილმა
გადააკეთა ნაწარმოები, გადაანაცვლა ზოგიერთი სცენები, დაუმატა
ტექსტი ვაჟას სხვა ნაწარმოებებიდან, ჩაურთო აგრეთვე რ. ერისთა-
ვის ცნობილი ლექსი „სამშობლო ხევსურისა“. ამ გადაკეთების
შედეგად ნაწარმოებს არ დაუკარგავს ვაჟას შემოქმედების ბრწყინ-
ვალე თავისებურება და კიდევ უფრო მკაფიოდ გამოვლინდა იდეა
სამშობლოს უსაზღვრო სიყვარულისა. წარმოდგენამ ქება დაიმსა-
ხურა.

გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (1945, 1 აპრ.) აღნიშნავდა, რომ წარ-
მოდგენაში ნათლად ჩანდა მთელი კოლექტივის შემოქმედებითი
„გატაცებით მუშაობა. ამასთანავე, „არსად არ იგრძნობა ე. წ. „რეჟი-
სოლის დიქტატურა“, თავზე მოხვეული მიზანსცენები... ყველა მსა-
ხიობი თავისუფლად გრძნობს თავს და თამაშობს საკუთარი არტის-
ტული ამპლუით, მაგრამ იმდენი ზომიერებით, რომ არ არღვევს
სპექტაკლის საერთო სტილს. ბუნებრივია, რომ ასეთ საერთო
შემოქმედებითს აღტყინებას არ შეიძლებოდა კარგი შედეგი არ მოპ-
ყოლოდა და კიდევაც მივიღეთ არა ერთი ან ორი წამყვანი მსახიო-
ბის მიერ შექმნილი სპექტაკლი, არამედ მთელი თეატრის კოლექტი-
ური ნაშრომი, რომელშიც ყველას თავისი დიდი თუ პატარა წვლილი
აქვს შეტანილი“.

პრესა ერთხმად აღიარებდა როლების შესანიშნავ შეთვისებასა

და განსახიერებას. აქებდა ი. რურუას (ჩონთა), ე. წერეთელს (მზე-
ვინარ), ნ. თეთრაძეს (გულქან), ნ. ფხაკაძეს (ჯავარა), ე. ჭუმბური-
ძეს (მოქრისი), მ. ქორელს (გულსუნდა) და სხვებს. განსაკუთრებით
იწონებდნენ ი. კობალაძის თამაშს ბახას როლში.

სპექტაკლის დეკორაციებზე გაზ. „საბჭოთა აპარა“ წერდა, რომ
უთუოდ ქების ღირსი იყო მხატვარი გ. ცენტერაძე: „მისი დახვეწილი,
სადა და კოლორიტული დეკორაციები მოქმედების ადგილის მშვე-
ნიერ მომხიბვლელ ილუზიას ქმნიან და ხელს უწყობენ სპექტაკლის
წარმატებას“. როგორც ყოველთვის, ახლაც აქებდნენ ა. ფარცხალა-
ძის მუსიკას. რომელიც „განიჩევა მეტი ჰარმონიულობითა და
სპექტაკლთან შეწყობილობით“.

მორიგ გამარჯვებად იყო აღიარებული შ. ინასარიძის მიერ
ამავე თეატრალურ სეზონში დადგმული კ. გოლდონის კომედია
„ორი ბატონის მსახური“, რომელიც უეჭველად მოითხოვდა როლე-
ბის მაღალ დონეზე შესრულებას. ამ მაღალ დონეს წარმატებით
დაუფლებია თეატრის კოლექტივი.

აჯამებდა რა სათეატრო სეზონის შედეგებს, გაზეთი „საბჭოთა
აპარა“ (№ 167, 1945) წერდა: „განვლილი თეატრალური სეზონი
წინანდელთაგან განირჩევა არა მარტო დადგმულ სპექტაკლთა მა-
ღალხარისხოვნებით, არამედ თეატრის კოლექტივის შემოქმედებითი
ზრდის მკვეთრი აღმავლობით“.

აქტიური შემოქმედებითი მოღვაწეობა, რასაც თეატრის მსახი-
ობები ეწეოდნენ სამამულო ომამდე და სამამულო ომის წლებში,
მთავრობის მიერ ღირსეულად დაფასდა. მთელ რიგ მსახიობებს მი-
ენიჭათ საპატიო წოდებები: საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსა-
ხურებელი მოღვაწის წოდება — რეჟისორებს არჩ. ჩხარტიშვილსა
და შ. ინასარიძეს; საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტისა —
ი. კობალაძეს, ნ. ფხაკაძეს, მ. ხინიკაძეს; აქარის ასსრ დამსახურებუ-
ლი არტისტისა — ლ. აფხაზავას, ა. გარნელს, გ. დოლონაძეს, ნ. თეთ-
რაძეს, პ. ინწკირველს, ი. კაიკაძეშვილს, ა. სარჯველაძეს, ლ. სევანელს
და ე. ჭუმბურიძეს.

სამხედრო-საშეფო მუშაობა. სამამულო ომის მონაწილენი.
დიდი სამამულო ომის წლებში ბათუმის თეატრი აქტიურ მონაწილე-
ობას იღებდა სამხედრო-საშეფო მუშაობაში. თეატრში იყო ორი სა-
შეფო ბრიგადა, რომლებსაც ხელმძღვანელობდნენ მსახიობები
ზ. ლლონტი და გ. დოლონაძე. ბრიგადების რეპერტუარში შედიოდა
სკეტჩები, სცენები, ლექსები, სიმღერები. ბრიგადებმა სამამულო
ომის წლებში მრავალი ათეული კონცერტი ჩაატარეს სამხედრო
ჰოსპიტლებში, ჯარის ნაწილებში და სამხედრო გემებზე. მსახიობებ-
მა შეაგროვეს საგრძნობი თანხა თავდაცვის ფონდისათვის.

საბჭოთა არმიის რიგებში იბრძოდნენ მსახიობები: გ. ახვლედიანი, შ. ახოზაძე, გ. გოგიბერიძე, ი. ზოიძე, ს. თურმანიძე, დ. თხილაიშვილი, ვ. კინწურაშვილი, გ. კობახიძე, ა. მგელაძე, ხ. მიქელაძე, დ. ნოზაძე, ვ. ოქუაშვილი, ვ. ძიძიგური, ა. წილოსანი, ე. შამილაძე, შ. ხორავა, დ. ჯაფარიძე, მხატვარი ა. ფილიპოვი. ტექნიკური პერსონალიდან: ა. ყარდაშიანი, დ. კალაიდა, გ. აზნაურიანი, ფ. მატყევევი, ა. ტოროსიანი, ხ. ჭიჭავაძე.

სამამულო ომში გმირულად დაიღუპნენ მსახიობები: ს. ბაკურიძე, ს. ბასილაძე, ო. ბერძენიშვილი, დ. გუჯაბიძე, ე. გვიმბერიძე, ტ. გოქსაძე, ს. კახიძე, ს. კვირკველია, ა. კუკულაძე, ი. ხობუა და სცენის მუშა მ. ისკრა. მათი ხსოვნა სამარადისოდ დარჩება ბათუმის თეატრის ისტორიაში.

ომის შემდგომი წლები

1945-1946 წლების სეზონი ამ სათეატრო სეზონში ბათუმის თეატრის დასში მოღვაწეობდნენ: ქალები — ლილი აფხაზა-ვა, ალექსანდრა გარნელი (დარჩია), ეკატერინე ვაჩნაძე, თამარ თავდიშვილი, ნუნუ თეთრაძე, დარეჯან კალანდაძე, ლუბა კობეშა-ვიძე, ნათელა მაისურაძე, თინა სარჯველაძე, ნინო ფხაკაძე, მედეა ქორელი, ნინო წერეთელი, ელენე ჭუმბურიძე; ვაჟები — გიორგი ახვლედიანი, მერაბ გეგეჭკორი, შალვა გეგაძე, გაიოზ გოგიბერიძე, გალაქტიონ დოღონაძე, ბუხუტი ზაქარიაძე, სულეიმან თურ-მანიძე, გორდის იმნაიშვილი, პავლე ინწკირველი, ვალერიან კანდელაკი, დავით კაცაძე, ვლადიმერ კვაჭაძე, იუსუფ კობალაძე, ვლადიმერ მახარაძე, აკაკი მგელაძე, გივი მეგრელიძე, ხასან მეგრე-ლიძე, რევაზ ოდიკაძე, ალექსანდრე სარჯველაძე, ლავრენტი სვანელი, პეტრე სულაბერიძე, ამირან ტაკიძე, ვახტანგ ჩხაიძე, ზაქარია ჩხაი-ძე, სერგო ჩხაიძე, აკაკი შევარდნაძე, შალვა ძიძიშვილი, მერაბ ხი-ნიკაძე, დ. ჯაფარიძე, ა. ჯორბენაძე, შოთა ჯოჯუა. დამდგმელი რეჟი-სორები — შალვა ინასარიძე და გიორგი მრავლაძე. მხატვარი — დურ-სუნ იმნაიშვილი. დირიჟორი ვლადიმერ კორშონი. დირექტორი და სამხატვრო ხელმძღვანელი — არჩილ ჩხარტიშვილი.

სეზონში დადგმული იყო სამი ახალი კომედია: ვ. კანდელაკის „ბაბუა თევდორე“, ვ. გაბესკირიას „მარტოხელა“ და გ. ქელბაქია-ნის „შესაფერი ჯილდო“. დადგმული იყო აგრეთვე ვ. გაბესკირიას ღრამა „ქეთევან წამებული“, ა. ოსტროვსკის კომედია „შემოსავლი-ანი ადგილი“, კ. გოლდონის კომედია „სასიერო ოინი“ და სოფოკ-ლეს ტრაგედია „მეფე ოიდიპოსი“.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა 7 ნოემბერს „ბაბუა თევდორეთი“ (დადგმა გ. მრავლაძისა). მისი ავტორის ვ. კანდელაკის სახით მეო-რე მკვიდრი ბათუმელი დრამატურგი შეეძინა ქართულ მწერლობას. „ბაბუა თევდორე“ (იგივე „ლევანუხუს ხმალი“) უკვე დადგმული იყო მთელ რიგ სხვა თეატრებში. ამჯერად კი იგი გაიცნო ბათუმელ-მა მაყურებელმა. ცოცხლად განსახიერებულმა კომედიამ ინტერესი გამოიწვია მაყურებლებში.

წარმატება ხვდა წილად „შესაფერ ჯილდოს“ და „მარტო-

ხელას“. ორივე ნაწარმოები სამამულო ომის თემაზე იყო აგებული.

მაყურებელმა მოიწონა ვ. გაბესკირიას დრამა „ქეთევან წამებული“, რომელშიც ქეთევანის როლი მაღალმხატვრულ დონეზე შესრულა მედეა ქორელმა. დრამა დადგეს არჩ. ჩხარტიშვილმა და გ. მრავლაძემ. ყურადღება მიიქცია გ. ცენტერაძის საინტერესო დეკორაციამ.

11 ნოემბერს გ. მრავლაძის მიერ დადგმულ სპექტაკლში „უდანაშაულო დამნაშავენი“ კრუჩინინას როლი შესრულა ამ როლის განთქმულმა შემსრულებელმა, საქართველოს სახალხო არტიტმა ნინო ჩხეიძემ. „დიდძალმა მაყურებელმა გულთბილად მიიღო საყვარელი მსახიობი. აქარის სახელმწიფო თეატრმა დიდ მსახიობს საუცხოო ანსამბლი შეუქმნა. ყველა შემსრულებელი უდიდეს პასუხისმგებლობას გრძნობდა. საერთოდ, ეს სპექტაკლი კარგად არის მომზადებული რეჟისორ გ. მრავლაძის მიერ და სათანადო წარმატებით სარგებლობს მაყურებელთა შორის“ (გაზ. კომუნისტი“, № 23, 1946). კარგად შეუსრულებიათ როლები მ. ხინიკაძეს (ნეზნამოვი), ა. გარნელს (გალჩინა), გ. დოლონაძეს (შმაგა).

„მეფე ოიდიპოსი“. ათი წელი იყო გასული მას შემდეგ, რაც თბილისში, რუსთაველის თეატრის სცენაზე მაყურებელმა ნახა აქარის სტუდიის პირველი სპექტაკლი „სასტუმროს დიასახლისი“, საიდანაც დაიწყო ბათუმის ახალი თეატრის ბრწყინვალე ისტორია. ათი წლის თავზე კი თეატრმა მაყურებელს უჩვენა მსოფლიო კლასიკური დრამატურგიის საუკეთესო ნიმუში „მეფე ოიდიპოსი“ და ამით დაამტკიცა ბათუმის თეატრის მხატვრული სრულყოფა და სიძლიერე. ტრაგედიის დადგმა განახორციელეს არჩ. ჩხარტიშვილმა და შ. ინასარიძემ, პრემიერა შედგა 1946 წლის 27 ივლისს.

ამ დადგმით გაითქვა სახელი ბათუმის თეატრმა. დადგმის სამზადისი კარგა ხანს გრძელდებოდა. თბილისიდან მოწვეულმა მეცნიერმა პ. ბერაძემ დასს რამდენიმე ლექცია წაუეთხა ანტიკურ დრამატურგიაზე და, კერძოდ, სოფოკლეს შემოქმედებაზე.

ტრაგედიაში როლები შემდეგნაირად იყო განაწილებული: მეფე ოიდიპოსი — ი. კობალაძე, კრეონი — პ. ინწკირველი და დ. ჯაფარიძე, ტირეზი — გ. ახვლედიანი და ლ. სვანელი, ქურუმი — ა. მგელაძე, იოკასტე — ე. ჭუმბურიძე და ნ. ფხაკაძე, მოამბე — ს. ხორავა, მწყემსი — გ. იმნაიშვილი.

სპექტაკლს უდიდესი წარმატება ხვდა წილად. მაყურებელს განსაკუთრებით ხიბლავდა ტრაგედიის რეჟისორული გააზრება და, ი. კობალაძის ოიდიპოსი. გმირის ტრაგიკულ განცდებს მსახიობი დიდი მხატვრული ძალით და დამაჯერებლობით გადმოგვცემდა. ოიდი-

პოსი ი. კობალაძის შესრულებით როდი იყო ბედისწერით განწირული ლეგენდარული მეფის მისტიკური სახე, არამედ თავისი შეცდომის მომწინაებელი ცოცხალი, ცხოვრებისეული ადამიანი. ი. კობალაძე-ოიდიპოსი არ ემორჩილებოდა წინასწარმეტყველთა განჩინებას, იბრძოდა მის წინააღმდეგ.

პრესა ფართოდ გამოეხმაურა ბათუმის თეატრის ამ შემოქმედებითს გამარჯვებას. როგორც თბილისის, ისე მოსკოვის პრესაშიც მრავალი სტატია დაიბეჭდა „მეფე ოიდიპოსის“ დადგმის შესახებ.

გაზეთ „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“ (№ 28, 1946) ე. ქარელიშვილი წერდა: „ოიდიპოს მეფე ბათუმის თეატრის ერთი საუკეთესო სპექტაკლია. იგი შექმნილია მხატვრული შთაგონებითა და ნამდვილი პოეტური გემოვნებით. დამდგმელები ყურადღებას ამახვილებენ და ხაზს უსვამენ იმ მაღალზნეობრივ და მოქალაქეობრივ სენტენციებს, რომლებიც სოფოკლემ თავის ტრაგედიაში ჩააქსოვა. სცენიდან, მიუხედავად ღრმა ტრაგიკული განცდისა და უკიდურესი სასოწარკვეთილი წუხილისა, მხნედ და ამაყად გაისმის ბუნებით წმინდა და სპეტაკი ადამიანის კეთილშობილური გულისცემა, ოიდიპოსი სასტიკად სჯის თავის თავს იმ საშინელი დანაშაულისათვის, რომელიც მან უნებურად ჩაიდინა, სჯის, რათა მთელი შეგნებით დაგმოს უზნეობა და თავის ხალხსა და მომავალ თაობებს წმიდათა წმიდა ადამიანური მაღალმოქალაქეობრივი მორალისადმი პატივისცემა და სიყვარული შთააგონოს“.

მოსკოვის გაზეთ „სოვეტსკოე ისკუსტვოში“ (1948, 17 იანვარი) ცნობილი დრამატურგი ლ. მალიუგინი წერდა: „რამდენიმე თვის წინათ ბათუმში, ქართულ თეატრში ენახე „ოიდიპოს მეფის“ ბრწყინვალე დადგმა. ჩემთან ერთად ამერიკელი მწერალი სტეინბეკი აღფრთოვანებული იყო სპექტაკლით და მე, საბჭოთა მწერალი, ვამაყობდი იმით, რომ ამერიკელმა მწერალმა ვერ იხილა სოფოკლე ვერც თავის ქვეყანაში, ვერც დიდი დრამატურგის სამშობლოში — საბერძნეთში და ნახა იგი ჩვენთან, საბჭოთა კავშირში, არა მარტო დედაქალაქის ვახტანგოვის თეატრის სცენაზე, არამედ პატარა სანავსადგურო ქალაქში, რომელიც ამერიკული წესის მიხედვით, განთქმული უნდა ყოფილიყო არა თეატრით, არამედ დანსინგებითა და ლუდხანებით“.

თბილისის მაყურებელმა ბათუმის თეატრის სპექტაკლი „მეფე ოიდიპოსი“ ნახა დადგმიდან ერთი წლის შემდეგ, 1947 წლის ივნისში, საქართველოს თეატრების რესპუბლიკური დათვალიერების დროს. კრიტიკოსი ბ. ჟღენტი გაზეთ „ზარია ვოსტოკაში“ (1947. 21 ივლისი) აღნიშნავდა ამ დადგმის წარმატებას და ი. კობა-

ლაძის შესახებ წერდა: „კობალაძე ნათელი შტრიხებით ქმნის იმ ადამიანის ტრაგიკულ სახეს, რომელიც განწირულია საშინელი ტანჯვისათვის, გვიჩვენებს ბედისწერასთან ტიტანურ ორთაბრძოლაში ჩაბმული ოიდიპოსის სულიერ სიმტკიცეს. მსახიობი მაღალი სცენური ოსტატობით ავითარებს სახეს, მიჰყავს იგი საბედისწერო ფინალისაკენ, როცა განსაკუთრებული ძალით ვლინდება ი. კობალაძის შემოქმედებითი ინდივიდუალობის დამახასიათებელი თვისებები, მგზნებარე ტემპერამენტი, შინაგანი ძალა, გარეგნული მომხიბვლელობა“.

პრესა აქებდა დადგმის დეკორაციებს, რომლებიც შესრულებული იყო მხატვარ გ. ცენტერაძის მიერ და სავსებით შეესაბამებოდა დადგმის ძირითად მხატვრულ მიზანს.

დადგმა მრავალ წელს მეორდებოდა ბათუმის სცენაზე. 1957 წელს იგი განაახლეს და უჩვენეს აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკანაზე თბილისში.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1946 წლის დადგენილება „დრამატული თეატრების რეპერტუარისა და მისი გაუმჯობესების შესახებ“. ამ ისტორიულ დადგენილებაში, რომელიც 1946 წლის აგვისტოს თვეში გამოქვეყნდა, ხაზგასმით აღინიშნა, რომ საბჭოთა დრამატურგების მნიშვნელოვანი ნაწილი გვერდს უვლიდა თანამედროვეობის აქტუალურ საკითხებს, არ იცნობდა საბჭოთა ხალხის ცხოვრებასა და მის მოთხოვნებს.

პარტიის ცენტრალური კომიტეტი დრამატული თეატრების მთავარ ნაკლად თვლიდა იმ გარემოებას, რომ საბჭოთა დრამატურგების მიერ თანამედროვე თემაზე დაწერილი პიესები ფაქტიურად განდევნილი აღმოჩნდა თეატრების რეპერტუარიდან, ხოლო ის მკირერიცხოვანი, თანამედროვე შინაარსის პიესები კი, რომლებიც იდგმებოდა თეატრებში, მეტად უმწეო იყო. დრამატული თეატრების რეპერტუარის მნიშვნელოვან ნაკლს წარმოადგენდა ისტორიულ თემაზე შექმნილი პიესებით ზედმეტი გატაცება.

ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება მიუთითებდა თეატრებს რეპერტუარის გაჯანსაღებაზე, თანამედროვე საბჭოთა შინაარსის მაღალმხატვრული დრამატული ნაწარმოებების შექმნის ხელის შეწყობაზე და მათი დადგმის კულტურის ამაღლების აუცილებლობაზე. ზემოთ ჩამოთვლილი ნაკლოვანებანი ახასიათებდა ბათუმის თეატრსაც. თეატრის ხელმძღვანელობამ გაამახვილა ყურადღება და გარკვეული ზომები მიიღო ამ ნაკლთა გამოსასწორებლად.

1946-1947 წლების სეზონი. უკვე ამ სეზონში ბათუმის თეატ-

რმა თავის რეპერტუარში უპირატესობა თანამედროვე შინაარსის ნაწარმოებებს მიანიჭა. შვიდი ახალი დადგმიდან ოთხი თანამედროვე საბჭოთა შინაარსის იყო. ეს გახლდათ პ. კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“, რომლითაც გაიხსნა სათეატრო სეზონი 7 ნოემბერს, ლ. მალიუგინის „ძველი მეგობრები“, ბ. ლავრენევის „მეზღვაურები“, ი. მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“ და კ. სიმონოვის „რუსეთის საკითხი“. გარდა ამისა, დადგმული იყო ა. წერეთლის „ბაში-აჩუკის“ ინსცენირება და გ. ლორკას დრამა „სისხლიანი ქორწილი“.

ცოცხლად და სახიერად მიდიოდა სპექტაკლი „კოლმეურნის ქორწინება“ (დადგმა გ. მრავლაძისა). ბრწყინვალედ ასრულებდა გვირისტინეს როლს ნ. თეთრაძე. მკვეთრი კომედიური სახეები შექმნეს მსახიობებმა ი. კაიკაციშვილმა (ხახული), გ. დოლონაძემ (ხარიტონი), ა. სარჯველაძემ (მანუჩარი) და გ. იმნაიშვილმა (ჭიბილო).

ლ. მალიუგინის „ძველმა მეგობრებმა“ (დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა) მაყურებლის ყურადღება მიიპყრო თავისი შინაარსით. მასში მოთხრობილი იყო იმის შესახებ, თუ როგორ ხვდებიან ერთმანეთს სამამულო ომში ნაბრძოლი ახალგაზრდები ომის დამთავრების შემდეგ თავიანთ ყოფილ მასწავლებელთან ერთად და მოგვიტხოვრებენ თავიანთი დაუპყაყცების ამბავს. დადგმა იზიდავდა მაყურებელს თავისი რომანტიკული იერით.

დიდი სამამულო ომის თემაზე შექმნილი ბ. ლავრენევის პიესა „მეზღვაურები“ წარმატებით დადგა არჩ. ჩხარტიშვილმა.

შ. ინასარიძის მიერ დადგმული ი. მოსაშვილის დრამა „სადგურის უფროსი“ გვიხატავდა სამამულო ომის წლებს ჩრდილოეთ კავკასიაში. ლევან ჩადუნელი, — რკინიგზის სადგურის უფროსი, — თავგანწირვით იბრძვის თავისი ქვეყნის გამარჯვებისათვის. ამ როლს დიდი შინაგანი დამაჯერებლობით ასრულებდა ა. სარჯველაძე. ფაშისტების ურდოების წინააღმდეგ მებრძოლთა სახეებს მკვეთრი ხაზებით ხატავდნენ ი. კობალაძე (კუზმიჩი), ე. ჭუმბურიძე (პელაგია), პ. ინწკირველი (ბორის ვოლკოვი) და სხვანი.

საინტერესო იყო კ. სიმონოვის პიესის „რუსეთის საკითხის“ განხორციელებაც (დადგმა გ. მრავლაძისა). ამ ნაწარმოებში გამოხატულია ამერიკელი ჟურნალისტი სმიტი, რომელიც საბჭოთა რუსეთიდან დაბრუნების შემდეგ შეეცადა ობიექტურად გაეშუქებინა პრესაში საბჭოთა წყობილება. ამერიკის შეერთებული შტატების პრესის ბატონ-პატრონებს არ მოეწონათ სმიტის სიმართლე. ისინი უკარნახებენ სმიტს შავ ფერებში აღწეროს საბჭოთა ქვეყანა, მაგრამ სმიტს სინდისი ნებას არ აძლევს სიცრუე დაწეროს. სმისტს და-

ითხოვენ სამუშაოდან. ის უმუშევარია, მას მიატოვებს ახლად შერთული ცოლიც.

სმიტის როლს ასრულებდა მ. ხინიკაძე. გაზეთი „ლიტერატურა და ხელოვნება“ (1947, 17 დეკემბერი) წერდა, რომ მსახიობს „ნამდვილი აქტიორული ზომიერებით და ტაქტით მიჰყავს თავისი როლი და სპექტაკლის გამარჯვებაც უმთავრესად ამის შედეგია“. სმიტის მეუღლის ჯესის როლზე, ნ. თეთრაძის შესრულებით, წერდნენ, რომ იგი „კარგად გვიხატავს ახალგაზრდა ამერიკელი ქალის სახეს, იმ წრის ქალის სახეს, რომელიც თვით სიყვარულის საკითხსაც კი დოლარს უკავშირებს“.

კარგად ასრულებდა გაზეთის მეპატრონის — მაკფერსონის როლს მსახიობი ა. მგელაძე.

ქება დაიმსახურა აკ. წერეთლის „ბაში-აჩუკის“ ინსცენირების დადგმამაც, რომელიც განახორციელეს არჩ. ჩხარტიშვილმა და შ. ინასარიძემ. გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№ 88, 1947) წერდა ამ დადგმაზე, რომ „რეჟისორებმა სპექტაკლი გაიხატეს იმ ისტორიული და მხატვრული სიმართლის გათვალისწინებით, რითაც აღბეჭდილია მოთხრობა და პიესა. მათ მაყურებლის ყურადღების ცენტრში დააყენეს ქართველი ხალხის ურყევი ნებისყოფა, შეუდრეკელობა, სიმამაცე და გმირული სული“.

პატრიოტული სულისკვეთებით იყო გაჟღენთილი მთელი დადგმა და ამ სულისკვეთების სიძლიერეს უდავოდ ხელს უწყობდნენ ი. კობალაძე (ბაში-აჩუკი), მ. ხინიკაძე (აბდუშაჰილი), ხ. მეგრელიძე (კაჟუტა), ნ. თეთრაძე (გულქანა), ნ. წერეთელი (მანანა), გ. ახვლედიანი (ბიძინა ჩოლოყაშვილი), ლ. აფხაზაძე (პირიმზისა და პირმთვარისა) და სხვანი.

1947-1948 წლების სეზონი. თანამედროვე შინაარსის ნაწარმოებების სიმრავლით გამოირჩეოდა ეს სათეატრო სეზონიც. დაიდგა დ. ანთაძის, შ. დუმბაძისა და გ. ჩიქოვანის „უბრალო ადამიანები“, გ. გრეკოვის ინსცენირება ა. ფადეევის რომანისა „ახალგაზრდა გვარდია“, ვ. კანდელაკის „რევოლუციური პირველი“, ვ. დარასელის „გამახარე“, თ. დონეაშვილის „ახალი ქართლი“, ვ. კატაევის ვოდვეილი „დასვენების დღე“ და გ. ბუხნიკაშვილის მიერ გადმოკეთებული კომედია „სხვისი ბავშვი“.

სეზონი გაიხსნა 4 ოქტომბერს „უბრალო ადამიანებით“. პიესაში მოქმედება იმუშავდა სამგორის არხის მშენებლობის ფონზე. ძველ გამოცდილ ინჟინერს სერგო მაღალაშვილს შედგენილი აქვს მშენებლობის პროექტი. ახალგაზრდა ინჟინრებიც, მისი მოწაფეები გიორგი ჭაფარიძე და ინჟინრის ვაჟი კოტე მაღალაშვილი აღგენენ მშენებლობის პროექტს. ეს უკანასკნელი უკეთესი აღმო-

ჩნდა. სერგო მაღალაშვილი ნაწყენია, ახალგაზრდების პროექტს ის თავდაპირველად იწუნებს, მაგრამ ბოლოს რწმუნდება თავის შეცდომაში. პიესაში სისრულით იყო გადმოცემული თანამედროვე ადამიანთა განცდანი, მათი უშუალო დაინტერესება სახალხო საქმით.

მოხუცი ინჟინრის სერგო მაღალაშვილის როლი შესანიშნავად შეასრულა ა. მგელაძემ.

კარგად ასრულებდნენ თავიანთ როლებს მ. ხინიკაძე (გიორგი ჭაფარიძე), ნ. ფხაკაძე (სერგო მაღალაშვილის მეუღლე ნინო) და სხვანი. პიესა დადგმული იყო შ. ინასარიძისა და გ. მრავლაძის მიერ.

ვ. კანდელაკის ახალი დრამატული ნაწარმოები „რევაზ პირველი“ ნათლად გვიჩვენებდა ავტორის უდავო ნიჭს თანამედროვე ცხოვრების ასახვაში. ეს პიესა იმით იყო საინტერესო, რომ მხოლოდ დადებით გმირებს გვიხატავდა. კომედია მოგვითხრობდა ამბავს ახალგაზრდა საბჭოთა ინჟინერ რევაზ პირველზე.

იგი ომგადახდილი ბრუნდება თავის ქვეყანაში და გატაცებით განაგრძობს სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას — შავი ზღვის სანაპიროზე ეძებს მინერალ მაგნეტიტს, რომელიც საჭიროა ნავთობის დამუშავებისათვის. პიესაში გამოყვანილია სხვა დადებითი გმირებიც, სახელდობრ: კოლმეურნეობის თავმჯდომარე გიორგი, ბრიგადირი ზოსიმე, რაიკომის მდივანი სიმონი და სხვანი.

როლების კარგი შესრულებით პრესის, ქება დაიმსახურეს გ. იმნაიშვილმა (რევაზ პირველი), დ. ჭაფარიძემ (რაიკომის მდივანი), ა. მეგრელიძემ (კოლმეურნეობის თავმჯდომარე გიორგი), ლ. კობეშვიძემ (ნისი ქალიშვილი) და სხვებმა. კომედია დადგა შ. ინასარიძემ.

არჩ. ჩხარტიშვილი. 1948 წელს თეატრის ხელმძღვანელი არჩილ ჩხარტიშვილი გადაყვანილ იქნა თბილისში და ამით დასრულდა მისი ნაყოფიერი მოღვაწეობა ბათუმის თეატრში.

არჩილ ესტატეს ძე ჩხარტიშვილი დაიბადა 1905 წელს თბილისში. თეატრით გატაცებული ახალგაზრდა 1920 წელს სცენის თანამშრომლად შევიდა თბილისის ქართული დრამის თეატრში. 1921 წლიდან იგი მუშაობდა რეჟისორის თანაშემწედ. მონაწილე იყო 1922 წელს ქართული საბჭოთა თეატრის შექმნისა და განახლებისა კოტე მარჯანიშვილის მიერ. სასცენო მუშაობაში იწრობოდა კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით, 1928 წელს, როდესაც კ. მარჯანიშვილმა ქუთაის-ბათუმის თეატრი შექმნა, არჩ. ჩხარტიშვილი ამ თეატრში გადავიდა სამუშაოდ.

1931 წლიდან არჩ. ჩხარტიშვილი უკვე ეწეოდა დამოუკიდებელ სარეჟისორო მოღვაწეობას. მუშაობდა სხვადასხვა თეატრებში, ხოლო 1937 წელს დაინიშნა ბათუმის თეატრის ხელმძღვანელად და

სათავეში ჩაუდგა ახალ დასს, რომელმაც დაამთავრა რუსთაველის თეატრის დრამატული სტუდია.

არჩ. ჩხარტიშვილს დიდი წილი უდევს იმ შემოქმედებითს წარმატებაში, რასაც მიღწია ბათუმის თეატრის დასმა თავისი მოღვაწეობის დაწყებით პერიოდში.

1940 წელს არჩ. ჩხარტიშვილი გადაყვანილ იქნა თბილისში, მაგრამ ოთხი წლის შემდეგ კვლავ ბათუმის თეატრს დაუბრუნდა და მოთავე იყო თეატრის წარმატებისა ომისშემდგომ წლებში. მან არაერთი შესანიშნავი დადგმა განახორციელა ბათუმის სცენაზე. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სოფოკლეს „ოიდიპოს მეფის“ დადგმა.

ბათუმის თეატრიდან წასვლას შემდეგ არჩ. ჩხარტიშვილი მუშაობდა მთელი რიგი თეატრების ხელმძღვანელად. სხვადასხვა დროს სათავეში ედგა რუსთაველის სახელობისა და კოტე მარჯანიშვილის სახელობის თეატრებს. გარდა ამისა, სახელი გაითქვა როგორც მასობრივი სადღესასწაულო სანახაობების ნიჭიერმა დამდგმელმა. იგი დაჯილდოებულია სსრ კავშირის სახელმწიფო პრემიით. 1968 წელს მიენიჭა სსრ კავშირის სახალხო არტისტის წოდება.

1948-1949 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში ბათუმის თეატრს ხელმძღვანელობდა რეჟისორი გაბრიელ ღვინიაშვილი. სეზონის მანძილზე განხორციელდა 9 ახალი დადგმა და მათგან ერთი პიესა — „მეგობრები“ — ეკუთვნოდა აჭარელ მწერალს პარმენ ლორიას. იგი მესამე ბათუმელი ავტორი იყო, რომლის პიესაც დადგა თეატრმა. პიესა „მეგობრები“ აჭარის სოფლის თანამედროვე ცხოვრებას ასახავდა. „სასარგებლო სპექტაკლი“ — ასე იყო დასათავურებული ნ. პაიქაძის რეცენზია ამ დადგმაზე გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 112, 1949). „დრამატურგმა და თეატრმა, — წერდა ნ. პაიქაძე, — ერთი ოჯახისა და მასთან ახლოს მდგომი რამდენიმე ადამიანის კონკრეტულ მაგალითზე შესძლეს დაეხატათ აჭარის საკოლმეურნეო სოფლის ადამიანები მთელი საბჭოთა ხალხისათვის დამახასიათებელი მაღალი მორალური თვისებებით, ღრმა პატრიოტული განცდებით... პ. ლორიას პიესის მიზანი, თუ ერთის მხრით ის არის, რომ გვიჩვენოს აჭარის საკოლმეურნეო სოფლის ადამიანთა ცხოვრების ამაღლებული მატერიალურ-კულტურული დონე და მათი აქტიური მონაწილეობა საბჭოთა ფრონტისა და ზურგის საბრძოლო ცხოვრებაში სამამულო ომის პერიოდში, მეორე მხრით, იგი გარკვეული იდეური ზემოქმედების ძალის მქონე მხატვრულ სიტყვას ამბობს იმ მავნე ადამიანების წინააღმდეგ, რაც სავსებით ჭერ კიდევ არ არის აღმოფხვრილი აჭარაში, განსაკუთრებით სოფლის მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში. პიესა ამ მხრივ არის განსაკუთრე-

ბით მნიშვნელოვანი და დამდგმელმა რეჟისორმა შალვა ინასარიძე-მაც საესეებით მართებულად სწორედ ამ მომენტს გაუსვა ხაზი“.

მთავარი, რის წინააღმდეგაც ილაშქრებს ნაწარმოები, არის სისხლის ალების შავბნელი ტრადიცია, რისი ნაშთებიც შემორჩენილია პიესის მთავარი გმირის, კოლმეურნე გლეხის ასლანის შეგნებაში. ამ როლს ასრულებდა ა. მგელაძე. მსახიობმა საუკეთესოდ გადმოსცა გმირის განცდა, მის შეგნებაში შემორჩენილი ძველი ადათის წინააღმდეგ ბრძოლა. ეს იყო რეალური სახე ადამიანისა მთელი თავისი დადებითი და უარყოფითი თვისებებით. მას მხარს უმშვენივრად ელენე ჭუმბურიძე მისი მეუღლის — ქეთოს როლში. მსახიობმა სრულყოფილად დახატა სოფლის ინტელიგენტი მასწავლებლის ნათელი სახე.

მ. ხინიკაძე ასრულებდა ასლანის უმცროსი ძმის, რამაზის როლს, რომელიც ბავშვობიდან იყო წასული სოფლიდან, მოსკოვში მიიღო უმაღლესი განათლება, შემდეგ სამამულო ომში მონაწილეობდა და ახლა ესტუმრა მშობლიურ ოჯახს. რამაზი ილაშქრებს ძველი ადათ-წესების წინააღმდეგ. დამაჯერებელი იყო მისი ლოდიკური მსჯელობა ამ საკითხზე.

ასლანის დის — ნინეზას როლს ასრულებდა ლ. აფხაზავა. ნინეზა უყვარს მეზობელ რეჯებს (ხ. მეგრელიძე), მაგრამ მათი შეუღლების წინააღმდეგი არიან მამები — ასლანი (ა. მგელაძე) და ახმედი (ი. კაიკაციშვილი), რადგან ოჯახები წარსულში მტრობდნენ ერთმანეთს. რამაზი — მ. ხინიკაძე შეძლებს ამ ორი ოჯახის შერაგებას და მისი ზემოქმედებით ხდება ახალგაზრდების შეუღლება.

პიესა გარკვეულ ინტერესს იწვევდა და მის წარმოდგენებზე მაყურებელი მუდამ საკმაო იყო.

შ. ინასარიძეს ეკუთვნოდა მეორე ორიგინალური ქართული პიესის — გ. შატბერაშვილის „რკინის პერანგის“ დადგმა. ეს იყო პიესა იმ უმაღალითო ბრძოლებზე, რომლებიც წარმოებდა ფაშისტების წინააღმდეგ კავკასიონის ქედზე.

თანამედროვე შინაარსის რუსული დრამატურგიიდან წარმოდგენილი იყო: ა. ისაევისა და ა. გალიჩის „ტაიმირი გეძახით“ (დადგმა გ. მრავლაძისა), გ. მდივნისა და ა. კიროვის „შევარდენი“ (დადგმა გ. ღვინიაშვილისა და გ. მრავლაძისა), ა. სოფრონოვის „მოსკოვური ხასიათი“ (დადგმა გ. მრავლაძისა) და მისივე „ერთ ქალაქში“ (დადგმა გ. ღვინიაშვილისა და გ. მრავლაძისა).

დადებითი გამოხმაურება გამოიწვია სპექტაკლმა „ერთ ქალაქში“. მასში რაიკომის მდივნის პეტროვის როლს ასრულებდა ი. კობალაძე. მან ჩვეული ოსტატობით და ბუნებრივობით შეასრულა როლი, მკაფიო და მკვეთრი შტრიხებით გამოხატა ხელმძღვანელი

პარტიული მუშაკის თვისებები. აღმასკომის თავმჯდომარის რატ-ნიკოვის როლს თამაშობდა ა. მგელაძე. მან შექმნა მხატვრულად დასრულებული სახე. კარგად ასრულებდნენ თავიანთ როლებს გ. იმ-ნაიშვილი (აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილე — ბურმინი), ნ. წერეთელი (გაზეთის მუშაკი), ლ. აფხაზავა (რატნიკოვის მეუღ-ლე), ა. გარნელი (ტატიანა ბურმინა) და სხვანი.

თეატრის იუბილე. 1949 წლის 30 ივლისს თეატრმა საზეიმოდ აღნიშნა ბათუმის ქართული თეატრის არსებობის 70 წლისთავი. შე-ჯამდა თეატრის მიერ განვლილი ხანგრძლივი და შინაარსიანი გზა. პრესამ ფართოდ აღნიშნა თეატრის ეს დღესასწაული. გაზეთმა „საბჭოთა აჭარამ“ საგანგებო გვერდი მიუძღვნა იუბილეს.

გამოქვეყნებული იყო ბრძანებულებები თეატრის მუშაკთა და-ჯილდოების შესახებ. საქართველოს სსრ დამსახურებული არტის-ტის საპატიო წოდებები მიენიჭათ მსახიობებს: ხასან მეგრელიძეს, ნინო თეთრაძეს და აკაკი მგელაძეს, აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის — გიორგი ახვლედიანს, შალვა გეჯაძეს, გორდის იმნაი-შვილს და ორკესტრის წევრს ბორის ივანოვს. თეატრის მთელი რიგი მუშაკები დაჯილდოვდნენ საქართველოს სსრ უმაღლესი საბ-ჭოს პრეზიდიუმისა და აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუ-მის საპატიო სიგელებით.

ახალი ვითარება. 1949 წელს საკავშირო მთავრობის დადგენი-ლებით საბჭოთა თეატრები გადაყვანილ იქნა თვითშემოსავალზე და ამასთან დაკავშირებით შემცირდა თეატრების სახელმწიფო დოტა-ცია. ეს დადგენილება, ცხადია, გავრცელდა ბათუმის თეატრზეც.

ამ ახალ ვითარებაში თეატრს დასჭირდა ხარჯების საგრძნობ-ლად შემცირება დადგმებზე და შემოსავლის გადიდების გზების გა-მონახვა. ამან გამოიწვია დადგმების რიცხვობრივი ზრდა, წარმოდგე-ნების რიცხვის გაზრდა, რეგულარული გასტროლები რაიო-ნებში და გასვლითი წარმოდგენების გამართვა ბათუმის ირგვლივ დასახლებულ პუნქტებში. პირველ ხანებში ძნელი იყო თეატრის მუ-შაობის ამ გზით წარმართვა, მაგრამ სიძნელეები თანდათანობით გადალახულ იქნა და თეატრმა განაგრძო ნორმალური შემოქმედე-ბითი მოღვაწეობა.

1949-1950 წლების სეზონი. ამ სეზონში განხორციელდა ათი ახალი დადგმა, რომელთაგან ცხრა ქართულ დრამატურგიას ეკუთვნოდა. ბათუმის მაყურებელმა ნახა ი. მოსაშვილის „ჩაძირული ქვები“, ვ. კანდელაკის „ამაღლებული სოფელი“, ნ. ნაკაშიძის „ვინ არის დამნაშავე?“, გ. სალუქვაძის „დიადი გზა“, ი. არაყიშვილის „თამარის ბაქანი“, შ. დადიანის ინსცენირება „ნინოშვილის გურია“, ს. მთვარაძის „სურამის ციხე“, შ. დადიანის „ნაპერწყლიდან“.

ს. შანშიაშვილის „იმერეთის ლაშქრები“. გარდა ამისა, დადგმული იყო მ. მაკლიარსკისა და ა. სპეშნევის პიესა „სახიფათო გზაჯვარედინი“.

დრამატურგი ვ. კანდელაკი შემოქმედებითად თანამშრომლობდა თეატრთან. ამის ნაყოფიერი შედეგი იყო მისი კომედია საკოლმეურნეო თემაზე „ამაღლებული სოფელი“, რომელიც თეატრმა დადგა 1949 წლის 22 ნოემბერს (რეჟისორი ს. ვაჩნაძე).

ი. რურუა გაზეთ „საბჭოთა აპარაში“ (№ 237, 1949) ვ. კანდელაკის ამ ახალი ნაწარმოების მხატვრულ ღირსებაზე წერდა: „კომედია მიმდინარეობს ცოცხლად და ბუნებრივად, გამოგონილი და ყალბი სიტუაციების გარეშე. უსათუოდ დამაკმაყოფილებელია კომედიის ენაც, რომელშიც უხვად გვხვდება ხალხური მოხდენილი, მოსწრებული თქმები. დიალოგების მეტი ნაწილი დახვეწილია და საინტერესო“.

სპექტაკლში აბენიკოს მთავარი როლი შეასრულა მ. ხინიკაძემ. ეს იყო პირველი კომედიური როლი მის შემოქმედებითს ცხოვრებაში და ამ როლშიც მსახიობმა უდავოდ გაიმარჯვა. მის თამაშს ახასიათებდა სიმართლე და ბუნებრიობა. თვალნათლივ იყო გამოხატული ბუნებით პატიოსანი ადამიანი, რომელმაც შეიცნო თავისი შეცდომები და ცხოვრების სწორი და მართალი გზა აირჩია. კოლმეურნეობა „ახალი სხივის“ თავმჯდომარის, ქეთევანის როლი კარგად შეასრულა მსახიობმა ლ. გურგენიძემ. იგი გორის თეატრიდან გადმოვიდა და ეს იყო მისი პირველი როლი ბათუმის თეატრის სცენაზე.

კოლმეურნეთა კოლორიტული სახეები შექმნეს მსახიობებმა ხ. მეგრელიძემ, გ. იმნაიშვილმა და ი. კაიკაციშვილმა.

კარგი შთაბეჭდილება დატოვა მაყურებელზე შ. დადიანის ინსცენირებამაც „ნინოშვილის გურია“, რომელიც განახორციელა შ. ინასარიძემ. პრესამ აღნიშნა, რომ თეატრმა ამ დადგმაში მკვეთრად გაუსვა ხაზი ე. ნინოშვილის შემოქმედების სოციალურ არსს.

სცენაზე ცოცხლად მოქმედებდნენ ე. ნინოშვილის მოთხრობების ცნობილი გმირები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად მხატვრული სიძლიერით გამოკვეთეს თეატრის მსახიობებმა. ყურადღება მიიპყრო კაცია მუნჯაძემ მ. ხინიკაძის შესრულებით. მსახიობმა მხატვრული სისრულით დახატა ბეჩავი, ჩამორჩენილი გლეხის სახე. პ. ინწკირველმა მკვეთრად გამოავლინა სიმონა ძალადის შინაგანი ბუნება. მან შეიგნო, რომ უსამართლობა გამომდინარეობს არა მართო მოხელეთა და მდიდართაგან, არამედ არსებული თვითმპყრობელური წესწყობილების ბუნებიდან.

ლ. სვანელმა დავით დროიძის როლში მაყურებელს სახიერად წარმოუდგინა სავაჭრო კაპიტალის მტაცებლური ბუნება.

მოსაწონი იყო ი. კობალაძე ტარიელ მკლავაძის როლში.

მაყურებლის დიდი ყურადღება დაიმსახურა შ. დადიანის. ცნობილმა პიესამ „ნაპერწყლიდან“, რომელშიც საინტერესოდ იყო ნაჩვენები ლენინურ-ისკრული სოციალ-დემოკრატიული მუშათა ორგანიზაციების შექმნა საქართველოში. მოქმედება გაშლილი იყო ბათუმის ცხოვრების ფონზე და გვიხატავდა ამ ორგანიზაციის შექმნის სურათებს 1901 წელს და ბათუმის ისტორიულ მუშათა დემონსტრაციას 1920 წელს ი. ბ. სტალინის ხელმძღვანელობით. პიესა მთავრდებოდა სტალინის შეხვედრით ლენინთან ტამერფორსის კონფერენციაზე.

პრესა აღნიშნავდა სპექტაკლის წარმატებას. ა. შონია გაზ. „საბჭოთა აპარაში“ (№ 75, 1950) წერდა, რომ ეს სპექტაკლი იყო ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი ძალების დიდი გამოცდა, სადაც თეატრის პირველი ცდა იყო ლენინისა და სტალინის სცენური სახეების შექმნისა და ეს ცდა გამარჯვებით დამთავრდა. დადგმა ეკუთვნოდა გ. მრავლაძეს.

ვ. ი. ლენინისა და ი. ბ. სტალინის როლებს ასახიერებდნენ ი. კაიკაციშვილი და პ. ინწკირველი. რეცენზენტი აღნიშნავდა, რომ მსახიობებს ნიჭი და უნარი არ დაუზოგავთ ამ პასუხსაგები როლების პირნათლად შესრულებისათვის.

შესანიშნავი სცენური სახეები შექმნეს ი. კობალაძემ (ელიშუქი), მ. ხინიკაძემ (დომენტი), ლ. სვანელმა (ზევარი), ლ. გურგენიძემ (დესპინე), ლ. აფხაზაევამ (ცაბუ), თ. სულხანიშვილმა (ლილოსი), ვ. ვაჩნაძემ (ლომჯარია), ი. ცანავამ (თანდილა) და სხვ.

სანდრო შანშიაშვილის დრამა „იმერეთის ღამეები“ დადგას. ვაჩნაძემ. პიესა გვიხატავდა XVIII საუკუნის იმერეთის სურათებს. მასში აღწერილი იყო მეფე სოლომონ პირველის ბრძოლა ურჩი ფეოდალების წინააღმდეგ.

როლებს ასრულებდნენ თეატრის მოწინავე მსახიობები. მათ მეტ-ნაკლები მხატვრული ძალით განასახიერეს პიესის პერსონაჟები.

სოლომონ მეფის როლი შეასრულა ი. კობალაძემ, დედოფლისა — ნ. თეთრაძემ, როსტომ ერისთავის — მ. ხინიკაძემ, მისი მეუღლის — ლ. გურგენიძემ, პაპუნა წერეთლის — ა. მეგრელიძემ, ბერი ლორთქიფანიძის — გ. იმნაიშვილმა.

სათეატრო სეზონის უკანასკნელ ახალ დადგმად განხორციელდა მ. მაკლიარსკისა და ა. სპეშნევის პიესა „სახიფათო გზაჯვარედინი“ (დადგმა გ. მრავლაძისა).

სპექტაკლში ასახული იყო საბჭოთა დაზვერვის ბრძოლა ინგ-

ლის-ამერიკის იმპერიალისტთა აგენტების წინააღმდეგ, რომლებიც ცდილობდნენ ზიანი მიეყენებინათ ჩვენი სახელმწიფოსათვის. სპექტაკლი კარგად გადმოგვეცემა საბჭოთა ხალხის მაღალ პატრიოტულ გრძნობებს.

ორმოცდაათიანი წლები

დასის შემადგენლობა. 1950 წელს ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი პერსონალი შემდეგი მუშაკებისაგან შედგებოდა: დირექტორი და თეატრის მთავარი რეჟისორი — ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე შ. ინასარიძე; დამდგმელი-რეჟისორები — ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე გ. მრავლაძე და ს. ვაჩნაძე; მსახიობი ქალები: საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტი ნ. თეთრაძე; აქარის დამსახურებული არტისტები: ლ. აფხაზავა და ა. გარნელი; მსახიობები: ლ. გურგენიძე, დ. კალანდაძე, რ. რუსია, თ. სულხანიშვილი, ნ. წერეთელი; მსახიობი ვაჟები: საქართველოს დამსახურებული არტისტები — ი. კობალაძე, ა. მგელაძე, და ხ. მეგრელიძე; აქარის დამსახურებული არტისტები — გ. ახელედიანი, შ. გეჭაძე, გ. დოლონაძე, გ. იმნაიშვილი, პ. ინწკირველი, ი. კაიკაციშვილი, ლ. სვანელი; მსახიობები: ს. იმნაიშვილი, ა. კახიძე, პ. კორინთელი, კ. მოწყობილი, ე. შამილაძე, ვ. ჩხაიძე, ვ. ძიძიგური, მ. ჯალალანია; დირიჟორი — აქარის დამსახურებული არტისტი ვ. კორშონი, მთავარი მხატვარი — დ. იმნაიშვილი, რეჟისორის თანაშემწე — მ. გოლიაძე, მოკარნახე — ჯ. ნაჭყებია, ტექნიკური რეჟისორი — ი. ცანავა.

1950-1951 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში დაიდგა ექვსი ახალი ნაწარმოები. აქედან ოთხი ქართული პიესა იყო: ი. მოსაშვილის „მისი ვარსკვლავი“ (დადგმა გ. მრავლაძისა), კ. ბუაჩიძის „ფაქიზი განცდები“ (დადგმა შ. ინასარიძისა), პ. ლორია „ნაირა“ (დადგმა მ. ხინკაძისა) და ვ. დარასელის „ეკიკვიძე“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). ორი ნაწარმოები რუსულ დრამატურგიას ეკუთვნოდა: ი. პოპოვის „ოჯახი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა) და ლ. ტოლსტოის „ცოცხალი ლეში“ (დადგმა შ. ინასარიძისა და გ. მრავლაძისა).

ბათუმელი მწერლის პ. ლორიას მეორე დრამატული ნაწარმოები „ნაირა“ კვლავ აქარელთა ცხოვრებიდან არის აღებული. ამჯერად პიესაში აღწერილი იყო თურქეთის მიერ მიტაცებულ საქართველოს მიწაზე მცხოვრები აქარლების მძიმე ცხოვრება. როლების შესრულებით განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ ი. კობალაძე (მოხუცი ბეჭირი) და ლ. აფხაზავა (ნაირა).

დრი წარმატება ხედა წილად ვ. დარასელის ცნობილ დრამას „კიკვიძეს“, რომელიც მეორედ დაიდგა ბათუმის თეატრის სცენაზე (პირველად დაიდგა 1942 წლის 18 მარტს).

კიკვიძის როლს ამჯერადაც მ. ხინიკაძე ასრულებდა. მსახიობი ახლაც ბრწყინვალედ გამოხატავდა კიკვიძის გმირულ სულისკეთებას, მის თავდადებას საბჭოთა ქვეყნის კეთილდღეობისათვის, მის მხედრულ უნარს და გამბედაობას.

კოლორიტულ სახეს ქმნიდა ი. კობალაძე კაზაკ მინაი დუდნიკოვის როლში. კარგად ასრულებდნენ თავიანთ როლებს: ხ. მეგრელიძე (გრიშუტკა), ა. გარნელი (პრასკოვია), ლ. აფხაზავა (მარფა), ვ. ჩხაიძე (სამხედრო კომისარი).

მსახიობთა ახალი თაობა. ბათუმის თეატრის კოლექტივს დროთა განმავლობაში ახალგაზრდა მსახიობები შეემატნენ. თეატრის მთავარი რეჟისორი შ. ინასარიძე გაზეთ „ახალგაზრდა სტალინელში“ (№ 71, 1951) საგანგებოდ აღნიშნავდა ახალი თაობის მიღწევებს. მათგან გამოყოფდა შალვა ხორავას, რომელმაც კარგად შეასრულა ელადიმერ ულიანოვის როლი ი. პოპოვის „ოჯახში“, აგრეთვე ტიტოკოს როლი ვ. დარასელის „კიკვიძეში“, არტემიევი ლ. ტოლსტოის „ცოცხალ ლეშში“ და მეტიფლა შ. დადიანის პიესაში „ნაპერწყლიდან“.

შ. ინასარიძე აღნიშნავდა მიხეილ ნაპირელსაც იოველის როლში კ. ბუჩიძის „ფაქიზ განცდებში“.

თვალსაჩინო იყო მსახიობი ქალების წარმატებაც. ლუბა კობეშვიძემ წარმატებით შეასრულა ანა ულიანოვას როლი ი. პოპოვის „ოჯახში“, ახალგაზრდა კაზაკი ქალისა — ვ. დარასელის „კიკვიძეში“, ლიზა პროტასოვას დედისა ლ. ტოლსტოის „ცოცხალ ლეშში“.

განსაკუთრებული წარმატება ხედა წილად თამარ სულხანიშვილის მიერ შესრულებულ როლებს. ეს იყო კოლმეურნე ქალი თინათინი ვ. კანდელაკის „ამაღლებულ სოფელში“, მოწინავე მუშა ფლოტოვა გ. მაკლიარსკისა და ა. სპეშნევის „სახიფათო გზაჯვარედინში“.

საინტერესო იყო ნათელა წერეთელი მოახლე პარასკევას როლში შ. დადიანის პიესაში „ნაპერწყლიდან“ და კოლმეურნე ოფელიას როლში ვ. კანდელაკის „ამაღლებულ სოფელში“.

გასტროლები. სეზონის დამთავრების შემდეგ, ივნისში, ბათუმის თეატრის დასი თბილისს გაემგზავრა და დედაქალაქის მაყურებელს უჩვენა თავისი სპექტაკლები: ვ. დარასელის „კიკვიძე“, შ. დადიანის „ნაპერწყლიდან“, პ. ლორიას „ნაირა“, ვ. კანდელაკის „ამაღლებული სოფელი“, ი. პოპოვის „ოჯახი“, ლ. ტოლსტოის „ცოცხალ ლეშში“.

ლი ლეში“ და მ. მაკლიარსკისა და ა. სპეშნევის „სახიფათო გზაჯვარედინი“. ეს იყო თეატრის უკანასკნელი წლების საუკეთესო დადგმები.

მაყურებელი და თბილისის პრესა დიდი ყურადღებით მოექცა ნიჭიერ კოლექტივს. სპექტაკლებს აუარება მაყურებელი ესწრებოდა (წარმოდგენები გაიმართა კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში). პრესაში დაწერილებით იყო გარჩეული საგასტროლო სპექტაკლები. აღინიშნა დასის ნიჭიერება და შემოქმედებითი სიძლიერე. ე. ქარელიშვილი თავის ვრცელ სტატიაში გასტროლების შედეგების შესახებ წერდა: „ამ გასტროლებმა ცხადყვეს, რომ უკანასკნელი წლების მანძილზე თეატრმა მნიშვნელოვანი წარმატებები მოიპოვა. გაიზარდა მისი სპექტაკლების მხატვრული დონე, ამალღა მსახიობთა ოსტატობა...“ (გზ. „კომუნისტი“, № 153, 1951).

გასტროლების შთაბეჭდილებათა წიგნში დრამატურგი გენო ქელბაქიანი წერდა: „ამალღებული სოფელი“ ბათუმის თეატრის ერთ-ერთი კარგი სპექტაკლია. მასში მეტად ხალისიანადაა ნაჩვენები საკოლმეურნეო სოფლის მჩქეფარე ცხოვრება. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს მერაბ ხინიკაძის თამაში. ეს მსახიობი ცნობილია როგორც დრამატული როლების საუკეთესო შემსრულებელი. აბენიკოს როლი მისი პირველი კომედიური როლია, რაც მან ბრწყინვალედ შეასრულა. შესანიშნავი თამაშით მაყურებლის დიდ მოწონებას იმსახურებს ნ. წერეთელი, აგრეთვე იმნაიშვილი, მეგრელიძე, სულხანიშვილი, კაიკაციშვილი, ჯალალანია და სხვანი“.

საქართველოს სსრ სახალხო მხატვარმა უჩა ჯაფარიძემ იმავე წიგნში ჩაწერა: „სიამოვნებით ვნახე ბათუმის თეატრის სპექტაკლი „ამალღებული სოფელი“. მახვილი ენით დაწერილმა კომედიამ და მსახიობთა მშვენიერმა თამაშმა ძალიან კარგი შთაბეჭდილება დატოვა ჩემზე. ვულოცავ თეატრს და ვუსურვებ შემდგომ მრავალ წარმატებას“.

შთაბეჭდილებათა წიგნში ცნობილმა პოეტმა ხუტა ბერულავამ „კიკვიძის“ შესახებ ჩაწერა: „ვნახე ბათუმის სახელმწიფო თეატრის „კიკვიძე“. იგრძნობა მაღალი კულტურა, პროფესიული სიმწიფე ამ, კეშმარიტად ნიჭიერი კოლექტივისა. შესანიშნავი არიან მსახიობები: ი. კობალაძე, მ. ხინიკაძე და სხვანი. ეს მაღალხარისხოვანი საინტერესო სპექტაკლი გვინერგავს იმის რწმენას, რომ ბათუმელი ამხანაგები კიდევ უფრო აამალღებენ თავიანთ ოსტატობას და მოიპოვებენ უკეთეს წარმატებებს. ამის საშუალება მათ გააჩნიათ“.

ქართული სცენის ეტერანი, საქართველოს სახალხო არტისტი ტასო აბაშიძე აღნიშნავდა: „მე იმდენად მომეწონა სპექტაკლი „კიკვიძე“, რომ მეორედაც მოვედი ამ პიესის სანახავად. კიკვიძის მთა-

ვარი როლის ამსრულებელი მერაბ ხინიკაძე ისეთი გულწრფელობით, სითბოთი და დამაჯერებლობით თამაშობს, რომ მთელი დარბაზის მოწონებას და სიხარულს იწვევს“.

წარმატება ხვდა აგრეთვე შ. დადიანის პიესას „ნაპერწყლიდან“.

ლ. ტოლსტოის „ცოცხალი ლეშიც“ რიგიანად იყო წარმოდგენილი.

ე. ქარელიშვილი აქებდა ი. პოპოვის „ოჯახის“ დადგმას. გაზეთ „კომუნისტიში“ იგი წერდა: „თეატრმა თავისი შემოქმედებითი შესაძლებლობა მთელი სიცხადით გვიჩვენა ი. პოპოვის „ოჯახის“ დადგმით. სპექტაკლში მხატვრული დამაჯერებლობით არის ნაჩვენები ულიანოვთა შესანიშნავი ოჯახი, ის პირობები, რომელშიც აღიზარდა ვლადიმერ ულიანოვი. მაყურებელი ნათლად ხედავს და დაძაბული ინტერესით ადევნებს თვალს, თუ ძველ სკოლაში გამეფებულ ბიუროკრატიულ რეჟიმთან და დესპოტ მასწავლებლებთან დაპირისპირებით როგორ გამოდის თანდათან ვლადიმერ ულიანოვი ფართო რევოლუციურ სარბიელზე, როგორ აჩაღებს თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლას, როგორ რაზმავს მუშათა კლასს...“.

ქება დაიმსახურა პ. ლორიას „ნაირამ“. კრიტიკოსმა ბ. ჟლენტმა შთაბეჭდილებათა წიგნში აღნიშნა: „ბათუმის თეატრის სპექტაკლმა „ნაირამ“ ჩემზე დადებითი შთაბეჭდილება მოახდინა. პიესა უეჭველად საყურადღებოა. პ. ლორიას ამ ნაწარმოებში მკაფიოდ გამოუჩენია თავისი ლიტერატურული ნიჭიერების ძირითადი თავისებურება— სოფლის მიმზიდველი და დამაინტერესებელი სიუჟეტის შეთხზვის უნარი, იდეურად აქტუალური, სოციალურად გააზრებული სცენური სიტუაციების შექმნა. მთელი კოლექტივი თეატრისა ცოცხლად, ნიჭიერად ასრულებს ამ პიესას“.

გასტროლების დამთავრებისას საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ მოაწყო კონფერენცია-დისპუტი ბათუმის თეატრის შემოქმედების შესახებ. ვრცელი მოხსენება ბათუმის თეატრის შემოქმედებისა და, კერძოდ, მისი საგასტროლო სპექტაკლების შესახებ გააკეთა ე. ქარელიშვილმა. სიტყვებით გამოვიდნენ აკ. ვასაძე, ბ. ჟლენტი, დ. ჯანელიძე, პ. ბახტურიძე, ს. მთვარაძე და სხვანი. მათ საუკეთესო შეფასება მისცეს თეატრის მოღვაწეობას.

სიტყვით გამოვიდა ქართული თეატრის უხუცესი მსახიობი ტასო აბაშიძე და ხაზგასმით აღნიშნა როლების შესანიშნავი შესრულება ი. კობალაძისა და მ. ხინიკაძის მიერ. ბათუმის თეატრის სახელით სიტყვა წარმოთქვა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა შ. ინასარიძემ.

თბილისის შემდეგ ბათუმის თეატრის დასმა წარმოდგენები გამართა გორსა და ქუთაისში და იქაც წარმატება მოიპოვა.

1951-1952 წლების სეზონი. ეს სათეატრო სეზონი ვერ აღმოჩნდა დასის შესაძლებლობათა დონეზე. ნაჩვენები იყო ცხრა ახალი დადგმა, მაგრამ ვერც ერთმა მოწონება ვერ დაიმსახურა. ამ ცხრა პიესიდან თანამედროვე შინაარსის ახალი ქართული ორიგინალური ნაწარმოები იყო ორი: გ. ქელბაქიანის „ჩვენი პირადი საქმე“ (დადგმა გ. მრავლაძისა) და ა. აბშილავას „ჩვენთან, მთებში“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). შემდეგ ნაჩვენები იყო შ. დადიანის „გუშინდელნი“ (დადგმა ვ. ყუშიტაშვილის და შ. ინასარიძისა), ს. შანშიაშვილის „ხევისბერი გოჩა“ ალ. ყაზბეგის მიხედვით (დადგმა ვ. ყუშიტაშვილისა), შ. დადიანის „ნაპერწყლიდან“ (განახლებული დადგმა ვ. ყუშიტაშვილისა) და გ. ჩიტაიშვილის ზღაპარი „მირანგულა“ (დადგმა ნ. დელსაძისა).

დადგმული იყო აგრეთვე ბ. ლავრენიოვის „რღვევა“ (დადგმა შ. მესხისა და შ. ინასარიძისა) და კ. გოლდონის „ორი ბატონის მსახური“ (დადგმა გ. მრავლაძისა).

ბათუმის თეატრის 1951-1952 წლების სეზონის შემაჯამებელ სტატიაში გაზ. „ბატუმსკი რაბოჩი“ (1952, 27 აგვ.) წერდა, რომ წარმოდგენების დაბალი იდეურ-მხატვრული დონე შედეგია თვითმკაცროფილებისა, რითაც მოცულია თეატრის ხელმძღვანელობა. თეატრის კოლექტივში შექმნილი არ არის კრიტიკისა და თვითკრიტიკის ატმოსფერო. გაზეთი მოუწოდებდა თეატრს გამოესწორებინა მდგომარეობა და მომავალში მაყურებლისათვის ეჩვენებინა მხატვრულად სრულყოფილი წარმოდგენები.

თეატრის ახალი შენობა. სწორედ ამ სეზონში აპარის კულტურულ ცხოვრებაში მოხდა ღირსშესანიშნავი ფაქტი. 1952 წლის 19 მარტს, აპარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების მორიგ წლისთავზე, გაიხსნა თეატრის ახალი შენობა.

თეატრი აშენდა ცნობილი მოსკოველი არქიტექტორის ი. ტეპლიცის პროექტით. მშენებლობა დაწყებული იყო ჯერ კიდევ 30-იან წლებში, მაგრამ შეჩერდა სამამულო ომის გამო.

შენობა აგებულია რკინაბეტონით, ფართოდ არის გამოყენებული ცეცხლგამძლე მასალა. თეატრის ფასადი არქიტექტურულად გადაწყდა კლასიკური მოტივების მიხედვით, მოპირკეთდა მარმარილოთი. მაყურებელთა დარბაზი წრიული ფორმისაა, აქვს სამი იარუსი და იტევს 700 მაყურებელს. დარბაზს ამშვენებს ბროლის ლამაზი ქალი, რომელიც გააყეთა მოსკოვის ქარხანამ „როსსკულპტორმა“. შესანიშნავია დარბაზის და ფოიეს მოხატულობა, რომელიც შესრულებულია მხატვარ ბ. ბენოს მიერ. სცენა მოწყობილია თეატრა-

ლური ტექნიკის უკანასკნელი მიღწევების მიხედვით. თეატრს აქვს ხანძრის საწინააღმდეგო ლითონის ფარდა, რომელიც ჰყოფს ღარბაზს სცენისაგან.

თეატრის შენობის გახსნისას თეატრში შედგა საზეიმო სხდომა, რომელსაც დაესწრნენ აჭარის მოწინავე მუშები, კოლმეურნეები, მეცნიერები, მწერლები, თეატრის მოღვაწენი. ჩამოსული იყვნენ სტუმრები საქართველოს ყოველი კუთხიდან. სიტყვით გამოვიდა მსახიობი იუსუფ კობალაძე, რომელმაც თავის მილოცვაში თქვა: „...ენით აუწერელია და უსაზღვრო ის სიხარული და ნამდვილი საზეიმო განწყობილება, რომელსაც ჩვენი თეატრის კოლექტივი განიცდის დღეს მის მაყურებელთან ერთად. ასევე უსაზღვროა მადლობა, რომელსაც ჩვენი თეატრის კოლექტივი ეუბნება კომუნისტურ პარტიას და მთავრობას იმ უდიდესი და ყოველდღიური ზრუნვისათვის, რომელსაც ისინი იჩენენ საბჭოთა ხელოვნებისა და ყველა მისი მუშაისადმი. რიგი წლების მანძილზე ელოდა ბათუმის სახელმწიფო თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივი მთელ მშრომელ მოსახლეობასთან ერთად ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვის მიხედვით მოწყობილ ამ თეატრის შენობის დამთავრებას, რომელიც თავისი კეთილმოწყობითა და მრავალმხრივი შესაძლებლობით სავსებით აკმაყოფილებს მათ კულტურულ მოთხოვნილებებს...“ (საქ. სსრ თეატრის, მუსიკისა და კინოს სახ. მუზეუმი, ხელნაწერთა ფონდი, № 15610).

საზეიმო სხდომის შემდეგ წარმოდგენილი იყო შ. დადიანის პიესა „ნაპერწყლიდან“ ვ. ყუშიტაშვილისა და შ. ინასარიძის ახალი დადგმით.

1952-1953 წლების სეზონი. თეატრის მთავარ რეჟისორად დანიშნა შ. მესხი. ახალ შენობაში დასმა ბევრად გააუმჯობესა წარმოდგენების ხარისხი, მიიღო რა მხედველობაში გასული სეზონის მიუღვამელი კრიტიკა.

სეზონის პირველი დადგმა იყო ი. ვაკელის პიესა „რვალი“. დადგმა დადებითად იყო შეფასებული. „საქქტაკლის ავტორებმა — მთავარმა რეჟისორმა შ. მესხმა და რეჟისორმა შ. ინასარიძემ — წერდნენ გაზ. „საბჭოთა აჭარაში“ (1952, 30 სექტ.), — გაიგეს პიესის იდეა, წინა რიგზე წამოწიეს პიესის საუკეთესო მხარე — სოციალისტური შრომის პათოსი, მისი გარდამქმნელი ძალა, მკაფიოდ გვიჩვენებს საბჭოთა ადამიანის უნარი — დროზე შენიშნოს ნაკლოვანებანი და ბოლომდე იბრძოლოს მათი აღმოფხვრისათვის“.

სეზონის რეპერტუარში მთავარი ადგილი ეკავა ქართველი დრამატურგების ნაწარმოებებს. გარდა „რვალისა“ ეს იყო: ა. შერვაშიძის „ბაგრატიონი“, ს. კლდიაშვილის „დაბრუნება“, ვ. კანდელაკის

„გარდატეხის გაზაფხული“, მ. მრეელიშვილის „ნიკოლოზ ბარათა-
შვილი“ და კ. ბუაჩიძის „მკაცრი ქალიშვილები“.

დაიდგა აგრეთვე ი. ჭავჭავაძის „ოთარაანთ ქვრივის“ ინსცენი-
რება, რუსული დრამატურგიიდან — მ. გორკის „ვასა ეელეზნოვა“
და ა. ბარიანოვის პიესა „იმათ მხარეში“.

ამრიგად, სეზონში განხორციელებული ცხრა დადგმიდან ხუთი
თანამედროვე შინაარსის იყო და რეპერტუარში მნიშვნელოვანი
ხვედრითი წონა თანამედროვე თემატიკის ნაწარმოებებზე მოდიო-
და.

კარგად იყო დადგმული ბათუმელი დრამატურგის ა. შერვაშიძის
„ბაგრატიონი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). პიესაში გამოსახული იყო
რუსეთის 1812 წლის სამამულო ომის სურათები, მაგრამ თავისი პა-
ტრიოტული სულისკვეთებით იგი ახლო იყო თანადროულობასთან.
სამამულო ომის გმირის, გენერალ ბაგრატიონის როლს ასრულებდა
ი. კობალაძე. მსახიობმა სწორი ფსიქოლოგიური განმარტება მისცა
თავის სცენურ სახეს, — პატრიოტიზმი, ნებისყოფა გამარჯვების
მისაღწევად. კარგად ასრულებდნენ როლებს მ. ხინიკაძე (ნაპოლეო-
ნი), ზ. ლლონტი (კუტუზოვი), გ. ახვლედიანი (სუვოროვი).

ს. კლდიაშვილის პიესა „დაბრუნება“, რომელიც დადგა გ. მრ-
ავლაძემ, ეხებოდა თანამედროვე ოჯახის საკითხს. წარმოდგენამ მა-
ყურებლისა და პრესის ყურადღება დაიმსახურა. დათა თულაშვილის
მთავარი როლი შეასრულა პ. ინწკირველმა. მსახიობმა შექმნა ცოც-
ხალი, ღრმა განცდით მოცული ნათელი სახე. მისი პირველი მეუღ-
ლის — მანანას როლი შეასრულა თ. სულხანიშვილმა. მან დახატა
ასევე მართალი, სულიერად ძლიერი ადამიანის სახე.

ვ. კანდელაკის „გარდატეხის გაზაფხულში“ მწვავედ იყო გაკ-
რიტიკებული. ზოგიერთი ხელმძღვანელის თვითკმაყოფილება, მლი-
ქნელობა, კარიერისტობა, ბიუროკრატობა. კომედიაში ნაჩვენები
იყო, თუ რა ცუდი შედეგი მოჰყვება ხელმძღვანელობასა და მუ-
შებს შორის კავშირის დარღვევას და ამ შემთხვევაში როგორ მახინ-
ჯდება პარტიის პოლიტიკა.

დადგმამ წარმატება მოიპოვა. წარმოდგენებს მაყურებელი არა-
სდროს დაჰკლებია, რაც უდავოდ მოწმობდა იმას, რომ რეჟისორებმა
შ. მესხმა და შ. ინასარიძემ, ასევე როლების შემსრულებლებმა ჩი-
ნებულად წარმოდგინეს კომედია. სპექტაკლი გამოირჩეოდა დადე-
ბითი გმირების ცხოვრებისეულად დახატვით.

მ. ხინიკაძე რაიკომის მესამე მდივნის, თვალაძის როლს ასრუ-
ლებდა. მსახიობმა შექმნა ენერგიული, გამბედავი, იდეურად მტკი-
ცე ადამიანის სახე. ი. კობალაძემ ბრიგადირ მენაბდის როლში მა-
ყურებელს უჩვენა მოწინავე ადამიანის საუკეთესო მხარეები. მას

არ ეშინია სიძნელეების და მტკიცედ არის დარწმუნებული თავის სიმართლეში, როდესაც ააშკარავებს კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ავკაცობას.

სპექტაკლის დადებითი პერსონაჟების შესახებ შ. ქურიძე გაზ. „საბჭოთა აპარში“ (№ 45, 1958) წერდა: „უარყოფითი მოქმედი პირობის სიმრავლის მიუხედავად, არსად იჩრდილებიან დადებითი გმირები, ყველგან წინა რიგზეა წამოწეული მათი შეუპოვარი ბრძოლა პარტიის პოლიტიკის განუხრელად განხორციელებისათვის, მტრული ელემენტების მხილებისა და აღაგმვისათვის“.

სატირული ფერებით ხატავდა ლ. სვანელი რაიკომის მდივნის — ყვირილიანის სახეს, ჩქმალავდა რა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის დანაშაულს, მან პარტიული სასჯელი დაადო სიმართლის მთქმელ მენაბდეს.

სახიერად განახორციელეს უარყოფითი ტიპები გ. ახვლედიანმა (კომბინატორი ხაკილია), შ. გეჯაძემ (მეორე მდივანი ენიწვერიძე), ა. მგელაძემ (პროკურორი მძრომია), გ. იმნაიშვილმა (კოლმეურნეობის თავმჯდომარე გარაყანიძე) და სხვებმა.

მ. მრეველიშვილის დრამა „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“ გვიხატავს გამოჩენილი ქართველი პოეტის ცხოვრების გზას. დადგმამ, რომელიც განახორციელა შ. ინასარიძემ (ბარათაშვილი — პ. ინწკირველი), წარმატება მოიპოვა. პრესა აღნიშნავდა, რომ „სპექტაკლი ნათლად მოწმობს ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივის წინსვლას“.

მოწონება დაიმსახურა აგრეთვე ი. ჭავჭავაძის „ოთარაანთ ქვრივმა“ (ინსცენირება გ. ბერძენიშვილისა). პიესა დადგეს შ. მესხმა და გ. მრავლაძემ. ოთარაანთ ქვრივის შესანიშნავი სახე შექმნა ლ. გურგენიძემ. ი. კობალაძე გიორგის როლში დამაჯერებლად გვიხატავდა ქართველი გლეხის სულიერ სიმაღლეს და კეთილშობილებას. კარგად ასრულებდა არჩილის როლს მსახიობი მ. ზინიკაძე.

„მართალი, რეალისტური სპექტაკლი“, — ასეთი სათაურით დაიბეჭდა გაზეთში „ბატუმსკი რაბოჩი“ (№ 111, 1953) ბ. ალექსიძის რეცენზია სპექტაკლზე „ვასა ელეუზოვა“ და, მართლაც, ბათუმის თეატრმა მ. გორკის ამ ნაწარმოებს მისცა ისეთივე რეალისტური სცენური სიციცხლე, როგორიც ჩაქსოვილია თვით ამ შესანიშნავ პიესაში. პიესა დადგა თბილისის თეატრალური ინსტიტუტის დიპლომანტმა, ახალგაზრდა რეჟისორმა შ. ბასიაშვილმა.

ბ. ალექსიძის რეცენზიაში ვკითხულობთ: „რეჟისორმა გამოიჩინა ღრმა შეგნება მ. გორკის რეალიზმის თავისებურებისა და შექმნა ნამდვილი გორკისებური სპექტაკლი, რომელშიც სიმართლით იხატება ადამიანთა ურთიერთობა და, რეალური ცხოვრების კონკრე-

ტულობასთან ერთად, წარმოგვიდგება ფილოსოფიური განზოგადებანი“. წარმოდგენაში მკვეთრად იყო გამომზეურებული რუსეთის კაპიტალისტური ყოფის დეგრადაცია.

დიდ შემოქმედებითს წარმატებად ჩაეთვალა მსახიობ ნ. თეთრაძეს ვასა ჟელეზნოვას როლის შესრულება. მან სახიერად უჩვენა მაყურებელს ჟელეზნოვას მტკიცე ნებისყოფა, მისი განუხრელი მისწრაფება — დაღუპვას გადაარჩინოს ოჯახის ქონება. რაშელის როლი შესანიშნავად შეასრულა ლ. აფხაზავამ. მან დახატა ძლიერი ნებისყოფის, მოაზროვნე, შეგნებული ახალგაზრდა ქალის ლამაზი სახე.

ამ სეზონშიც თეატრმა, გარდა რეგულარული გასვლითი წარმოდგენების გამართვისა ბათუმის ირგვლივ მდებარე დაბა-ქალაქებში, გასტროლები მოაწყო საქართველოს სხვადასხვა რაიონში. ამჯერად ივნისისა და ივლისის თვეში დასი ესტუმრა ჭიათურას, ფოთს და ზუგდიდს. დასმა წარმატებით ითამაშა ი. ვაკელის „რვალი“, პ. ლორიას „ნაირა“, მ. მრევლიშვილის „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, ა. შერვაშიძის „ბაგრატიონი“ და სოფოკლეს „მეფე ოიდიპოსი“.

1953-1954 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონი გაიხსნა 17 სექტემბერს ბულგარელი მწერლის ო. ვასილევის პიესით „ამქვეყნიური სამოთხე“, რომელშიც ასახული იყო ბულგარელი ხალხის მძიმე მდგომარეობა 1941-44 წლებში (დადგმა შ. ინასარიძისა).

ამავე სეზონში თეატრმა ე. კანდელაკის ორი კომედია დადგა. ეს იყო „სარეველა“, რომელშიც მელანდებოდა შრომის არტელში მოკალათებული მტაცებლების საქმიანობა (დადგმა შ. მესხისა) და „ორი სპეციალისტი“ საკოლმეურნეო ცხოვრების თემაზე (დადგმა შ. მესხისა). ორივე სპექტაკლს წარმატება ჰქონდა წილად. გარდა ამისა, თეატრმა მაყურებელს უჩვენა გ. ბერძენიშვილის ახალი დრამა „დიდი ბალი“. გაზეთ „საბჭოთა აპარაში“ (№ 222, 1954) რეცენზენტი მ. ღუმბაძე წერდა: „სპექტაკლი „დიდი ბალი“ არ შეიძლება ჩაითვალოს ჩვენი თეატრის ნიჭიერი შემოქმედებითი კოლექტივის წინგადადგმულ ნაბიჯად. თეატრის ხელმძღვანელობამ გაცილებით მეტი მზრუნველობა უნდა გამოიჩინოს თანამედროვეობის ამსახველი სპექტაკლების სრულყოფილად დადგმისათვის“. პიესა საბჭოთა ხალხის მორალური სიმტკიცის თემაზე იყო შექმნილი. რეჟისორ ც. პეტუაშვილს ვერ ამოუხსნია პიესის მთავარი აზრი.

შემდეგ დაიდგა ა. ფაიკოს პიესა „თავისუფლების გზა“ (პოვარდ ფასტის მიხედვით) და ა. ოსტროვსკის სცენები „დაგვიანებული სიყვარული“.

ამ უკანასკნელის შესახებ, რომლის დადგმაც განახორციელა გ. მრავლაძემ, მ. ღუმბაძე გაზ. „საბჭოთა აპარაში“ (№ 57, 1954) წერდა, რომ იგი „ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი წარმატების მაჩვენებელი“.

ნებელია“. რეცენზენტის სიტყვით, სპექტაკლში წინა პლანზე წამოწეული იყო პიესის მთავარი იდეა: ფულის ძალაზე დამყარებული სოციალური უთანასწორობის მომაკვდინებელი და გამრყენელი გავლენა ადამიანებზე. დაკნინებული ადამიანის — ფელიციტა ანტონოვნას როლი კარგად შეუსრულებია ლ. გურგენიძეს. ასევე კარგად უთამაშნიათ როლები ნ. თეთრაძეს (ქვრივი ლეზიოდკინა), ლ. სვანელს (ვექილი მარგარიტოვი), მ. ნაპირელს (ვაჰარი დოროდნოვა), ლ. აფხაზავას (ლიუდმილა), ს. ძიძაძეს (ნიკოლაი).

თეატრმა დადგა ცნობილი თურქი მწერლის, ნაზიმ ჰიქმეთის დრამატული პოემა „ლეგენდა სიყვარულზე“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). თავისი პოემისათვის ნ. ჰიქმეთმა გამოიყენა აღმოსავლური ლეგენდის „ფერჰადი და შირინის“ სიუჟეტი, მნიშვნელოვნად შეცვალა ლეგენდის ფაბულა და ყურადღება გაამახვილა ლეგენდის სოციალურ მოტივებზე. პოემაში გამოსახული იყო მშრომელთა მისწრაფება ადამიანური ცხოვრებისაკენ და გამარჯვების ურყევი რწმენა. ამ იდეას გამოსახავდა პოემის მთავარი გმირი ფერჰადი. ის დაბალი წრიდან არის გამოსული, მისი სატრფო შირინი კი მაღალი წოდების ქალია. ჰიქმეთი ამტკიცებს, რომ მათი სიყვარული უნიადაგოა, რადგან მათ შორის კლასობრივი განსხვავების დიდი უფსკრულია.

გაზეთი „საბჭოთა აჰარა“ (№75, 1954) აღნიშნავდა, რომ „სპექტაკლში კარგად არის გამოკვეთილი პიესის წამყვანი იდეა, სურათები შეკრულია მჭიდროდ, ხოლო მოქმედ პირთა ხასიათები გახსნილია სწორად“.

რეჟისორის ამ მუყაით შრომას ხელს უწყობდა მსახიობთა კარგი თამაში. ფერჰადის როლს ასრულებდა პ. ინწკირველი, შირინისას — თ. სულხანიშვილი, დედოფალ მაჰმენე-ბანუს — ნ. თეთრაძე. კარგად ასრულებდნენ აგრეთვე როლებს ხ. მეგრელიძე (ეშრეფ), გ. ახვლედიანი (უცნობი), გ. იმნაიშვილი (ვეზირი), ი. შახელი (ვარსკვლავთმრიცხველი), ა. შამილაძე (მთავარი მკურნალი), მ. ჯალალანია (ბეჰზადი), ლ. სვანელი (უფროსი ოსტატი), დ. კალანდაძე (გამზრდელი) და სხვ.

ამავე სეზონში დადგმული აკ. წერეთლის „პატარა კახი“ ურიგო გამოსულა, რადგან რეჟისორს და მსახიობებს საკმაო შემოქმედებითი უნარი ვერ გამოუვლენიათ მის მომზადებაში.

სეზონის დასასრულს, 28 ივნისს, ბათუმის თეატრში მოხდა შეხვედრა საგასტროლოდ ჩამოსულ გ. ერისთავის სახელობის გორის თეატრის კოლექტივთან. ორივე დასმა ითამაშა ვ. კანდელაკის კომედია „სარეველა“.

1954-1955 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში თეატრის

მთავარ რეჟისორად დაინიშნა გ. ლალიძე. სეზონი მხატვრულად მაღალი დონის იყო, მაგრამ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს ის გარემოება, რომ 7 ახალი დადგმიდან თანამედროვე შინაარსის მხოლოდ ერთი ნაწარმოები — პ. ლორიას „დინარა“ — იყო.

დადგმებიდან პირველ ყოვლისა, აღსანიშნავია ვ. კანდელაკის „მაია წყნეთელი“, რომელიც განახორციელა გ. ლალიძემ.

ეს ნაწარმოები უკვე საკმაოდ სახელმძღვანელო იყო. იგი დადგა კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრმა, ხოლო ბათუმის თეატრმა შექმნა თავისებური საინტერესო სპექტაკლი. ა. შონია გაზ. „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 96, 1955) წერდა: „ბათუმის სახელმწიფო თეატრის კოლექტივი შემოქმედებითად მიუღდა ვ. კანდელაკის პიესას, თავისებურად გახსნა მისი დედააზრი და გმირთა ხასიათები. რეჟისორმა უთუოდ სწორად გაიგო პიესის დედააზრი, წინა პლანზე წამოსწია ჰეროიკა, არ აჰყვა კომედიურობის გაზვიადების ცდუნებას“.

დადგმა გამოირჩეოდა როლების ბრწყინვალე შესრულებით. მაია წყნეთელის (მათე ბიჭის) როლს ასრულებდა მსახიობი ნელი ქანტურია, რომელსაც ოსტატურად მიჰყავდა ბიჭად გარდაქმნის სცენები. პ. ინწირველი მათე ბიჭის მეგობრის — მანუჩას როლში ქმნიდა გულწრფელი, მართალი, მეგობრისათვის თავდადებული გლეხის სახეს. წარმატება მოუტანა სპექტაკლს აგრეთვე ხ. მეგრელიძემ აჭარელი ჯემალის როლის მართალი, ბუნებრივი შესრულებით. მ. ხინიკაძემ დიდი დამაჯერებლობით დახატა მეფე ერეკლეს სახე როგორც სახელმწიფოს დინჯი, გონიერი მმართველის და ნიჭიერი მხედართმთავრისა. მოლაღატე დიდებულთა როლები კარგად შეასრულეს ი. კობალაძემ (ამილახვარი), გ. ახვლედიანმა (გუბაზი), მ. ნაპირელმა (ბარათა), გ. იმნაიშვილმა (ქაიხოსრო).

ამბავი XVIII საუკუნის საქართველოს გმირი ქალის მაია წყნეთელის შესახებ ბათუმის თეატრის საუკეთესო წარმოდგენად იქნა მიჩნეული.

მეორე ქართული პიესა რომელიც ამ სეზონში უჩვენა მაყურებელს, ბათუმის თეატრმა იყო პ. ლორიას „დინარა“ (დადგმა გ. მრავლაძისა).

პიესაში ავტორი ამხილებდა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ქალის უფლებებზე. აჭარაში შემორჩენილ მოძველებულ შეხედულებებს და აღწერილი იყო დღევანდელი საკოლმეურნეო ცხოვრება, რომელიც ამტკიცებდა ქალის თანასწორუფლებიანობას. წარმოდგენას მაყურებელი მუდამ ბევრი ჰყავდა, რადგან პიესის შინაარსი ახლო და ნაცნობი იყო აჭარელთათვის. მაგრამ, როგორც პრესა აღნიშნავდა (გაზ. „კომუნისტი“ № 135, 1955), პიესას მნიშვნელოვანი ნაკლი გა-

აჩნდა: მოქმედ პირთა სახეები მეტწილად ჭკემატური იყო, მათი დიპლომატიები — დაუხვეწავი.

მესამე ორიგინალური ქართული დრამატული ნაწარმოები იყო ა. შერვაშიძის დრამა „ოქროს სამაჯურები“ (დადგმა ზ. ლლონტისა). პიესა მოგვითხრობდა აჭარის ისტორიულ წარსულზე, გასული საუკუნის სამოციან წლებზე, როდესაც რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგად საქართველოს შემოუერთდა აჭარა. ცოცხლად დაწერილი პიესა საინტერესო იყო, მაგრამ რეჟისორის სისუსტის გამო წარმოდგენა რიგიანი ვერ გამოდგა.

ამ სეზონში ყურადღებას იპყრობდა გამოჩენილი სომეხი მწერლის ა. შირვანზადეს დრამის — „პატიოსნებისათვის“ დადგმა. იგი განახორციელა შ. ინასარიძემ. ლ. აფხაზაევამ შეასრულა მარგარიტას დრამატიზმით აღსავსე როლი. მან შესანიშნავად გამოხატა წინააღმდეგობანი, რომელსაც განიცდიდა მარგარიტა თავისი მამის ვერაგული საქციელის გამო. კარგად ასრულებდნენ როლებს ლ. გურგენიძე (მარგარიტას დედა ვრანუი), გ. მოდებაძე (არტაშეს ოთარიანი), ი. ცანავა (ანდრეასის უფროსი ვაჟი ბაგრატ), ს. ძიძაძე (ანდრეასის უმცროსი ვაჟი სურენი) და სხვ.

გარდა ამისა, თეატრმა ამ სეზონის მანძილზე შემდეგი ახალი დადგმები უჩვენა: ალ. ყაზბეგის „მოთხრობის“ „მამის მკვლელის“ ინსცენირება, პ. ჯიაკომეტის დრამა „დამნაშავეს ოჯახი“ და გოლდსმიტის კომედია „ერთი ღამის შეცდომები“.

საპატიო წოდებები. 1955 წელს ბათუმის თეატრის მსახიობთაგან საქართველოს სსრ სახალხო არტისტის წოდება მიენიჭათ იუსუფ კობალაძეს და მურად ხინიკაძეს; აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტისა — ლიუდმილა გურგენიძეს, ნაზია კეჭაყმაძეს, მიხეილ ჯალაღანიას, ხასან მიქელაძეს, სერგო ძიძაძეს და კონცერტმაისტერს ალექსანდრე შლიფერს.

1955-1956 წლების სეზონი. ნაყოფიერი იყო ეს სათეატრო სეზონი ქართული ორიგინალური დრამატურგიის ჩვენების მხრივ. შვიდი ახალი დადგმიდან ხუთი ქართველ დრამატურგებს ეკუთვნოდათ. ეს პიესები იყო: ი. ვაკელის „აპრაქუნე“ (დადგმა გ. ლალიძისა), ა. შერვაშიძის „პროვინციელი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა), გ. ივანიშვილის „ვილაცამ დარეკა“ (დადგმა გ. ლალიძისა), ლ. გოთუას „მეფე ერეკლე“ (დადგმა გ. ლალიძისა) და გ. ჩიტაიშვილის „ძველ უბანში“ (დადგმა გ. ლალიძისა). ამავე სეზონში დაიდგა: ი. სნეგირიოვის ვოდევილი „დიდი მოგება“ (დადგმა შ. ინასარიძისა) და ა. გიმეროს დრამა „მგელი და კაცი“ (დადგმა ა. მაღლაფერიძისა).

ამათგან ყველა დადგმა არ გამოდგა მაღალი მხატვრული დონის. სპექტაკლ „აპრაქუნეს“ შესახებ გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№211,

1955) წერდა, რომ თეატრმა არასწორად გახსნა სახეები, დადგამა მიზანს ვერ მიაღწია და წარმოდგენა ვერ დაიჭერს მტკიცე ადგილს თეატრის რეპერტუარში.

სოფლის ცხოვრების ნაკლოვანებათა მამხილებელი იყო ა. შერვაშიძის კომედია „პროვინციელი“.

გ. ივანიშვილის პიესა „ვილაცამ დარეკა“ ააშკარავებდა ნაკლოვანებებს ჩვენს ორგანიზაცია-დაწესებულებებში.

1956-1957 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონი გაიხსნა 8 სექტემბერს ა. შტეინის თანამედროვე შინაარსის პიესით „პერსონალური საქმე“ (დადგმა შ. ინასარიძისა).

პიესაში განხილულია ინჟინერ ხლებნიკოვის ცხოვრება, რომელიც უსამართლოდ გარიცხეს კომუნისტური პარტიის რიგებიდან. ეს „საქმე“ ხლებნიკოვს მოუწვო წარმოების კადრების უფროსმა პოლუდინმა. მან მოიმხრო პარტბიუროს მდივანი დერგაჩევა. უდანაშაულო ხლებნიკოვის მხარეზეა პენსიონერი, პირველი რანგის კაპიტანი ჩერნოგუბოვი, რომელმაც მას რეკომენდაცია მისცა პარტიაში შესვლისას.

„პერსონალურმა საქმემ“ ბათუმის სცენაზეც დიდი წარმატება მოიპოვა.

ხლებნიკოვის როლს შესანიშნავად ასრულებდა მ. ზინიკაძე. „ხლებნიკოვის სულიერი ტრაგედია. — წერდნენ გაზ. „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 202, 1956), — დრამა იმ ადამიანისა, რომელიც მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრებით პარტიისა და ხალხის საქმეს ემსახურება, უანგაროდ შრომობს, მაგრამ უსამართლოდ დევნიან, — შესანიშნავად გადმოსცა მ. ზინიკაძემ. მისი ხლებნიკოვი არა მარტო პრინციპული, ენთუზიასტი ადამიანი, პარტიის წევრია, არამედ მეგობარი, მეუღლე, შეგნებული აღმზრდელი მშობელიცაა. ეს როლი კიდევ ერთი გამარჯვებაა მსახიობის შემოქმედებითს ბიოგრაფიაში“.

ხლებნიკოვის მეუღლის როლს ასრულებდა ლ. გურგენიძე. იგი შესანიშნავად გამოხატავდა მზრუნველი მეუღლის და მოსიყვარულე დედის გულთბილ არსებას.

ა. მგელაძე პოლუდინის როლში დასრულებულად წარმოგვიდგენდა უსამართლო, პატივმოყვარე ადამიანის სახეს.

გ. გოგიბერიძე მეზღვაურ ჩერნოგუბოვის როლში ქმნიდა პატიოსანი, გულწრფელი, გამბედავი ადამიანის ნათელ სახეს. დანარჩენი როლებიც მხატვრულ დონეზე სრულდებოდა.

აჭარის ასსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა თბილისში. სათეატრო სეზონის დაწყებისთანავე დასი ინტენსიურად ემზადებოდა დეკადისათვის. მოსამზადებელი მუშაობის ხელმძღვანელად

მოწვეული იყო წარსულში ბათუმის თეატრის ერთ-ერთი მოამბე რეჟისორი არჩ. ჩხარტიშვილი. მან დეკადისათვის საგანგებოდ მოამზადა უ. შექსპირის „ჰამლეტი“, რომელიც ბათუმში წარმოადგინეს 27 დეკემბერს.

1957 წლის 12-20 იანვარს თბილისში ჩატარდა დეკადა. ამ დღეებში აჭარის შემოქმედებითმა მუშაკებმა გააცნეს დედაქალაქის მშრომლებს თავიანთი მიღწევები ლიტერატურასა და ხელოვნებაში. გაიმართა სპექტაკლები, კონცერტები, ლიტერატურული საღამოები, გამოფენები, რადიოგადაცემები, მოეწყო შეხვედრები მწერლებთან და ხელოვნების მუშაკებთან, გაიმართა დისკუტები. დეკადაში მონაწილეობდნენ: ბათუმის სახელმწიფო თეატრი, აჭარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი, საქართველოს მხატვართა კავშირის აჭარის განყოფილება, საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილება, ბათუმის ზ. ფალიაშვილის სახელობის სამუსიკო სასწავლებელი, თვითმოქმედი კოლექტივები და ინდივიდუალური შემსრულებლები. დეკადის მონაწილეთა რიცხვი სამასს აღემატებოდა.

საქართველოს ეურნალ-გაზეთებმა ფართოდ გააშუქეს დეკადის მსვლელობა, დაბეჭდეს წერილები წარმოდგენებზე და სხვა გამოსვლებზე. ქართული ხელოვნების მრავალმა ცნობილმა მოღვაწემ გამოთქვა აზრი აჭარის მშრომელთა უდიდეს მიღწევებზე ლიტერატურისა და ხელოვნების დარგში.

ამავე წელს აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობამ გამოსცა წიგნი, რომელშიც მოთავსდა ამომწურავი მასალები და დოკუმენტები დეკადის ირგვლივ.

დეკადამ ნათლად წარმოგვიდგინა, თუ რა შესანიშნავი ნაყოფი მოგვცა კომუნისტური პარტიის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის სისწორით გატარებამ აჭარაში.

ბათუმის თეატრმა თბილისელ მაყურებელს უჩვენა შემდეგი სპექტაკლები: ვ. კანდელაკის „მაია წყნეთელი“ გ. ლალიძის დადგმით, სოფოკლეს „მეფე თიდიპოსი“ არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძის დადგმით, პ. ლორიას „დინარა“ გ. მრავლაძის დადგმით, უ. შექსპირის „ჰამლეტი“ არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძის დადგმით და ა. შტეინის „პერსონალური საქმე“ შ. ინასარიძის დადგმით.

წარმოდგენებს უამრავი მაყურებელი ესწრებოდა.

საპატიო წოდებები. საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა და აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა საპატიო წოდებები მიანიჭა აჭარის ასსრ ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწეთა დიდ ჯგუფს.

ბათუმის თეატრის შემადგენლობიდან საპატიო წოდებები მიე-

ნიკოტ: საქართველოს სსრ-სახალხო არტისტისა — ნუნუ თეთრაძეს და აკაკი მგელაძეს: საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტისა — გიორგი ახვლედიანს, ლიუდმილა გურგენიძეს, გალაქტიონ დოლონაძეს, გოდერძი იმნაიშვილს, პავლე ინწკირველს და მიხეილ ჯალაღანას; აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწისა — მხატვარ ღურსუნ იმნაიშვილს და მთავარ მხატვარს ანტონ ფილიპოვს; აჭარის დამსახურებული არტისტისა — გაიოზ გოგიბერიძეს, იუსუფ ზოიძეს, სულეიმან თურმანიძეს, დარეჯან კალანდაძეს და ვახტანგ ჩხაიძეს. საპატიო სიგელებით დაჯილდოვდნენ ლიტერატურისა და ხელოვნების რიგი მოღვაწეებისა.

დიდებული შეხვედრა მოუწყვეს ბათუმელებმა ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადიდან დაბრუნებულ, გამარჯვებულ მოღვაწეთ. ბათუმის სადგურზე გაიმართა ხალხმრავალი მიტინგი, რომელზეც მისალმებით გამოვიდნენ ბათუმის წარმოება-დაწესებულებებისა და სასწავლებლების წარმომადგენლები. საპასუხო სიტყვით გამოვიდა მსახიობი იუსუფ კობალაძე: „აჭარის ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა, — თქვა მან, — ყველა იმ საუკეთესო მიღწევების სერიოზული შემოწმება იყო, რაც ჩვენმა რესპუბლიკამ მოიპოვა კულტურულ მშენებლობაში. საქართველოს დედაქალაქმა ღირსეულად შეაფასა ჩვენი ლიტერატურა, ხელოვნება. დეკადის დღეებში ჩვენ ბევრი რამ ვისწავლეთ. ყველა ის საქმიანი, მეგობრული შენიშვნა და მითითება, რომელიც მოგვცეს, დაგვეხმარება ახალ-ახალი წარმატებების მოპოვებაში“.

დასმა განაგრძო სეზონი და 2 მარტს მაყურებელს უჩვენა ახალი სპექტაკლი. ეს იყო XVII საუკუნის ფრანგი კლასიკოსის, კორნელის ტრაგედია „სიდი“ (დადგმა გ. ლალიძისა). გაზ. „საბჭოთა აჭარა“ (№ 69, 1957) წერდა, რომ პიესა საინტერესოდ იყო დადგმული, სპექტაკლში იგრძნობოდა მაღალი რეჟისორული კულტურა და მხატვრული გემოვნება.

ქიშნას როლი შეასრულა ნ. ჭანტურიამ. გაზეთის გადმოცემით, იგი შესანიშნავად ხსნიდა რთულ ფსიქოლოგიურ ხასიათს, ოსტატურად გამოხატავდა ახალგაზრდა ქალის მძაფრ შინაგან სულიერ ბრძოლას.

შემდეგი ახალი დადგმა გახლდათ ი. ჩეპურიანის პიესა „მახვილი და ვარსკვლავები“, რომელიც განახორციელა შ. ინასარიძემ. ეს იყო თანამედროვე თემატიკის ნაწარმოები. მასში მოთხრობილი იყო საბჭოთა ქაბუკის და გერმანელი ქალიშვილის, ლუიზას სიყვარულის ამბავი. მათ შეუღლებას ხელს უშლის ლუიზას ნაცისტი მამა. თანამედროვე შინაარსს შეიცავდა გ. ივანიშვილის პიესაც „გზები“, რომელიც დადგა გ. ლალიძემ. წარმოდგენა არ გამოირჩეოდა ბათუმის თეატრისათვის ჩვეული მხატვრული სიმაღლით.

1957-1958 წლების სეზონი. ამ სატეატრო სეზონის პირველი დადგმა იყო ვ. კანდელაკის ახალი პიესა სამ მოქმედებად „ოქროს საწმისი“ („არგონავტები“). იგი დადგა გ. ლალიძემ.

„ოქროს საწმისი“ ვ. კანდელაკის დრამატურგიულ შემოქმედებაში ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოები იყო ლიტერატურული ოსტატობის მხრივ და დასანანია, რომ სხედასხვა მიზეზების გამო, ეს შესანიშნავი ნაწარმოები არ იდგმება ქართულ სცენაზე.

ამავე სეზონში დაიდგა ი. ჭავჭავაძის ნაწარმოებების ლიტერატურული მონტაჟი მიძღვნილი ი. ჭავჭავაძის დაბადების 120 წლისთავისადმი. დადგმა ეკუთვნოდა ზ. ლლონტს, მონტაჟი გ. სალუქვაძეს.

თეატრის თვალსაჩინო წარმატებად ჩაითვალა გ. ბერძენიშვილის ხალხური დრამის „დაკრილი არწივის“ დადგმა, რომელიც განახორციელა შ. ინასარიძემ. პიესაში ასახული იყო რევოლუციური ბრძოლები გურიაში 1905-1909 წლებში, ლეგენდარული გმირის, დათიკო შევარდნაძის თავდადებული ბრძოლა ხალხის მჩაგვრელთა წინააღმდეგ.

„თავის პიესას დრამატურგმა ხალხური დრამა უწოდა. ეს არ არის შემთხვევითი. პიესა ნამდვილად ხალხზეა დაწერილი. მასში მოთხრობილია ყველაზე პირველი და დიდი გმირის — ხალხის ცხოვრებასა და ბრძოლაზე, მის ტანჯვასა და ნათელი მომავლისაკენ მისწრაფებაზე. ამასთან, დრამატურგმა დააღწია თავი ნიველირების საფრთხეს, მოქმედი პირები საკმაოდ კარგად და ზომიერად აღჭურვა ინდივიდუალური ხასიათებით. ამით აიხსნება, რომ ისინი არც პიესის საერთო განწყობილებას არღევენ რომელიმე მათგანის წინა პლანზე ზედმეტად წამოწევით და არც საერთო მასაში ითქვიფებიან უსახოდ“ (გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, № 244, 1957).

ნაწარმოებში სწორად იყო ხაზგასმული ის გარემოება, რომ გურიის გლეხთა მოძრაობა არ იყო ვიწრო, კარჩაკეტილი. პიესაში გურულების მხარდამხარ იბრძოდნენ სხვა კუთხის შვილები და რუსი მეზღვაური. სპექტაკლში გამოსახული იყო მათი ერთიანი მისწრაფება და ლენინურ-ისკრული პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი როლი ამ მისწრაფებაში. დრამატურგი გვიჩვენებდა, თუ როგორ თანდათან ღრმავდებოდა და იჭედებოდა მუშათა კლასის და მშრომელი გლეხობის საბრძოლო კავშირის ბოლშევიკური იდეა. მოსაწონი იყო პიესის სიტყვიერი მასალა, რომელსაც აცოცხლებდა ჯანსაღი ხალხური იუმორი და კუთხური დიალექტის ზომიერი გამოყენება.

დათიკო შევარდნაძის როლს სახიერად ასრულებდა ი. კობალაძე. „ჩვენ წინაშე დგას გურულ ჩაქურაში გამოწყობილი ბრვე ვაჟკაცი ლომის გულით, ცეცხლოვანი თვალებით და ტემპერამენტით. —

წერდნენ გაზ. „საბჭოთა აპარაში“,—მისი სიფიქსე და აფეთქება ყოველთვის კეთილშობილია, რადგან მომდინარეობს შინაგანი უშუალო-ბიდან, უსამართლობისადმი თანდაყოლილი მძაფრი სიძულვილიდან“.

დათიკოს ერთგული ძმადნაფიცის, კიკიას როლს ასრულებდა გ. გოგიბერიძე. როლი მას შემკობილი ჰქონდა რაინდული თვისებებით. გურული გლეხკაცების კოლორიტულ სახეებს ქმნიდნენ ვ. დოლიძე (ჯამბული), გ. იმნაიშვილი (გლახუნა), ი. ცანავა (გიგო), შ. ძიძიშვილი (ნიკოია). რუსი მეზღვაური რევოლუციონერის, ფეოდოროვის როლს ასახიერებდა მ. ნაპირელი. კობას როლს წარმატებით ასრულებდნენ ხ. მეგრელიშვილი და ს. ძიძაძე.

დათიკო შევარდნაძის მეუღლის გულოს როლში ნ. თეთრაძემ შექმნა ამაყი და მტკიცე ნებისყოფის მქონე ქალის სახე.

უარყოფითი სახეების შემსრულებლებიც მკვეთრი შტრიხებით ხატავდნენ თავიანთ პერსონაჟებს. ესენი იყვნენ ლ. გურგენიძე (ნინო), ლ. აფხაზავა (ფატი), ნ. მეფევანაძე (მარიამი), ა. მგელაძე (დიმიტრი), ი. ზოიძე (თაყა), მ. ჯალალანია (ჯამბაკუროვი), ხ. მიქელაძე (მაზრის უფროსი) და სხვ.

ამავე სეზონში დაიდგა ა. დევდის კომედია „მეუღლე“ საკოლმეურნეო ცხოვრების თემაზე (რეჟისორი გ. მრავლაძე), ე. ჰიუგოს დრამა „ანელო“ (რეჟისორი ზ. ლლონტი), ა. კაკაქიშვილის კომედია „ამბავი ორი ბიჭისა“ (რეჟისორი შ. ინასარიძე) და ე. კატაევის „წრის კვადრატურა“ (სადიპლომო დადგმა ნ. გაჩავასი).

1958-1959 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონიდან თეატრს ხელმძღვანელობდა მ. ხინიკაძე. თეატრმა განახორციელა ორი ბათუმელი დრამატურგის პიესა. ეს იყო ფ. ხალვაშის დრამა „სისხლიანი ქვები“ აპარელთა ისტორიული წარსულის თემაზე და ალ. ჩხაიძის პიესა „გზაჯვარედინთან“ საბჭოთა ახალგაზრდობის ცხოვრებაზე.

ამრიგად, ა. შერვაშიძეს, ე. კანდელაკს და პ. ლორიას კიდევ ორი ბათუმელი დრამატურგი მიემატა. აქარის მწერლობა უკვე საკმაო ძალას წარმოადგენდა ბათუმის თეატრის რეპერტუარის გამდიდრებაში ახალი ორიგინალური ნაწარმოებებით.

ფ. ხალვაშის „სისხლიანი ქვები“ წარმოგვიდგენდა თურქეთის მიერ დაპყრობილ აქარას XVIII საუკუნეში. მასში მოთხრობილი იყო ქართველი პატრიოტის, სელიმ ფაშა ხიმშიაშვილის ცხოვრება, რომელიც იბრძოდა აქარის განთავისუფლებისათვის და ამ საქმეს მსხვერპლად შეეწირა. დრამა დადგა შ. ინასარიძემ და გ. მრავლაძემ. წარმოდგენას დიდი წარმატება ხვდა წილად. მაყურებელი ოვაციებს უმართავდა მსახიობებს, განსაკუთრებით მ. ხინიკაძეს, რომელიც ასრულებდა სელიმ ფაშა ხიმშიაშვილის როლს. მსახიობი დიდი მგზნე-

ბარებით გამოხატავდა სელიმის პატრიოტულ სულისკვეთებას, მის თავდადებას ხალხის ინტერესებისათვის.

აქარელი გლეხის — დაუთის როლს ასრულებდა ი. ზოიძე. მან შესანიშნავად გადმოსცა მრავალტანჯული მოხუცი პატრიოტის განცდები. აქარელი ქალიშვილის ესმას როლი წარმატებით დახატა თ. სულხანიშვილმა, მან წარმოადგინა სახის სულიერი სისპეტაქე და წმინდა სიყვარული. ჯაშუში მირზას როლი შეასრულა გ. ახვლედიანმა, რომელმაც მუქი ფერებით შეამკო ეს უარყოფითი სცენური სახე.

ალ. ჩხაიძის პიესა „გზაჯვარედინთან“ თეატრმა მიუძღვნა კომკავშირის დაარსების 40 წლისთავს (დადგმა განახორციელა შ. ინასარიძემ).

გაზ. „საბჭოთა აკარა“ (№ 239, 1958) წერდა პიესაზე: „ახალგაზრდა დრამატურგმა ძირთადად სწორად წარმოგვიდგინა თავისი გმირების სულიერი სამყარო, ცხოვრებაში პირველი პრაქტიკული ნაბიჯების გადადგმასთან დაკავშირებული სიტუაციები. სავსებით სწორად იქცევა ავტორი, როცა პირველ სურათში ხაზს უსვამს თავისი გმირების რომანტიკულ, მეოცნებე ბუნებას. თქვენ ზედავთ გოგონებსა და ქაბუეებს, რომლებმაც საშუალო სკოლის მერხი უკვე დატოვეს, მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ განთავისუფლებულან მოწაფური ჩვევებისაგან. გულუბრყვილოდ, ხანდახან ბავშვურადაც კი მსჯელობენ თავიანთ მომავალზე. ეს უშუალობა ქმნის ინტიმს, რომლის მეოხებითაც მაყურებელი უკვე თავიდან იმსკვალება სიმპათიითა და ნდობით პიესის გმირებისადმი“.

შექმნილი იყო ცოცხალი, ცხოვრებისეული სახეები. ეს იყო გულჩახვეული გელა (გოგობერიძე), ჭკვიანი და ენამახვილი არჩილი (ხ. მეგრელიძე), ღინჭი და შრომისმოყვარე თენგიზი (კ. ახალაძე), მეოცნებე მაყვალა (ლ. აფხაზავა), წრფელი და მგრძნობიარე მარიკა (ნ. წერეთელი), ღრმა ბუნების იზოლდა (ნ. საკანდელიძე), უნებისყოფო ედუარდი (მ. შერვაშიძე), რეციდივისტი გაიოზი (ი. ცანავა).

დადგმულ იქნა ავქს. ცაგარლის კომედია „ციმბირელი“ (დადგმა ეკუთვნოდა შ. ინასარიძეს). პრესამ დაიწუნა პიესის არჩევანი, რადგან ის არაფერს აძლევდა თანამედროვე მაყურებელს. გარდა ამისა, პიესაში ჩამატებული იყო სცენები ლ. არდაზიანის „მეჭლანუაშვილიდან“, აკ. წერეთლის „კინტოდან“ და თვით ავქს. ცაგარლის კომედიიდან „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“. ეს იყო ძველი თბილისის ცხოვრების აღდგენის ცდა, რამაც თვით „ციმბირელს“ ავნო, დაჩრდილა რა მისი იდეური მიზანი.

ამავე სეზონში წარმოდგენილ იქნა პ. კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“ (დადგმა გ. მრავლაძისა), რომელშიც როლები შეასრულეს ნ. საკანდელიძემ (გვირისტინე), მ. ჭალაღანიამ (ხახული), მ. შე-

რეაქციემ (ხარიტონი). შ. ძიძიშვილმა (მანუჩარი), ნ. კეკელიძემ (კაკალა), ლ. აფხაზაევამ (ირინე), ხ. მეგრელიძემ (ვატა), გ. დობოჯგინიძემ (ჭიბილო), ე. დოლიძემ (ჯამლეტი), ი. ცანავამ (მირიანი) და სხვებმა.

დაიდგა ა. როზოვის კომედია „სიხარულის ძიებაში“ (დადგმა გ. მრავლაძისა).

სეზონის უკანასკნელ დადგმად განხორციელდა პ. ლორიას დრამა „მევლუდი“ აქარის ისტორიულ-რევოლუციური წარსულიდან. ამ პიესაში ასახული იყო რევოლუციური ვითარება აქარაში მეოცე საუკუნის მიჯნაზე, როდესაც ლენინურ-ისკრული ორგანიზაცია სათავეში ჩაუდგა მშრომელებს და გამოიყვანა საბრძოლო ასპარეზზე ცარიზმისა და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ. მევლუდ დიასამიძე ამ რევოლუციური ეპოქის მეგრძოლი იყო. მისი ცხოვრება და ბრძოლა აღწერილი პიესაში, რომელსაც ავტორმა საფუძვლად დაუდო ამავე სახელწოდების თავისივე რომანი.

დადგმა განახორციელა შ. ინასარიძემ. რეჟისორმა მოგვცა წარსული რევოლუციური ბრძოლების ნათელი სურათები. მევლუდის მთავარ როლს ასრულებდა ი. კობალაძე. მსახიობმა შესანიშნავად დახატა უსამართლობის წინააღმდეგ აჯანყებული გლეხის განცდა. შეუდრეკელი მეგრძოლი რევოლუციონერის, ერმილე მამალაძის სახე საინტერესოდ განასახიერა ხ. მიქელაძემ. მევლუდის მეუღლის, ფატის როლი ჩვეული ოსტატობით შეასრულა თ. სულხანიშვილმა. პიესაში მრავალი დასამახსოვრებელი სახეები იყო და მათ სცენურ დახასიათებაში საკმაო ნიჭი და უნარი გამოიჩინა ბათუმის თეატრის მთელმა კოლექტივმა.

სათეატრო სეზონის დამთავრების შემდეგ დასი საგასტროლოდ გაემგზავრა ქუთაისსა და ფოთში.

1959-1960 წლების სეზონი. 1959 წელს ბათუმის თეატრს მიენიჭა დიდი ქართველი მწერლის ილია ჭავჭავაძის სახელი.

სათეატრო სეზონი გაიხსნა ლ. შაროვგრადსკის პიესით „ერთხელ, გაზაფხულზე“ (გადმოქართულებული ალ. ჩხაიძის მიერ). იგი დადგა ახალგაზრდა რეჟისორმა ნ. გაჩავამ. ამ მხიარულმა ვოდევილმა გადმოკეთებისას ქართული ელერადობა მიიღო. ვოდევილის მთავარი გმირი, გამოუსწორებელი ჭორიკანა ფედოსი, თავისი ავი ენით ხელს უშლიდა ახალგაზრდათა სიყვარულს.

ფედოსის როლი წილად ხვდა სახასიათო როლების ნიჭიერ შემსრულებელს ნ. თეთრაძეს, რომელმაც შექმნა უდავოდ ბრწყინვალე სცენური სახე. პიესაში ეპიზოდურ როლებში თავი ისახელეს დასის ახალგაზრდა მსახიობებმა.

შემდეგ ნაჩვენები იქნა ა. ლომინაძის პიესა „თავდასხმა ღამით“.

დადგმა. ეკუთვნოდა შ. ინასარიძეს. ეს იყო სათავგადასავლო ხასიათის ნაწარმოები. მასში გამოსახული იყო ბრძოლა ორ მოწინააღმდეგეს შორის — სახელმწიფო უშიშროების თანამშრომელ ნოდარ ახმეტელსა და უცხოეთის ჯაშუშ ვილი რიმერს შორის. ამაზე იყო აგებული მთელი სიუჟეტი. მსახიობებმა ი. ცანავამ (ახმეტელი) და გ. გოგიბერიძემ (რიმერი) კარგად შეასრულეს როლები, გამოიჩინეს გარდასახვისა და ხატოვანი გამომსახველობის უნარი, ოსტატობა.

12 დეკემბერს თეატრმა მაყურებელს უჩვენა უ. შექსპირის ტრაგედია „ოტელო“. დადგმა ეკუთვნოდა მოწვეულ რეჟისორს ვ. ტაბლიაშვილს, მხატვრობა — აგრეთვე მოწვეულ მხატვარს ი. ასკურავას. ოტელოს როლს ასრულებდა ი. კობალაძე, იაგოსი — მ. ხინიკაძე. ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი კოლექტივის გულდასმითი მუშაობის შედეგად შეიქმნა სპექტაკლი, რომელიც ჩადგა ბათუმის თეატრის საეტაბო სპექტაკლების რიგში. შ. ქურიძე გაზ. „საბჭოთა აპარაში“ (№ 249, 1959) წერდა: „განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ი. კობალძის და მ. ხინიკაძის შემოქმედებითი გამარჯვება. ოტელოსა და იაგოს მხატვრული სახეების შექმნით მათ ახალი შესანიშნავი ფურცელი ჩაწერეს ჩვენი თეატრის ისტორიაში და დიდად გაამდიდრეს იგი. სწორედ მათი მეცადინეობით გახდა შესაძლებელი, რომ თეატრის ორ ჩინებულ დადგმას — „ოიდიპოსსა“ და „კიკვიძეს“ მიემატა ახალი მშვენიერი სპექტაკლი „ოტელო“. საგულისხმოა, რომ, თუ „მეფე ოიდიპოსის“ წარმატება ძირითადად განაპირობა ი. კობალძის, ხოლო „კიკვიძისა“ მ. ხინიკაძის ოსტატურმა თამაშმა, „ოტელო“ მათი ბრწყინვალე „დუეტმა“, მათი ერთობლივი გამარჯვებაა“.

შ. ქურიძე წერდა, რომ დამდგმელმა რეჟისორმა ვ. ტაბლიაშვილმა შექმნა საკუთარი ინტერპრეტაციის სპექტაკლი. მისი „ოტელო“ ზოგადადამიანურ ვნებათა ჭიდილია, რომელიც „ტრაგიკული ხდება მოქარბებული გრძნობიერების, ღრმა და მეტისმეტად ძლიერი განცდების გამო... ნაწარმოების ასეთმა წაკითხვამ გააძლიერა პირადული და რამდენადმე შეასუსტა სპექტაკლის სოციალური ჟღერადობა, მაგრამ, სამაგიეროდ, მან შესაძლებლობა მისცა რეჟისორს გაბედულად დაერღვია ზოგიერთი დრომოკმეული ტრადიცია და ახლებურად წარმოედგინა ცალკეული მხატვრული სახე“.

ოტელოს როლს ნიჭიერად ასრულებდა ი. კობალაძე. „იგი საუცხოოდ გადმოგვცემს ოტელოს განცდების მთელ სჭემას — სიყვარულს თუ ექვს, ადამიანის რწმენას თუ ურწმუნოებას, ბავშვურ ბიამიტობასა თუ საშინელ მრისხანებას“. ი. კობალაძის ოტელო „ადამიანია. კეთილი და უბოროტო, რომელიც ენდობა ადამიანს, სწამს და სჯერა მისი“. ი. კობალაძეს წინა პლანზე წამოწეული ჰქონდა ოტელოს ჰუმანური მისწრაფებანი, მისი უდიდესი სიყვარული

ადამიანისადმი. ი. კობალაძე იყო კეთილშობილი, ნაზი, მოსიყვარულე პეუღლე და კეთილი მეგობარი, რომელიც იღუპება ბოროტებასთან ბრძოლაში.

მ. ხინიკაძემ, შ. ქურიძის აზრით, გვერდი აუარა დამკვიდრებულ ტრადიციას, როცა იაგოს ბუნებით ბოროტ ადამიანად წარმოგვიდგენდნენ და თითქმის ყოველგვარ ღირსებას აცლიდნენ. იაგო-ხინიკაძე ჩვეულებრივი ადამიანია, რომელიც გარემოებათა გამო ხდება ორპირი და შურისმაძიებელი, ხინიკაძე-იაგოს აზრით ადამიანები ერთმანეთის მეგობრები კი არა, მტრები არიან და ამას ფარავენ უწყინარი და კეთილი ნილობის ქვეშ. „ოტელოსა და იაგოს ქიდილი, — წერდა შ. ქურიძე, — ფაქტიურად ადამიანზე ორი შეხედულების ქიდილია, და, მიუხედავად იმისა, რომ იაგო ცოცხალი რჩება, იგი მაინც სასტიკად მარცხდება, რაც იმას მოწმობს, რომ ბოროტს მაინც სიკეთე სძლევს. უმსგავსო საქმე მოკლეა, უღლეურია, კეთილის არსება კი გრძელი და უსასრულო“.

მოწონება დაიმსახურა ნ. საკანდელიძემ დეზდემონას როლში. ახალგაზრდა მსახიობმა შესანიშნავად დაახასიათა დეზდემონას სინაზე და კეთილშობილება, კდემამოსილება და სათნოება. კარგად ასრულებდნენ როლებს ნ. თეთრაძე (ემილია), ა. მგელაძე (ბრაბანციო), გ. გოგიბერიძე (კასიო), ს. ძიძაძე (ვენეციის მთავარი), ხ. მიქელაძე (მონტანო), ც. კობახიძე (ბიანკა) და სხვ. იშვიათი გემოვნებით იყო შესრულებული დეკორაციები მხატვარ ი. ასკურავას მიერ.

დადგმას ღიდი გამოძახილი ჰქონდა პრესაში. გაზეთმა „საბჭოთა აპარამ“ საგანგებო გვერდი მიუძღვნა სპექტაკლს (№ 249, 1959). დრამატურგი ალ. ჩხაიძე გაზეთის ამ საგანგებო წერილში წერდა, რომ ნანახი ჰყავდა ოტელოს როლში სხვადასხვა მსახიობები „მაგრამ ჩვენ მაინც გვინდოდა გვყოლოდა „საკუთარი ოტელო“. ბათუმის თეატრს ნამდვილად შეეძლო ეზიდნა ეს მძიმე, მაგრამ საამაყო ტვირთი. პირველ რიგში, მსახიობთა იმედი გვქონდა. ძნელი იყო გაბედვა, მაგრამ ვახტანგ ტაბლიაშვილმა გააბედვინა მათ და აი, ჩვენ გვაქვს „საკუთარი“ სპექტაკლი, გვყავს, „საკუთარი“ ოტელო, იაგო, დეზდემონა... მაყურებელი მადლიერია. ეს კი ყველაზე ღიდი ჯილდოა თეატრისათვის. იგი მხოლოდ ერთს უსურევებს თეატრს — მწვერვალისაკენ სავალი გზა, ნურც გაუბრუნდდება, ნურც ქვემოთ დაეშვება, სულ ასე მხნედ იაროს მართალი და ნათელი გზით“.

„ოტელოს“ შემდეგ თეატრმა წარმოადგინა ვ. დიხოვიჩნისა და მ. სლობოდსკოის სატირული კომედია „200 ათასი“, გადმოქართულებული პ. წერეთლის მიერ. დადგმა ეკუთვნოდა ნ. გაჩავას, რომელმაც იგი განახორციელა იმდროინდელი ბათუმის თეატრისათვის უჩვეულო ფორმებში: ფარდა არ იხსნებოდა და არ იხურებოდა, საჭირო ავეჯი

სცენაზე თვით სპექტაკლის მონაწილეთ გამოჰქონდათ წარმოდგენის მსვლელობის დროს. გამარტივებული იყო თვით დეკორაციები, უჩვეულო გახლდათ ზოგიერთი მსახიობის თამაშის მანერაც. ეს „სიახლე“ მაინცდამაინც არ მოიწონა მაყურებელმა და სპექტაკლმა კამათი გამოიწვია. იგი დიდხანს არ შერჩენია სცენას, თუმცა პრესა ერთგვარად ამართლებდა წარმოდგენის ამ ახალ ფორმას.

შემდეგ რეჟისორმა შ. ინასარიძემ დადგა ა. შერვაშიძის პიესა „სიმღერა შევარდენზე“, რომელიც აგვიწერდა საბჭოთა კავშირის გმირის, მფრინავ ისრაფილ ჭინჭარაძის სიკვამლეებს და მის ბრძოლას ვერაგი მტრის წინააღმდეგ სამამულო ომის ფრონტებზე. პიესის მთავარი გმირის, მახინჯაურელი ახალგაზრდის, ისრაფილის როლს ასრულებდა ხ. მეგრელიძე. ფართო დიაპაზონის მსახიობმა მკვეთრი ფერებით დახატა პერსონაჟის ხასიათი, მისი გმირული ბუნება. ისრაფილის მეგობრის ინგა რასვეტოვას როლი თ. სულხანიშვილმა შეასრულა. მან ფრიად დამაჯერებლად წარმოადგინა სიცოცხლით სავსე სცენური სახე. პროფესიული ოსტატობით ასრულებდნენ თავიანთ როლებს ი. კობალაძე (ავიაციის პოლკოვნიკი), ა. მგელაძე (პოლკოვნიკი შრედერი), ხ. მიქელაძე (კაპიტანი გორგილაძე), ი. ცანავა (გესტაპოელი), მ. შერვაშიძე (ჯაშუში ნიკოეი) და სხვ. სპექტაკლი მიემდგვნა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 40 წლისთავს.

ი. ჯავახიშვილის პიესა „ჩრდილი ყვავილებზე“ დადგა მსახიობმა ი. ზოიძემ, ეს იყო მისი პირველი ცდა რეჟისურაში.

„ჩრდილი ყვავილებზე“ აქტუალური შინაარსის ნაწარმოებია. იგი გამოსახავს ჩვენი ახალგაზრდობის ცხოვრების საჭირბოროტო საკითხებს. პიესაში აშკარავდება მათი ზოგიერთი მავნე და უცხო ჩვევა. ბათუმის თეატრის მსახიობთა კოლექტივმა პიესა რიგიანად გაითამაშა.

სეზონის უკანასკნელი პრემიერა იყო მ. მრევლიშვილის დრამა „ზევი“. მისი დადგმა ეკუთვნოდა ლ. შატერაშვილს. პიესაში დახატული იყო თანამედროვე ცხოვრების დაპირისპირება ძველი წყობის გადმონაშთებთან, რითაც შეპყრობილია პიესის ერთ-ერთი პერსონაჟი მოხუცი თინიბეგი.

პრესა აქებდა რეჟისორს პიესის საინტერესოდ დადგმისათვის. აქებდა მსახიობებს როლების მაღალმხატვრულად შესრულებისათვის. ა. მგელაძემ თინიბეგის რთულ როლში დიდი დამაჯერებლობით გამოსახა ბოროტი, შურით აღსავსე ადამიანის ბუნება. მისი მეუღლის, საბედოს როლს დიდი ოსტატობით ასრულებდა ნ. თეთრაძე. დანარჩენ როლებსაც კარგი შემსრულებლები ჰყავდა. ესენი იყვნენ: ნ. საკანდელიძე, გ. გოგიბერიძე, ს. ძიძაძე, ი. ცანავა და სხვანი.

ასე დასრულდა ბათუმის თეატრის ორმოცდაათიანი წლების ისტორია. მისი მოკლე მიმოხილვიდან ნათლად ჩანს, რომ თეატრი დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა თანამედროვე შინაარსის პიესების დანერგვას რეპერტუარში და საკმაო ძალები გააჩნდა ამ ნაწარმოებების გასასახიერებლად. თანამედროვე და ისტორიულ-რევოლუციურ ნაწარმოებთა შექმნაში ამ წლებში თავი ისახელეს ბათუმელმა დრამატურგებმა. მათი ნაწარმოებების ხვედრითი წონა თეატრის რეპერტუარში შესამჩნევი იყო.

მსახიობთა შემოქმედებითი საღამოები. ორმოცდაათიან წლებში ბათუმის თეატრის მთელ რიგ მოწინავე მსახიობებს გაუმართეს შემოქმედებითი საღამოები.

1952-1953 წლების სათეატრო სეზონში ბათუმის თეატრში გაიმართა მერაბ ხინიკაძის შემოქმედებითი საღამო. მოხსენება მის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე გააკეთა დრამატურგმა ვ. კანდელაკმა. მთელი რიგი მისალმებების შემდეგ მსახიობმა შეასრულა სცენები დადგმებიდან: „კიკვიძე“, „ოთარაანთ ქვრივი“, „ბაგრატიონი“ და „ურთელ აკოსტა“.

1953 წლის დეკემბრის თვეში საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ თბილისში, ხელოვნების მუშაკთა სახლში, გამართა ბათუმის თეატრის მსახიობების იუსუფ კობალაძისა და მერაბ ხინიკაძის შემოქმედებითი საღამო. შესავალი სიტყვა საღამოზე წარმოთქვა აკ. ვასაძემ. მოხსენებები ი. კობალაძისა და მ. ხინიკაძის შემოქმედებითს მოღვაწეობაზე გააკეთეს თეატრმცოდნეებმა ე. დავითაიამ და ე. გელდიაშვილმა. მისალმებების შემდეგ მსახიობებმა შეასრულეს სცენები „მეფე ოიდიპოსიდან“, „ოთარაანთ ქვრივიდან“, „კიკვიძედან“ და „ბაგრატიონიდან“.

1954 წლის 4 იანვარს ბათუმის თეატრში გაიმართა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის გიორგი ახვლედიანის შემოქმედებითი საღამო. მოხსენება მის შემოქმედებაზე გააკეთა დ. ჯანაურიშვილმა. გ. ახვლედიანის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნა სცენები „პატარა კახიდან“, „ბარათაშვილიდან“, „სარეველადან“, „უშრეტ წყაროდან“ და „მეფე ოიდიპოსიდან“.

1955 წლის ნოემბერში გაიმართა ლავრენტი სევანელის შემოქმედებითი საღამო. საღამოზე შესავალი სიტყვა წარმოთქვა შ. დადიანმა. მოხსენება ლ. სევანელის შემოქმედებაზე გააკეთა თეატრმცოდნე ალ. ბურთიკაშვილმა. წარმოდგენილი იყო სცენები დადგმებიდან ლ. სევანელის მონაწილეობით.

1956 წლის 20 თებერვალს ბათუმის თეატრში გაიმართა იუსუფ კობალაძის შემოქმედებითი საღამო. მოხსენება მის შემოქმედებაზე

გააკეთა ჯ. ჩხაიძემ. მსახიობმა შეასრულა ნაწყვეტები თავისი რეპერტუარიდან.

1957 წლის 13 მაისს ბათუმის თეატრში გაიმართა გალაკტიონ დოლონაძის შემოქმედებითი საღამო. მოხსენება მსახიობის შემოქმედებაზე გააკეთა ა. შონიამ. მსახიობმა შეასრულა ნაწყვეტები პიესებიდან.

1957 წლის 2 დეკემბერს ბათუმის თეატრში გაიმართა ა. მგელაძის შემოქმედებითი საღამო. მის ცხოვრებასა და შემოქმედებითს მოლვაწობაზე მოხსენებით გამოვიდა ა. შონია. მილოცვების შემდეგ ა. მგელაძემ შეასრულა ნაწყვეტები პიესებიდან: „დაჭრილი არწივი“, „უშრეტი წყარო“, „რვალი“ და „დინარა“.

1958 წლის 9 მარტს ბათუმის თეატრში გაიმართა ლილი აფხაზავას შემოქმედებითი საღამო. მსახიობის ცხოვრებასა და შემოქმედებაზე ილაპარაკა დრამატურგმა ა. შერვაშიძემ. მისალმების შემდეგ ლ. აფხაზავას მონაწილეობით წარმოდგენილ იქნა სცენები სპექტაკლებიდან: „ბარათაშვილი“, „მეფე ერეკლე“, „კიკვიძე“ და „ანჟელო“.

1960 წლის 25 იანვარს ბათუმის თეატრში გაიმართა შალვა გეჯაძის შემოქმედებითი საღამო. შ. გეჯაძის ცხოვრებასა და მოლვაწობის შესახებ მოხსენება გააკეთა დ. ჭანტურიამ. მილოცვების შემდეგ მსახიობმა მონაწილეობა მიიღო სცენებში დადგმებიდან: „მეფე ერეკლე“, „ანჟელო“ და „გზები“.

სამოსიანი წლები

1960-1961 წლების სეზონი. დასის შემადგენლობა: თეატრის დირექტორი და სამხატვრო ხელმძღვანელი იყო საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი მ. ხინიკაძე, მთავარი რეჟისორი — ლ. შატბერაშვილი, რეჟისორი — ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე შ. ინასარიძე, მთავარი მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკალური ნაწილის ვაჟგე — გ. ნოლაიდელი, რეჟისორის თანაშემწენი — ლ. ლორთქიფანიძე და ნ. კბილაშვილი; მსახიობი ქალები: საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი ნ. თეთრაძე; საქართველოს დამსახურებული არტისტი ლ. აფხაზავა; აქარის დამსახურებული არტისტები — თ. თავდიშვილი, დ. კალანდაძე, ნ. კეკეყმაძე, თ. სულხანიშვილი; მსახიობები — ე. მაღაყმაძე, ნ. მკეაველი, ნ. საკანდელიძე, ნ. წერეთელი, თ. ხაინდრავეა; მსახიობი ვაჟები: საქართველოს სსრ სახალხო არტისტები — ი. კობალაძე, ა. მგელაძე, მ. ხინიკაძე; საქართველოს დამსახურებული არტისტები — გ. ახვლედიანი, გ. იმნაიშვილი, ხ. მეგრელიძე, მ. ჭალაღანი; აქარის დამსახურებული არტისტები — გ. გოგიბერიძე, ი. ზოიძე, ს. თურმანიძე, ხ. მიქელაძე; მსახიობები — ნ. ახვლედიანი, გ. გორგილაძე, გ. დობოჯგინიძე, ვ. დოლიძე, შ. თავაძე, რ. კაკაურიძე, ჰ. კაჭარავა, ა. მახარაძე, ბ. ტორონჯაძე, ო. ფირცხალაიშვილი, მ. შერვაშიძე, ა. ჭაიძე, ი. ცანავა, ს. ძიძაძე, შ. ძიძიშვილი.

ამ სათეატრო სეზონში თანამედროვე ქართული ორიგინალური დრამატურგია რეპერტუარში წარმოდგენილი იყო ნ. ღუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის კომედიით „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, ა. შერვაშიძის პიესით „მზე“ და ფ. ხალვაშის დრამით „ვაზის ტირილი“. დადგმული იყო აგრეთვე აკ. წერეთლის კომედია-ხუმრობა „კინტო“, ვ. რანეტის დრამა „ვზაბნეული შვილი“ და ცაო იუს პიესა „ტაიფუნი“.

„მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“ დადგა შ. ინასარიძემ. ეს პოპულარული ნაწარმოები ბათუმის თეატრში დადგმული იყო ტრადიციული რეალისტური ოსტატობით. რეჟისორმა დაკვირვებული მუშაობა გასწია პიესის ცხოვრებისეული განსახიერებისათვის. რაც შეეხება როლების შესრულებას, საუკეთესონი იყვნენ ბ. ძიძიშვილი და

მ. შერვაშიძე ილიკოსა და ილარიონის როლებში. მათ დიდი სიმართლით გამოკვეთეს ენამახვილი გურული გლეხების სახეები. კარგად ასრულებდნენ თავიანთ როლებს ნ. კეჭაყმაძე (ბებია ოლღა), ი. ცანავა (ზურიკო), მ. თავდიშვილი (მართა) და სხვანი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 40 წლის-თავს მიეძღვნა ა. შერვაშიძის პიესის „მზის“ დადგმა (რეჟისორი შ. ინასარიძე). პიესა აგვიწერდა აჭარის რევოლუციურ წარსულს, 1918-1920 წლებს, როდესაც აჭარელმა მშრომელებმა გადაიტანეს ინტერვენციის მძიმე ტვირთი.

მზიარული სპექტაკლი შეიქმნა აკ. წერეთლის „კინტოდან“. ეს კომედია-ხუმრობა, როგორც ცნობილია, აკაკიმ საგანგებოდ დაწერა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა მსახიობ ნატო გაბუნიასათვის. ნიჭიერმა მსახიობმა შესანიშნავად შეასრულა სალომეს მთავარი როლი. კომედიაში სალომე კინტოს ტანსაცმელში გამოდის და კომედიის ფაბულა სწორედ ამ გადაცმაზეა აგებული. ბათუმის თეატრის მსახიობმა ნ. წერეთელმა კარგად შეასრულა ეს რთული როლი, რომელიც მსახიობისაგან მოითხოვს სიმღერისა და ცეკვის ოსტატობას. კარგად ასრულებდნენ როლებს სხვა მსახიობებიც: გ. დობორჯგინიძე (სალომეს მეუღლე ილია), შ. გეჭაძე (სალომეს მეგობარი ალექსანდრე), გ. ახვლედიანი (ილიას მეგობარი სამსონი), ი. ცანავა (ილიას მსახური ალმასხანი). სპექტაკლი დადგა მ. ხინიკაძემ.

ბათუმელი მწერლის ფ. ხალვაშის დრამა „ვაზის ტირილი“ დადგა ლ. შატბერაშვილმა. ეს ნაწარმოები აჭარის სოფლის ცხოვრებას ასახავს. მასში გამოსახულია ის დარდი და ვარამი, რაც დიდმა სამაჟულო ომმა მიაყენა მრავალ ოჯახს.

მურად სირაძის ოჯახი 15 წელიწადია ელის ომში წასულ ახლად-დაქორწინებულ შვილს, შოთას. სრულიად ახალგაზრდა რძალი, სევრეთი, როგორც წესი, მამამთილისა და მამლის მორჩილია და, ისიც იმედდაკარგული ელოდება ქმარს. მაგრამ ოჯახი შეიტყობს — სევრეთი მათს მეზობელს შუქრის ჰყვარებიაო. ოჯახში ურთიერთობა იმდენად მწვავდება, რომ სევრეთი იძულებულია ქმრისეული სახლ-კარი დატოვოს. ამ დროს ბრუნდება 15 წლის დაკარგული შოთა, მაგრამ კვლავ ტრაგედია დატრიალდება. შოთა კვდება მშობლიურ ეზოში.

ბათუმის თეატრის მსახიობებმა შესანიშნავად შეასრულეს რო-ლები. ი. ცანავა თამაშობდა მურად სირაძის როლს და ქმნიდა სათნო, ცხოვრებაში ღრმად ჩახედული ადამიანის სცენურ სახეს. ასევე ბუ-ნებრივი იყო სევრეთის როლში ნ. საკანდელიძე. შესანიშნავად ას-რულებდა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის, რეზოს როლს გ. გოგი-ბერიძე. განსაკუთრებული ოსტატობით შეასრულა ფინალში ძმასთან

შეხვედრის სცენა ხ. მეგრელიძემ. კარგად ასრულებდა შუქრის როლს ვ. დოლიძე. შეყვარებული ქალიშვილის გუგულის როლი გულწრფელობით წარმოგვისახა ლ. ყარასაშვილმა.

1961-1962 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონი გაიხსნა ალ. ჩხაიძის მიერ გადმოქართულებული ლ. ზორინის კომედიით „ფეხბურთელები“. დადგმა ეკუთვნოდა რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის დიპლომანტს თ. აბაშიძეს.

კომედია მდიდარი იყო მახვილი სიტყვით და მკვეთრი დიალოგებით. მასში ძირითადად მონაწილეობდნენ თეატრის ახალგაზრდა მსახიობები. ისინი გატაცებით თამაშობდნენ და შექმნეს მხიარული, მიმზიდველი სპექტაკლი.

შემდეგი პრემიერა იყო კ. სიმონოვის დრამა „მეოთხე“. იგი ეძღვნებოდა მსოფლიოში მშვიდობისათვის ბრძოლის თემას. დადგმა განახორციელა მ. ხინიკაძემ. ეს მწვავე პუბლიცისტური ნაწარმოები, რომელიც ამერიკის შეერთებული შტატების თანამედროვე სინამდვილის ფონზეა გაშლილი, კარგად მიიღო მაყურებელმა.

შემდეგ თეატრმა უჩვენა ვ. კანდელაკის კომედია „ამაღლებული სოფელი“ განახლებული დადგმით.

დიდი წარმატება ხვდა წილად გ. სუნდუკიანის „პეპოს“, რომელიც დადგა ახალგაზრდა რეჟისორმა თ. აბაშიძემ.

ბათუმის თეატრის ამ სეზონის შემდეგი ახალი დადგმა იყო მეიოს და ენეკენის გადმოქართულებული კომედია „ოჯახური აურზაური“, რომელშიც მტკიცდება აზრი იმის შესახებ, რომ „უბავშვო ოჯახი არარაობაა“. კომედია დადგა თ. აბაშიძემ.

ამავე სეზონში დაიდგა ა. სალინსკის რომანტიკული იერის საინტერესო პიესა „მედაფდაფე“. პიესაში მოთხრობილია კომკავშირელი ქალიშვილის, ნილა სნიეკოს თავგადასავალი, რომელიც სამამულო ომის წლებში ფაშისტების მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მზვერავად მუშაობდა. ნაწარმოები გამსჭვალულია დრამატული მღელვარებით და ლირიზმით. პიესის ეს მხარე საუკეთესოდ გამოავლინა დამდგმელმა რეჟისორმა შ. ინასარიძემ. ნ. საკანდელიძე ასრულებდა სნიეკოს როლს. მსახიობმა დიდი გულწრფელობითა და უშუალობით შექმნა გმირის რომანტიკული სახე. ოსტატობით შეასრულეს როლები მ. ხინიკაძემ (ჩუბაროვი), ი. კობალაძემ (პოლკოვნიკი მიტროფანოვი), ლ. აფხაზავამ (ზოია) და სხვებმა.

შემდეგ დაიდგა პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერი“. იგი განახორციელა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა გ. ჟორდანიამ, რომელიც ამ სეზონიდან გაუძღვა თეატრს. საგანგებო სტატიაში ამ დადგმის შესახებ დრამატურგმა ვ. კანდელაკმა (გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“ № 23, 1962) განსაკუთრებით შეაქო ახალგაზრდა რეჟი-

სორი: „ჩვენ მოგვხიბლა ახალგაზრდა, ჯერ გამოუცდელი რეჟისორის შემოქმედებითმა სითამამემ და იმდენად გაგვახარა, რომ ყოველგვარი ნაკლი, რომელსაც კრიტიკოსის თვალი ამჩნევს და იმახსოვრებს — დაგვავიწყა. თეატრალურ ხელოვნებაში რომ ფერების სიუხვე ამოუწურავია და ნიჭიერი შემოქმედისათვის ყველგან დიდი სცენაა, ამას ახალგაზრდა რეჟისორის ქეშმარიტად ახალი დადგმა ადასტურებს“.

ამ დადგმაში როლებს ბრწყინვალედ ასრულებდნენ მ. შერვაშიძე (ყვარყვარე), ა. მგელაძე (კაკუტა), გ. იმნაიშვილი (ქუჩარა), მ. ჯალალანია (მეწისქვილე), თ. სულხანიშვილი (გულთამზე), კ. მეგრელიძე (ნატუტარი), გ. ახვლედიანი (რწმუნებული) და სხვ.

მაყურებელთა კონფერენცია. თეატრი ხშირად მართავდა მაყურებელთა კონფერენციებს. ერთი ასეთი კონფერენცია თეატრმა საქართველოს თეატრალურ საზოგადოებასთან ერთად მოაწყო 1961 წლის 20 ნოემბერს. კონფერენციაზე, რომელიც გახსნა საქართველოს თეატრალური საზოგადოების წარმომადგენელმა ნ. შვანგირაძემ, მოხსენებით ბათუმის თეატრის ახალი სპექტაკლების შესახებ გამოვიდა თეატრმცოდნე ვ. კიკნაძე. იგი შეეხო თეატრის მიერ უკანასკნელ ხანს დადგმულ სპექტაკლებს: ნ. ღუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონს“, ვ. კანდელაკის „ამაღლებულ სოფელს“, კ. სიმონოვის „მეოთხეს“ და სხვ. მან დადებითად შეაფასა თეატრის დადგმები, ამავე დროს გამოთქვა მთელი რიგი კრიტიკული შენიშვნები. კამათში მონაწილეობა მიიღეს რეჟისორმა ნ. გოძიაშვილმა, მ. ხინიკაძემ, ნ. შვანგირაძემ, ი. ცოხალაძემ, ი. მელიამ და სხვებმა.

ი. კაიკაციშვილი. 1962 წელს ბათუმის თეატრმა დაკარგა ერთ-ერთი საუკეთესო სცენის ოსტატი, გარდაიცვალა მსახიობი ისკანდერ ჭუსეინის ძე კაიკაციშვილი, რომელიც ბათუმის თეატრში მოღვაწეობდა დღიდან მუდმივი დასის დაარსებისა.

იგი დაიბადა 1909 წელს ქობულეთის რაიონის სოფელ სამებაში. 1930 წელს დაამთავრა ბათუმის ჩაის ტექნიკუმი. 1932 წელს სხვა აჭარელ ახალგაზრდებთან ერთად შევიდა რუსთაველის თეატრის სტუდიაში და სტუდიის დამთავრების შემდეგ 1937 წლიდან მოღვაწეობდა ბათუმის თეატრში. განსაკუთრებული ნიჭი გამოიჩინა სახასიათო როლების შესრულებაში. 1944 წელს მას მიენიჭა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდება. არჩეული იყო აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატად. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის წევრი იყო 1941 წლიდან.

1962-1968 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონი გაიხსნა 1 სექტემბერს. წარმოდგენილი იყო დ. კლდიაშვილის „დარისპანის გასა-

ქორი“ და „ირინეს ბედნიერება“. სპექტაკლი მიეძღვნა დავით კლდია-შვილის დაბადებიდან 100 წლისთავს.

დიდი ქართველი მწერლის ეს შესანიშნავი ნაწარმოები მაღალ-მხატვრულ დონეზე იყო განხორციელებული რეჟისორისა და მსახიობების მიერ. „დარისპანის გასაქირში“ (დადგმა შ. ინასარიძისა) მ. ხინიკაძე ასრულებდა დარისპანის როლს. მან შექმნა დრამატიზმით აღსავსე სახე ნამდვილად გაღატაკებული და სასოწარკვეთილი, მაგრამ ამავე დროს კულდაზიკა აზნაურისა. მთავარი გმირის დრამატულ ტონში გადაწყვეტამ დადგმა მთლიანად ამავე ასპექტში წარმართა. მსახიობმა ნ. თეთრაძემ მართას როლი მრავალი სახიერი საშუალებით გააფერადოვნა. კარგად ასრულებდნენ როლებს ხ. მეგრელიძე (ოსიკო ხარაბაძე), ნ. წერეთელი (ქაროენა), გ. იმნაიშვილი (ონისიმე მათარაძე), ნ. კეკეყმაძე (პელაგია). გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№ 196, 1962) წერდა, რომ რეჟისორმა შ. ინასარიძემ დიდი ყურადღება მიაქცია ტექსტის და განსაკუთრებით დიალოგების დამუშავებას და შექმნა დინამიკური წარმოდგენა. „დარისპანის გასაქირი“ პროფესიულად მომზადებული სპექტაკლიაო — ვკითხულობთ გაზეთში.

„ირინეს ბედნიერებაში“ რეჟისორმა თ. აბაშიძემ მთავარი ყურადღება მიაქცია სპექტაკლის ანსამბლურობას, რასაც, პირველ ყოვლისა, ქმნიდა კარგად გადაწყვეტილი მასობრივი სცენები და ცეკვები. როლებს შესანიშნავად ასრულებდნენ გ. გოგიბერიძე (აბესალომი), მ. ჯალაღანია (ფილიპე), თ. სულხანიშვილი (ირინე), ი. ცანავა (ვიქტორი), ლ. ლლონტი (როდამიშვილი) და სხვები.

მხიარული წარმოდგენა შექმნა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა გ. ჟორდანიამ ჯ. ფლეჩერის კომედიიდან „მომრჩულებლის მორჯულება“. ცოცხლად შეასრულეს როლები ამ კომედიაში მ. წერეთელმა, ნ. საკანდელიძემ, ნ. თეთრაძემ, მ. შერვაშიძემ, ი. ცანავამ და ა. ტაკიძემ.

შემდეგი დადგმა ნ. პერიალისის დრამა „ბაბთიანი გოგონა“ აგვიწერდა თანამედროვე საბერძნეთის ცხოვრებას. მასში გამოსახული იყო მშრომელთა მძიმე მდგომარეობა — უსახლკარობა, უმუშევრობა, უუფლებობა. ცხოვრების ამ გამოუვალ ფონზე ავადმყოფობით იღუპება ბაბთიანი გოგონა. რეჟისორმა შ. ინასარიძემ ამ დადგმაში ხაზი გაუსვა საბერძნეთში არსებულ სოციალურ უთანასწორობას. წინააღმდეგობათა გამძაფრების მიზნით, მან პირველ მოქმედებას წაუმიძღვარა პროლოგი — პიესის გმირები აენასცენაზე გამოდიოდნენ და მოკლე ფრაზებით აცნობდნენ მაყურებელს ბერძენ მშრომელთა მწარე ხვედრს.

ბაბთიანი გოგონას როლს ორი შემსრულებელი ჰყავდა —

თ. სულხაბიძევილი და ახალგაზრდა მსახიობი ლ. ყარასაშვილი. თ. სულხანიშვილმა დრამატიზმით აღსავსე სახე შექმნა. კარგად შეასრულა როლი ლ. ყარასაშვილმაც და ამით ღირსეული ადგილი დაიკავა დასში. ვ. დოლიძე თამაშობდა გოგონას მიჯნურის იანისის როლს. ახალგაზრდა იანისი ვ. დოლიძის შესრულებით გამოირჩეოდა მეზრძოლი სულისკვეთებით, პროტესტით გაბატონებული კლასის მიმართ. შ. გეჯაძე ასრულებდა გოგონას პაპის, ბრმა მოხუცის, ზაკონისის როლს. როგორც ყოველთვის, შ. გეჯაძემ შექმნა მეტად დამაჯერებელი სცენური სახე.

23 დეკემბერს თეატრმა წარმოადგინა ი. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობი“ (ინსცენირება გ. ნახუცრიშვილისა და დ. ცხაკაიასი). წარმოდგენა მიეძღვნა ილია ჭავჭავაძის დაბადების 125 წლისთავს. დადგმა ეკუთვნოდა თ. აბაშიძეს.

ლ. უსტინოვისა და ო. ტაბაკოვის ზღაპარი „ფიფქია და შვიდი ჯუჯა“ (ძმები გრიმების ცნობილი ზღაპრის მიხედვით) დადგა გ. ჟორდანიაშ. შეინარჩუნა რა ზღაპრის სიუჟეტი, მან გაათანამედროვა ზოგიერთი პერსონაჟი და გარემო, რითაც სპექტაკლი დაუახლოვა დღევანდელობას.

თეატრმა დადგა აგრეთვე ა. აბშილავას პიესა „ადამიანი და ბრუნდა“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). 26 აპრილს თეატრმა მაყურებელს უჩვენა ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის ცნობილი პიესა „მე ვხედავ მზეს“. დადგმა ეკუთვნოდა მ. ხინიკაძეს. მანვე შეასრულა სულით ავადმყოფი ბეჟანას როლი.

თეატრის ამ დადგმას დიდი წარმატება ხვდა წილად, რაც განაპირობა თვით ნაწარმოების ღირსებამ და მისმა ცხოვრებისეულმა, მკვეთრი რეალისტური ხედვით განხორციელებამ.

„სპექტაკლის და პიესის განსაკუთრებული ღირსება ის არის, — წერდა ს. ვადაჭკორია გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 105, 1963), — რომ ამ ერთი პატარა სოფლის ცხოვრების ფონზე განზოგადებულად არის ნაჩვენები მთელი საქართველო, მთელი ეპოქა, რომლისთვისაც ომს მწვავე დაღი დაუჩენია... ახალგაზრდებისაგან დაცარიელებული, ძალაშერყეული, მაგრამ ჩანგაუტეხელი სოფელი თავდადებით შრომობს და მხნეობს. ხალხი განიცდის უკიდურესად მძიმე დღეებს, მაგრამ მტკიცედ სწამს გამარჯვება და იბრძვის მის დასაჩქარებლად“...

სოსოს მთავარ როლს ნიჭიერად ასრულებდა ახალგაზრდა მსახიობი ნ. მესხიძე. იგი ხიბლავდა მაყურებელს გულწრფელობით და მახვილგონიერებით.

მ. ხინიკაძის ნიჭიერი თამაშის შესახებ ს. ვადაჭკორია წერდა: „დიდ ინტერესს იწვევს სულით ავადმყოფი ბეჟანას რთული ფსიქო-

ლოგიური სახე. გადაუქარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს სსრ სახალხო არტისტი მ. ხინიკაძე მომხიბლავად ასრულებს ბეჟანას როლს. ხინიკაძის ბეჟანა რომ გარეგნობით და განსაკუთრებით სიარულში დამახასიათებელი შეხტომით შესანიშნავად. არ გვაგრძნობინებდეს თავის არანორმალურობას, მისი მსჯელობა და ადამიანური სიკეთე ხშირად საწინააღმდეგოში დაგვარწმუნებდა“.

სეზონის უკანასკნელი დადგმა იყო ფრანგი მწერლის ჟ. კოკტოს პიესა „წარმოდგენილი მშობლები“, რომელშიც მთავარი გმირის მადლენას როლი შესანიშნავად შეასრულა ლ. ყარასაშვილმა.

გასტროლები. სეზონის დამთავრების შემდეგ ბათუმის თეატრის დასი საგასტროლოდ გაემგზავრა ქუთაისში. წარმოდგენები დაიწყო 11 ივნისს და ოც დღეს გაგრძელდა, ქუთათულებმა ნახეს დადგმები: „მეფე ოიდიპოსის“, „ვაზის ტირილი“, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, „მე ეხედავ მზეს“, „გზააბნეული შვილი“, „ოჯახური აურზაური“, „ბაბთიანი გოგონა“, „ფიფქია და შვიდი ჯუჯა“, „წარმოდგენილი მშობლები“ და „ყვარყვარე თუთაბერი“. წარმოდგენები დიდი წარმატებით სარგებლობდა. დასს ქუთაისში საზეიმო შეხვედრა ჰქონდა ქუთაისის ინტელიგენციასთან. დასმა რამდენიმე წარმოდგენა გამართა ტყიბულშიც.

1963-1964 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონი გაიხსნა 7 სექტემბერს „მეფე ოიდიპოსის“ განახლებული დადგმით. ოიდიპოსის მთავარ როლში კვლავ ი. კობალაძე გამოვიდა და თავისი სანსახიობო ნიჭით და ოსტატობით მოხიბლა მაყურებელი.

5 ოქტომბერს თეატრმა უჩვენა პირველი ახალი დადგმა ამ სათეატრო სეზონში. ეს იყო ბათუმელი მწერლის შ. როყვას კომედია „მინდვრის დედოფალი“. პიესაში ასახული იყო თანამედროვე სოფლის ცხოვრება.

საქართველოს ჟურნალისტთა კავშირის აჭარის განყოფილებამ და ბათუმის თეატრის სამხატვრო საბჭომ მოაწყვეს ბათუმელი მწერლებისა და ჟურნალისტების შეხვედრა თეატრის მსახიობებთან. საუბრის თემა იყო ახალი სპექტაკლი „მინდვრის დედოფალი“. პიესის ავტორს მიეცა მთელი რიგი შენიშვნებისა. აღინიშნა თეატრის გულდასმითი მუშაობა სპექტაკლზე, რეჟისორ შ. ინასარიძისა და მსახიობების ნიჭი და ოსტატობა.

ამ სეზონის მეორე ახალი დადგმა იყო კვლავ ბათუმელი ავტორის ა. სამსონიას კომედია „ჩემი შვილი სიმონი“. დადგმა განახორციელა გ. ჟორდანიამ. პიესაში მოთხრობილი იყო თანამედროვე სოფლის ახალგაზრდის ისტორია, რომელიც სასწავლებლად გაგზავნილი იყო ქალაქში, სადაც ის ცუდ წრეში მოექცა და მორალურად დაეცა. მის სანახავად ჩასული მამა დაარცხვენს შვილს და თითქოს

იმედია, რომ იგი გამოსწორდება. სიმონის მთავარ როლში ყურადღება მიიქცია ნ. მესხიძემ.

მომდევნო დადგმა იყო დასავლეთ გერმანელი მწერლის კ. ვიტ-ლინგერის „ვარსკვლავიდან ჩამოსული კაცი“ (რეჟ. შ. ინასარიძე). ეს იყო თავისებური, ახალი გამომსახველობითი ხერხებით დაწერილი ნაწარმოები. პიესა მოგვითხრობდა გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მოქალაქე პანს კიფერზე, რომელმაც მძიმე ცხოვრების გზა გაიარა, ბოლოს უიმედობით მოცული ფსიქიატრიული საავადმყოფოს მეექვსე სართულიდან გადმოვარდა და თვითმკვლელობით დაამთავრა სიცოცხლე. პიესა მკაფიოდ გვიხატავს ადამიანის ტრაგედიას კაპიტალისტურ სამყაროში.

გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (№ 28, 1964) ვრცლად შეეხო დადგმას და, პირველ ყოვლისა, დადებითი შეფასება მისცა რეჟისორს. „შალვა ინასარიძე უფროსი თაობის, გამოცდილი და ცნობილი თეატრალური ხელოვანია, — წერდნენ გაზეთში. — მეტად სასიამოვნოა, რომ სწორედ მან მოჰკიდა ხელი პიესის დადგმას. ამით მან დაამტკიცა თავისი „სიჭაბუკე“, სიახლისა და დროის გრძნობა. ეს თვისება იშვიათია, მაგრამ ნამდვილ ხელოვანს ის განუყრელად თან ახლავს. პიესის მისეული გააზრება მოულოდნელი და საუცხოოა, ხშირად დამაფიქრებელი და იქნებ სადავოც, მაგრამ, ყველა ცალკეულ შემთხვევაში ჩვენ წინაა მცოდნე, კეთილსინდისიერი და ორიგინალური რეჟისორი. მან სპექტაკლი ისე ააგო, რომ ცალკეული სიტუაციები გარეგნულად კომიკურ შთაბეჭდილებას ახდენენ, ამ კომიკურის იქით კი ნამდვილი და მძიმე ტრაგედია ტრიალებს“.

აქებდნენ დადგმის მხატვრობას: „ა. ფილიპოვის მხატვრულ გაფორმებაში იგრძნობა წმინდა გერმანული, ცივი, დისციპლინიზებული ხასიათი. ეს მართლაც ასეა. ყოველ შემთხვევაში, მხატვრობა სავსებით შეესატყვისება იმ ვნებებს, ფიქრსა და ტივილებს, რასაც სცენაზე ვხედავთ, შეესატყვისება პიესის ხასიათსა და სპექტაკლის რეჟისორულ გადაწყვეტასაც“.

გაზეთის აზრით, როლების შესრულება მაღალმხატვრულ დონეზე იყო. კიფერის მთავარ როლს ასრულებდა გ. გოგიბერიძე. იგი „სპექტაკლის მთელ მანძილზე პერსონაჟის სიცოცხლით ცოცხლობს, ერთი სულიერი მდგომარეობიდან მეორეში გადადის ყოველგვარი „შვეთორი“ და კონტრასტული ხერხების გარეშე“...

ასევე ბრწყინვალედ შეუსრულებია ხუთი სხვადასხვა ხასიათის როლი მსახიობ ი. ცანავას. მას კარგად გაძოუვლენია გარდასახვის უნარი. ასეთივე შემოქმედებითი უნარი უჩვენებია მსახიობ ნ. წერეთელს ხუთი სხვადასხვა ხასიათის ქალის სცენური სახეების განხორციელებაში.

ამავე სეზონში თეატრმა დადგა „მინდია“, ტრაგედია 2 ნაწილად, ვაჟა-ფშაველას მიხედვით. დადგმა ეკუთვნოდა რეჟისორ გ. ჟორდანისას.

ინსცენირებაში გამოყენებული იყო ვაჟას რამდენიმე ნაწარმოები და, აგრეთვე, ფშავ-ხევსურული ხალხური პოეზიის ნიმუშები. პიესის გამჟღავნებელი იყო მშვიდობის, მეგობრობისა და ურთიერთდობის იდეა, მინდიას ტრაგედია გააზრებული იყო როგორც განცდები ადამიანისა, რომელმაც შეიგნო მშვიდობისა და მეგობრობის იდეა და მას მსხვერპლად შეეწირა. ამით ნაწარმოებს მიეცა თანადროული ქლერადობა და სპექტაკლი ფრიად შთამბეჭდავი გამოვიდა.

მინდიას როლის შემსრულებელ ი. კობალაძეზე შ. ქურიძე გაზ. „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 79, 1964) წერდა: „მინდიას მეტად რთულ და პასუხსაგებ როლს კარგად ასრულებს ი. კობალაძე. მან ერთხელ კიდევ ცხადყო თავისი მდიდარი აქტიორული ოსტატობა და განამტკიცა ტრაგიკოსი მსახიობის დამსახურებულად მოპოვებული სახელი. თავდაპირველად მისი მინდია მეოცნებე ადამიანია, ბრძენი, რომელსაც ესმის ბუნების ენა და მიაჩნია, რომ ადამიანმა არ უნდა მოჰქრას ხე, არ უნდა დახოცოს ფრინველი თუ ნადირი, თუმცა ეს სრულებით არ უშლის ხელს. გულგრილად მოკლას მტერი — ადამიანი. მაგრამ ჩაღბისთან საუბარი და სინამდვილე მას თანდათანობით თვალს უხელს და ჯერ თანასოფელე ვაჟიკასა და მგელიკას კონფლიქტი, ხოლო შემდეგ შეტაკება ჭისტ მუცალთან საბოლოოდ არწმუნებს, რომ, თუ ცოდვას ჩის მოჭრა, ფრინველის ან ნადირის მოკლეა, კიდევ უფრო გაუმართლებელია ბოროტება, როცა ადამიანები ერთმანეთს ხოცავენ“...

სეზონის დამთავრებამდე დაიდგა დ. ფსათასის კომედია „საჭირთა მატყუარა“, გ. კოსტავას ინსცენირება რ. ჯაფარიძის რომანისა „ჯარისკაცის ქვრივი“, ა. აბშილავას ინსცენირება ო. დგებუაძის რომანისა „განთიადის დედოფალი“, შ. ინასარიძისა და გ. დოლონაძის ინსცენირება ალ. ყაზბეგის მოთხრობისა „მამის მკვლელი“.

ამრიგად, ამ სეზონში თეატრმა მაყურებელს უჩვენა ოთხი ინსცენირება. თუმცა ეს ინსცენირებები ხარისხიანად იყო დადგმული და მაყურებლის ყურადღებაც დაიმსახურეს, მაგრამ უნდა მივიჩნიოთ, რომ მათი რიცხვი რეპერტუარში მაინც მოჭარბებული იყო.

1964-1965 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონში პირველად დაიდგა ა. შერვაშიძის პიესა „მღერის ჰეანა“, რომელიც ეძღვნებოდა კუბაში მომხდარ რევოლუციას. პიესა დადგა გ. ჟორდანისამ.

ცნობილი იგავ-არაკი „მელა და ყურძენი“ დაუდო საფუძვლად თავის კომედიას თანამედროვე ბრაზილიელმა დრამატურგმა გ. ფეი-

გეირედუსმა და მთავარ მოქმედ პირად გამოიყვანა ამ იგავ-არაგის ავტორი — ძველი საბერძნეთის დიდი მწერალი — ეზოპე.

კომედია დადგა შ. ინასარიძემ. მან ყურადღება გაამახვილა როლების ბუნებრივ, რეალისტური სიმართლით გამოსახვაზე. კომედიაში სულ ექვსი როლია და ყველა ეს როლი მსახიობებმა შესანიშნავად შეასრულეს. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა გ. გოგიბერიძე ეზოპეს როლში. მსახიობმა დიდი ოსტატობით შექმნა თავისუფლებისათვის მებრძოლი ადამიანის დამაჯერებელი, ნათელი სახე. კარგად ასრულებდნენ როლებს ლ. ყარასაშვილი (ნებიერი ქალბატონი კლეა), ნ. ხინიკაძე (მხევალი მელი), ბ. ინწკირველი (ცრუ ფილოსოფოსი).

შემდეგ თეატრმა მაყურებელს უჩვენა კ. გოლდონის კომედია „სასტუმროს დიასახლისი“. დადგმა ეკუთვნოდა ი. კობალაძეს. იგი თვით ასრულებდა კავალერ რიპაფრატას როლს, სწორედ იმ როლს, რომელიც შეასრულა რუსთაველის თეატრის დრამატული სტუდიის აჭარელთა ჯგუფის სადებიუტო წარმოდგენაში 1937 წელს. რეალისტურ ფორმებში განსახიერებული სპექტაკლი მაყურებელს იტაცებდა როლების დინამიკური, ცხოვრებისეული, ხატოვანი შესრულებით. ი. კობალაძე-რიპაფრატა შესანიშნავად განმარტავდა გარეგნულად მიუკარებელ, ქალთმოდულე ადამიანს, სინამდვილეში კი გულთად პიროვნებას. ამავე როლს ასრულებდნენ ი. ცანაფა და ი. ტაკიძე. თითოეული მათგანი თავისებური შტრიხებით ახასიათებდა რიპაფრატას სცენურ სახეს.

მომხიბვლელად თამაშობდა სასტუმროს დიასახლისის მირანდოლინას როლს ნ. საკანდელიძე. ამავე როლს თავისებური ლირიზმით ასრულებდა ლ. ყარასაშვილი.

კარგად თამაშობდნენ როლებს ხ. მეგრელიძე (მარკიზი ფორლიბოპოლი), მ. შერვაშიძე (გრაფი ალბაფიორიტა), ვ. დოლიძე (ფაბრიციო), ნ. მკეავენაძე (პორტენზია), ნ. წერეთელი (დენაირა) და სხვანი.

თეატრმა მაყურებელს უჩვენა გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელის პოპულარული ზღაპარი „ნაცარქექია“. დადგმა განახორციელა თ. აბაშიძემ. სპექტაკლი მოიწონა მაყურებელმა, განსაკუთრებით მოზარდმა თაობამ. ნაცარქექიას როლი კარგად შეასრულა შ. გეჯაძემ.

მაყურებელმა კარგად მიიღო ჩვენი დროის ყოფა-ცხოვრების ნაკლოვანებათა მამხილებელი კ. ბუაჩიძის კომედია „ეზოში ავი ძაღლია“, ამბავი სიავით სავსე ივანე ლათაძის შესახებ, რომელიც ინტრიგებით და ანონიმური წერილებით სულს უმწარებს მეზობლებს, სახიერად იყო დადგმული შ. ინასარიძის მიერ.

ლაითაძის როლის შესრულებაში, როგორც ყოველთვის უდავო ნიჭი და ოსტატობა გამოიჩინა ა. მგელაძემ. მუჭი ფერებით ხატავდა მსახიობი მოუსვენარი, სიბოროტით აღსავსე ადამიანის სახეს. მისი მეუღლის, ფოფიას როლს ასრულებდა ნ. თეთრაძე. ეს იყო მეშჩანოვის, კერძომესაკუთრული ფსიქოლოგიის გამომხატველი არსება, რომელიც ავკაცობაში ღირსეულად უმშვენებდა მხარს თავის მეუღლეს.

პატიოსანი ადამიანის სახეს წარმოგვიდგენდა მ. შერვაშიძე ალექსანდრე ჩინჩახელის როლში.

კარგად იყო განსახიერებული დანარჩენი როლებიც, კერძოდ მეეზოვე იეზიდი ქალის სარესი (მ. წერეთელი). სათეატრო სეზონის უკანასკნელი ახალი დადგმა იყო პ. კანტენისა და ე. ბელაგის პიესა „მკვლელები“ (რეჟისორი თ. აბაშიძე), რომელიც მოგვიტხოვრებდა ბურჟუაზიული სამყაროს ახალგაზრდა თაობის უიმედო ცხოვრებაზე.

სეზონის დამთავრების შემდეგ თეატრის დასი სოხუმს გაემგზავრა და გამართა საგასტროლო წარმოდგენები.

საპატიო წოდებების მიანიჭება. 1965 წლის 15 იანვარს, ქართული თეატრის დღესთან დაკავშირებით, აჭარის ასსრ უმაღლესმა საბჭომ აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება მიანიჭა თეატრის მთავარ რეჟისორს გაიოზ ეუკოლის ძე ჟორდანias და დამსახურებული არტისტის წოდებები მსახიობებს — ნელი ვლადიმერის ასულ ძეაენაძეს და ლევან მიტროფანეს ძე ღლონტს. საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდება მიენიჭათ გაიოზ გალაკტიონის ძე გოგიბერიძეს, ხასან შუქრის ძე მიქელაძეს და ნათელა კალისტრატეს ასულ წერეთელს.

1965-1966 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონის პირველი ახალი დადგმა იყო ე. რაძინსკის პიესა „კიდევ ერთხელ სიყვარულზე“. ეს იყო რეჟისორ ე. ჩაიძის სადიპლომო სპექტაკლი.

შემდეგი ახალი დადგმა — ა. მორეტოს კომედია „ცოცხალი პორტრეტი“ — ეკუთვნოდა თეატრის მთავარ რეჟისორს თ. აბაშიძეს.

მ. პანიოლის კომედია „ტოპაზი“ განახორციელა შ. ინასარიძემ. ეს საინტერესო ფრანგული ნაწარმოები გვიხატავდა თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოების გახრწნას.

თეატრმა კვლავ განახლა სოფოკლეს „მეფე ოიდიპოსი“. ამჟინად, ეს სპექტაკლი უკვე ორი ათეული წელი წარმატებით იდგმებოდა ბათუმის სცენაზე.

ამავე სეზონში დაიდგა ვ. კანდელაკის ახალი პიესა „ნაქრძალში“. ეს ფსიქოლოგიური დრამა ააშკარავებს დღევანდელ ცხოვრება-

ში შემორჩენილ ამორალურ თვისებებს ადამიანის შეგნებაში. დადგმა განახორციელა თ. აბაშიძემ.

თეატრმა დადგა გ. ნახუცრიშვილის ახალი ზღაპარი „შაითან ხიზო“, რომელიც მართო მოზარდებს როდი იზიდავდა. დადგმა ჩვეულებრივ ოსტატობით განახორციელა შ. ინასარიძემ და შექმნა ეფექტური, დინამიკური სანახაობა. შაითან ხიზოს როლს ასრულებდა ი. ცანავა.

გარდა გ. კანდელაკის პიესისა, ამ სეზონში დადგმული კიდევ ორი ნაწარმოები ეკუთვნოდა ბათუმელ დრამატურგებს. ეს იყო ა. სამსონიას პიესა „ზღვა და სიყვარული“ და შ. როყვას „დედა“.

მაყურებლის მოწონება დაიმსახურა ა. სამსონიას პიესამ „ზღვა და სიყვარული“. მასში ავტორი ეხებოდა ჩვენი ახალგაზრდობის მორალური სიმტკიცის საკითხებს და დაპირისპირებული იყო ჩვენი ახალგაზრდობის დადებითი და უარყოფითი სახეები, მათი განცდები, ურთიერთბრძოლა. ნაწარმოებს უეჭველად დიდი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ჰქონდა და იზიდავდა კიდევც ახალგაზრდა მაყურებელს.

საინტერესოდ იყო გადაწყვეტილი სპექტაკლის დეკორაციული გაფორმება (მხატვრები ა. ფილიპოვი, მ. მამულაძე და ვ. მითაიშვილი).

რეცენზენტი ქ. შავგულიძე გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 128, 1966) აქებდა ახალგაზრდა, ნიჭიერ რეჟისორს, თ. აბაშიძეს, რომელმაც დადგა „ზღვა და სიყვარული“ და აღნიშნავდა დადგმის ერთგვარ თავისებურებას. იგი წერდა: „სპექტაკლი მოწმობს, რომ რეჟისორის მისწრაფებაა სცენური სინამდვილე მაქსიმალურად მიუახლოვოს ცხოვრებისეულს, რისთვისაც უარყოფს პათეტიკას, გარეგნულ „თეატრალურ ეფექტებს“ და სიმძიმე გადააქვს მხატვრული სახის სიმართლეზე. მაყურებელი, ალბათ შენიშნავდა, რომ სარეცენზიო სპექტაკლში მსახიობები სავსებით ბუნებრივად, ისევე ჩვეულებრივად მეტყველებენ, როგორც ცხოვრებაში, გრძნობის გამოსახატვად არ ყვირიან და ხელებს არ შლიან. შეიძლება ზოგიერთს არ მოეწონოს რეჟისორის ასეთი პოზიცია, მაგრამ ეს უკვე გემოვნების საკითხია. ჩვენი აზრით, „არაპათეტიკურ“ სპექტაკლს არსებობის ისეთივე უფლება აქვს, როგორიც „პათეტიკურს“. მთავარია სპექტაკლი გვაღელვებდეს. „ზღვა და სიყვარული“ გვაღელვებს და, მასასადამე, მიზანიც მიღწეულია“.

შ. როყვას პიესა „დედა“ ასახავდა დიდი სამამულო ომის ერთ-ერთ ტრაგედიას. ღრმად მოხუცებული სოფიო მენაბდე ოც წელზე მეტი ელოდა ომში დაკარგულ შვილს — ლევანს. იმედს არ კარგავდა, რომ შვილი ცოცხალი დაუბრუნდებოდა: იმედი გაუმართლდა. მოვიდა წერილი ლევანისაგან. ის გერმანელი ფაშისტების

ტყვეობიდან გაქცეულა, საფრანგეთში მოხვედრილა და ფრანგ პარტიზანებთან ერთად უბრძოლია ფაშისტების წინააღმდეგ. დიდი გმირობაც გამოუჩენია. მაგრამ ლევანი სამშობლოში ველარ ბრუნდება, რადგან საფრანგეთში ოჯახს მოჰკიდებია. სოფიო გაემგზავრება საფრანგეთში შვილის სანახავად.

პიესის იდეური შინაარსის შესახებ გაზ. „საბჭოთა აპარაში“ (№ 60, 1967) რეცენზენტი ქ. შავგულიძე წერდა: „დედა თავიდან ბოლომდე გამსჭვალულია ადამიანის გულწრფელი სიყვარულით, იგი პატრიოტული სულისკვეთებით და თანამედროვეობით სუნთქავს. დრამატურგი ახერხებს სულ უბრალო, მარტივი ამბის მეშვეობით გადმოსცეს დიდი სოციალური მოვლენების ზემოქმედება ხალხის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. დახატოს ჩვენი საბჭოური სინამდვილის მართალი სურათი, გვიჩვენოს საბჭოთა ადამიანების მაღალი მორალური თვისებები. გადაჭარბებული როდი იქნება თუ ვიტყვით, რომ შ. როყვას პიესამ სწორედ ამით მიიზიდა მაყურებელი“.

რეცენზიებში აღნიშნული იყო რეჟისორ შ. ინასარიძის მიერ პიესის იდეური ჩანაფიქრის სწორად გახსნა. დადგმა გადაწყვეტილი იყო ყოფით ასპექტში, მაგრამ მაინც მიღწეული იყო ფართო სოციალური განზოგადება.

დედის მთავარ როლს ასრულებდა ნ. თეთრაძე. რეალისტური სცენური სკოლის შესანიშნავი ოსტატი, მსახიობი ქალი ამ შემთხვევაშიც დიდ სიმაღლეზე იდგა როლის ცხოვრებისეული, ბუნებრივი განსახიერებით. „მან ანეჭრადაც მონახა საჭირო ფერები და შექმნა ღრმად ინდივიდუალური, ძალზე კოლორიტული მხატვრული სახე, რომელიც წარუშლელად აღიბეჭდა მაყურებლის მეხსიერებაში“, — წერდა რეცენზენტი ქ. შავგულიძე ნ. თეთრაძის შესახებ. ამ როლს ასრულებდა თ. სულხანიშვილიც, იგი სცენურ სახეს შედარებით ლირიკულ ხასიათს აძლევდა.

საფრანგეთში გადახვეწილ ლევანის როლს ასრულებდა მ. ხინიკაძე. მსახიობმა ნიჭიერად გამოკვეთა შინაგანად კეთილშობილი, პატიოსანი, თავისი ქვეყნის მოყვარული ადამიანის სახე.

გასტროლები. ივლისის თვეში ბათუმის თეატრის მთელი შემადგენლობა ქუთაისში გაემგზავრა საგასტროლოდ. ნაჩვენები იყო დადგმები: „მინდია“, „ეზოში ავი ძაღლია“, „ნაკრძალში“, „მკვლელები“, „ტოპაზი“, „ცოცხალი პორტრეტი“, „ჩემი შვილი სიმონი“, „ზღვა და სიყვარული“, „დედა“. წარმოდგენები გაიმართა აგრეთვე ტყიბულაში, მაიაკოვსკსა და წყალტუბოში. წარმოდგენები დიდი წარმატებით სარგებლობდა.

• 1966-1967 წლების სეზონი. პირველი დადგმა იყო ფ. ხალვაშის ერთმოქმედებიანი პიესა „გადარჩენილი უკვდავება“, მიძღვნილი

შ. რუსთაველის ცხოვრებისადმი, მისი სახელისადმი. პიესა დადგა თ. აბაშიძემ. შოთა რუსთაველის როლი განასახიერა ი. კობალაძემ.

მეორე ახალი დადგმა იყო ს. ცეაიგის დრამა „სახლი ზღვის პირად“, რომელშიც გოტჰოლდის მთავარი როლი შეასრულა მ. ხინიკაძემ. პიესის დადგმა ეკუთვნოდა თ. ჩხეიძეს.

წარმატება ხვდა წილად კ. ბუაჩიძის კომედიას „პლატონი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). თანამედროვე შინაარსის ამ ნაწარმოებში მხილებული იყო ნეგატიური მხარეები ჩვენი ცხოვრებისა. პლატონის მთავარ როლს ასრულებდა მ. ხინიკაძე, უჩვეულო იყო ჩვენი ცნობილი მსახიობისათვის კომედიური როლის შესრულება, რადგან იგი ცნობილი იყო დრამატული სახეების ნიჭიერი განსახიერებით. მაგრამ, როგორც პრესა მოწმობს, მსახიობმა ეს როლიც შესანიშნავად შეასრულა.

მშვენივრად ასახიერებდა პლატონის მეუღლის, ცუცას როლს ნ. კეკელიძე. მან დამახასიათებელი ხაზებით გამოხატა ფუქსავატი ადამიანის სახე.

თ. აბაშიძემ დადგა ალ. ჩხაიძის დრამა „სიკვდილის სიბრძნე“ (კ. ლომთათიძის ნაწარმოების მიხედვით). სპექტაკლი მიედღვნა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავს.

სპექტაკლის პროგრამაში აღნიშნული იყო ამ ისტორიულ-რევოლუციური ნაწარმოების არსი: „ეს არის პიესა თაობაზე, რომელმაც თავის მხრებზე გადაიტანა თვითმპყრობელობასთან ბრძოლის მთელი სიმძიმე, რომელმაც ციხის, კატარღის, დიდძალი მსხვერპლის საფასურად შეძლო მიზნის მიღწევა. პიესის მთავარი გმირი ჭეირან ვარდოსანიძე ინტელიგენციის წრიდან გამოსული პროფესიონალი რევოლუციონერია. იგი ცხოვრების მიზანს ბრძოლაში ხედავს. რეაქციის თარეშმა, სიკვდილის შიშმა ვერ შეაცვლევინა მას რწმენა, მაგრამ იგი ადამიანია და უყვარს სიცოცხლე. მით უმეტეს, რომ ამჟვეყნად ტოვებს საყვარელ არსებას — ახლადშერთულ მეუღლეს, ბავშვს, რომელსაც ისინი ელიან და რომელსაც ჭეირანი ვერასოდეს იხილავს“...

ჭეირანის მთავარ როლს ასრულებდა ა. ტაკიძე. მსახიობმა შექმნა ქედუხრელი რევოლუციონერის ნათელი სახე, რომელიც თავს სწირავს მშრომელი ხალხის ინტერესებს.

სპექტაკლი მოიწონა მაყურებელმა და მუდამ მხურვალე ტაშით ავიღდოებდა ჭეირანის მონოლოგს თავგანწირვის შესახებ.

თეატრმა დადგა აგრეთვე ა. სამსონიას კომედია „ძველი ქოლგა“. ნაწარმოებში გამოსახული იყო თანამედროვე ზღვისპირა პატარა ქალაქის ცხოვრება. პიესის მთავარი გმირია მასწავლებელი ბენია ხატისკაცი. იგი დადებითი პერსონაჟია. მისგან განსხვავდება

პიესის მეორე გმირი აპოლონი, რომელიც იოლი გზით ცხოვრობს.

ამგეარად, სათეატრო სეზონის ხუთი ახალი დადგმიდან სამი ნაწარმოები ეკუთვნოდა ბათუმელ დრამატურგებს („გადარჩენილი უკვდავება“, „სიკვდილის სიბრძნე“ და „ძველი ქოლგა“).

მნიშვნელოვანი თარიღი. 1967 წლის 18 მარტს შესრულდა ოცდაათი წელი, რაც პირველად გამოვიდა ბათუმელთა წინაშე მუდმივი ახალი დასი, რომელმაც სპეციალური წვრთნა მიიღო რუსთაველის თეატრის დრამატულ სტუდიაში. როგორც ვიცით, ამ დრომდე ბათუმში მუშაობდნენ სეზონური დასები, მეტწილად ჩამოსულ მსახიობთაგან შემდგარი, ხოლო ამ დროიდან კი დასი ძირითადად ბათუმელ მკვიდრთაგან შედგებოდა. ამ გარემოებამ დიდად შეუწყო ხელი ბათუმის თეატრის მხატვრულ სრულყოფას.

ამ მნიშვნელოვან თარიღს ბათუმის პრესამ საგანგებო წერილები მიუძღვნა.

ოცდაათი წლის მანძილზე თეატრმა მაყურებელს უჩვენა 218 დადგმა, რომელთაგან ბევრმა ბათუმის თეატრს შორს გაუთქვა სახელი. ეს იყო ვ. ღარასელის „კიკვიძე“, სოფოკლეს „მეფე ოიდიპოსი“, ვაჟა-ფშაველას „მოკვეთილი“ და მრავალი სხვა. ოცდაათი წლის განმავლობაში ბათუმის თეატრის წარმოდგენები ნახა 2.190.000 მაყურებელმა. თეატრმა გააფართოვა თავისი მოღვაწეობის ასპარეზი. იგი ყოველწლიურად აწყობდა გასტროლებს საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებში და რაიონებში, მუდმივად ემსახურებოდა აჭარის დაბა-სოფლებს. ამ სეზონშიც გამართა თეატრმა წარმოდგენები სოფელ წინსვლაში, ხალაში, ქვედა აჩაში, დაკვაში, ქედაში, შუახევში. თეატრმა ღია ცის ქვეშ, გონიოს ძველი ციხის კედელთან ითამაშა ფ. ხალვაშის პიესა „გადარჩენილი უკვდავება“. სწორედ იქ წარმოადგინა საიდანაც, გაღმოცემით, საქართველო დატოვა შოთა რუსთაველმა.

იმათგან, ეინც ოცდაათი წლის წინათ გახსნა თეატრი, 1967 წელს მოღვაწეობდნენ: ნუნუ თეთრაძე, ლილი აფხაზავა, დარეჯან ჯალანდაძე, იუსუფ კობალაძე, მერაბ ზინიკაძე, აკაკი მგელაძე, ხაჩან მეგრელიძე, სულეიმან თურმანიძე, გიორგი ახვლედიანი და რეჟისორი შალვა ინასარიძე.

აღრე გარდაიცვალა მსახიობი ესელ ცივაძე, ასევე უდროოდ წავიდა თეატრიდან ხასან ბეჟანიძე, სამამულო ომში დაიღუპნენ ა. ბაჟურიძე და ს. კახიძე. სამამულო ომში მონაწილე დ. თხილაიშვილი და გ. კობახიძე ომიდან დაბრუნების შემდეგ თეატრში აღარ მობრუნდნენ და სხვა საქმიანობას მოჰკიდეს ხელი. დაკარგა თეატრმა მსახიობი ისკანდერ კაიკაციშვილი. თეატრს ჩამოცილდა (სხვა სამუშაოზე დაწინაურების გამო) მსახიობი ზორბეგ ლლონტი, რო-

მელიც, გარდა მსახიობობისა, ერთ დროს თეატრის დირექტორიც იყო და რეჟისორულ მოღვაწეობასაც ეწეოდა.

თეატრში მრავალ წელს მუშაობდა მხატვარი ღურსუნ იმნაიშვილი, მას თბილისის სამხატვრო აკადემია ჰქონდა დამთავრებული.

მათ ნაცვლად თეატრში მოვიდნენ ახალი, ნიჭიერი ძალები და უფროსი თაობის შემოქმედებითი ტრადიციები წარმატებით განაგრძეს.

1967 წლის მაისში საქართველოს სსრ კომპარტიის ბათუმის საოლქო კომიტეტმა მოაწყო ოქტომბრის რევოლუციის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი თეორიული კონფერენცია თემაზე: „აჭარის ლიტერატურა და ხელოვნება დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავზე“. ამ კონფერენციაზე შეჯამებული იყო მიღწევები ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, რაც განაპირობა და უზრუნველყო კომუნისტური პარტიის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის ცხოვრებაში სწორად გატარებამ. ათეული ცნობილი მწერლის სახელი ამშვენებდა ბათუმის მწერალთა ორგანიზაციას და მათგან უკვე საკმაო რიცხვს მიუძღვოდა დამსახურება დრამატული ნაწარმოებების შექმნაში. ესენი იყვნენ: ვ. კანდელაკი, ა. შერვაშიძე, პ. ლორია, ალ. ჩხაიძე, შ. როყვა, ფ. ხალვაში, ა. სამსონია.

უკანასკნელ წლებში ბათუმის თეატრის რეპერტუარში თითქმის ყოველთვის იყო ერთი ან ორი, ზოგჯერ კი სამი ნაწარმოებიც ბათუმელი დრამატურგებისა. მეტწილად ეს პიესები თანამედროვე შინაარსის იყო და, რაც მთავარია, ბევრი მათგანი კარგად ასახავდა აჭარის სინამდვილეს. ამრიგად, ცნობილ ქართველ მწერალს კ. კალაძეს, რომელმაც ოცდაათიანი წლების დამდეგს პირველმა დაწერა პიესა აჭარის თანამედროვე ცხოვრების თემაზე — დრამა „ხატი-ჯე“ — ბევრი მიმდევარი აღმოუჩნდა თვით აჭარაში.

ბათუმელი დრამატურგების ნაწარმოებები იდგმებოდა არა მარტო ბათუმში, არამედ თბილისის თეატრებში და საქართველოს თითქმის ყველა სარაიონო თეატრში. ბათუმელი დრამატურგების ნაწარმოებები ცნობილი გახდა საქართველოს გარეთაც, რუსეთში, უკრაინასა და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკებშიც, აგრეთვე უცხოეთშიც.

მოწაწილეობა საკავშირო ფესტივალში. ბათუმის თეატრის მსახიობთა ჯგუფი მთავარი რეჟისორის თ. აბაშიძის-თანხლებით გაემგზავრა რიგაში და 1967 წლის 27 მარტს მოწაწილეობა მიიღო თეატრის საერთაშორისო დღის ზეიმში. ათი კაცისაგან შემდგარმა დასმა რიგელ მაყურებელს უჩვენა ნაწყვეტები ა. სამსონიას პიესიდან „ზღვა

და სიყვარული“. წარმოდგენას დიდი წარმატება ხედა წილად. ეს იყო პირველი გასულა ბათუმის თეატრისა საქართველოს გარეთ.

ერთი წლის შემდეგ გაზეთმა „საბჭოთა აჭარამ“ (№ 60, 1968) გამოაქვეყნა ლატვიელი თეატრმცოდნის, ირენა მეინერტეს წერილი ბათუმელთა ამ სტუმრობის შესახებ ლატვიის დედაქალაქში. მოგვყავს წერილი მთლიანად, როგორც საგულისხმო და ძვირფასი დოკუმენტი ბათუმის თეატრის ისტორიისათვის. მეინერტე წერს: „თეატრის საერთაშორისო დღესთან დაკავშირებით მაგონდება რიგაში ი. ქავკავაძის სახელობის ბათუმის დრამატული თეატრის სტუმრობა შარშან, 27 მარტს. ჩვენმა ბათუმელმა მეგობრებმა ჩამოიტანეს ა. სამსონიას პიესა „ზღვა და სიყვარული“. რიგელეებისათვის ეს იყო მესამე შეხვედრა საქართველოს დრამატულ ხელოვნებასთან. სპექტაკლმა „ზღვა და სიყვარული“ რაღაც საოცრად აგვიტრთოლა გულის. პირველ სურათში, რომელიც აჩვენებს რიგაში, მეოცნებე ახალგაზრდების ქვეტექსტებში ისახება მომავლის იმედები. ამ სურათით მთლიანად გვეცანით პიესის ყველა მთავარ პერსონაჟს და ამ თეატრის მთელ ანსამბლს, რომლისთვისაც დამახასიათებელია საოცარი პლასტიკურობა, იშვიათი მუსიკალობა, რომელიც მხოლოდ ბერძნული თეატრების გასტროლების დროს თუ შეგვინიშნავს.

რეჟისორმა თ. აბაშიძემ მნიშვნელოვნად, საინტერესოდ გაანაწილა როლები. ორ ანტიპოდს — ელგუჯას და გურამს მოაზროვნე, ვაჟკაციური შემართების მსახიობები ლევან ლლონტი და ამირან ტაკიძე თამაშობენ. ჩვენ გვესიამოვნა, როცა გავიგეთ, რომ ბათუმის დრამატული თეატრის აკვანი ცნობილმა ქართველმა რეჟისორმა სანდრო ახმეტელმა დაარწია. თეატრი სათუთად ინახავს მის სახელს, ავითარებს ქართული რომანტიკული თეატრის ტრადიციებს, ამდიდრებს მას თანამედროვეობის გამოცდილებით. ქართველმა სტუმრებმა რიგაში მთელი კვირა დაჰყვეს. ეს ტემპერამენტიახი, მოუსვენარი ადამიანები სპექტაკლ „ტილ ულენშპიგელის“ ნახვის შემდეგ ღრმად ჩაფიქრდნენ, განიცადეს ნამდვილი ხელოვნების გავლენა. თუმცა, მათ ენა არ იცოდნენ, მაგრამ სცენაზე ოდნავი სიყალბეც კი არ გამოპარვიათ. ისინი ყურადღებით ისმენდნენ საუბარს თანამედროვე თეატრის პრობლემებზე, აქ თავი იჩინა აღქმის კულტურამ (ეს კი თეატრის მუშაკებს შორის არცთუ ხშირი მოვლენაა). ასეთ სტუმრებთან არ მოგწყინდება. გმადლობთ, ძვირფასო ბათუმელო მეგობრებო! მაღლიერნი ვართ, დავრწმუნდით, რომ მარტო დედაქალაქებში არ არის საინტერესო თეატრები, არამედ ყველგან სადაც შემოქმედებითი გზების ადამიანები მუშაობენ“.

გასტროლები თბილისში. 1967-1968 წლების სათეატრო სეზონის დასაწყისში ბათუმის თეატრის დასი თბილისში გაემგზავრა.

საგასტროლო წარმოდგენები იმართებოდა რუსთაველის თეატრის შენობაში 22 ოქტომბრიდან 25 ნოემბრამდე. დასმა ორ-ორჯერ წარმოადგინა: „ზღვა და სიყვარული“, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“ და ა. გეწადის „წმინდანები ჯოჯოხეთში“. ეს უკანასკნელი თეატრის ახალი დადგმა იყო და მისი პირველი წარმოდგენა შედგა თბილისში (ბათუმში დადგმა პირველად ნაჩვენები იყო გასტროლებიდან დაბრუნების შემდეგ).

გასტროლები მიეძღვნა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავს.

წარმოდგენებმა დიდი მოწონება დაიმსახურეს, დარბაზი მუდამ გაქედილი იყო მაყურებლით, რომელიც ხანგრძლივი ტაშით აჯილდოებდა თეატრის კოლექტივს.

თბილისის პრესაში გასტროლებმა ფართო გამომხატულება პოვა. გაზეთი „ახალგაზრდა კომუნისტი“ (№ 130, 1967) თავის ვრცელ წერილს გასტროლებზე შემდეგი სიტყვებით ამთავრებდა: „ბათუმელთა ოთხმა სპექტაკლმა კარგად დაგვანახა თეატრის სახე, მისი იდეურ-ესთეტიკური მრწამსი. თეატრს ჰყავს ძლიერი მსახიობური კოლექტივი, ნიჭიერი რეჟისურა და აქვს სათქმელი ამაღელვებელი, თანადროული. თავის შემოქმედებაში თეატრი ეძიებს ახალ თემებს, ახალ გამომსახველობითს საშუალებებს. ამ ძიებაში არის მარცხიც, შეცდომებიც, არის გამარჯვებით მოპოვებული სიხარულიც, ყოველივე ეს კი საწინდარია იმისა, რომ წინ საინტერესო შემოქმედებითი გზაა, რომელიც კიდევ ბევრ გამარჯვებას მოიტანს“.

გასტროლების დასასრულს საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ მოაწყო საგასტროლო წარმოდგენების განხილვა. გაზეთი „კომუნისტი“, (№ 258, 1967) ვრცელ ინფორმაციაში ამ განხილვის შესახებ წერდა: „უკანასკნელი წლების ქართულ თეატრალურ ხელოვნებაში თვალსაჩინოა ერთი, მეტად სასიამოვნო მოვლენა: რესპუბლიკის სხვადასხვა ქალაქებში იწერება პიესები, იდგმება სპექტაკლები, რომლებიც ჩვენი თეატრის ღირსეულ კმნილებათა რიგებში იმკვიდრებენ ადგილს. ეს თეატრები ეწაფებიან თვითმყოფად რეპერტუარს, ხეფენ აქტიორულ და რეჟისორულ ოსტატობას და ამით თავის ხმას უერთებენ ერთიან ქართულ სასცენო კულტურას. ყოველივე ამის ცხადი დადასტურება იყო ბათუმის ი. ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამატული თეატრის გასტროლები ჩვენს დედაქალაქში (მთავარი რეჟისორი თეიმურაზ აბაშიძე). ეს დიდი ტრადიციების მქონე თეატრი ამ ათი წლის წინათ ეწვია დედაქალაქს და ჩვენი ქალაქის მაყურებელს კარგად ახსოვს ის ჩინე-

ბული სპექტაკლები, რომლებიც მაშინ თეატრმა გააცნო თბილისელებს. მას შემდეგ, როგორც იტყვიან, ბევრმა წყალმა ჩაიარა, თეატრში ბევრი რამ შეიცვალა, მოვიდა რეჟისორთა და მსახიობთა ახალი თაობა. რა გავლენა იქონია ყოველივე ამან თეატრის შემოქმედებითს ცხოვრებაზე, როგორ წარიმართა თაობათა ურთიერთდამოკიდებულება, ხომ არ დაირღვა რიტმი ამ ჩინებული ტრადიციების მქონე თეატრისა—ეს კითხვები უთუოდ აღელვებდა თბილისელ მაყურებელს გასტროლების დაწყებამდე, და რაოდენ სასიამოვნოა, რომ ყოველ კითხვაზე მან დადებითი პასუხი მიიღო—თეატრის როგორც ძველი, ისე ახალი თაობა სათუთად გაუფრთხილდა მონაპოვარს და ერთად იბრძოდა სიახლეებისათვის. ეს თვალნათლივ გამოჩნდა იმ ოთხ სპექტაკლში, რომელიც ჩამოიტანეს ბათუმელებმა“.

1967-1968 წლების სეზონი. გასტროლებიდან დაბრუნების შემდეგ ბათუმის თეატრის დასმა ამ სეზონის პირველი ახალი წარმოდგენა უჩვენა მაყურებელს 11 ნოემბერს — ა. გეძაწის „წმინდანები ჯოჯოხეთში“. ეს იყო რომანტიზმით მოცული დრამატული პოემა, რომელიც გვიამბობდა ქართველი მებრძოლების თავგანწირვაზე დიდ სამამულო ომში.

მსახიობი ა. ტაყიძე ასრულებდა მირიან კობერძის როლს. მან შესანიშნავად დახატა შინაგანად ძლიერი ახალგაზრდის სახე, რომელიც უსაზღვროდ იყო მოცული თავისი მამულის სიყვარულით. ერთ-ერთი მთავარი გმირის, მაია კანდელაკის როლს ასრულებდა მსახიობი ლ. ყარასაშვილი. მან შექმნა სულიერად მაღალი, მტკიცე ნებისყოფის ახალგაზრდა მებრძოლი ქალის სახე. ი. ცანავა მეზღვაურ ჯონდო ჭედიას როლში ხატავდა რაინდული ბუნების ახალგაზრდის დამაჯერებელ სახეს.

დანარჩენ როლებში განუმეორებელნი იყვნენ გ. იმნაიშვილი (ნიკო კუდაშვილი), მ. ნაპირელი (საველე რეხვიაშვილი), გ. ახვლედიანი (კუზნეცოვი), ნ. კეკეყმაძე (ნადია ფიალკოვა), ნ. წერეთელი (ნასტია), მ. შერვაშიძე (ემზარ ჩიჩუა), ლ. ლლონტი (ეალიკო იაშვილი), ა. მგელაძე (მაიორი) და სხვანი.

დადგმა წარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებდა მაყურებელზე თავისი სულისკვეთებით, დამაჯერებლობით. ამას ხელს უწყობდა გ. ყანჩელის მუსიკა, რომელიც ნათელი აკორდებით გადმოსცემდა გმირების განწყობილებას და ო. ქოჩაკიძის, ა. სლოვინსკისა და ი. ჩიკვაიძის სადა და ამასთანავე წარმოდგენისათვის სრულიად შესაფერი დეკორაციები. დადგმაში გამოყენებული კინოკადრები ხელს უწყობდნენ გმირების მდგომარეობის გამოსახვას.

დადგმა ახალგაზრდა რეჟისორის თ. აბაშიძის უდავო შემოქმედებითი გამარჯვება იყო და დიდად უწყობდა ხელს თეატრის სა-

ერთო წარმატებას. რეჟისორ თ. აბაშიძეს მიენიჭა აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება.

თეატრის შემდეგი დადგმა მ. ლერმონტოვის ტრაგედია „ესპანელები“ განახორციელა შ. ინსარიძემ.

რეჟისორმა და დასმა, მართალია, შრომა, უნარი არ დაიშურეს მაღალმხატვრული სპექტაკლის შესაქმნელად, მაგრამ მიზანს სრულად ვერ მიაღწიეს. პრესის გადმოცემით, დადგმას აკლდა ტრაგიკული ჟღერადობა.

გასტროლები მოსკოვში. 1968 წლის ექვსი, შვიდი და რვა თებერვალი ბათუმის თეატრის ისტორიაში შევიდა როგორც მისი ისტორიის მნიშვნელოვანი თარიღი. ამ დღეებში თეატრის კოლექტივმა წარმოდგენები გამართა მოსკოვში, კრემლის თეატრში.

თეატრი მოსკოვში მიიწვიეს როგორც დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავისადმი მიძღვნილი თეატრების საკავშირო დათვალიერების საუკეთესო მონაწილე.

თეატრმა 6 თებერვალს მოსკოველ მაყურებელს უჩვენა ა. გეწაძის „წმინდანები ჯოჯოხეთში“, 7 თებერვალს ა. სამსონიას „ზღვა და სიყვარული“ და 8 თებერვალს კვლავ „წმინდანები ჯოჯოხეთში“.

გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 47, 1968) მოთავსებული იყო ფართო რეპორტაჟი ბათუმელთა სტუმრობის შესახებ დედაქალაქში.

„ექვს თებერვალს მთელი დასი პირველად ეწვია კრემლის თეატრს. თეატრის დირექცია და მთელი კოლექტივი გულთბილად, მეგობრულად შეხვდა სტუმრებს. ცენტრალურმა ტელევიზიამ გადასცა რეპორტაჟი ბათუმის თეატრის ჩასვლაზე. საკავშირო რადიომ ისაუბრა გასტროლებზე, ხოლო რადიოსადგურმა „მაიაკმა“ გადასცა ინტერვიუ აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრ ლ. ბოლქვაძესთან.

წარმოდგენის დაწყების დროც მოახლოვდა. პარტერისა და ამფითეატრის ყველა ადგილი დაკავებული იყო. წარმოდგენაზე მოვიდნენ მოსკოვის თეატრის მსახიობები, რეჟისორები, მხატვრები, ჟურნალისტები, დედაქალაქში მცხოვრები ქართველები. გულთბილი იყო შეხვედრა ფარდის წინ, როდესაც ბათუმელებს მიესალმნენ მოსკოვის თეატრის წარმომადგენლები.

დაიწყო სპექტაკლი „წმინდანები ჯოჯოხეთში“. მაყურებლები შეუწევნებელი ინტერესით ადევნებენ თვალს სცენას. ყურზე ყველას სასმენი მოუმარჯვებია — ისმენენ პიესის რუსულ თარგმანს.

წარმოდგენის მსვლელობისას არაერთხელ გაისმოდა ტაში, ხოლო დამთავრების შემდეგ მაყურებლებმა ოვაცია გაუმართეს დასს. ეს უკვე წარმატება იყო. არტისტულ სალონში მისალოცებად მო-

ვიდნენ მოსკოვის თეატრალური ხელოვნების თვალსაჩინო მოღვაწენი.

გაზ. „საბჭოთა აპარის“ კორესპონდენტთან ინტერვიუში ვახტანგოვის სახელობის თეატრის ცნობილმა მსახიობმა სესილია მანსუროვამ აღნიშნა: „ძალიან ამაღელვა ბათუმელთა პირველმა სპექტაკლმა. გამოგიტყდებით, ცრემლები ვერ შევიკავე. ომის თემაზე ძალზე ბევრი დადგმა გვინახავს, მაგრამ აქ ომის საშინელება სულ სხვა ასპექტშია მოცემული. იმ ასპექტში, რომელსაც უსათუოდ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მტერზე გამარჯვებისათვის... ასე რომ, მე მივესალმები პიესის ავტორს, მივესალმები დამდგმელ რეჟისორს და მხატვარს, რომელთა ნამუშევარმა, უბრალოდ, მომხიბლა. დასასრულ, მივესალმები ჩემს კოლეგებს, რომლებიც ნამდვილი შემოქმედებითი გატაცებით თამაშობენ. მივესალმები მთელ კოლექტივს — ადამიანებს, რომლებიც საქართველოდან ჩამოვიდნენ და ჩამოგვითანეს მზისა და ზღვის სურნელება, ყველასთვის საყვარელი ქართული თეატრალური ხელოვნების ნიმუშები! გმადლობთ, მეგობრებო!“

მეორე საგასტროლო სპექტაკლის შემდეგ გაზ. „საბჭოთა აპარის“ სპეციალური კორესპონდენტი ესაუბრა წარმოდგენის ერთ-ერთ მაყურებელს, ახალგაზრდა მეცნიერს ლიუბოვ პისკაროვას, რომელმაც თქვა: „ზღვა და სიყვარული“ იყო პირველი ქართული თეატრალური წარმოდგენა, რომელიც მე ვნახე. გასაგებია ჩემი კმაყოფილება, რომ, შეიძლება ითქვას, შემთხვევით საშუალება მომეცა გავცნობოდი ჩვენი მეგობრების ხელოვნებას. მე თეატრის სპეციალისტი არა ვარ და, არც ანალიზს ვაპირებ, მაგრამ ერთს კი თამამად ვიტყვი: დღევანდელი სპექტაკლი მეტად აქტუალურია და ეხება თანამედროვეობის ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას — ახალგაზრდობის ცხოვრებას. მსახიობები გულწრფელად ასახიერებენ თავიანთ გმირებს და მე მჭერა მათი. ასევე მომეწონა დადგმის რეჟისორული გადაწყვეტა. მინდა მომავალი დიდი შემოქმედებითი წარმატებები ექსტრემო მოსკოვის სასურველ სტუმრებს — ბათუმის თეატრის მსახიობებს“.

8 თებერვალს, საღამოს, კვლავ იყო წარმოდგენილი „წმინდანები ჯოჯოხეთში“, რომელიც უფრო გამართულად, მაღალპროფესიულ დონეზე ჩატარდა. წარმოდგენის დამთავრების შემდეგ კრემლის თეატრის ერთ-ერთ ვრცელ ფოიეში გაიმართა ბათუმის თეატრის სპექტაკლების განხილვა. კრებას თავმჯდომარეობდა ჟურნალ „თეატრის“ მთავარი რედაქტორი იური რიბაკოვი. სიტყვებით გამოვიდნენ გაზ. „ლიტერატურნაია გაზეტას“ მიმომხილველი მარლენ კოროლიოვი, ნ. გოგოლის სახელობის თეატრის მთავარი რეჟისორი

ბორის გოლუბოვსკი, მხატვარი მიხეილ კურილიკო, ჟურნალ „ტეატრის“ ერთ-ერთი რედაქტორი გიორგი შჩერბინა. ორატორები ვრცლად შეეხნენ წარმოდგენების საერთო ღირსებებსა და ნაკლოვანებებს. განხილვაზე სიტყვებით გამოვიდნენ აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრი ლ. ბოლქვაძე, საქართველოს თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარე დ. ანთაძე, ბათუმის თეატრის მთავარი რეჟისორი თ. აბაშიძე.

შემაჯამებელ სიტყვაში კრების თავმჯდომარემ ი. რიბაკოვმა თქვა, რომ თეატრის იდეურ-მხატვრული დონე, ამ ორი სპექტაკლის მიხედვით, საკმაოდ მაღალია იმისათვის, რომ იგი ღირსეულად, წარმატებით გამოსულიყო კრემლის სცენაზე.

განხილვის შემდეგ მოეწყო გასტროლების მონაწილეთა მეგობრული შეხვედრა სრულიად რუსეთის თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარესთან — მიხეილ ცარიოვთან და თეატრალური მოსკოვის სხვა თვალსაჩინო მოღვაწეებთან.

აჯამებდა რა გასტროლების შედეგებს, აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრი ლ. ბოლქვაძე თავის ინტერვიუში ამბობდა: „თეატრისათვის მოსკოვში ეს გამოსვლა მარტო საკავშირო დათვალიერებაში მონაწილეობა როდი იყო. ეს იყო მეტად პრინციპული, პასუხსაგები გამოცდა, ერთგვარი შემოკმედებითი ანგარიში, თუ რა გაკეთდა განვლილ ოცდაათ წელიწადში, როგორია თეატრის დღევანდელი სახე, რაც თავისთავად განსაზღვრავს ხვალინდელ დღესაც. პირდაპირ უნდა ითქვას, თეატრი, როგორც ასეთ შემთხვევაში ხდება ხოლმე, საგანგებოდ როდი მომზადებულია მოსკოვში გასტროლებისათვის. ვერც ის ორი სპექტაკლი გამოხატავდა მის შესაძლებლობებს. მაგრამ ის, რაც ნახეს, — მოიწონეს, მაღალი შეფასება მისცეს. გულახდილად უნდა ითქვას, მეც და ალბათ გასტროლების ყველა მონაწილე, გაცილებით მეტ კრიტიკულ შენიშვნას მოვლოდა. ცხადია, შენიშვნები გამოითქვა, ბევრ რამეზეც მიგვიითხეს. ეს კი ღიდად დაეხმარება კოლექტივს შემდგომ მუშაობაში“.

დასასრულს ამხანაგმა ლ. ბოლქვაძემ ილაპარაკა იმ შესანიშნავ მიღებაზე, რომელიც მოუწყვეს თეატრს მოსკოვში.

11 მარტს ბათუმის თეატრში მოეწყო მაყურებელთა შეხვედრა თეატრის დასთან. შეხვედრაზე თეატრის მიერ მოსკოვში გამართული გასტროლების შესახებ ილაპარაკა აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრმა ლ. ბოლქვაძემ. თეატრის კოლექტივს მიესალმნენ და წარმატება უსურვეს საქართველოს თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარემ დ. ანთაძემ, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ბათუმის საოლქო კომიტეტის მდივანმა რ. ნიჟარაძემ, ბათუმის ნავთობ-გადამამუშავებელი ქარხნის პარტიუროს მდივანმა ს. კუტუბიძემ,

ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის პროფკომის თავმჯდომარემ ნ. გუგუნავამ, მწერალმა ფ. ხალვაშმა. შთაბეჭდილებები მოსკოვში გასტროლების შესახებ დამსწრეთ მოუთხრო მსახიობმა მ. ხინიკაძემ.

დამსწრეთ გულთბილი შეხვედრისათვის მადლობა გადაუხადა თეატრის ღირექტორმა შ. დავითაძემ.

სათეატრო სეზონის გაგრძელება. მოსკოვიდან დაბრუნების შემდეგ ბათუმის თეატრმა მოამზადა და მაყურებელს უჩვენა ჯონ პრისტლის სატირული კომედია „განძი“ (დადგმა ახალგაზრდა რეჟისორის ე. ჩაიძისა), ი. პეიჩევის პიესა „ყოველ შემოდგომის საღამოს“ და ა. გეწაძის კომედია „ყარამან ყანთელაძე“.

„განძი“ გამოხატავდა კაპიტალისტურ გარემოში არსებულ ურთიერთმტრობას, სიხარბეს, კერძო საკუთრებისადმი ქედის მოხრას. პრესის შეფასებით ახალგაზრდა რეჟისორის დადგმა დამაკმაყოფილებელი იყო, მაგრამ მას ხარვეზებიც ახლდა — სპექტაკლი არ იყო მტკიცედ შეკრული.

ჟილბერტის სატირულ-მამხილებელ როლს ასრულებდა ი. კობალაძე, ასრულებდა შესანიშნავად, მიუხედავად იმისა, რომ ეს როლი არ შეეფერებოდა მის სამსახიობო ბუნებას.

პრესა თეატრისაგან მოითხოვდა უკეთესი ხარისხის დადგმებს. გაზეთი „საბჭოთა აჭარა“ (№ 119, 1968) წერდა: „ბათუმის თეატრის კოლექტივს, როგორც ეს ცხადყო ამასწინანდელმა გასტროლებმა თბილისისა და მოსკოვში, გაცილებით მეტი შესაძლებლობა აქვს, ვიდრე სარეცენზიო სპექტაკლებში გამოავლინა (ნაგულისხმევი იყო „ესპანელები“ და „განძი“ — გ. ბ.). ამ ღირსსახსოვარი მოვლენის შემდეგ ჩვენი მომთხოვნელობა განსაკუთრებით გაიზარდა და გვსურს, რომ თითოეული ახალი სპექტაკლი ახალ თვალსაჩინო შემოქმედებითს გამარჯვებად იქცეს, მაქსიმალურად ავლენდეს კოლექტივის მთელ უნარს“.

ბულგარული პიესა ბათუმის სცენაზე. 20 ივნისს თეატრმა მაყურებელს უჩვენა ბულგარელი დრამატურგის ი. პეიჩევის პიესა „ყოველ შემოდგომის საღამოს“, რომელშიც აღწერილი იყო ბულგარელი ხალხის თავგანწირული ბრძოლა გერმანელი ოკუპანტების წინააღმდეგ მეორე მსოფლიო ომის წლებში. პიესა დადგა თ. აბაშიძემ.

სპექტაკლი მიეძღვნა ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის ბლაგოევგრადის ოლქისა და აჭარის ასსრ მშრომელთა ტრადიციულ მეგობრობას, მან დასაბამი მისცა ხელოვნებისა და ლიტერატურის მუშაკების მეგობრობას.

პიესამ გარკვეული წარმატება მოიპოვა. მსახიობებმა ნიჭიერად შეასრულეს როლები. ესენი იყვნენ თ. სულხანიშვილი, რომელმაც

ბრწყინვალედ დახატა თავისი ხალხისათვის მებრძოლი ქალის, ელენა ვასილევას ნათელი სახე; ლ. ლლონტი; რომელმაც საინტერესოდ გამოკვეთა ვასილევას შვილის, ანდრეის სახე, რომელიც დედასთან ერთად ვაჟკაცურად თავს შესწირავს სახალხო საქმეს; აგრეთვე ლ. ყარასაშვილი — ანდრეის მიჯნური ანა, — რომელიც რევოლუციონერი ქალის დამაჯერებელ სახეს ქმნიდა და სხვები.

ამ პიესის დადგმამ ფართო გამოხმაურება პოვა. 1969 წლის დამდეგს საბჭოთა კავშირში გაიმართა ბულგარული დრამატურგიის ფესტივალი. საბჭოთა ქვეყნის მთელმა რიგმა თეატრებმა დადგეს ბულგარული პიესები. ფესტივალის მონაწილე იყო ბათუმის თეატრიც თავისი დადგმით „შემოდგომის ყოველ საღამოს“. ფესტივალის ჟიურიმ მაღალი შეფასება მისცა ამ სპექტაკლს. ბათუმის თეატრი დააჯილდოვეს სსრ კავშირის კულტურის სამინისტროსა და სრულიად რუსეთის თეატრალური საზოგადოების დიპლომით. ასეთივე დიპლომით დაჯილდოვდნენ დამდგმელი რეჟისორი თ. აბაშიძე და მსახიობები — ლ. ყარასაშვილი და ა. ტაკიძე.

1968-1969 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონიდან თეატრის მთავარ რეჟისორად დაინიშნა გ. ქავთარაძე.

სეზონის პირველი ახალი დადგმა განახორციელა შ. ინასარიძემ. ეს იყო ა. ოსტროვსკის დრამა „უმზითო“, რომელშიც ლარისას მთავარი როლი შეასრულა ლ. ყარასაშვილმა, ხარიტა ოგუდალოვასი — ნ. თეთრაძემ, კნუროვის — მ. ხინიკაძემ, პარატოვის — გ. გოგიბერიძემ, კარანდიშევის — ლ. ლლონტმა და რობინზონის — გ. ახვლედიანმა.

შემდეგ დაიდგა მოლიერის კომედია „ძალად ექიმი“.

პრესის ცნობით, სგანარელის როლს კარგად ასრულებდა ი. ცანავა, რამაც განაპირობა სპექტაკლის წარმატება, რადგან ეს როლი პიესის ხერხემალია. ასევე კარგად ასრულებდნენ როლებს ნ. წერეთელი (მარტინა), რ. მგელაძე (რობერი), ხ. მეგრელიძე და ს. თურმანიძე (ყერონტი), შ. გეჯაძე (ვალერი), ნ. მყავანაძე (ყაქლინა) და სხვანი.

ორმოქმედებიანი პიესა „ხიდი“, რომელიც ეკუთვნის ბათუმელ დრამატურგს ალ. ჩხაიძეს, დიდი წარმატებით განახორციელა საქართველოს თითქმის ყველა თეატრმა. ამ პიესამ პოპულარობა მოიპოვა საქართველოს გარეთაც.

პიესის დიდი წარმატება განაპირობა მისმა მაღალმა იდეურ-მხატვრულმა ხარისხმა, დიდმა საზოგადოებრივმა ღირებულებამ. იგი პირველად დაიდგა რუსთაველის სახელობის თეატრში და გასტროლების დროს მოსკოველმა მაყურებელმაც ნახა.

ამ შესანიშნავი, ნიჭიერი ნაწარმოებით მისმა ავტორმა ალ. ჩხაიძემ მოწინავე დრამატურგიის სახელი დაიმკვიდრა.

ბათუმის თეატრში „ხილის“ დადგმა განახორციელა თეატრის ახალმა მთავარმა რეჟისორმა გ. ქავთარაძემ. ეს იყო მისი პირველი დადგმა ბათუმის თეატრის სცენაზე.

გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (№ 144, 1969) აქებდა დადგმას. იგი წერდა, რომ რეჟისორი ღრმად ჩასწვდა პიესის ძირითად იდეას და სპექტაკლის ყველა კომპონენტი დაუქვემდებარა ერთ მიზანს, — სწორად, სიმართლით გაეხსნა პრინციპული, მებრძოლი ადამიანების ხასიათი, ეჩვენებინა ნებისყოფის სიმტკიცე, სულიერი სილამაზე. გაზეთი წერდა: „რეჟისორი არსად არ ამუქებს ფერებს, არ ცდილობს სპექტაკლს მისცეს „მამხილებელი“ ხასიათი, მაგრამ არც სიმართლის იოლი გამარჯვებისავენ ისწრაფის, ბოლომდე ინარჩუნებს ზომიერების გრძნობას და ყველა მოვლენას, ყველა ადამიანურ ხასიათს ხსნის შინაგანი ლოგიკის შესაბამისად, მხატვრული სიმართლით, ისე, რომ მაყურებელს რაც შეიძლება ნათლად წარმოუდგინოს სპექტაკლის ძირითადი აზრი: ჩვენს საზოგადოებაში ვხვდებით არაქანსალ მოვლენებს, ცუდ ადამიანებსაც, მაგრამ ეს იმის შედეგია, რომ თვითონ ჩვენ ყოველთვის როდი ვიჩენთ საჭირო პრინციპულობას, ბრძოლის უნარს, ეურიგდებით ნაკლოვანებებს, სამსახურებრივ და ადამიანურ მოვალეობას ყოველთვის არ განვიხილავთ მთლიანობაში, როგორც ერთი და იგივე მედალის ორ მხარეს. სპექტაკლი მოგვიწოდებს მუდამ ვიყოთ პრინციპული, ბოლომდე მებრძოლი, შეურიგებელნი ბოროტების სულ მცირედი გამოვლინების მიმართ. აქ მთელი სისრულით ვლინდება სპექტაკლის აღმზრდელობითი მნიშვნელობა და სწორედ ეს მიგვაჩნია მისი წარმატების საფუძველად, ახალგაზრდა რეჟისორის გამარჯვებად“.

დიდი გულწრფელობით და დამაჯერებლობით ასრულებდა მარიკა ჩოდრიშვილის მთავარ როლს ნ. საკანდელიძე. შინაგანი სიმართლით ასახიერებდა პროკურორ ირაკლი რაზმაძის როლს გ. ახვლედიანი. მხატვრული დამაჯერებლობით ასრულებდნენ როლებს გ. იმნაიშვილი (პენსიონერი გ. ახოზაძე), ლ. ლლონტი (სავანელი), შ. გეჯაძე (ბრალდებული სართანია), ნ. კეჭაყმაძე (ანეტა), ა. მგელაძე (ევეგენიძე) და სხვანი.

საკმაოდ გაითქვა სახელი ბათუმის თეატრის სცენაზე დადგმულმა სოფოკლეს „მეფე ოიდიპოსმა“, რომლის დადგმა ეკუთვნოდათ არჩ. ჩხარტიშვილს და შ. ინასარიძეს. ამჯერად, 1968-1969 წლების სათეატრო სეზონის დახურვისას, მათვე განახორციელეს ბერძნული კლასიკური დრამატურგიის შედევი — სოფოკლეს „ანტიგონე“.

ამ დადგმამ დიდი წარმატება მოიპოვა თავისი მხატვრული

მთლიანობით და სამსახიობო ოსტატობით. ტრაგედია ადამიანის ღირსების შესახებ რეცისორებმა გააცოცხლეს სადად და ლაკონიურად, თავშეკავებული ემოციურობით, მისცეს მას თანადროული ჟღერადობა, ოსტატურად ააგეს ქანდაკებისებურად გააზრებული მიზანსცენები. სპექტაკლის ასეთ გადაწყვეტას დიდად უწყობდა ხელს მხატვრების—ო. ქოჩიაძის, ა. სლოვინსკისა და ი. ჩიკვაძის ლაკონური დეკორაციები. იგი წარმოგიდგენდა შავ ფარდებში ჩასკულ თეთრ, ოთხკუთხა დანადგარებს განლაგებულს დაფერდობებულ სამოქმედო არეზე.

სპექტაკლს დიდად უწყობდა ხელს ა. ჩიმაკაძის ტრაგიზმით გამსჭვალული მუსიკა.

ანტიგონეს ტრაგიკულ როლს ნიჭიერად ასახიერებდა მსახიობი ლ. ყარასაშვილი. უკანასკნელ ხანებში მან დიდი გამარჯვება მოიპოვა მთელ რიგ დრამატულ როლებში და, ახლა მას დაემატა ანტიგონე.

ი. კობალაძის მიერ ოიდიპოს მეფის როლის შესრულებაზე ბევრი დაიწერა. ამ როლში მსახიობმა მიაღწია შემოქმედებითს მწვერვალს. „ანტიგონეში“ მან არანაკლებ ნიჭიერად შეასრულა კრეონის როლი, გრძნობით გადასცა მაყურებელს გმირის ფსიქოლოგიური ნიუანსები.

1969-1970 წლების სეზონი. თეატრმა ამ სეზონში მაყურებელს უჩვენა ალ. ჩხაიძის ზღაპარი „იყო და არა იყო რა“ და ვ. კანდელაკის ქრონიკა „დრო 24 საათი“. ალ. ჩხაიძის ზღაპარი დადგა ე. ჩაიძემ, ხოლო ვ. კანდელაკის ქრონიკა გ. ქავთარაძემ. გარდა ამისა, დაიდგა ვაჟა-ფშაველას „ალუდა ქეთელაურის“ და „სტუმარ-მასპინძლის“ სცენური კომპოზიცია 2 ნაწილად (დადგმა გ. ქავთარაძისა). დადგმული იყო აგრეთვე: უ. შექსპირის კომედია „მეთორმეტე ღამე“ (დადგმა გ. ქავთარაძისა), მ. ბაიჯიევის ნოველა „დღეული“ (დადგმა ე. ჩაიძისა), და მ. მიტროვიჩის ვოდევილი „გაძარცვა შუალამისას“.

ვ. კანდელაკის ქრონიკა „დრო 24 საათი“ საინტერესოდ აგვიწერდა ბათუმში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ დღეს, როდესაც ციხიდან გამოსული ბოლშევიკები სერგო ქავთარაძის მეთაურობით სათავეში ჩაუდგნენ ბათუმის მართვა-გამგეობას და წარმატებით მოიგერიეს თურქეთის ჯარების თავდასხმა. სპექტაკლი მიედგნა ე. ი. ლენინის დაბადების 100 წლისთავს.

ი. კობალაძის იუბილე. 1966 წლის 24 სექტემბერს საქართველოს სსრ კულტურის სამინისტრომ, საქართველოს თეატრალურმა საზოგადოებამ და ბათუმის თეატრმა იუბილე გაუმართეს იუსუფ კობალაძეს, რომელსაც 60 წელი შეუსრულდა.

საიუბილეო საღამო გახსნა აკარის ასსრ კულტურის მინისტრ-

მა ლ. ბოლქეაძემ. მოხსენება ი. კობალაძის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე გააკეთა შ. ქურიძემ. მომხსენებელმა ფართოდ აღნიშნა ნიჭიერი შემოქმედის დიდი დამსახურება ქართულ თეატრალურ ხელოვნებაში, მისი დიდი ამაგი ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი ზრდა-განვითარებისათვის. აღინიშნა აგრეთვე მისი საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, როგორც ბათუმის საქალაქო კომიტეტის წევრის, საქალაქო საბჭოს დეპუტატის, აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატის, კომუნისტური პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის წევრისა.

იუბილარს მიესალმნენ საქართველოს სსრ კულტურის მინისტრის მოადგილე ა. დვალისვილი, თეატრალური საზოგადოების გამგეობის თავმჯდომარე დ. ანთაძე, აკ. ვასაძე, ვ. გოდიაშვილი, არჩ. ჩხარტიშვილი, ა. კალანდარიშვილი, ფრ. ხალვაში. იუბილარმა მიიღო მრავალი მისასალმებელი დეპეშა და წერილი.

მ. ჭალაღანია. 1962 წლის მაისში ბათუმის თეატრში გაიმართა მიხეილ ჭალაღანიას დაბადების 60 წლისთავის აღსანიშნავი შემოქმედებითი საღამო. მოხსენება მისი მოღვაწეობის შესახებ გააკეთა დრამატურგმა ალ. ჩხაიძემ. მილოცვების შემდეგ მ. ჭალაღანიას მონაწილეობით წარმოდგენილი იყო ნაწყვეტები დადგმებიდან: „მკაცრი ქალიშვილები“, „ტაიფუნი“ და „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“.

ხუთი წლის შემდეგ — 1967 წლის 4 დეკემბერს კი შეწყდა ნიჭიერი სცენის ოსტატის მ. ჭალაღანიას სიცოცხლე. მისი სახით ბათუმის თეატრმა დაკარგა მეტად მნიშვნელოვანი შემოქმედებითი ძალა.

მ. ჭალაღანია დაიბადა 1902 წელს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ გოგოლესუბანში. საშუალო განათლება მიიღო ჩოხატაურში, მოწაფეობიდანვე გამოდიოდა სცენაზე და შემდეგ კი მსახიობად შევიდა ჩოხატაურის თეატრში. 1938 წლიდან 1944 წლამდე ხელმძღვანელობდა ჩოხატაურის თეატრს. 1949 წელს გადმოვიდა მსახიობად ბათუმის თეატრში და გარდაცვალებამდე ამ თეატრში მოღვაწეობდა. 1955 წელს მას მიენიჭა აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტის, ხოლო 1957 წელს საქართველოს სსრ დამსახურებული არტისტის საპატიო წოდება. იგი იყო ფართო დიპაზონის მსახიობი და შესანიშნავად ასრულებდა სხვადასხვა ხასიათის როლებს: ხევისზერი (ალ. ყაზბეგის „ხევისზერი გოჩა“), კუზმიჩი (ი. მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“), ნაცარქექია (გ. ნახუცრიშვილის „ნაცარქექია“), შაჰი (დ. ერისთავის „სამშობლო“), ხახული (პ. კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“), ივანე უსტაბაში (ავეს. ცაგარლის „ციმბირელი“), ილიკო (ნ. დუმბაძის და გ. ლორთქიფანიძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“), მეწისქვილე (პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუ-

თაბერი“), ფილიპე ბარბაქაძე (დ. კლდიაშვილის „ირინეს ბედნიერება“) და სხვა მრავალი.

მ. ჭალაღანიამ, როგორც რეჟისორმა, განახორციელა 30-მდე დადგმა, მათ შორის: ი. მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“, გ. მდივნის „სამშობლო“, პ. კაკაბაძის „ყვარყვარე თუთაბერი“ და სხვ.

გ. სანადირაძის წიგნში „ხელოვნების გზა“ (ბათუმი, 1972), რომელშიც მ. ჭალაღანიას ცხოვრება და მოღვაწეობაა აღწერილი, ვკითხულობთ: „მას თავდავიწყებით უყვარდა ქართული თეატრი, თავისი პროფესია, იგი სცენისათვის იყო დაბადებული და მოწოდებული. სცენას ელტვოდა მთელი გულით და სწორედ ამ გულმა უმტყუნა“.

მ. ჭალაღანიას სახელი მიეკუთვნა ჩოხატაურის ერთ-ერთ ქუჩას.

სამოცდაათიანი წლები

1970-1971 წლების სეზონი. ბათუმის თეატრის ამ სეზონის პირველი ახალი დადგმა იყო ნ. ღუმბაძის „ნუ გეშინია, დედა!“. იგი დადგა მოწვეულმა რეჟისორმა გ. ლორთქიფანიძემ. მან მთავარი ყურადღება მიაქცია სცენური სახეების ურთიერთობის ნათელ, სრულყოფილ გამოსახვას. ბათუმის ნიჟიერმა დასმა ბრწყინვალედ შეასრულა ეს ამოცანა და შექმნა მიმზიდველი, ემოციური, აქტიური ოსტატობით გამორჩეული წარმოდგენა. მის წარმატებას ხელი შეუწყო ა. ნიუარაძის საინტერესო დეკორაციულმა გაფორმებამაც და ა. კვერნაძისა და გ. ყანჩელის ასევე მიმზიდველმა მუსიკამ.

ავთანდილ ჭაყელის როლს ნიჟიერად ასრულებდა გ. ქავთარაძე. მან შექმნა თანამედროვე ახალგაზრდის სამაგალითო, დადებითი სახე მთელი თავისი სიმართლით, სისპეტაკით, პატრიოტული სულისკვეთებით. პრესამ აღნიშნა, რომ გ. ქავთარაძის ავთანდილ ჭაყელი ყველაზე დიდი მიღწევაა მის აქტიურულ შემოქმედებაში.

სამსახიობო ოსტატობაში მეორე დიდ გამარჯვებულ ჩაითვალა ი. ცანავას ომგადახდილი ვანო — თავისი ზომიერებით, დამაჯერებლობით, ცხოვრებისეული სიმართლით. შესანიშნავად ასრულებდნენ როლებს მ. ხინიკაძე (ისიდორე), თ. სულხანიშვილი (მამიდა შურა), ლ. ყარასაშვილი (დადუნა), ლ. ლლონტი (შჩერბინა), ა. ტაკიძე (პარხომენკო) და სხვები.

თეატრმა ამის შემდეგ მაყურებელს უჩვენა კ. ლორთქიფანიძის „კოლხეთის ცისკარი“, რომლის დადგმაც განახორციელეს შ. ინასარიძემ და გ. ქავთარაძემ. სპექტაკლი მიეძღვნა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 50 წლისთავს.

პიესა წარმოადგენს კ. ლორთქიფანიძის ცნობილი რომანის ავტორისეულ ინსცენირებას, ასახავს დასაუღელ საქართველოში საკოლმეურნეო ცხოვრების ჩამოყალიბების პერიოდს და ამ გარემოებით გამოწვეულ წინააღმდეგობებს.

ამ დადგმაშიც შესანიშნავი სამსახიობო ოსტატობა გამოიჩინეს ბათუმის თეატრის დასის წევრებმა. მაღალ დონეზე შეასრულა ბობოლა გლეხის, ბარნაბა საგანელიძის როლი მ. ხინიკაძემ. მან დახატა ძლიერი, ვერაგი ადამიანის სახე, რომელიც თანდათანობით კარგავს ძალას, მაგრამ მაინც ცდილობს აენოს ახალ ცხოვრებას.

ი. ცანავა ქმნიდა სოფლის უსაქმური კაცის, დახუნდარას კოლო-
ზიტულ სახეს, რომელიც ცხოვრებამ დაჩაგრა, მაგრამ იგი მაინც იკ-
ვლევს გზას ახალი ცხოვრებისაკენ. ცოცხლად ასრულებდნენ რო-
ლებს ა. მგელაძე (მედუქნე ერემო), ი. კობალაძე (ტუჩა დაშნიანი) და
ვ. დოლიძე (მეჩი ვაშაკიძე).

გასტროლები თბილისში. დეკემბრის დამლევს თეატრმა საგას-
ტროლო წარმოდგენები გამართა თბილისში. ნაჩვენები იყო თეატ-
რის ახალი დადგმები: ვაჟა-ფშაველას „აღუდა ქეთელაური“ და
„სტუმარ-მასპინძელი“, ნ. ღუმბაძის „ნუ გეშინია, დედა!“ ალ. ჩხაი-
ძის „ხიდი“ და უ. შექსპირის „მეთორმეტე ღამე“.

ბათუმის თეატრის წარმოდგენებმა ინტერესი გამოიწვია მაყუ-
რებლებში. პრესამ ფართოდ აღნიშნა თეატრის შემოქმედებითი
წინსვლა და აგრეთვე ნაკლოვანებებიც. პრესამ განიხილა არა მარ-
ტო საგასტროლო წარმოდგენები, არამედ მთლიანად თეატრის იდე-
ურ-შემოქმედებითი სახე.

თეატრმცოდნე ნ. შვანგირაძე (ჟურნ. „საბჭოთა ხელოვნება“
№ 4, 1971) თავის სტატიაში აღნიშნავდა თეატრის სწორ გზას და
ანალიზს უკეთებდა სპექტაკლებს. ეხებოდა მათ სუსტ მხარეებსაც.

ასევე თეატრმცოდნე ვ. კიკნაძე (გაზ. „კომუნისტი“ № 8, 1971)
ზაზგასმით მიუთითებდა თეატრის სწორ სარეპერტუარო პოლიტიკაზე,
„რომელიც საბჭოთა ნაწარმოებებისადმი განსაკუთრებულ მხარდა-
ჭერაში ვლინდება“. ამას აშკარად მოწმობდა საგასტროლო რეპერ-
ტუარის ორი პიესა — ალ. ჩხაიძის „ხიდი“ და ნ. ღუმბაძის „ნუ გეშ-
ინია, დედა!“. ბათუმის თეატრი იშვიათად განიცდიდა თანამედროვე
შინაარსის ქართული დრამატული ნაწარმოებების ნაკლებობას.

„ზოგიერთი მოსაზრება ბათუმის თეატრზე“, ასე დაასათაურა
თავისი მიმოხილვა ბათუმის თეატრის შესახებ თეატრმცოდნე ა. შა-
ლუტაშვილმა (გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“ № 3, 1971),
რომელშიც ლაპარაკია ბათუმის თეატრის შემოქმედებითს ტრადი-
ციებზე და ნოვატორობაზე.

სამოციან წლებში თეატრის მთავარი რეჟისორები იყვნენ
ახალგაზრდა რეჟისორები: გ. ჟორდანია, თ. აბაშიძე, სამოცდაათიან
წლებში კი მათ ადგილზე იყო გ. ქავთარაძე. სამივე ნიჭიერ ახალ-
გაზრდას ახასიათებდა ნოვატორული ძიება. ყოველი მათგანი
ახალი თვალთახედვით უყურებდა სასცენო შემოქმედებას. ჰქონდათ
შეცდომებიც, მაგრამ არსებითად მათ მაინც ბევრი სიახლე შეიტა-
ნეს თეატრის შემოქმედებითს ცხოვრებაში და, ამავე დროს, არ
დაარღვიეს თეატრის რეალისტური ტრადიციები. საგაზეთო წერილ-
ში სწორედ ამაზე ჰქონდა საუბარი თეატრმცოდნე ა. შალუტაშვილს.
იგი წერდა, რომ თეატრი ეყრდნობა სცენურ რეალიზმს. მის სა-

ფუძველზე ბათუმის თეატრის ემჩნევა სწრაფვა გმირულ-რომანტიკულისაკენ, რაც აგრერიგად ახასიათებდა გამოჩენილი რეჟისორის, სანდრო ახმეტელის შემოქმედებას.

ა. შალუტაშვილი თეატრში ხედავდა გენიალური სცენის ოსტატის, კოტე მარჯანიშვილის შემოქმედებითს კვალსაც. „ამ თეატრის მესვეურთ სპექტაკლი ესმით ისე, — წერდა ა. შალუტაშვილი, — როგორც ეს მარჯანიშვილს წარმოედგინა — სიხარულისა და სიმზნევის მომგვრელ ოპტიმისტურ სანახაობად. ბათუმელთა სპექტაკლები უცილობელს ხდის კ. მარჯანიშვილის თეატრალური ესთეტიკიდან იმ აზრს, რომ თეატრში თეატრის სილამაზეს და მომხიბვლელობას ბადებს პირობითობა, თეატრალიზება“.

ახალგაზრდა რეჟისორები ქართული თეატრის შემოქმედებითს ტრადიციებს ითვალისწინებდნენ და, ამასთანავე, ამ ტრადიციებზე დაყრდნობით განაგრძობდნენ თეატრის ახალი სახის ძიებას.

„თეატრის თამამი ძიების ყველაზე ხელშესახებად უ. შექსპირის „მეთორმეტე ღამე“ გახდა საცნაური, — წერდა ა. შალუტაშვილი. — ეს სპექტაკლი უაღრესად საინტერესო ექსპერიმენტებითაა სავსე. მას ატყვია ფანტაზია, შემოქმედებითი რისკი და გაბედულება. ეს ითქმის როგორც სპექტაკლის რეჟისორულ გადაწყვეტაზე, ისე აქტიორული შესრულების ხასიათსა და მანერაზე“.

პრესამ ქება შეასხა გასტროლების დროს ნაჩვენებ ყველა სპექტაკლს, გარდა „აღუდა ქეთელაურისა“, რომელშიც არ იყო დაცული ვაჟასეული გმირულ-რომანტიკული სული.

ხათეატრო სეზონის გაგრძელება. მარტში თეატრმა მაყურებელს უჩვენა თავისი მორიგი ახალი დადგმა — ფ. დიუმანუას და ა. დენერის პეროიკული კომედია „დონ სეზარ დე-ბაზანი“. დადგმისათვის მოწვეული იყო რეჟისორი თ. აბაშიძე. დონ სეზარ დე-ბაზანის როლს ორი შემსრულებელი ჰყავდა — გ. ქავთარაძე და მ. ტაკიძე; კარლოს მეორის როლს ასრულებდა ს. ახალაძე, პირველ მინისტრს — ი. ცანავა, მარკიზ დე მონტეფიორს — მ. შერვაშიძე, მარკიზა დე მონტეფიორს — თ. სულხანიშვილი, ბოშა ქალს მარიტანას — ლ. ყარასაშვილი.

აპარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების 50 წლისთავისადმი იყო მიძღვნილი პ. ლორიას პიესა „განთიადი ხევში“, რომელიც თეატრმა წარმოადგინა 1971 წლის 18 აპრილს. ეს იყო პ. ლორიას რომანის „დელი მურადის“ ინსცენირება. მასში აღწერილი იყო საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დღეები აპარის სოფლებში. პიესა დადგეს გ. ქავთარაძემ და ე. ჩაიძემ.

სეზონის უკანასკნელი დადგმა ო. იოსელიანის კომედია „ექვის შინაბერა და ერთი მამაკაცი“. განახორციელა გ. ქავთარაძემ.

კავშირი ბლაგოვეგრადის თეატრთან. აჭარის მშრომელები კარგა ხანია მეგობრულ ურთიერთობაში იყვნენ ბულგარეთის, ბლაგოვეგრადის ოლქის მშრომელებთან. ხდებოდა დელეგაციების ურთიერთგაცვლა პარტიული, სამეურნეო და კულტურული მუშაობის გაცნობის მიზნით. ამავე მიზნით გაემგზავრა მოძმე ბულგარეთში და ორი კვირა დაჰყო იქ ბათუმის თეატრის დირექტორმა შ. დავითაძემ. მან კონტაქტი დაამყარა ბლაგოვეგრადის დრამატულ თეატრთან, ნახა თეატრის რამდენიმე წარმოდგენა და გაიცნო თეატრის მხატვრული სახე, თეატრის სამეურნეო საკითხები.

გადაწყდა, თეატრები შემოქმედებითად დაკავშირებოდნენ ერთმანეთს, კერძოდ მიეველინებინათ რეჟისორები დადგმების განსახორციელებლად, მოეწყოთ გაცვლითი გასტროლები და სხვ.

შ. დავითაძემ იმოგზაურა ბულგარეთში, იყო რესპუბლიკის დედაქალაქ სოფიაში, სადაც სათეატრო ინსტიტუტში ნახა ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონის“ დადგმა სტუდენტთა მონაწილეობით.

შ. ინასარიძე. 1971 წლის 20 დეკემბერს ბათუმის თეატრმა აღნიშნა თეატრის უხუცესი წევრის, საქართველოს სსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის შალვა ინასარიძის დაბადების 70 წლის იუბილე. საიუბილეო საღამო შესავალი სიტყვით გახსნა აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრმა ლ. ზოლქვაძემ. მოხსენება შ. ინასარიძის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ გააკეთა მ. ხინიკაძემ. მილოცვების შემდეგ წარმოდგენილი იყო სცენები შ. ინასარიძის დადგმებიდან.

ხუთი წლის შემდეგ, 1976 წლის 24 მარტს, ღვაწლმოსილი რეჟისორი გარდაიცვალა.

შალვა ტრიფონის ძე ინასარიძე დაიბადა 1900 წელს თელავში. საშუალო განათლება მიიღო ბათუმში და ახალგაზრდობიდანვე მონაწილეობდა წარმოდგენებში. 1925 წელს შევიდა ბათუმის დრამატულ სტუდიაში. სტუდიის დაშლის შემდეგ მუშაობდა მსახიობად ბათუმში, ქუთაისში, თბილისის მოზარდ მაყურებელთა ქართულ თეატრში, კიათურისა და ზუგდიდის თეატრებში. 1931 წელს იგი მიავლინეს სასწავლებლად მოსკოვში, ა. ლუნაჩარსკის სახელობის თეატრალურ ინსტიტუტში. 1934 წელს დაამთავრა ინსტიტუტის სარეჟისორო ფაკულტეტი, დაბრუნდა ბათუმში და სათავეში ჩაუდგა მუშა-ახალგაზრდობის თეატრს. 1937 წელს მიწვეულ იქნა ბათუმის თეატრში ახლად შექმნილი დასის რეჟისორად და მას შემდეგ განუწყვეტლივ მოღვაწეობდა ამ დასში რეჟისორ-დამდგმელად. სხვადასხვა დროს იყო ბათუმის თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი, მთავარი რეჟისორი და დირექტორი. ბათუმის სცენაზე ინასარიძემ

დადგა ასამდე პიესა, რომელთა შორის ბევრი შესულია ბათუმის თეატრის საუკეთესო სპექტაკლების სიაში. შ. ინასარიძე იყო სცენური რეალიზმის ნიჭიერი ოსტატი, ქმნიდა მართალ, ცხოველმყოფელ სპექტაკლებს. მისი დადგმებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია: გ. ბერძენიშვილის „დაჭრილი არწივი“, ნ. ღუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, შ. დადიანის „გუშინდელნი“, ი. მოსაშვილის „სადგურის უფროსი“, მ. მრეელიშვილის „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“, ა. სამსონიას „ვაჩე ვაჩეიშვილი და სხვები“. იგი იყო აგრეთვე ბათუმის თეატრის ცნობილი სპექტაკლის სოფოკლეს „მეფე ოიდიპოსის“ თანადამდგმელი. შ. ინასარიძემ დიდი ამაგი დასდო ხულოს სახალხო თეატრს როგორც მთელი რიგი სპექტაკლების დამდგმელმა და ამ თეატრის მუდმივმა კონსულტანტმა.

1971-1972 წლების სეზონი. ამ სეზონის პირველი დადგმა იყო გ. ფანჭიკიძის „მეშვიდე ცა“, რომელიც წარმოადგენდა ამავე ავტორის ცნობილი რომანის ინსცენირებას. პიესაში რუსთავის მეტალურგიული ქარხნის ცხოვრების ფონზე მოთხრობილი იყო მეფოლადე ლევან ხიდაშელზე, რთული ხასიათის ადამიანზე, რომელიც ქარხანაში მოვიდა კარიერისტული ზრახვით. პიესა დადგა ე. ჩაიძემ.

ბათუმის თეატრის კოლექტივმა ეს პიესაც მაღალმხატვრულ დონეზე შეასრულა. ლევან ხიდაშელის როლს ასრულებდა ლ. ლლონტი. მან დიდი დამაჯერებლობით გააცოცხლა რთული, წინააღმდეგობით აღსავსე სცენური სახე. მისი მეგობრის, რეზოს სახე შთამბეჭდავად წარმოადგინა ა. ტაყიძემ. ძველი მეფოლადის მიხეილ გიორგაძის როლი დამაჯერებლობით და საინტერესოდ განასახიერა ა. მელაძემ. მეტალურგიული ქარხნის ვეტერანის ელიზბარ ხუნდაძის შთამბეჭდავი სახე შექმნა ი. ცანავამ. წარმტაცი იყო ლ. ყარასაშვილი მარინე მინდაძის როლში.

გ. ქავთარაძემ დადგა ლ. მიტროფანოვის პიესა „მკვლელობა სადგურზე“ (ქართული ვარიანტი ალ. ჩხაიძისა).

შ. ინასარიძეს ეკუთვნოდა ახალი დადგმა ა. სამსონიას კომედიისა „ვაჩე ვაჩეიშვილი და სხვები“.

ბათუმელმა დრამატურგებმა მრავალი ნაწარმოებები შესძინეს ბათუმის თეატრს, რომლებიც ამხილებდნენ ჩვენი თანამედროვე ცხოვრების არაერთ ნაკლს. ასეთი მამხილებელი შინაარსის იყო ა. სამსონიას პიესაც. ის მკაცრად კიცხავდა ბიუროკრატიზმს, უსაქმურობას, მლიქვნელობას და კარიერიზმს. ვაჩეს როლს ასრულებდა ლ. ლლონტი. მისი ვაჩე იყო დამაჯერებელი, გულწრფელი ადამიანი.

საპროექტოს უფროსის ლევარსი ყარამანოვიჩის როლს ორი

შემსრულებელი ჰყავდა — გ. ახელედიანი და მ. ნაპირელი. ორივე მსახიობი ხაზგასმით გამოკვეთდა პერსონაჟის უარყოფით თვისებებს. თანამშრომელ თალიკოს როლს ასრულებდა ნ. წერეთელი. მან გვევთრე გამომსახველობითი ხერხებით საინტერესო სცენური სახე შექმნა. მლიქვნელ და მშიშარა სერაპიონს დიდი დაკვირვებით ხატავდა გ. იმნაიშვილი. დამაჯერებლობით წარმოადგინა ს. ახალაძემ ბუხუტის როლში მლიქვნელი, გაიძვერა, კარიერისტი და ჭორიკანა ადამიანის სახე. ორი შემსრულებელი ჰყავდა თანამშრომელ ვალიდას როლს — ნ. ხინიკაძე და ე. მაღაყმაძე. ორივე მსახიობი პროფესიულ სიმალლეზე თამაშობდა ვაჩეს თანამგერძობის პერსონაჟს. ცუცას როლს კარგად ასრულებდნენ ნ. კეჭაყმაძე და ნ. მკვანაძე. ასევე კარგად თამაშობდა არქიტექტორ თამაზის როლს რ. გელაძე.

შემდეგ თეატრმა მაყურებელს უჩვენა ჩ. აიტმატოვის პიესა „ჩემი წითელთავსაფრიანი ჩინარი“.

დაიდგა შ. როყვას დრამა „ლაპარაკობს მოსკოვი“ და ვ. დელ-მარის დრამა „დაუთმე ადგილი ხვალინდელ დღეს“.

სეზონის უკანასკნელი წარმოდგენა ნ. გოგოლის კომედია „რევიზორი“ დადგა გ. ქავთარაძემ. მასში შეტანილი იყო ზოგიერთი ისეთი დეტალი, რომელიც ნათელ ხაზს უსვამდა კომედიაში გამოსახულ დროის სოციალურ უთანასწორობას. ასე მაგალითად, ხლესტაკოვთან საზეიმო შეხვედრისას, სცენაზე უხმოდ გამოდიოდა ოთხი გლეხი და კონტრასტს ქმნიდა შეკრებილ „ბრწყინვალე“ საზოგადოებასთან.

ბათუმის თეატრის დასმა შესანიშნავად შეასრულა „რევიზორი“. ეს იყო სპექტაკლი მწყობრი. დინამიკური. ხლესტაკოვის როლი წარმატებით განასახიერა ნ. მესხიძემ. მაღალმხატვრულ დონეზე შეასრულეს როლები ნ. საკანდელიძემ (ანა ანდრეევნა), ლ. ყარასაშვილმა (მარია ანტონოვნა), მ. ხინიკაძემ (ოსიპი), ა. მგელაძემ (ზემოლიანიკა), ბ. ინწკირველმა (ხლოპოვი), ი. ცანავამ (ლიაპკინ-ტიპკინი), მ. შერვაშიძემ (შპეკინი) და სხვებმა.

ამ სათეატრო სეზონში ღირსშესანიშნავი ფაქტი მოხდა. ბათუმისა და ბლაგოვევგრადის თეატრების ურთიერთმეგობრობის განმტკიცების მიზნით, ბლაგოვევგრადში გაემგზავრა ბათუმის თეატრის მთავარი რეჟისორი გ. ქავთარაძე და იქაურ თეატრში დადგა ნ. დუმბაძის ცნობილი პიესა „ნუ გეშინია, დედა!“. პირველი წარმოდგენა შედგა 1972 წლის 15 იანვარს. დადგმამ დიდი წარმატება მოიპოვა.

გასტროლები. ივლისის მეორე ნახევარში თეატრი საგასტროლოდ გაემგზავრა ქუთაისში და მაყურებელს უჩვენა შემდეგი წარმოდგენები: „ნუ გეშინია დედა!“, „ალუდა ქეთელაური“ და „სტუმარ-მასპინძელი“, „მეთორმეტე ღამე“, „მეშვიდე ცა“, „რევიზორი“, „დაუთმე ადგილი ხვალინდელ დღეს“, „ჩემი წითელთავსაფრიანი

ჩინარი“, „ლაპარაკობს მოსკოვი“, „ვაჩე ვაჩიშვილი და სხვები“ და „განთიადი ხევში“. ქუთაისის მაყურებელი და პრესა დიდი ყურადღებით მოეპყრო თეატრს.

თავისებური იყო ბათუმის თეატრის კოლექტივის შეხვედრა ქუთაისის მაყურებელთან, რომელიც მოეწყო ღია ცის ქვეშ, ქალაქის ცენტრალურ მოედანზე ლადო მესხიშვილის სახელობის თეატრის წინ.

თეატრალური საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების გამგეობის თავმჯდომარე დ. ქეიშვილი თავის სტატიაში ბათუმის თეატრის გასტროლების შესახებ წერდა: „...თეატრმა ათი დასახელების სპექტაკლიდან თექვსმეტი წარმოდგენა აჩვენა, რომლებიც ორი კვირის განმავლობაში ოცი ათასზე მეტმა მაყურებელმა ნახა. ბათუმელთა სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ საკმაოდ მომთხონი ქუთაისის მაყურებელი მოიხიბლა მათი აქტიორული და რეჟისორული ხელოვნების დონით, რაც ყველა სპექტაკლში იგრძნობოდა. ამით აიხსნება, რომ ბათუმელთა სპექტაკლებისადმი ყოველდღიურად სულ უფრო იზრდებოდა ქალაქის მშრომელთა ინტერესი“... (გაზ. „ქუთაისი“, № 152, 1972).

თავის მხრივ, სწორედ ამ დღეებში ბათუმში მართავდა თავის წარმოდგენებს ლადო მესხიშვილის სახელობის ქუთაისის თეატრი და ასევე წარმატებით სარგებლობდა მაყურებლებში.

1972-1973 წლების სეზონი. სათეატრო სეზონის პირველი ახალი სპექტაკლი იყო გ. ბათიაშვილის დოკუმენტური დრამა „დაუმთავრებელი ძიება, ანუ კოტე მარჯანიშვილის 4 დღე“, რომელიც კ. მარჯანიშვილის დაბადების 100 წლისთავს მიეძღვნა. პიესაში გამოსახული იყო ხიჭიერი რეჟისორის მოღვაწეობის პერიოდი ოდესაში-ცარიზმის რეაქციის დროს, როდესაც მან წარმოადგინა სოციალური ბრძოლის შინაარსის პიესა და ამის გამო განიცადა დევნა; პიესის დადგმა ეკუთვნოდა ახალგაზრდა რეჟისორს ნ. იონათამიშვილს, როლებს ასრულებდნენ გ. ქავთარაძე (კ. მარჯანიშვილი), ა. ტაკიძე (გუბერნატორი ტოლმაჩევი), მ. ხინიკაძე (ეგზარხოსი), გ. გოგიბერიძე (გენერალი) და სხვ. წარმოდგენა ნაჩვენები იყო თბილისშიც.

შემდეგი ახალი სპექტაკლი მიეძღვნა ბლაგოვეგრადის თეატრთან დამობილების ლირსშესანიშნავ ფაქტს. წარმოდგენილი იყო ბულგარელი კლასიკური დრამატული ნაწარმოები რ. სტოიანოვის დრამა „ოსტატები“. დადგმა განახორციელა ბლაგოვეგრადის დრამატული თეატრის ახალგაზრდა მსახიობმა და რეჟისორმა ა. კალუდოვმა და ნაჩვენები იყო 29 დეკემბერს.

პიესის იდეაა ადამიანის მისწრაფება მშვენიერებისაკენ, ახალი გზების ძიება ხელოვნებაში. მოქმედება წარმოებს XIX საუკუნე-

ნის დამდეგს, ბულგარეთში, მთაში გადაკარგულ პატარა სოფელში, სადაც ბინადრობენ ხეზე ამომკრელი და ოქრომკედელი ოსტატები. ორი ოსტატი ნაიდნო და ჟივკო ერთმანეთს ეჯიბრებიან მუშაობაში. მათ განსხვავებული შეხედულება აქვთ თავიანთ ოსტატობაზე. ნაიდნო ძველი, ურყევი ტრადიციების მიმდევარია, ხოლო ჟივკო მოითხოვს თანამედროვე ცხოვრების ფართო ასახვას ხელოვნებაში. მათი ჭიშპობის საგანია არა მარტო ოსტატობა, არამედ ახალგაზრდა ქალი მილკანა, რომელიც ორივეს უყვარს.

ჰიესა ერთგვარ სიძნელეს წარმოადგენდა ქართველ მსახიობთათვის, რომლებიც არ იცნობდნენ ბულგარელთა ყოფა-ცხოვრებას, მაგრამ, რეჟისორის ოსტატობის შედეგად, ეს სიძნელე გადალახულ იქნა და მაყურებელმა ნახა დამაჯერებელი, რეალისტური, მაღალნიჭიერად შესრულებული წარმოდგენა. განსაკუთრებით აღინიშნებოდა ლ. ყარასაშვილის დიდი დრამატიზმით გამსჭვალული მილკანას სცენური სახე. კარგად ასრულებდნენ როლებს ა. ტაკიძე (ნაიდნო) და გ. ქავთარაძე (ჟივკო). ოსტატების როლებს ახორციელებდნენ გ. გოგიბერიძე (ტიხოლი), მ. ხინიკაძე (დობრო), ხ. მეგრელიძე (გენჩო) და სხვები.

სპექტაკლმა უდიდესი ინტერესი გამოიწვია მაყურებლებში და წარმატება მოიპოვა.

რეჟისორი ა. კალუდოვი აღტაცებული იყო შეხვედრით, რომელიც მას ბათუმში მოუწყვეს. ინტერვიუში გაზ. „სოვეტსკაია ადჟარიას“ (№ 213, 1972) კორესპონდენტთან იგი ამბობდა: „პირველ ყოვლისა, მე მინდა ავღნიშნო ის განსაკუთრებული სტუმართმოყვარეობა, რომელიც გამიწიეს თეატრის კოლექტივმა და ბათუმელებმა. სიტყვები არ ზყოფნის მადლობის გადასახდელად. ასე ზვდებიან მხოლოდ ნამდვილ მეგობარს, ძმას, ძალიან ახლობელ ადამიანს. მე მომეცა ფართო საშუალება გამეცნო თეატრის შემოქმედებითი ცხოვრება, ვნახე თეატრის თითქმის მთელი რეპერტუარი და დავძმობილდი მსახიობებთან, რეჟისორებთან და თეატრის ყველა თანამშრომელთან. ბათუმელებთან ერთად მონაწილეობა მივიღე საიუბილეო ზეიმში, რომელიც მიეძღვნა დიდი რეჟისორის, კოტე მარჯანიშვილის ხსოვნას და თეატრის კოლექტივთან ერთად თბილისშიც ვიმოგზაურე, სადაც საქართველოს დედაქალაქის მაყურებლებს ბათუმელებმა უჩვენეს წარმოდგენა „დაუმთავრებელი ძიება, ანუ კოტე მარჯანიშვილის 4 დღე“.

აღსანიშნავია, რომ ა. კალუდოვი გ. ქავთარაძის დადგმაში ბლაგოვევგრადის თეატრში „ნუ გეშინია, დედა!“, თამაშობდა ავთანდილ ჭაყელის როლს. ბათუმში ყოფნისას ის ერთხელ გამოვიდა ამავე როლში ბათუმელთა სპექტაკლში „ნუ გეშინია, დედა!“. იგი

ტექსტს ბულგარულ ენაზე ასრულებდა, ხოლო ზოგიერთ რეპლიკას კი ბათუმში ნასწავლი ქართულით წარმოთქვამდა.

„ოსტატების“ შემდეგ ბათუმის თეატრმა მაყურებელს უჩვენა ვ. კანდელაკისა და ნ. შამანაძის კომედია „გაუმარჯოს სიცოცხლეს“. პიესის მოქმედება წარმოებდა პატარა სოფელში, სადაც ქალაქიდან ჩამოდის ახალგაზრდა ფილოლოგი ხალხური ზეპირსიტყვიანობის შესაქრებლად. იგი ამ სოფელში პოულობს არა მარტო ლექსების, ზღაპრებისა და ანდაზების ნიმუშებს, არამედ ხვდება ხალხურ სიბრძნეს, ადამიანობასა და სიკეთეს. აქვე იძენს საუკეთესო მეგობრებს. შესანიშნავ ლიტერატურულ მასალაზე აგებული ეს მხიარული კომედია დადგა შ. ინასარიძემ.

ა. სამსონიას სატირული კომედია „მონაწილე ვარ თქვენი მწუხარების“ დადგა ახალგაზრდა რეჟისორმა ე. ჩაიძემ. პიესა ამხელს ჩვენს ყოფაცხოვრებაში შემორჩენილ მახინჯ მოვლენას როდესაც ჩვენი ტრადიციული სტუმართმოყვარეობა არაქანსად ჰიპერბოლურ ფორმებს იღებს და სრულიად უცხოა ჩვენი სოციალისტური ყოფისათვის. ცხადია, რომ, უმთავრესად შემოსავლისათვის, ქორწილში ზუთას კაცს ეპატივებიან და ასეთ აუარება ხალხის შეკრებას და ყანწებით ღვინის უზომოდ სმას ხშირად ჩხუბი და აყალ-მაყალი მოჰყვება ხოლმე. ასევეა ქელებებში, როდესაც სტუმრები სამგლოვია-რო სუფრას მხიარული დროსტარების ადგილად აქცევენ.

ა. სამსონიას კომედიაში მხილებულია ასეთი მავნე ზნე-ჩვეულებები. ავტორი არ ზოგავს მუქ ფერებს ამ ჩვეულებათა დასადგმობად.

არქიფო ქაფიანიძე, მისი მეუღლე კატუშა და შვილი ბონდო შესანიშნავად გამოხატეს მ. შერვაშიძემ, ნ. წერეთელმა და რ. კაკაუ-რიძემ. მაყურებელი ბევრ საინტერესო ყოფით შტრიხებს ხედავდა როლების შესრულებაში.

კარგად ასახიერებდნენ მეორე ოჯახის წევრების როლებს მსახიობები ხ. მეგრელიძე (ტარასი), თ. სულხანიშვილი (ტარასის მეუღლე ინეზა) და ე. მალაყმაძე (მათი ქალიშვილი თამილა).

მესამე ოჯახის უფროსის ანდრუჟაფარ ნიკურაძის როლს ასრულებდა ა. მეგრელიძე, მისი მეუღლის დინარასი—მ. ჭეჟანაძე, ხოლო ათი წლის შვილის ყაფლანის როლში გამოვიდა მეშვიდე კლასის მოწაფე დათო მეგრელიძე. ანდრუჟაფარი კომბინატორი და წამგლეჯია, მისი ოჯახის ატმოსფერო ამ სულისკვეთებით არის გაჯენილი.

ბლაგოვევგრადის დრამატული თეატრი ბათუმში. ჯერ კიდევ 1969 წელს ბათუმს ეწვია ბლაგოვევგრადის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი „პირინი“. ამის საპასუხოდ ბულგარეთში გასტროლებზე გაემგზავრა აქარის ასსრ სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი.

1973 წელს კი ბათუმს ეწვია გამოჩენილი ბულგარელი პოეტის

6. ვაქცაროვის სახელობის ბლაგოვევგრადის დრამატული თეატრი. 1973 წლის 24 მაისს ბათუმში გაიმართა ამ თეატრის პირველი წარმოდგენა. დასმა წარმოადგინა უ. შექსპირის კომედია „ვინძორელი მხიარული ქალები“, 25 მაისს კი ბათუმის მაყურებელმა ნახა რადოვის პიესა „წითელი და მიხაკისფერი“, რომელშიც გამოსახული იყო ბულგარელი ხალხის საამაყო შვილის, გიორგი დიმიტროვის ცხოვრება. პიესა აგვიწერდა დიმიტროვის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ამ პერიოდს, როდესაც იგი დაპატიმრებული იყო გერმანელი ფაშისტების მიერ რაიხსტაგის დაწვის პროვოკაციული ბრალდებით.

ამ სპექტაკლებს დიდი წარმატება ხვდა წილად. ბულგარელი მსახიობები ბათუმელთა ყურადღების ცენტრში მოექცნენ.

ერთი წლის შემდეგ ბათუმში სტუმრად ჩამოსული ბლაგოვევგრადის თეატრის მსახიობი ქალი ვიხრა კოტოვა გაზეთ „საბჭოთა აპარაში“ (№ 163, 1974) წერდა: „ამ ზაფხულს საგასტროლოდ არ ჩამოვსულვარ, სტუმრად ვეწვიე ჩემი მეგობრის, მსახიობ სერვო კუნჭულისას ოჯახს. შარშანდელი სტუმრობის შემდეგ მუდამ მახსოვდა ბათუმი და აპარა, ყველა ჩემი ქართველი მეგობარი. ბულგარეთში სიამოვნებით ვიგონებდით, თუ როგორ გულთბილად შემხვდნენ ჯერ კიდევ უცნობი ადამიანები, რომლებიც სულ მალე ჩემი მეგობრები გახდნენ. ჩემი შთაბეჭდილებანი დაუვიწყარი და მარად გაუხუნარია. უდიდესი სიამოვნებით დავათვალიერე არა მარტო აპარის, არამედ მთლიანად საქართველოს მატერიალური კულტურის ძეგლები. ბათუმის თეატრის სცენაზე გამოსვლის დროს ვხედავდი მაყურებელთა აღფრთოვანებულ ოვაციას და კმაყოფილებას მგვრიდა იმის შეგნება, რომ ქართველი მაყურებელი, ერთსა და იმავე დროს, მკაცრად მომთხოვნიც არის და ჭეშმარიტი ხელოვნების ნამდვილი დამფასებელიც“...

თეატრის შევსება ახალგაზრდა ძალებით. 1973 წლის 22 ივნისს შედგა წარმოდგენა ახალგაზრდა მსახიობთა მონაწილეობით. ეს ახალგაზრდები თბილისის რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის კურსდამთავრებულნი იყვნენ, რომლებიც 1969 წელს სპეციალურად შეარჩიეს ბათუმელ მკვიდრთაგან.

ბათუმის თეატრის წარსულიდან ცნობილია, თუ რა ნაყოფიერი იყო 1937 წელს თბილისში რუსთაველის თეატრის სტუდიის კურსდამთავრებულ აქარელთა ჯგუფის მოღვაწეობა, რომლის საფუძველზეც შეიქმნა ბათუმის თეატრი. ამჯერად ჯგუფში შედიოდა თერთმეტი ახალგაზრდა: ქეთევან ასანიძე, სერგო ბაზიაშვილი, ნოდარ იაკობაძე, ოთარ კუტალაძე, ლინდა ლომთათიძე, ციალა მელიქიშვილი, თაშილა მეიშვილი, ზურაბ სიხარულიძე, ზურაბ ცინცქილაძე, ციურაი ძნელაძე, ვალიდა ხუხუნიშვილი.

ჯგუფი წარსდგა ბათუმელი მაყურებლის წინაშე თავისი სადი-
პლომო სპექტაკლით — ა. ჟერის „მეექვსე სართულით“ (რეჟისორი-
პედაგოგი ლ. მირცხულავა, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკალური გა-
ფორმება ი. ბობოხიძისა). ახალგაზრდობამ გამოცდა კარგად ჩააბარა.

ბათუმის თეატრს სამოცდაათიან წლებში კიდევ შეემატნენ
ახალგაზრდები: სვეტლანა ბაგათელია, ლუიზა ჭიბლაძე, ზურაბ გო-
გიტაური, ზურაბ შილაკაძე, ნოდარ იაკობაძე, იაკობ ქელიძე და
სხვანი. ბევრმა მათგანმა უკვე არაერთხელ ისახელა თავი როლების
ბრწყინვალე შესრულებით და მაყურებლის ქება დაიმსახურა.

1978-1974 წლების სეზონი. გასტროლები ბულგარეთში. ამ სა-
თეატრო სეზონში ი. ქავკავაძის სახელობის ბათუმის თეატრის მთავარ
რეჟისორად დანიშნული იყო ვარლამ ნიკოლაძე. სათეატრო სეზო-
ნის დასაწყისში დასი ემზადებოდა გასტროლებისათვის ბულგა-
რეთის ქალაქ ბლაგოევგრადში. სეზონის დაწყებისას თეატრმა
მაყურებელს უჩვენა განახლებული დადგმა ნ. დუმბაძის და
გ. ლორთქიფანიძის პიესისა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“ (და-
დგმა გ. ლორთქიფანიძისა და შ. ინასარიძისა), რომელიც თეატრს
უნდა ეჩვენებინა ბლაგოევგრადში. საგასტროლოდ თეატრმა მოამ-
ზადა აგრეთვე დ. კლდიაშვილის „დარისპანის გასაჭირი“ და „უბე-
დურება“ (დადგმა ვ. ნიკოლაძისა).

ნოემბრის დამდეგს ბათუმის თეატრის კოლექტივი 68 კაცის შე-
მადგენლობით გაემგზავრა ბლაგოევგრადში.

თეატრი მონაწილე იყო საბჭოთა კულტურის დღეებისა ბულგა-
რეთში, რომელიც მიმდინარეობდა 1 ნოემბრიდან 20 ნოემბრამდე.
მასში მონაწილეობდნენ მ. გორკის სახელობის მოსკოვის სამხატვრო
თეატრი, ლენინგრადის ს. კიროვის სახელობის ოპერისა და ბალეტის
თეატრის საბალეტო დასი, მოსკოვის თოჯინების თეატრი, კამერული
ანსამბლები ბალტიისპირეთის, უკრაინის, ბელორუსიისა და შუა
აზიის რესპუბლიკებიდან.

ამრიგად, ბათუმის თეატრი მონაწილე გახდა საკავშირო მასშტა-
ბის დიდი და მნიშვნელოვანი ღონისძიებისა. თეატრის ამჟამინდურ სო-
მოგზაურობის შესახებ ვრცელი წერილი გამოაქვეყნა მ. ხინიკაძემ
(ჟურნ. „თეატრალური მოამბე“ № 6, 1974, მ. ხინიკაძე, ათი დღე
ბულგარეთში).

ბლაგოევგრადში 5 ნოემბერს, დღის 3 საათზე ბათუმელებმა გა-
მართეს პირველი წარმოდგენა. ითამაშეს დ. კლდიაშვილის „დარის-
პანის გასაჭირი“ და ვაჟა-ფშაველას „სტუმარ-მასპინძელი“.

სალამოს გაიმართა საზეიმო სხდომა, მიძღვნილი ოქტომბრის
რევოლუციის 56 წლისთავისადმი. სხდომის შემდეგ ბათუმელებმა

კვლავ წარმოადგინეს „დარისპანის გასაქირი“ და „სტუმარ-მასპინძელი“. ორივე წარმოდგენა მაყურებელმა აღტაცებით მიიღო.

6 ნოემბერს დასმა ქალაქ რაზლოგოში წარმოადგინა ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძის „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“.

7 ნოემბერს ბლაგოვევგრადში ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციისადმი მიძღვნილი მშრომელთა დემონსტრაცია გახსნეს ბათუმის და ბლაგოვევგრადის თეატრების დასებმა, რომელთაც მიჰქონდათ ილია ჭავჭავაძის და ნიკოლაი ვაპცაროვის დიდი პორტრეტები. შემდეგ ბათუმელებს ადგილი დაუთმეს ტრიბუნასთან და მათ წინ ჩაიარა მთელმა დემონსტრაციამ.

დემონსტრაციის შემდეგ დასი გაემგზავრა როლსკის მონასტერში, რომელიც მდებარეობს ბლაგოვევგრადიდან 70 კილომეტრზე და დაათვალიერა იქ მოწყობილი მუზეუმი. მუზეუმში დაცულია ბულგარეთის ისტორიის იშვიათი და უძვირფასესი ნივთები.

9 ნოემბერს კოლექტივი გაემგზავრა სოფიაში, დაათვალიერა ქალაქი და სალამოს სოფლის თეატრალური ინსტიტუტის სცენაზე წარმოადგინა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“.

მეორე დღეს სოფიის სახალხო კრების დარბაზში შეკრებაზე იყვნენ საბჭოთა კავშირის ხელოვნების ცხობილი ოსტატები. აქ საზეიმო ვითარებაში ტოდორ ჟივკოვმა დამსწრეთ გადასცა გიორგი დიმიტროვის დაბადების 90 წლისთავის საიუბილეო სამახსოვრო მედლები. აქარის დელეგაციიდან ამ მედლით დაჯილდოვდნენ აქარის ასსრ კულტურის მინისტრი ლ. ბოლქვაძე და მსახიობები ნ. თეთრაძე, ი. კობალაძე, ა. მგელაძე და მ. ხინიკაძე.

ამავე დღეს ბათუმის თეატრის დასმა ბლაგოვევგრადში წარმოადგინა „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“.

10 ნოემბერს ბლაგოვევგრადში, კაფე „აჭარაში“, გაიმართა ორი კოლექტივის — ნ. ვაპცაროვის სახელობის და ი. ჭავჭავაძის სახელობის თეატრების შეხვედრა. ამავე სალამოს ბათუმის თეატრის დასი დაესწრო ბლაგოვევგრადის თეატრის წარმოდგენას. წარმოდგენილი იყო ალ. ჩხაიძის „ხიდი“.

11—13 ნოემბერს ბათუმის მსახიობებმა იმოგზაურეს ბულგარეთში და რამდენიმე ქალაქი დაათვალიერეს. ბულგარელები მათ ყველგან აღტაცებით ეგებებოდნენ. თუ როგორი იყო ეს შეხვედრები, ამის სანიმუშოდ მოგვყავს ერთ-ერთი ასეთი შეხვედრის აღწერა მ. ხინიკაძის სტატიიდან: „...პეტრიჩში რომ ჩავედით, უკვე ბნელოდა, მაგრამ მოედანზე მაინც ათასობით კაცი და ქალი დაგვხვდა. თურმე, მთელი ორი საათი გველოდნენ... როგორც კი მოედანზე გამოჩნდა ჩვენი მანქანები, იგრიალა სასულე ორკესტრმა. შემოგვეხვივნენ ბავშვები, წითელი ყელსახვევები გაგვიკეთეს და მიხაკის უამრავი თაი-

გულები მოგვართვეს. ყველა გაიძახოდა: „ვეჩნა დრუება“.. ღამე იყო, მაგრამ მაინც დაგვათვალისწინებინეს ქალაქი. დიდი თუ პატარა, ყველა გვიცინოდა და გვეხვეოდა, გვხვდებოდნენ ისე, როგორც ნაცნობებსა და ნათესავებს ხვდებიან ხოლმე“.

14 ნოემბერს დასი სოფიიდან მატარებლით გამოემგზავრა საბჭოთა კავშირში. სადგურზე მრავალმა ხალხმა მოიყარა თავი და გამოცილება საზეიმო ვითარებაში მოხდა.

გასტროლების დასრულების შემდეგ, აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრმა ლ. ბოლქვაძემ საგანგებო წერილი დაბეჭდა გაზეთ „კომუნისტში“ ამ გასტროლების მნიშვნელობის შესახებ. ის წერდა: „ბათუმის თეატრის გასტროლები ბულგარეთში ეს არის კიდევ ერთი ბრწყინვალე ფურცელი ბულგარელი და ქართველი ხალხის კულტურული ურთიერთობის მატრიანეში... ცნობილია, რომ 1934 წლის ივლისში აჭარას ესტუმრა საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის გამოჩენილი მოღვაწე, ბულგარელი ხალხის საამაყო შვილი გიორგი დიმიტროვი. იგი სიტყვით გამოვიდა საოლქო პარტიული აქტივის კრებაზე, სადაც თქვა, რომ „შავი ზღვა ჰყოფს თქვენს მხარეს ბულგარეთისაგან, მაგრამ მალე დადგება დღე, როდესაც შავი ზღვა გახდება ხიდი, დააკავშირებს ორივე ქვეყანას და დამყარდება თავისუფალი ურთიერთობა ჩვენს მოძმე ქვეყნებს, ჩვენს ხალხებს შორის!“ რამდენად სწორი იყო ერთგული ლენინელის და დიდი რევოლუციონერის წინასწარმეტყველება — ამის ერთ-ერთი კონკრეტული გამოხატულებაა ბულგარეთისა და აჭარის მშრომელთა მეგობრობა, რომელიც დღითი დღე ღრმავდება და ფართოვდება“..

ბათუმის თეატრის ამ ისტორიულ მოგზაურობას საგანგებო შრომა მიუძღვნა ალ. ჩხაიძემ „ათი საუკუნე და ათი დღე“ (გამომც. „საბჭოთა აჭარა“, 1975). ამ, მეტად საინტერესო წიგნში მოყვანილია მრავალი ცნობა ქართველ და ბულგარელ ხალხთა ურთიერთობის შესახებ უძველესი დროიდან დღემდე, აღწერილია აჭარის ასსრ რესპუბლიკისა და ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის ბლაგოევგრადის ოკრუგის ათი წლის მეგობრული ურთიერთობა და დაწერილებით არის მოთხრობილი ბათუმის თეატრის საგასტროლო მოგზაურობის შესახებ.

ბულგარეთიდან დაბრუნების შემდეგ თეატრმა ბათუმის მაყურებელს უჩვენა თავისი ახალი დადგმები — დ. კლდიაშვილის „დარისპანის გასაქირი“ და „უბედურება“.

შემდეგ ნაჩვენები იყო შალვა დადიანის „გუშინდელნი“ ვ. ნიკოლაძის დადგმით.

ახალგაზრდა რეჟისორმა ე. ჩაიძემ განახორციელა გ. ფანჭიკიძის პიესის „თვალი პატიოსნის“ დადგმა.

პიესაში მხილებულია ჩვენი დღევანდელი ცხოვრების ნეგატიური მოვლენები, რომელთა აღმოსაფხვრელად იბრძვიან პიესის გმირები ოთარ ნიჟარაძე და თამაზ იაშვილი. ეს როლები კარგად შეასრულეს ი. ცანავამ და ლ. ლლონტმა. უარყოფითი ტიპები დახატეს მსახიობებმა ხ. მეგრელიძემ (უნებისყოფო პროფესორი დავით თავიშვილი), ა. მეგლაძემ (დემავგოგი და ინტრიგანი იასე დიდიძე), გ. გოგიბერიძემ (მირონ ალაიძე), მ. ნაპირელმა (გამომძიებელი), რ. კაკაურიძემ (ბუფეტის გამგე) და სხვ.

ამავე სეზონში მაყურებელმა ნახა ლ. თაბუკაშვილის პიესა „ქრილობა“. დადგმა, მხატვრობა და მუსიკალური გაფორმება ეკუთვნოდა რუსთაველის სახელობის თეატრალური ინსტიტუტის დიპლომანტს დ. ხინიკაძეს. საინტერესოა ის გარემოება, რომ დებიუტანტი იყო არა მარტო რეჟისორი, არამედ პიესის ავტორი ლ. თაბუკაშვილიც და პიესის მონაწილე ყველა მსახიობი. პიესაც ახალგაზრდობის ცხოვრებასა და მათს განცდებზე მოგვითხრობდა. პიესაში აღწერილია სტუდენტთა ცხოვრება, მასში ლაპარაკია ახალგაზრდობის აღზრდის აქტუალურ პრობლემაზე, შეგობრობასა და სიყვარულზე, ადამიანთა ურთიერთობის ეთიკურ პრობლემაზე. დადგმა მოცემული იყო ორიგინალური ფორმით — თითქოს მიდის სპექტაკლის გენერალური რეპეტიცია და რეჟისორი გამოდის მოვლენათა კომენტატორის როლში. სპექტაკლი ცოცხლად, დინამიკურად იყო გათამაშებული და თეატრის ახალგაზრდა თაობამ საკმაო ნიჭი და უნარი გამოიჩინა როლების განსახიერებაში. ესენი იყვნენ: ქ. ასანიძე, ლ. ლომთათიძე, თ. მეიშვილი, ც. აბზიანიძე, ს. ბაგათელია, ზ. სიხარულიძე, ს. კუნჭულია, ზ. გოგიტაური, ნ. მესხიძე, ნ. იაკობაძე, ს. ბაზიაშვილი, ვ. ნიკოლაძე, ლ. ლლონტი და სხვები.

მოეწყო სპექტაკლის რამდენიმე განხილვა ახალგაზრდა მაყურებელთა მიერ.

„თვალ პატიოსანს“ და „ქრილობას“ მოჰყვა ნ. დუმბაძის „საბრალდებო დასკვნა“ (დადგმა ვ. ნიკოლაძისა და მ. ხინიკაძისა), ა. გეწაძის „გზა, ყარამანს ცოლი მოჰყავს“ (დადგმა ვ. ნიკოლაძისა) და ა. დევითის დრამა „ჩვენ ყველანი“ (დადგმა შ. ინასარიძისა). ამრიგად, თეატრმა ამ სეზონში თავი ისახელა თანამედროვე შინაარსის მთელი რიგი ქართული დრამატული ნაწარმოებების ჩვენებით.

1974-1975 წლების სეზონი. ამ სათეატრო სეზონიდან თეატრის მთავარ რეჟისორად დაინიშნა გ. აბესაძე. ნაჩვენები იყო შვიდი ახალი დადგმა, სახელდობრ: ი. პაშეკის „ყოჩაღი ჭარისკაცი შვეიკის“ ინსცენირება (დადგმა ე. ჩაიძისა), ა. ზურაბოვის დრამა „ლიკა“ (დადგმა დ. ხინიკაძის), ბ. ვასილიევის მოთხრობის „განთიადი აქ წყნარია“ ინსცენირება (სადიპლომო დადგმა მ. ქვანიასი), ი. ებრალი-

ძის კომედია „მოგზაურობა ზღაპარში“ (დადგმა შ. ინასარიძისა), ფ. დიურენმატის დრამა „ფიზიკოსები“ (დადგმა დ. ხინიკაძისა), ა. შერვაშიძის „სიმღერა შევარდენზე“ (დადგმა ე. ჩაიძისა) და მ. გორკის „ეგორ ბულოჩოვი“ (დადგმა გ. აბესაძისა).

განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო პიესამ „სიმღერა შევარდენზე“. იგი მიძღვნილი იყო საბჭოთა კავშირის გმირის ისრაფილ ჭინჭარაძისადმი. ჭინჭარაძის როლს ასრულებდა ა. ტაყიძე.

1975-1976 წლების სეზონი. ბათუმის თეატრის მიერ შეიდი ახალი დადგმა იყო განხორციელებული ამ სეზონში. აღსანიშნავია, რომ შეიდი ნაწარმოებიდან ორი ეკუთვნოდა ვ. კანდელაკს. პირველი მათგანი — „აეტი“ არის დრამატურგის მიერ ახლებურად გააზრებული ძველი ბერძნული მითი, რომელშიც გამოყვანილია მედეას მამა, კოლხეთის მეფე აეტი. ამ ირონიით აღსავსე ნაწარმოებში გაკიცხულია ადამიანის სიხარბე და მომხვეჭელობა. პიესა დადგა ე. ჩაიძემ. აეტის მთავარი როლი შეასრულა ი. ცანავამ.

მეორე ნაწარმოები, „ხევსურული ბალადა“ (იგივე „ერთხელ დახოცილები“) კარგა ხანია იდგმებოდა ქართულ სცენაზე და წარმატებაც ჰქონდა მოპოვებული. ამჯერად იგი ბათუმში დადგა ე. ჩაიძემ. კომედიაში ყურადღება გამახვილებულია ერის გამრავლების საკითხზე. კომედია ცოცხლად, ხატოვნად იყო დადგმული და მაყურებელი მიიზიდა. მსახიობი ი. ცანავა ნიჭიერად ასრულებდა გამწარებულ ასკალონ ჩუკაყიძის როლს.

დიდი წარმატება მოიპოვა რ. მამულაშვილის დრამამ „მერხებზე ანგელოზები სხედან“. საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ დადგმა ზედიზედ თხუთმეტჯერ იყო გამეორებული, მოეწყო მთელი რიგი განხილვები, ეს მეოთხე დადგმა იყო ახალგაზრდა რეჟისორ დ. ხინიკაძისა ბათუმის თეატრში. პიესა მაყურებელს იზიდავდა მწვავე აქტუალური საკითხების განხილვით. მასში წარმოდგენილია სკოლის ცხოვრება. პიესის დედააზრის შესახებ გაზეთი „საბჭოთა აპარა“ (№ 248, 1975) წერდა: „დედაენის შემდეგ სიმწიფის ატესტატში პირველ საგნად ადამიანობა უნდა ეწეროს და ამაში უნდა იწერებოდეს მაღალი ნიშანი, ე. ი. ადამიანად აღზრდა, კაცური კაცის თვისებების ჩანერგვა მოზარდში ისახება სკოლის უპირველეს ამოცანად“.

პიესაში მაყურებელი ხედავდა ნეგატიურ მოვლენებს, რომლებსაც, სამწუხაროდ, ადგილი აქვს მოზარდთა აღზრდის პროცესში. ხედავდა აგრეთვე დაუნდობელ ბრძოლას ასეთ მოვლენებთან, მოწინავე პედაგოგების თავდადებულ, უმწიკვლო მოღვაწეობას. პრესა აქებდა დ. ხინიკაძის რეჟისორულ ნამუშევარს. შექმნილი იყო ცოცხალი, ცხოვრებისეული სურათები, გამოკვეთილი იყო სისხლსავსე სცენური ხასიათები. მასწავლებელ ლონგინოზის მთავარ

როლს ასრულებდა დ. ხინიკაძე. მან სახიერად დახატა თავისი როლი. იგი ვერ ურიგდება ნეგატიურ მოვლენებს, ებრძვის მათ და ბოლოს იძულებულია დატოვოს სკოლა.

დ. ხინიკაძემ დადგა აგრეთვე ალ. ჩხაიძის ცნობილი პიესა „როცა ქალაქს სძინავს“. პიესის ავტორი გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ (№ 251, 1975) წერდა, რომ მან პიესა მიუძღვნა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXV ყრილობას. პიესა ეხება ჩვენი ცხოვრების საჭირობო საკითხებს — მორალურ-ეთიკურ პრობლემებს, პიროვნებისა და საზოგადოების ურთიერთობას, კომუნისტის როლს ჩვენი საზოგადოების ცხოვრებაში. პიესა ილაშქრებს ჩვენს ცხოვრებაში ჭერ კიდევ შემორჩენილი მანკიერი მოვლენების წინააღმდეგ.

პარტორგანიზაციის ხელმძღვანელის, სერგო ხავთასის როლს შინაგანი სიძლიერით და დიდი დამაჯერებლობით ასრულებდა ი. ცანავა. პიესა წარმატებით სარგებლობდა ბათუმის თეატრის სცენაზე, ისევე, როგორც ჩვენი რესპუბლიკის სხვა თეატრებში.

ამავე სეზონში განხორციელდა შენდები დადგმები: ე. იურანდოტის „მეცხრე წმინდანი“, ვ. როზოვის „სალამოდან შუალამემდე“ და რ. იბრაჰიმბეკოვის „ნწვანე კარს იქით ქალია“. ეს უკანასკნელი პიესა, რომელიც ახალგაზრდა აზერბაიჯანელ მწერალს ეკუთვნის, დადგა თეატრის მთავარმა რეჟისორმა გ. აბესაძემ. პიესა მიმართულია ადამიანებში შემორჩენილი ეგოიზმისა და გულგრილობის წინააღმდეგ. მსახიობებმა ამ დადგმაში გამოკვეთეს ცოცხალი სცენური სახეები. ესენი იყვნენ ნ. წერეთელი (ზეინაბი), რ. გელაძე (სალეხი), ს. ახალაძე (მანსური), შ. გეჯაძე (ნური), ნ. ხინიკაძე, თ. მეიშვილი და ლ. ლომთათიძე (ახალგაზრდა ქალები რენა, შარგინი და ფარიდა), ზ. გოგიტაური (ფარიდი), ნ. მესხიძე (ილია კოგანი), ბ. ინწირველი (ალი).

სათეატრო სეზონის მიწურულში თეატრში გაიმართა საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილებისა და საქართველოს თეატრალური საზოგადოების აჭარის განყოფილების გაერთიანებული პლენუმი, მიძღვნილი პარტიის XXV ყრილობისადმი. პლენუმში მონაწილეობა მიიღეს აჭარის ცნობილმა მწერლებმა, ბათუმის თეატრის წამყვანმა მსახიობებმა. განხილვის საგანს შეადგენდა მწერლობა, თეატრი, თანამედროვეობა. გამოთქმული იყო მრავალი საქმიანი მოსაზრება მწერლობის და თეატრის უფრო მჭიდროდ დაკავშირების შესახებ და თანამედროვე შინაარსის ორიგინალური ქართული დრამატურგიის უპირატესობის შესახებ ბათუმის თეატრის სცენაზე.

1976-1977 წლების სეზონი. ამ სეზონში თეატრმა შემდეგი ახალი დადგმები განხორციელა: ა. თაბორიძისა და მ. მაზმიშვილის კომედია „ქორწილი ჩემს სოფელში“, ალ. ჩხაიძის პიესა „თავისუფა-

ლი თემა“, ვ. იაკაშვილის პიესა „ქინქლა“, ჯ. პატრიკის კომედია „უცნაური ქალი“ და ა. სამსონიას კომედია „წვიმიანი მზიანეთი“. გარდა ამისა განახლებული იქნა კ. ბუაჩიძის კომედია „ეზოში ავი ძაღლია“ და ხელმეორედ იქნა დადგმული ვ. კანდელაკის ქრონიკა „დრო 24 საათი“.

„ქორწილი ჩემს სოფელში“ დადგა გ. აბესაძემ. კომედიაში გაკიცხულია უქნარობა და ზარმაცობა. სპექტაკლში შექმნილი იყო სიცოცხლით აღსავსე, მხიარული სანახაობა, რომელიც მაყურებელმა მოიწონა.

დიდი ინტერესი გამოიწვია ალ. ჩხაიძის ახალმა პიესამ „თავისუფალი თემა“ (დადგმა დ. ხინიკაძისა). სპექტაკლის ძირითად თემას წარმოადგენდა პედაგოგიური ეთიკის საკითხები, ნეგატიური მოვლენები, რომლებსაც ადგილი აქვს ჩვენს ზოგიერთ სკოლაში. სპექტაკლი აფიქრებდა მაყურებელს აღმზრდელობითი მუშაობის იმ ნაკლზე, რომელიც სამწუხაროდ შეინიშნება ჩვენს ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემაში. მოწაფე ცირა გელოვანის მთავარ როლს ასრულებდა ლ. ლომთათიძე. სკოლის დამთავრებისას წერით გამოცდაზე ის თავისუფალ თემად აირჩიეს სკოლის ცხოვრების აღწერას და ააშკარავებს სკოლაში არსებულ მდგომარეობას. მსახიობი კარგად ასრულებდა მორალურად უმწიკვლო და კეთილი მისწრაფების ახალგაზრდის როლს, პიესის მეორე მთავარი მომქმედი პირის — სკოლის დირექტორის როლს ასრულებდა მსახიობი ქალი ნ. საკანდელიძე. იგი დამაჯერებლად გადმოსცემდა სახის უარყოფით თვისებებს — ყოყოჩობას, თვითკმაყოფილებას, მლიქვნელობას.

ვ. კანდელაკის „დრო 24 საათი“, რომელიც ბათუმის თეატრში დადგმული იყო გ. ქავთარაძის მიერ 1969-1970 წლების სათეატრო სეზონში, ამჯერად ხელმეორედ დადგა რეჟისორმა დ. ხინიკაძემ. ვფიქრობთ, რომ ეს პიესა დიდხანს შერჩება ბათუმის თეატრს, რადგან გამოსახავს ბათუმის წარსულის უმნიშვნელოვანეს ეპიზოდებს და მხატვრული ღირსებითაც სრულყოფილია. იგი პრემიერებული იყო საბჭოთა საქართველოს 50 წლისთავის აღსანიშნავად გამოცხადებულ რესპუბლიკურ კონკურსზე.

პიესაში აღწერილი ამბავი 24 საათის განმავლობაში ხდება. ბათუმის ნავსადგურში უცხოური გემი ელოდება გასაქცევად გამზადებულ მენშევიკურ მთავრობას, წითელი არმიის ნაწილები კი ჯერ შემოსული არ არიან. ბათუმში ამ დროს შემოდის თურქების ჯარი. ამ ჯარის განდევნა შეადგენს მთავარ გადაუდებელ ამოცანას და, ამ ამოცანას ბრწყინვალედ ასრულებენ ყოფილი მენშევიკური ჯარის ნაწილები მათი მეთაურების ხელმძღვანელობით. ქართველთა ჯარის დარაზმვა და თურქების განდევნა შეძლეს ბათუმის ციხიდან გამო-

სულმა ბოლშევიკებმა ძველი რევოლუციონერის, სერგო ქავთარაძის ხელმძღვანელობით.

დრამატიზმით აღსავსე ეპიზოდები ერთიმეორეზე უკეთესად განახორციელეს ბათუმის თეატრის მსახიობებმა. მგზნებარე ბოლშევიკის, სერგო ქავთარაძის როლი ჩვეული ოსტატობით შეასრულა ლ. ლლონტა. მას გვერდს უმშვენებდა თავდადებული მებრძოლის გოგელიას როლში რ. გელაძე. უდავოდ შთამბეჭდავი სცენური სახე შექმნა ი. ცანავამ გენერალ მაზნიაშვილის როლში. შემოქმედებითი გამარჯვება მოიპოვა თავადის ქალის დინა ვაჩნაძის როლში ც. აბზიანიძემ.

ბათუმის თეატრის შემოქმედებითი პერსონალი. ბათუმის თეატრის პერსონალი 1977 წლის დამლევს შემდეგი იყო: თეატრის დირექტორი საქართველოს სახალხო არტისტი მერაბ ხინიკაძე, მთავარი რეჟისორი გურამ აბესაძე, რეჟისორი აჭარის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ენვერ ჩაიძე, რეჟისორი დავით ხინიკაძე, მთავარი მხატვარი აჭარის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ანტონ ფილიპოვი, მუსიკალური ნაწილის გამგე თენგიზ შამილაძე, ლიტერატურული ნაწილის გამგე ლიანა ლორთქიფანიძე, სადადგმო ნაწილის გამგე ზაურ გედენიძე, რეჟისორის თანაშემწე, აჭარის ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ნელი კბილიანაშვილი, რეჟისორის თანაშემწე გულნარა გურამიშვილი, მოკარნახე ლეილა გავაშელაშვილი; მსახიობი ქალები: საქართველოს სახალხო არტისტი ნ. თეთრაძე, საქართველოს დამსახურებული არტისტები — მ. საკანდელიძე, თ. სულხანიშვილი, ნ. წერეთელი, აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტები—ნ. კეჭაყმაძე, ი. მალაყმაძე, ნ. მქავანაძე, ნ. ხინიკაძე; მსახიობები—ც. აბზიანიძე, ნ. არბოლიშვილი, ს. ბაგათელა, ლ. ზაქარიაძე, თ. მეიშვილი, ვ. ხუხუნიშვილი, ლ. ჯიბლაძე; მსახიობი ვაჟები: საქართველოს სახალხო არტისტები — ი. კობალაძე, ა. მგელაძე; საქართველოს დამსახურებული არტისტები — გ. ახვლედიანი, შ. გეჯაძე, გ. გოგიბერიძე, გ. იზნაიშვილი, ა. ტაკიძე, მ. შერვაშიძე, ი. ცანავა; აჭარის დამსახურებული არტისტები: რ. კაკაურიძე, ხ. მეგრელიძე, ნ. მესხი, მ. ნაპირელი, ლ. ლლონტი; მსახიობები: ს. ახალაძე, ს. ბაზიაშვილი, ვლ. ბიბილეიშვილი, ბ. მქავანაძე, რ. გელაძე, ნ. იაკობაძე, ბ. ინწკირველი, კ. პატარაია, ბ. თურმანიძე, ო. ფირცხალაიშვილი, ი. ჭელიძე.

თეატრის სახვალეო იმედი

თურქი დამპყრობლები მრავალგზის ცდილობდნენ ჩაეხშოთ და მოესპოთ აჭარაში ქართული კულტურისა და ყოფაცხოვრების ყოველგვარი ნიშანწყალი. ანადგურებდნენ ქართული უძველესი მატერიალური კულტურის ძეგლებს, კრძალავდნენ ქართულ სიტყვას და დამწერლობას. ერთი სიტყვით, ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ გადაეგვარებინათ მოსახლეობა მაგრამ მიზანს ვერ მიაღწიეს. ჩაგვრა-მონობაში მოქცეულ აჭარლებს მუდამ ახსოვდათ დედასამშობლო, მშობლიური ენა და კულტურა, თურქებმა ვერ მოსპეს ქართული სიტყვა, ვერ აღმოფხვრეს აჭარლებში სიყვარული სამშობლოსადმი. ამიტომ ბუნებრივი იყო, რომ აჭარის რუსეთთან შემოერთებისთანავე, 1879 წელს, დაისვა საკითხი ქართული კულტურული წამოწყებების შესახებ. ეს იყო უპირველესი საზრუნავი ქართველი მოწინავე საზოგადოებისა. იმხანად ამ საკითხებზე არაერთი წერილი იყო გამოქვეყნებული თბილისის გაზეთ „დროებაში“. 1879 წელს ერთ-ერთ ასეთ წერილში, რომელიც გაზეთის რედაქტორს, სერგი ჰესსს ეკუთვნოდა, აღნიშნული იყო, რომ „ბათუმისა და აჭარიის შემოერთება ჩვენს ქვეყანასთან დიდს და მძიმე მოვალეობას სდებს ჩვენს ეგრეთ წოდებულ განათლებულ საზოგადოებას“. მძიმე მოვალეობას იმიტომ, რომ იმ დროს მთელი ქართველი ერი თვით განიცდიდა კოლონიურ ჩაგვრას და არცთუ საკმაო ღონე გააჩნდა აჭარელთა დახმარებისათვის.

განათლება-განვითარება სწუჟოდა თვით აჭარელ ხალხსაც და დახმარებას მოითხოვდა ქართველი ინტელიგენციისაგან. იმ ხანებში თბილისში ჩამოსულმა აჭარელმა შერიფ ხიმშიაშვილმა, რომელიც დიდი პატივისცემით მიიღო თბილისის ქართველმა საზოგადოებამ, ასე განაცხადა: „განათლება ეჭირვება, ბატონებო, აჭარლებს. ამდენი ახალგაზრდა კაცები ხარტ განათლებულები, წადიო, გაეცანით, ზოგი აქ მოიყვანეთ, სკოლები გაშართეთ, ასწავლეთ, და ასე უნდა, აბა, როგორი ძმა ხართ, თუ ასე აბდლურად დასტოვებ“...

ბათუმში ჩასულმა ქართველობამ იმ დროს, თავისი სუსტი ძალებით ბევრი რამ გააკეთა ქართული კულტურის აღდგენა-განვითარებისათვის. ყველაფერი სრულდებოდა ნებაყოფლობით, საზოგა-

დობრივ საწყისებზე. მეფის მთავრობა, ცხადია, ამ საქმეს არ მფარველობდა.

ვინ იცის, რამდენი თავდადებული მზრუნველი ჰყავდა ამ დიუ საქმეს. გავიხსენოთ თუნდაც ცნობილი მწიგნობარი ზაქარია ჭიჭინაძე, რომელიც აქარაში სოფლიდან სოფელში ფეხით დადიოდა და ავრცელებდა ქართულ წიგნს. მან გამოაქვეყნა საინტერესო ნაშრომები აქარის წარსულსა და აწმყოზე.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ განსაკუთრებით გაიზარდა აქარაში მისწრაფება კულტურის განვითარებისადმი, რადგან ახალი ხელისუფლების უპირველეს მიზანს სწორედ ეროვნული კულტურის აღორძინების ყოველმხრივი ხელის შეწყობა შეადგენდა. ამ სწრაფვამ უდიდეს შედეგს მიაღწია.

რევოლუციამდელ ბათუმში, როგორც აღენიშნეთ, მხოლოდ კერძო ინიციატივით მოხერხდა პროფესიული თეატრის შექმნა. ეს იყო პატარა სეზონური დასი, რომელიც წელიწადში მართავდა არა უმეტეს 30 წარმოდგენისა. დღეს კი ბათუმში არსებობს მუდმივი პროფესიული თეატრი, რომლის დასში 42 მსახიობია, მეტწილად უმაღლესი სპეციალური განათლებით. თეატრისათვის აგებულ იქნა ახალი, შესანიშნავი შენობა. ამ თეატრმა თავისი შემოქმედებითი წარმატებებით შორს გაითქვა სახელი როგორც ქართული თეატრალური კულტურის საუკეთესო წარმომადგენელმა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი ისტორიის უკანასკნელი ორმოცი წელი, — პერიოდი, როდესაც თეატრში მოღვაწეობა დაიწყო რუსთაველის თეატრის დრამატულ სტუდიაში აღზრდილმა, აქარელთა ახალგაზრდა თაობამ.

ი. ჭავჭავაძის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო თეატრმა 1977 წელს მაყურებელს უჩვენა 359 წარმოდგენა და მოემსახურა 282 ათას მაყურებელს. ამ წელიწადს სახელმწიფომ თეატრისათვის დახმარება გაიღო 138 ათასი მანეთის ოდენობით. ჩვენშიც და უცხოეთშიც სახელი მოიხვეჭა აქარის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლმა. საქართველოში ფილარმონიის აქარის განყოფილებამ 1977 წელს გამართა სხვადასხვა ხასიათის 2118 კონცერტი და მოემსახურა 634 ათას მსმენელს. აქარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში მუშაობს აგრეთვე სამი სახალხო თეატრი. აქარა მოფენილია კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებებით. ამჟამად აქარაში კულტურის სამინისტროს უწყებაში მუშაობს 5 სარაიონო კულტურის სახლი, 2 საქალაქო და 13 სასოფლო კულტურის სახლი, 122 სასოფლო კლუბი. ამ დაწესებულებებში 224 ხელფასიანი მუშაკია და არსებობს 84 მომღერალთა გუნდი 2619 წევრით, 54 მუსიკალური წრე 484 წევრით, 103 დრამატული წრე 966 წევრით და 97 ქორეოგრა-

ფიული წრე 1404 წევრით. გარდა ამისა, აჭარაში მუშაობს პროფესიული კავშირების 7 კულტურის სახლი და 12 კლუბი, რომლებშიც საკმაო რიცხვია ხელფასიანი მუშაკებისა და არსებობს მრავალი თვითმოქმედი მხატვრული წრე.

მაგრამ ამით არ ეკმაყოფილებით, ვფიქრობთ, მომავალი უკეთესი უნდა იყოს.

ბათუმის თეატრის მომავალზე ზრუნვას მიეძღვნა 1976-1977 წ. წ. სათეატრო სეზონში ბათუმის თეატრში გამართული დისკუსია პერიფერიის თეატრების საჭირობოროტო საკითხებზე. დისკუსიაში მონაწილეობა მიიღეს თეატრმცოდნე ვ. კიკნაძემ, მწერალმა ა. სამსონიამ, ბათუმის თეატრის მსახიობებმა მ. ხინიკაძემ, ნ. საკანდელიძემ, ი. ცანავამ, ხ. მეგრელიძემ, ა. ტაყიძემ, ლ. ლლონტმა, გ. გოგიტაურმა, ზ. შილაკაძემ და გ. გოგიბერიძემ; რეჟისორებმა გ. აბესაძემ და ე. ჩაიძემ. საუბარი არსებითად, ბათუმის თეატრს შეეხო და, როგორც გაზ. „ლიტერატურულ საქართველოში“ (№ 10, 1977) მოთავსებულა ვრცელი ინფორმაცია, სათაურით „თეატრის სახვალიო იმედი“, მოწმობს, გულახდილად იყო გამოაშკარავებული მიზეზები, რაც ხელს უშლიდა და აფერხებდა თეატრის შემოქმედებითს სრულყოფას. ასეთ სასარგებლო კამათს ტონი მისცა თეატრმცოდნე ვ. კიკნაძემ, რომელიც გაუძღვა დისკუსიას. დასაწყისში მან აღნიშნა, რომ დისკუსიებს იმიტომ როდი მართავენ, რომ მხოლოდ მიღწევებით იმაყონ. „დისკუსიის აუცილებლობას საჭირობოროტო პრობლემათა მოზღვაება ზადებს. მოდით, ჩვენც პრობლემებზე ვილაპარაკოთ“...

დისკუსიაზე აღინიშნა, რომ თეატრის შემოქმედებაში საჭიროა ერთგვარი სიახლის შეტანა, რადგან შენიშნულია ერთფეროვნება. საჭიროა სპექტაკლების მხატვრული დონის ამაღლება. საჭიროა სხვა თეატრებიდან მსახიობების მოწვევა გასტროლებზე. ასევე რეჟისორების მოწვევა. ეს ღონისძიება გამოაცოცხლებს სპექტაკლებს, ამასთანავე, ინტერესს გამოიწვევს მაყურებლებში. ლაპარაკი იყო მსახიობის არათანაბარ დატვირთვაზე როლებით. საჭიროდ იქნა აღიარებული ახალგაზრდობის უფრო გაბედული დაწინაურება მთავარი როლების შესრულებაში. მოკამათენი შეეხნენ რეპერტუარის საკითხს, რადგან სწორედ მის მიზანშეწონილ შერჩევაში ჩანს თეატრის იდეური პოზიცია.

ბათუმის თეატრის შემდგომი შემოქმედებითი განვითარებისა და მხატვრული სრულყოფისათვის საჭიროა აღმოიფხვრას ზოგიერთი ნაკლი, რაც თან სდევს თეატრის დღევანდელ მუშაობას.

ის გარემოება, რომ თეატრს წლიურად დადგენილი აქვს საგრძნობლად დიდი რიცხვი წარმოდგენებისა, ნაკლად არ ჩაითვლება, მაგრამ ყოველივე ეს მაინცდამაინც ხელს არ უწყობს წარმოდგე-

ნების მხატვრული ხარისხის ამაღლებას. ვფიქრობთ, რომ სპექტაკლების წლიური რიცხვი უნდა შემცირდეს. განსაკუთრებით გასვლითი წარმოდგენებისა. მაშინ ადგილი აღარ ექნება სახელდახელოდ მომზადებულ დადგმებს, სპექტაკლებიც მალე არ „დაბერდება“ და მუდამ ზარისხიანად იქნება შესრულებული.

ბათუმის თეატრის დარბაზი იტევს 700 მაყურებელს, ხოლო წარმოდგენებზე ფაქტიურ დამსწრეთა რიცხვი საშუალოდ 500-ს არ აღემატება. თეატრმა უნდა იზრუნოს ამ დანაკლისზეც. ხოლო ამ ზრუნვის ყველაზე კმედიოთი „იარაღია“ მაღალმხატვრული რეპერტუარი და მისი მაღალხარისხოვანი შესრულება. მაყურებელთა კონტინგენტისათვის ბრძოლაში არ უნდა დავივიწყოთ მოზარდი თაობა. ურიგო არ იქნება, რომ თეატრს მუდმივად ჰქონდეს რეპერტუარში 2—3 პიესა მოზარდთათვის. თეატრმა მაყურებელი ბავშვობიდანვე უნდა აღზარდოს.

ვერ დავემდურებით ბათუმის პრესას. იგი უყურადღებოდ არ სტოვებს თეატრს, კვალიფიციური რეცენზიებით აღნიშნავს მის ახალ დადგმებს. მაგრამ ეს საკმარისი არ არის. ძუნწად ვხედავთ გაზეთის ფურცლებზე ცნობებს თეატრის ყოველდღიური მუშაობის შესახებ. ასეთი ინფორმაცია აუცილებლად ესაჭიროება თეატრს, რადგან იგი ერთ-ერთი კმედიოთი საშუალებაა თეატრში მაყურებლის მოსაზიდვად.

ბათუმში 1972 წელს დაარსდა საქართველოს თეატრალური საზოგადოების განყოფილება, რომლის გამგეობის თავმჯდომარეა დრამატურგი ალ. ჩხაიძე. მის ამოცანას შეადგენს ხელი შეუწყოს თეატრის იდეურ-მხატვრული დონის ამაღლებას და, ამასთანავე, მაყურებლის მოზიდვას. ამ მხრივ განყოფილებას უკვე არაერთი ღონისძიება აქვს ჩატარებული. დარწმუნებული ვართ, რომ მომავალში მისი მოღვაწეობა უფრო ინტენსიური იქნება.

გათუვის ღრამატული თეატრის რეპერტუარი

სცენისმოყვარეთა წარმოდგენები¹

1879 — „განა ბიძიამ ცოლი შეირთო?“ კომედია 1 მოქმ. ზ. ანტონოვისა; 8 ივლ.;

1880 — „ესეც შენი მაჰანკლობა“, ვოდევილი 1 მოქმ. მ. ტერ-გრიგორიანისა, თარგმ. ი. ბაქრაძისა და „ცოლი თუ გინდა, ეს არის“, ვოდევილი. 1 მოქმ. ვ. აბაშიძისა, 23 მარტი.

1883 — „გაყრა“, კომედია 4 მოქმ. გ. ერისთავისა, 13 თებ.; „ბუტიობა“, ვოდევილი 1 მოქმ. ა. წერეთლისა და „ესეც შენი მაჰანკლობა“, ვოდევილი 1 მოქმ. ტერ-გრიგორიანისა, თარგმ. ი. ბაქრაძისა, ცოცხალი სურათები „ქეთევან წამებულიდან“ და „ვეფხისტყაოსნიდან“ ალ. ყაზბეგის დადგმით, 3 ივნ.

1886 — წარმოდგენა ოდესის სტუდენტთა სასარგებლოდ, მარტი.

1887 — „რაც გინახავს ველარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 29 ოქტ.; „ძალად ექიმი“, კომედია 2 მოქმ. გადმოკერისთავის მიერ, 14 ნოემბ.

1888 — „ბაიყუში“, ფარსი 2 მოქმ. გადმოკ. ავქს. ცაგარლის მიერ და „ხანუმა“, კომედია 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 28 თებ.

1889 — „ფერი-ფერს, მადლი ღმერთს!“ კომედია 3 მოქმ. გადმოკ. ა. ჭიჭინაძის მიერ და „გულმა იგრძნო“, კომედია 1 მოქმ. მ. კარნევისა, თარგმ. მ. საფაროვ-აბაშიძისა, მაისი.

1890 — რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 10 თებ.

1891 — „მე მინდა კნეინა გავხდე“, კომ. 2 მოქმ. ზ. ანტონოვისა და „დილა ქორწილის შემდეგ“, ვოდევილი 1. მოქმ. გადმოკ. ალ. ყაზბეგის მიერ, 26 იანვ.

1892 — „ალიაქოთი კეთილშობილ ოჯახში“, ვოდევილი 3 მოქმ.

¹ ცნობები ამოკრეფილია რევოლუციამდელი ქართული პრესიდან. 1917 წლამდე თარიღები აღნიშნულია ძველი სტილით.

ნ. კულიკოვისა, თარგმ. ა. აბაშიძისა და „ბნელ ოთახში“, ვოდვეილი 1 მოკმ. ვ. როდისლავსკისა, თარგმანი გ. ჩიქოვანისა, 1 თებ.; „თამარ ბატონიშვილი“, დრამა 5 მოკმ. გადმოკ. კ. მესხის მიერ და „ახირებულია“, ვოდვეილი 1 მოკმ. გადმოკ. ნ. ყიფიანის მიერ, 10 თებ.

1893 — „ჯერ დაიხოცნენ, მერე იქორწინეს“, ვოდვეილი 2 მოკმ. გადმოკ. რ. ერისთავის მიერ, 30 იანვ.; „ხანუმა“, კომედია 4 მოკმ. ა. ცაგარლისა და „ცოლი თუ გინდა, ეს არის!“, ვოდვეილი 1 მოკმ. ვ. აბაშიძისა, 17 მარტი; „ძალად ექიმი“, კომედია 2 მოკმ. გადმოკ. ი. ერისთავის მიერ და „მონადირე“ („დარბაზს შესვლა შენს ხელთ არის, გამოსვლა კი პატრონისა“), ვოდვეილი 1 მოკმ. ვ. გუნიასი, 21 მაისი; „ახირებულია“, ვოდვეილი 1 მოკმ. გადმოკ. ნ. ყიფიანის მიერ, ლიტერატურულ-მუსიკალური განყოფილება მ. ბალანჩივაძის მონაწილეობით, 27 ივნ.

1894 — ქართული საღამო აკ. წერეთლის. კ. მესხის, ლ. მესხი-შვილის, მ. ძნელაძის და გურული ხოროს მონაწილეობით. 14 იანვ. ქართული საღამო, 22 თებ.

1895 — „და-ძმა“, დრამა 5 მოკმ. 6 სურ. ვ. გუნიასი.

1896 — ქართული საღამო მ. ბალანჩივაძის, მ. ძნელაძის, კ. მესხისა და გურული გუნდის მონაწილეობით, 14 იანვ; სალიტერატურო საღამო ე. ნინოშვილის მოსაგონებლად (ბარცხანაში), 25 თებ.

1897 — ქართული საღამო ა. წერეთლის, გ. ძნელაძის, ი. კარგარეთელის, გურულ ქალთა გუნდის და სხვ. მონაწილეობით, 14 იანვ; 1 ივნ.; „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, კომედია 3 მოკმ. ავქს. ცაგარლისა, ქართული სამუსიკო-საცეკვაო საღამო, 14 ნოემბ.

! 1898 — ქართული საღამო ა. წერეთლისა და გ. აბაშიძის მონაწილეობით, „დატრიალდა ჯარა“, ვოდვეილი 1 მოკმ. გადმოკ. კ. ყიფიანის მიერ, 14 იანვ.; „ხანუმა“, კომედია 4 მოკმ. ავქს. ცაგარლისა, ნ. გაბუნია-ცაგარლის მონაწილეობით, 20 სექტ.; „ბაიყუში“, ვოდვეილი 2 მოკმ. გადმოკ. ავქს. ცაგარლის მიერ და „ბიძიასთან გამოსხმრება“, ვოდვეილი 1 მოკმ. გადმოკ. რ. ერისთავის მიერ, ნ. გაბუნია-ცაგარლის მონაწილეობით, 26 ნოემბ.

1899 — „არსენა“, დრამა 3 მოკმ. ა. ყაზბეგისა და „მონადირე“, ვოდვეილი 1 მოკმ. ვ. გუნიასი, 20 ივნ.; „ვაის გავეყარე, ვუის შევეყარე“, კომედია-ხუმრობა 3 მოკმ. ვ. გუნიასი და „ცოლი თუ გინდა ეს არის!“, ვოდვეილი 1 მოკმ. ვ. აბაშიძისა, 10 ოქტომბ.; ქართველი დედა“, ისტორიული დრამა 4 მოკმ. ა. ცაგარლისა (მიბაძე), 19 დეკემბ.

1900 — „გაყრა“, კომედია 4 მოკმ. გ. ერისთავისა (ორი მოკმედება) და „ძუნწი“, კომედია 2 მოკმ. გ. ერისთავისა ქართული თეატრის 50 წლისთავის აღსანიშნავად, 2 იანვ.; ქართული საღამო, 14 იანვარი.

1901 — ქართული საღამო, 14 იანვ.; „და-ძნა“, ღრამა 5 მოქმ. 6 სურ. ვ. გუნიასი, სექტ.

1902 — ქართული საღამო აკ. წერეთლის, ი. ბარათაშვილის და ე. ჩერკეზიშვილის მონაწილეობით, 14 იანვ.; „ქართველი დედა“, ღრამა 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა (მიბაძვა), 27 იანვ.; „პარიზის ლარიბ-ლატაკნი“, მელოღრამა 5 მოქმ. 7 სურ. ა. დენერისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, 19 მაისი; „ფული და ხარისხი“, კომედია 3 მოქმ. ნ. აზიანისა, გუნდი გ. საყვარელიძის ლობთარობით, 21 ივლ.; „პარიზის ლარიბ-ლატაკნი“ მელოღრამა 4 მოქმ. 7 სურ. ა. დენერისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, აგვ.; „სამშობლო“, ღრამა 5 მოქმ. 7 სურ. გადმოკ. დ. ერისთავის მიერ, ა. წუწუნავას და ვ. ურუშაძის მონაწილეობით, 1 სექტ.; „გაცრუებული იმედები“, კომედია 2 მოქმ. ნ. აზიანისა და „ჭკუისა მჭირს“, კომ. 1 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 15 სექტ.; „ლეკის ქალი გულ-ჯავარ“, ღრამა 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, ლ. მესხიშვილის მონაწილეობით, 10 ოქტ.; „ეხლანდელი სიყვარული“, კომედია 4 მოქმ. გადმოკ. დ. ერისთავის მიერ და „ორი მშვიერი“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. დ. აწყურელის მიერ, 20 ოქტ.; „მსხვერპლისათვის მსხვერპლი“, ღრამა 3 მოქმ. ვ. დიაჩენკოსი, თარგმ. ავქს. ცაგარლისა და „მონადირე“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, 12 დეკემბ.

1903 — ქართული საღამო მ. შარაბიძის გუნდის მონაწილეობით, 14 იანვ.; „არსენა“ ღრამა 3 მოქმ. ალ. ყაზბეგისა და „ოინბაზი“. ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. ავქს. ცაგარლის მიერ ა. წუწუნავასა და ვ. ურუშაძის მონაწილეობით, 9 თებ.; „ორი გმირი“. ღრამა 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ და „დუელი“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. ნ. გალუსტოვის მიერ, 17 მაისს; „ფული და ხარისხი“, კომედია 3 მოქმ. ნ. ზიანისა და „სუსტი მხარე“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ნასიძის მიერ, მ. მდივნისა და ლ. მირიანაშვილის მონაწილეობით, 18 მაისს; „სამშობლო“, ღრამა 5 მოქმ. 7 სურ. გადმოკ. დ. ერისთავის მიერ, დ. ივანიძის მონაწილეობით, 1 იანვ.; „ქართველი დედა“, ღრამა 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა (მიბაძვა), 24 აგვ.; „უბედური ნაბიჯი“, ღრამა 3 მოქმ. ფ. კარევეისა, თარგმ. შ. დადიანისა და „ბარაქალა მასწავლებელი“, ვოდევილი 1 მოქმ. ბულაქელისა, თარგმ. მ. საფაროვა-აბაშიძისა, მ. მდივნისა და ლ. მირიანაშვილის მონაწილეობით, 30 აგვ.; „პარიზის ლარიბ-ლატაკნი“, მელოღრამა ა. დენერისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, 21 დეკემბ.

1904 — ქართული საღამო, 14 იანვ.; „ხალხის მტერი“, ღრამა 5 მოქმ. პ. იბსენისა, თარგმ. ი. პოლუმორდვინოვისა. 7 მარტს.

1905 — „ქოხში“, სცენები სოფლის ცხოვრებიდან 5 მოქმ. 6 სურ. ი. გომართელისა, 20 სექტემბ.

1906 — „აღამ და ევა“, ვოდევილი 2 მოქმ. გადმოკ. დ. მესხის 13. გ. ბუხნიკაშვილი

მიერ, 22 მარტს; „ებრაელები“, პიესა 4 მოქმ. ე. ჩირიკოვისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, 26 აპრ.

1907 — „გაცრუებული იმედები“, კომედია 2 მოქმ. ნ. აზიანისა და „ნერვები“, ვოდევილი 1 მოქმ., გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 14 იანვ.; „გლახა კრიაშვილი“, სცენა 1 მოქმ. ი. ჭავჭავაძისა, ლექსები, ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო, დეკემბ.; „ხანუმა“, კომედია 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, ვ. აბაშიძის მონაწილეობით, 27 ოქტ.

1908 — ქართული საღამო ე. ჩერქეზიშვილის, ნ. ერისთავის, მ. ძნელაძის, ა. კავსაძის გუნდის და სხვ. მონაწილეობით. 14 იანვ.

1909 — ქართული საღამო აკ. წერეთლის დასწრებით, ერთი მოქმედება აკ. წერეთლის „პატარა კახიდან“, 14 იანვ.; „ძუნწი“, კომედია 2 მოქმ. გ. ერისთავისა და „უჩინმაჩინის ქული“, კომედია 1 მოქმ. გ. ერისთავისა, 17 ოქტ.; „ერთი ნაბიჯი წინ“, დრამა 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 18 ოქტ.; „გაცრუებული იმედები“, კომედია 2 მოქმ. ნ. აზიანისა, რეფერატი, ლექსები, ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო, 27 ოქტ.

1910 — „ხანუმა“, კომედია 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა (მეორე მოქმედება), „ორი ობოლი“, მელოდრამა 5 მოქმ. 6 სურ. დენერისა და კორმონისა, თარგმ. ავქს. ცაგარლისა (მეხუთე მოქმედ.), გუნდი, მისაღება, სცენები, ცოცხალი სურათები, ნ. გაბუნია-ცაგარლის მონაწილეობით, მის პატივსაცემად, 14 იანვ.; „აშენდა საქართველო“, სცენები 2 მოქმ. კ. ფოცხვერაშვილისა, ა. წუწუნავას რეჟისორობით, 22 სექტ.

1911 — ქართული საღამო მ. ნანობაშვილის მონაწილეობით, 5 თებ.; „ქურდი“, პიესა 3 მოქმ. ა. ბერნშტეინისა, თარგმ. შ. დადიანისა, „არც აქეთ, არც იქით“, ვოდევილი-ხუმრობა 1 მოქმ. ვ. გუნიასი (აზრი გერმანულიდან), შ. დადიანის რეჟისორობით, 4 ივნ.; ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის აღსანიშნავი საღამო — დ. კლდიაშვილის მ. ქორელის, ა. კავსაძის, ვ. სარაჯიშვილის და ნ. ერისთავის მონაწილეობით, 27 ოქტ.

1912 — ქართული საღამო ე. თარხნიშვილის, ლ. მესხიშვილის და სხვების მონაწილეობით, გუნდი ა. კავსაძის ლოტბარობით, ცოცხალი სურათები, 14 იანვ.; „პეტრიკა მოიწამლა“, კომედია 1 მოქმ. თარგმ. ა. თუმანიშვილი-წერეთლისა, სიმღერები, ლექსები, საბავშვო სალიტერატურო დილა ქართულ სკოლაში, 5 თებ.; „ქრისტიანე“, დრამა 4 მოქმ. პ. ირეთელისა, ე. ნინოშვილის მოთხრობით, ე. წუწუნავას და ს. ხურციძის მონაწილეობით, 24 მაისს; „საბედისწერო ღამბაჩა“, დრამა 3 მოქმ. ტ. რამიშვილისა, „უბედური დღე“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. ბალანჩივაძისა, 9 ივნ.; „ლეკის ქალი გულჯავარ“, ისტორიული დრამა 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, „ოთხი იმერელი“,

ხუმრობა 1 მოქმ. დ. მესხისა, 16 იანვ; ი. გოგებაშვილის ხსოვნის სა-
ლამო, „დედა და შვილი“, ეპიზოდი 1 სურ. ი. ჭავჭავაძისა, ცოცხალი
სურათები მხატვარ კ. ქავთარაძის დადგმით, ი. გოგებაშვილის ბიოგ-
რაფია, 26 ივნ.

1912—1914. დრამატული დასი („მოგზაური დასი“) შ. დადი-
ანის ხელმძღვანელობით „გაუდეამუს“, დრამა 4 მოქმ. ლ. ანდ-
რეევისა, თარგმ. შ. დადიანისა, შ. დადიანის სიტყვა თეატრის შესა-
ხებ, სეზონის გახსნა, 15 სექტ.; „სოფლის გმირები“, დრამა 4 მოქმ.
პ. ირეთელისა, გადმოკ. ე. ნინოშვილის მოთხრობიდან, 16 სექტ.;
„ლეევან ეგანაძე“, დრამა 4 მოქმ. შ. ნათაძისა, 21 სექტ.; „პანენლე“,
ფანტაზია 2 მოქმ. პ. ჰაუპტმანისა, თარგმ. შ. დადიანისა, „დრამატუ-
ლი გამგეობის წევრი“, ვოდევილი 2 მოქმ. ი. გომართელისა, 7 ოქტ.;
„რუსთაველი“, დრამა 4 მოქმ. კ. მესხისა (აზრი ნასესხებია), დივერ-
ტისმენტი; 14 ოქტ.; „მსხვერპლი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევანიშვი-
ლისა, 21 ოქტ.; „სამშობლო“, დრამა 5 მოქმ. 7 სურ. გადმოკ. დ.
ერისთავის მიერ, 22 ოქტ.; ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის აღსანიშნავი სალა-
მო, რეფერატი, ლექსები, გუნდი, ცოცხალი სურათები, სცენა „კაცია
ადამიანიდან?! და „დიმიტრი თავდადებულიდან“, 24 ოქტ.; ოჯახი“,
კომედია 3 მოქმ. ი. გედევანიშვილისა, „დატრიალდა ჭარა“, ვოდე-
ვილი 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ყიფიანის მიერ, 30 ოქტ.; „პატარა კახი“,
დრამა 5 მოქმ. აკ. წერეთლისა, 4 ნოემბ.; „არსენა“, დრამა 3 მოქმ.
ალ. ყაზბეგისა, „ჩათრევას ჩაყოლა სჯობია“, ვოდევილი-ხუმრობა 1
მოქმ. ვ. გუნიასი (აზრი რუსულიდან), 10 ნოემბ.; „ვიას გავეყარე, ვუის
შევეყარე“ („კვალდაკვალ“), კომედია-ხუმრობა 3 მოქმ. ვ. გუნი-
ასი, „არც აქეთ, არც იქით“, ვოდევილი-ხუმრობა 1 მოქმ. ვ. გუნიასი
(აზრი გერმანულიდან), 11 ნოემბ.; „გაკოტრება“, დრამა 5 მოქმ. ბი-
ერნსტიერნე-ბიერნსონისა, თარგმ. შ. დადიანისა, 17 ნოემბ.; „ვინ
არის დამნაშავე“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურ. ნ. ნაკაშიძისა, 21 ნოემბ.;
„პირენეის მგელი“, დრამა 5 მოქმ. ვილდენბრუხისა, თარგმ. ე. მეძმა-
რიაშვილისა, 27 ნოემბ.; „ყაჩაღები“, ტრაგედია 5 მოქმ. ფ. შილე-
რისა, თარგმ. ნ. ავალიშვილისა, ლ. მესხიშვილის მონაწილეობით,
29 ნოემბ.; „ქრისტიანე“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურ. პ. ირეთელისა,
ე. ნინოშვილის მოთხრობით, 8 დეკემბ.; „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“,
პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. ა. იმედაშვილისა, 9 დეკემბ.;
„რაც გინახავს, ველარ ნახავ“ კომედია 4 მოქმ. აქეს. ცაგარლისა, „ბე-
ბრის საღერდელი“, ვოდევილი 1 მოქმ. დ. მაზურკევიჩისა. თარგმ.
დ. აწყურელისა, 16 დეკ.; „მსხვერპლი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევანი-
შვილისა, ვ. აბაშიძის მონაწილეობით, 20 დეკემბ.; „როს ნადიმობ-
დნენ“, წარმოსადგენი ერთ სანახაუად შ. დადიანისა, „სიძე-სიმამრი“,
კომედია 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 23 დეკემბ.; „და-ძმა“,

დრამა 5 მოქმ. 6 სურ. ვ. გუნიასი, 27 დეკემბ.; „დილა ქორწილის შემდეგ“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. ალ. ყაზბეგის მიერ, „ცოცხალი გაზეთი“, „შადრევანი“, შარჟი 2 სურ., დივერტისმენტი, 30 დეკემბ.; „ლალატი“, დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ. ა. სუმბათაშვილისა, თარგმ. გ. ყიფშიძისა, 6 იანვარს.; „ქოჩრიანი ტოროლა“ პიესა 4 მოქმ. ე. ვილდენბრუხისა, თარგმ. ს. ტოროშელიძისა, 10 იანვ.; „ბრჭყალები“, დრამა 3 მოქმ. პ. ერვიესი, თარგმ. ი. მაკავარიანისა, „არივ-დარია“, კომედია-ხუმრობა 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, 12 იანვ.; „ციცინათელა“. დრამა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 17 იანვ.; „შენი ჭირიმე“ „კალმის ნაეშმაკარი“ 3 მოქმ. შ. დადიანისა, „ჩათრევას ჩაყოლა სჯობია“, ვოდევილი-ხუმრობა 2 მოქმ. ვ. გუნიასი (აზრი რუსულიდან) 20 იანვ.: „ედმუნდ კინი“, კომედია 5 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმ. ვ. გუნიასი, 26 იანვ.; „ქართველი დედა“, დრამა 4 მოქმ. აექს. ცაგარლისა (მიბაძვა), 2 თებერვ.; „მთის ზღაპარი“, დრამა 3 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 3 თებერვ.; „ორი გმირი“, დრამა 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, „ჯერ დაიხოცნენ, მერე იქორწინეს“, ვოდევილი 2 მოქმ. გადმოკ. რ. ერისთავის მიერ, 9 თებერვ.; „პარიზის ღარიბ-ღატაკნი“, მელო-დრამა 5 მოქმ. 7 სურ. მ. დენერისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, 17 თებერვ.; „ციხის საიდუმლო“, ისტორიული დრამა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 23 თებერვ.; სეზონის დახურვა, „გამცემი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევახიშვილისა, 24 თებერვალს.

1913-1914. ბათუმის დრამატული საზოგადოების დასი, რეჟისორი შ. დადიანი. სეზონის გახსნა, „ლალატი“. დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ ა. სუმბათაშვილისა, თარგმ. გ. ყიფშიძისა, 15 სექტ.; „სახელმწიფო სადგომი“, კომედია 4 მოქმ. ვ. რიშკოვისა, თარგმ. მ. მარჯანიშვილისა, 21 სექტემბ.; „დალი“, დრამა 3 მოქმ. 4. სურ. ს. გლაზაშვილისა, „ბაიყუში“, ფარსი 2 მოქმ. გადმოკ. აექს. ცაგარლის მიერ 22 სექტ.; „ირინეს ბედნიერება“, სურ. 2 მოქმ. დ. კლდიაშვილისა, შ. დადიანი „დ. კლდიაშვილის შემოქმედების მიმოხილვა“, დ. კლდიაშვილის პატივსაცემი საღამო-წარმოდგენა, 25 სექტ.; „ორი ჭიბჭირი“, მელოდრამა 5 მოქმ. 7 სურ. პ. დე-კურსელისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა, 29 სექტემბ.; „გადაჭრილი მუხა“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, „სიზმარი კოშკში“, დრამა, ესკიზი 1 მოქმ. კონსტან. ანდრონი-სა, 2 ოქტ.; „მედეა“, დრამა 5 მოქმ. ა. სუვორინისა და ვ. ბურენინისა თარგმ. დ. მესხისა, 9 ოქტ.; „აღიზიანებული“, ფარსი 3 მოქმ. გადმოკ. თ. სახოკიას და ვ. გუნიას მიერ, 13 ოქტ.; „ბაიყუში“, ფარსი 2 მოქმ. გადმოკ. აექს. ცაგარლის მიერ, „საუბედურო დებოუტი“, ვოდევილი 1 მოქმ. დ. ლენსკისა, თარგმ. ბ. ახოსპირელისა, 19 ოქტ.; „ცხოვრების გარეშე“, ეპიზოდი 4 მოქმ. ვ. პროტოპოპოვისა, თარგმ. თ. შველიძისა, 22 ოქტ.; „ცოდვის შვილი“,

დრამა 3 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმ. შ. დადიანისა, 24 ოქტ.; „მორეგ-
 ში“, პიესა 3 მოქმ. ს. ჰანტურიშვილისა, „დედისერთა“, ვოდევილა
 1 მოქმ. ვ. გუნიასი (აზრი აღებულია), 26 ოქტ.; „ბატონი და ყმა“,
 დრამა 3 მოქმ. შ. დადიანისა (ი. ჭავჭავაძის „გლახის ნაამბობიდან“),
 აპოთეოზი, ი. ჭავჭავაძის ხსოვნის საღამო, 27 ოქტ.; „იმედის“ და-
 ლუპეა“, დრამა 4 მოქმ. გ. ჰეიერმანისა, თარგმ. დ. მესხისა, 3 ნოემბ.:
 „ლევის ქალი გულჯავარ“, დრამა 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 7 ნოემბ.;
 „გადაჭრილი მუხა“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, 10 ნოემბ.;
 „ვიდრე ჰხვალ“, დრამა 5 მოქმ. 7 სურ., გადმოკ. პ. სენკევიჩის რომა-
 ნიდან ნ. სობოლშჩიკოვ-სამარინის მიერ, თარგმ. აკ. წერეთლისა, 16
 ნოემბ.; „სამშობლო“, დრამა 5 მოქ. 7 სურ. გადმოკ. დ. ერისთავის
 მიერ, 17 ნოემბ.; „უნიადგონი“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, 21
 ნოემბ. „კონსტანტინე ბატონიშვილი“, დრამა 5 მოქმ. ალ.
 ყაზბეგისა, 23 ნოემბ.; „ვიდრე ჰხვალ“, 24 ნოემბ.; „უნიადგონი“,
 26 ნოემბ.; „ოტელო“, ტრაგედია 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი.
 მაჩაბლისა, 27 ნოემბ.; „ბოშა ქალი ზანდა“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურ.
 გერნგოფერისა და ბროზინერისა, თარგმ. ნ. გალუსტოვისა, 1 დე-
 კემბ.; „ფსკერზე“, სურ. 4 მოქმ. მ. გორკისა, თარგმ. ბ. ახოსპირელი-
 სა, 5 დეკემბ.; „ინსტიქტი“, დრამა 3 მოქმ. ა. კისტმეკერისა, თარგმ.
 ვ. ალექსი-მესხიშვილისა, ლადო მესხიშვილის მონაწილეობით, „სა-
 ცოლე ერთი საათით“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. დ. აწყურელის
 მიერ, 11 დეკემბ.; „მეზობლები“, სურ. თანამედროვე ცხოვრებიდან
 4 მოქმ. ტ. რამიშვილისა, 15 დეკემბ.; „ტაინი სოვეტნიკის სიზმარი“,
 ბუფონადა 1 მოქმ. ი. პოტაპენკოსი, თარგმ. კ. ხახანაშვილისა, „ად-
 ვოკატთან“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, დივერტისმენტი, 20
 დეკემბ.; „ტაიფუნი“, დრამა 4 მოქმ. მ. ლენგიელისა, თარგმ. ე. ანდ-
 რონიკაშვილისა, 27 დეკემბ.; „და-ძმა“, დრამა 5 მოქმ. 6 სურ. ვ.
 გუნიასი, 1 იანვ.; „ღალატი“, დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ. ა. სუმბათაშვი-
 ლისა, თარგმ. გ. ყიფშიძისა, ბ. რონელის ბენეფისი, 4 იანვ.; „ურჩის
 სისხლი“, პიესა 3 მოქმ. ა. ბერნშტეინისა, თარგმ. შ. დადიანისა, 5
 იანვ.; „იმედის“ დალუპეა“, დრამა 4 მოქმ. გ. ჰეიერმანისა, თარგმ.
 დ. მესხისა, 16 იანვ.; „მადამ სან-ჟენ“, კომედია 4 მოქმ. ე. სარდუსი,
 თარგმ. კ. მესხისა, ე. მესხის ბენეფისი, კ. მესხის მონაწილეობით,
 25 იანვ.; „ახალი მოძღვრება“, დრამა 5 მოქმ. 7 სურ. რ. ბარეტისა,
 თარგმ. ა. კანდელაკისა, კ. მესხის მონაწილეობით, 26 იანვ.; „ჰანე-
 ლე“, ფანტაზია 2 მოქმ. პ. ჰაუპტმანისა, თარგმ. შ. დადიანისა,
 „დრამატული გამგეობის წევრი“ ვოდევილი 2 მოქმ. ი. გომარტელისა,
 შ. დადიანი. მოხსენება „ჰანელეს“ შესახებ, 6 თებერვ.; „თამარ ცბიე-
 რი“, ისტორიული დრამა-პოემა 5 მოქმ. აკ. წერეთლისა (მეორე მოქ-
 მედება), კაბარე (ქართულ-რუსული), 9 თებერვ.; „სიმახინჯე“, დრა-

შა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, „უბედური დღე“, ვოდევილი 1 მოქმ. ე. ბალანჩივაძისა, 12 თებ.; „სტუმარი“, დრამა 2 მოქმ. ე. ბრანდესისა, თარგ. ი. მაქავარიანისა, „სამზადისი“, სცენა პ. უშიკაშვილისა, „ხორველობა“, ვოდევილი-ხუმრობა 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, შ. დადიანის ბენეფისი, 15 თებერვ.; „აღლუმი“, კომედია-ხუმრობა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 16 თებერვ.; შ. დადიანის წარმოდგენები, 7 აპრ.; „ცოლ-ქმრობის ყვავილები“, კომედია-ფარსი 3 მოქმ. ბისონისა, თარგმ. ნ. გალუსტოვისა, 7 აპრ.; „მურად-ფაშა“, დრამა 4 მოქმ. პ. ყიფიანისა, 8 აპრ.; „ვინ არის დამნაშავე?“, დრამა 4 მოქმ. ნ. ნაყაშიძისა, 18 აპრ.; „სისხლის ლაქა“, დრამა 4 მოქმ. პ. ქეროლისა, თარგმ. გ. მუმლაძისა სკოლის სასარგებლოდ, 4 მაისს.

1915. წარმოდგენები ა. ჯაყელის ხელმძღვანელობით. „უბედური ნაბიჯი“, დრამა 3 მოქმ. ფ. კარევეისა, თარგმ. შ. დადიანისა, მ. მდიენის მონაწილეობით; „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. ა. იმედაშვილისა, 1 აგვისტოს; „ზღვასთან“, დრამა 3 მოქმ. ენგელისა, თარგმ. ვ. შალიკაშვილისა, 2 აგვისტ.; „აშენდა საქართველო“, სცენა 2 მოქმ. კ. ფოცხვერაშვილისა, „ოთხნი არშიყნი“, ვოდევილი 1 მოქმ. მ. ბოლქვაძისა, 3 აგვისტოს; „ქართველი დედა“, დრამა 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლის (მიბაძე), 15 ნოემბ.; „უმუშევარი“, დრამა 4 მოქმ. ს. ბელოსა, თარგმ. ვ. ცაგარლისა.

1916. სცენისმოყვარეთა წრე. „რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა „დუელი“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. ნ. გალუსტოვის მიერ, 17 იანვ.; „იუდას ამბორი“, დრამა 4 მოქმ. ს. ბელოსა, თარგმ. გ. მუმლაძისა, 25 იანვ.; „სოფლის გმირები“, დრამა 4 მოქმ. პ. ირეთელისა, ე. ნინოშვილის მოთხრობით, ს. ხურციძის მონაწილეობით, 31 იანვ.; „პატარა კახი“, დრამა 5 მოქმ. აკ. წერეთლისა, გ. იშხნელის მონაწილეობით, 14 თებერვ.; „ქრისტიანე“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურ. პ. ირეთელისა, ე. ნინოშვილის მოთხრობით, 20 მარტს; „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. დ. ელიოზიშვილისა, გ. იშხნელის მონაწილეობით, 27 მარტს; „გამარჯვებული“, კომედია 4 მოქმ., გადმოკ. (?), 12 აპრილს; „საბედისწერო დამბაჩა“, დრამა 3 მოქმ. ტ. რამიშვილისა, „ჩათრევას ჩაყოლა სჯობია“, ხუმრობა-ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. გუნიასი (აზრი რუსულიდან), 17 აპრ.; „სოფლის ექიმი“, დრამა 2 მოქმ. ა. ბორდოსი, თარგმ. ა. მეგრელისა, „იასონის ოინები“, კომედია 2 მოქმ. ი. გომართელისა, 28 აპრ.; „თამარობა“, ლექცია, სცენები, სიმღერები, 1 მაისს; „დრამა ტელეფონთან“, დრამ. ეტიუდი 2 მოქმ. არბენინისა, თარგმ. ა. იმედაშვილისა, „ბედნიერი დღე“, კომედია 3 მოქმ. პ. ირეთელისა, 15 მაისს; „პატარა კახი“

(II მოქმედება), „ცენტო“, აკ. წერეთლისა (II მოქმედება), ლექსები ცოცხალი სურათები, აკ. წერეთლის ხსოვნის აღსანიშნავი საღამო, 9 ივნ.; „სიმბახინჯე“, დრამა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 19 ივნ: „ქრისტინე“, მეორე მოქმ., სურათი ე. ნინოშვილის მოთხრობიდან „პარტახი“, რეჟერატი, ე. ნინოშვილის ხსოვნის აღსანიშნავი საღამო პოეტების ნოე ჩხიკვაძისა და ვარლამ რუხაძის მონაწილეობით, 26 ივნ.; „არსენა“, დრამა 3 მოქმ. ალ. ყაზბეგისა, ივლ.; „დამარცხებულნი“, დრამა 5 მოქმ. პ. ირეთელისა, ივლ.; „ქურდი“, ხუმრობა 1 მოქმ. გადმოკ. გ. აბაკელიას იერ, 6 აგვ.; „გაზაფხულის ნიაღვარი“, დრამა 4 მოქმ. ა. კოსოროტოვისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, აკ. წერეთლის „ცენტოს“ მეორე მოქმედება, ვ. გუნიას მონაწილეობით, „და“. ტრაგედია 1 მოქმ. გი. დე მოპასანის მოთხრობით, გადმოკ. ა. წუწუნაევს მიერ, „სიმართლე“, შარჟი 1 მოქმ. ლიბერმანისა, თარგმ. მ. ქორელისა, ა. წუწუნაევს რეჟისორობით, 8 სექტ.

1916-1917. ბათუმის დრამატული საზოგადოების მსახიობ-სცენისმოყვარეთა დასი ვ. შალიკაშვილის რეჟისორობით. „ქოხში“, სცენები სოფლის ცხოვრებ. 5 მოქმ. 6 სურ. ი. გომართელისა, 27 სექტ.; „იირინეს ბედნიერება“, სურ. 2 მოქმ. დ. კლდიაშვილისა, „ადვოკატთან“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, 5 ოქტ.; „შენი ჭირი-მე“, კალმის ნაეშმაკარი 3 მოქმ. შ. დადიანისა, „იასონის ოინები“, კომედია 2 მოქმ. ი. გომართელისა, 11 ოქტ.; „მსხვერპლი“, დრამა 3 მოქმ. (I და II მოქმედება) ი. გედევანიშვილისა, „დავა“, კომედია 5 მოქმ. (IV მოქმედება) გ. ერისთავისა, ვ. აბაშიძის მონაწილეობით, 18 ოქტ.; „სიძე-სიმამრი“, კომედია 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, „რაც არ მერგება, არ შემერგება“, ანდაზა 1 მოქმ. ვ. გუნიასი, ვ. აბაშიძის მონაწილეობით, 19 ოქტ.; „პედაგოგები“, კომედია 3 მოქმ. ო. ერნსტისა, თარგმ. დ. ნახუტკიშვილისა, „დატრიალდა ჯარა“, ვოდევილი 1 მოქმ. გადმოკ. კ. ყიფიანის მიერ, 1 ნოემბ.; „სამშობლო“, დრამა 5 მოქმ. 7 სურ. გადმოკ. დ. ერისთავის მიერ, 8 ნოემბ.; ნ. ბარათაშვილის დაბადების 100 წლისთავის აღსანიშნავი საღამო, „ბედი ქართლისა“ (ინსცენირება), ლექსები, ა. კავსაძის გუნდი, 20 ნოემბ.; „მორევი“, პიესა ს. ჭანტურიშვილისა, „ჭკუისა მჭირს“, კომედია 1 მოქმ. აკქს. ცაგარლისა, მ. მდივნის მონაწილეობით, 8 დეკემბ.; „ლალატი“, დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ. ა. სუმბათაშვილისა, თარგმ. გ. ყიფიძისა, 13 დეკ.; „მე მინდა კნეინა გავხდე“, კომედია ზ. ანტონოვისა, „მათიკო“, დრამა 5 მოქმ. აკქს. ცაგარლის (III მოქმედება), ე. ჩერქეზიშვილისა და ვ. აბაშიძის მონაწილეობით, 11 იანვ.; ქართული საღამო—ცოცხალი სურათები, კუპლეტები, მ. კავსაძის გუნდის, ე. ჩერქეზიშვილის, ვ. აბაშიძის, ვ. შალიკაშვილის, მ. ნემოს მონაწილეობით, 14 იანვ.

1920. სახალხო წარმოდგენების მმართველი წრე. რეჟისორი ვ. ურუშაძე. „ნომერი 21 ჯვრით“, დრამა 4 მოქმ. ია ეკალაძისა, 25 ივლისი.

1921. სახელმწიფო დრამატული დასი. კომისარი ვ. ურუშაძე. „ჟან და მადლენა“, დრამა 5 მოქმ. ი. მირბოსი, თარგმ. თ. გოგოლაშვილისა, 1 აპრ.; „ხანუმა“, კომედია 4 მოქმ. აექს. ცაგარლისა, 10 აპრ.; „ნომერი 21 ჯვრით“, დრამა 4 მოქმ. ია ეკალაძისა, 4 აპრ.; „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. დ. ელიოზიშვილისა, 7 მაისს; „ქრისტიანე“, პიესა 4 მოქმ. პ. ირეთელისა, გადმოკ. ე. ნინოშვილის მოთხრობიდან; „სიმანხინჯე“, დრამა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა; „გუშინდელნი“, კომედია 4 მოქმ. შ. დადიანისა; „მოლიპულ გზაზე“, 5 მოქმ. ვ. გარიკისა (ვაჩნაძე), ა. ერისთავ-ხოშტარისა რომანის მიხედვით, „აღამ და ევა“, ვოდევილი 2 მოქმ. გადმოკ. დ. მესხის მიერ; „ირინეს ბედნიერება“, სურ. 2 მოქმ. დ. კლდიაშვილისა; „პატარ კახი“, დრამა 5 მოქმ. აკ. წერეთლისა; „სიყვარულის ძალა“ (?) და „საგანგებო მიცვალებული“ (?); „იასონის ოინები“, ვოდევილი 2 მოქმ. ი. გომართელისა და „ჩათრევას ჩაყოლა სჯობია“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. გუნიასი; „ზღვასთან“, დრამა 3 მოქმ. ენგელისა, თარგმ. ვ. შალიკაშვილისა; „აღლუმი“, კომედია-ხუმრობა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ; „მოლიპულ გზაზე“, დრ. 5 მოქმ. ვ. გარიკისა, ა. ერისთავ-ხოშტარისა რომანის მიხედვით; „სტუმარ-მასპინძლობა“, კომედია 3 მოქმ. ტ. რამიშვილისა; „ყაჩაღები“, ტრაგედია 5 მოქმ. ფ. შილერისა, თარგმ. ნ. ავალიშვილისა; „ხანუმა“, კომ. 4 მოქმ. ცაგარლისა; „ქრისტიანე“, პიესა 4 მოქმ. პ. ირეთელისა, ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით; „გამარჯვებულებს არ სჯიან“, ვოდევილი 1 მოქმ. ვ. სამოილოვისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა, „სოფლის ფერშალი“, შარჟი 1 მოქმ. ს. ჟორჟოლიანისა, სცენები დ. ერისთავის „სამშობლოდან“; „გადაჭრილი მუხა“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა (გ. დავითაშვილის მონაწილეობით); „მსხვერპლი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევანიშვილისა, (გ. დავითაშვილის მონაწილეობით).

1921-1922¹. „აღლუმი“, კომედია-ხუმრობა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 11 დეკემბ.; „გადაჭრილი მუხა“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, 13 დეკემბ.; „მსხვერპლი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევანიშვილისა, 15 დეკემბ.; „გუშინდელნი“, კომედია 4 მოქმ. შ. დადიანისა, 17 დეკემბ.; „დარღვეული კერა“, დრამა 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 20 დეკემბ.; „ქართველი დედა“, დრამა 4

¹ ცნობები ბათუმის დრამატული თეატრის საბჭოთა პერიოდის შესახებ ამოკრეფილია თეატრის, მუსიკისა და კინოს სახელმწიფო მუზეუმის საარქივო მასალებიდან.

მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 6 იანვ.; „ქრისტიანე“, დრამა 4 მოქმ. პ. ირე-
 თელისა, ე. ნინოშვილის მოთხრობის მიხედვით, 11 იანვ.; „ციმბი-
 რელი“, კომედია 4 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, 2 იანვ.; „სამხედრო ბა-
 ნაკში“, დრამა 4 მოქმ., ა. ბეირლინისა, თარგმ. ა. იმედაშვილისა,
 14 იანვ.; „სულელი“, დრამა 3 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 16 იანვ.;
 „თამარ ბატონიშვილი“, დრამა 5 მოქმ. გადმოკ. კ. მესხის მიერ 23
 იანვ.; „მეზობლები“, სურ. 4 მოქმ. ტ. რამიშვილისა, 24 იანვ.; „სუ-
 ლელი“, დრამა 3 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 28 იანვ.; „ყაჩაღები“,
 ტრაგედია 5 მოქმ. ფ. შილერისა, თარგმ. ნ. ავალიშვილისა, 29 იანვ.;
 „ურიელ აკოსტა“, ტრაგედია 5 მოქმ. კ. გუცოვისა, თარგმ. ი. ბაქ-
 რაძისა, 31 იანვ.; „მეგობრობა“, დრამა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა
 და „სიკვდილი ნაპოლეონისა“, პიესა 1 მოქმ. პ. ლუხმანოვსკი,
 თარგმ. გ. აბაკელიასი, 2 თებ.; „გამარჯებულებს არა სჯიან“, კო-
 მედია 1 მოქმ. ვ. სამოილოვისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა, 3 თებ.; „ოტე-
 ლო“, ტრაგედია 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, 5
 თებერვ.; „ნაპოლეონი და ჟოზეფინა“, კომედია 4 მოქმ. გ. ბარისა,
 თარგმ. ა. იმედაშვილისა, 9 თებ., „ჰამლეტი“, ტრაგედია 5 მოქმ.
 უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, 16 თებერვ.; „აღლუმი“, კომე-
 დია-ხუმრობა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 21 თებერვ.; „ფული
 და ხარისხი“, კომედია 3 მოქმ. ნ. აზიანისა, 23 თებ.; „ღლენი ჩვენი
 ცხოვრებისა“, პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. ა. იმედაშვილი-
 სი, 9 მარტს; „ციხის საიდუმლო“, დრამა 4 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას
 მიერ, 11 მარტს; „სინათლე“, ზღაპარი-ფეერია 7 სურ. ი. გედევანი-
 შვილისა, 16 მარტს; „პატარა კახი“, დრამა 5 მოქმ. აკ. წერეთლისა, 23
 მარტს; „ბურუსი“, პიესა 3 მოქმ. ს. ჭანტურიშვილისა, 26 მარტს;
 „ურიის სისხლი“, დრამა 3 მოქმ. ა. ბერნშტეინისა, თარგმ. შ. და-
 დიანისა, 30 მარტს; „ზოგი ჭირი მარგებელია“, კომედია 3 მოქმ.
 ვ. გუნიასი, 2 აპრ.; „პარიზელი ბიჭი“, კომედია 2 მოქმ. ბაიარისა და
 ვარერბურხისა, თარგმ. მ. ჭორჭაძისა და დ. ერისთავისა, 4 აპრ.;
 „ანტიგონე“, ტრაგედია სოფოკლესი, თარგმ. გ. გვაზავასი, 9 აპრ.;
 „მარგარიტა გოტიე“, დრამა 5 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმ. ა. იმედა-
 შვილისა, 13 აპრ.; „უგვირგვინო მეფენი“, დრამა 4 მოქმ. ს. შანში-
 აშვილისა; „ვინ არის დამნაშავე?“, დრამა 4 მოქმ. ნ. ნაკაშიძისა, 20
 აპრ.; „ორი ობოლი“, მელოდრამა 5 მოქმ. 8 სურ. დენერისა და
 კორმონისა, თარგმ. ავქს. ცაგარლისა, 20 აპრ.; „სინათლე“, ზღაპარი-
 ფერია 7 სურ., მეორე ნაწილი, ი. გედევანიშვილისა, 23 აპრ.; „სიკ-
 რუე“, პიესა 3 მოქმ. ი. ვინიჩენკოსი, თარგმ. გ. ფრონისპირელისა,
 27 აპრ.; „გამცემი“, დრამა 3 მოქმ. ი. გედევანიშვილისა, 1 მაისს;
 „მარგარიტა გოტიე“, დრამა 5 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმ. ვ. გუნიასი
 და ა. იმედაშვილისა, 4 მაისს; „ირინეს ბედნიერება“, სურ. 2 მოქმ.

დ. კლდიაშვილისა, „დარისპანის გასაჭირი“, სურათი 1 მოკმ.
 დ. კლდიაშვილისა, 7 და 9 მაისს; „მათიყო“, დრამა 5 მოკმ. აექს. ცა-
 გარლისა (მესამე მოკმედება), „და-ძმა“, დრამა 5 მოკმ. 6 სურ.
 ვ. გუნიასი, 11 მაისს; „სიმახინჯე“, დრამა 4 მოკმ. 6. შიუკაშვილისა,
 13 მაისს; „სინათლე“, ზღაპარი-ფერია 7 სურ. მეორე ნაწილი,
 ი. გედევანიშვილისა, 21 მაისს; „გეგეკორი“, პიესა 3 მოკმედებად
 შ. დადიანისა, 24 ივნ.: „ინსტინქტი“, დრამა 4 მოკმ. ა. კისტმეკერისა,
 თარგმ. ვ. ალექსი-მესხიშვილისა, „გამარჯებულებს არა სჯიან“,
 ვოდევილი 1 მოკმ. ვ. სამოილოვისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა, 20 და 25
 ივლ.

1922-1923. სამხატვრო ხელმძღვანელი კ. ანდრონიკაშვილი.
 „თამარ ცბიერი“, დრამა-პიესა 4 მოკმ. აკ. წერეთლისა: „სიმახინჯე“,
 დრამა 4 მოკმ. ნ. შიუკაშვილისა; „შეშლილნი“, პიესა 2 მოკმ.
 ტ. რამიშვილისა: „იმედის“ დაღუპვა“, დრამა 4 მოკმ. გ. ჰეიერმანსი-
 სა, თარგმ. დ. მესხისა; „გადატრიალი მუხა“, პიესა 4 მოკმ. ვ. შალი-
 კაშვილისა; „სამეგრელოს მთავარი ლევან“, დრამა 5 მოკმ. ვ. ყი-
 ფიანისა; „დამნაშავეა“, დრამა 3 მოკმ. რ. ფოსისა, თარგმ. ა. ნიკიტი-
 ნისა; „სტუმარ-მასპინძლობა“, კომედია 3 მოკმ. ტ. რამიშვილისა;
 „აღლუმი“, კომედია-ხუმრობა 4 მოკმ. ვ. გუნიასი; „ვიდრე ჰხვალ“,
 დრამა 5 მოკმ. ნ. სობოლშიციოვ-სამარინისა, პ. სენკევიჩის რომანით,
 თარგმ. აკ. წერეთლისა: „გუშინდელნი“, კომედია 3 მოკმ. შ. დადი-
 ანისა; „სარწმუნოება“, დრამა 5 მოკმ. ე. ბრიესი, თარგმ. გ. ჯაბადა-
 რისა; „ბელუგინის ქორწინება“, კომედია 4 მოკმ. ა. ოსტროვსკისა
 და ნ. სოლოვიოვისა, თარგმ. ვ. გუნიასი; „მარიამ მაგდალენელი“,
 პიესა 5 მოკმ. პ. ჰეიზესი, თარგმ. ვ. ალექსი-მესხიშვილისა; „ხანუ-
 მა“, კომედია 4 მოკმ. აექს. ცაგარლისა; „გეგეკორი“, პიესა 3 მოკმ.
 შ. დადიანისა; „ბიუროკრატები“, კომედია 4 მოკმ. ვ. შალიკაშვი-
 ლისა; „ყაჩაღები“, ტრაგედია 5 მოკმ. ფ. შილერისა, თარგმ. ნ. ავა-
 ლიშვილისა; „მზის დაბნელება საქართველოში“, კომედია 4 მოკმ.
 ზ. ანტონოვისა; „გამარჯებულებს არა სჯიან“, ვოდევილი 1 მოკმ.
 ვ. სამოილოვისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა; „ცხვრის წყარო“, დრამა 4
 მოკმ. ლოპე დე ვეგასი, თარგმ. კ. მაყაშვილისა; „ოტელო“, ტრაგე-
 დია 5 მოკმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა; „როდამ“, დრამა
 1 მოკმ. ს. შანშიაშვილისა, „ოდიშის მეფე“, ტრაგედია სოფოკლე-
 სი, თარგმ. კ. ანდრონიკაშვილისა.

1923-1924. სამხატვრო ხელმძღვანელი ა. იმედაშვილი. „ციხის
 საიდუმლო“, დრამა 4 მოკმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 11 ნოემბ.;
 „ოტელო“, ტრაგედია 5 მოკმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა,
 14 ნოემბ.; „ქალები და ღვინო“, (?) 25 ნოემბ.; „ყაჩაღები“ ტრაგე-
 დია 5 მოკმ. ფ. შილერისა, თარგმ. ნ. ავალიშვილისა, 28 ნოემბ.;

„რაც გინახავს, ელარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. აქტს. ცაგარლისა. ქართული თეატრის დღე, 2 იანვ.; „ურიელ აკოსტა“, ტრაგედია 4 მოქმ. კ. გუცკოვისა, თარგმ. ი. ბაქრაძისა, 13 იანვ.; „ჭირვეული ცოლის მორჯულება“, კომედია 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. კ. მესხისა, 20 იანვ.; „ოიდიპოს მეფე“, ტრაგედია სოფოკლესი, თარგმ. კ. ანდრონიკაშვილისა, 3 თებ.; „დღენი ჩვენი ცხოვრებისა“, პიესა 4 მოქმ. ლ. ანდრეევისა, თარგმ. დ. ელიოზიშვილისა, 20 თებ.; „მაკბეტი“, ტრაგედია 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, 24 თებ.; „როს ნადიმობდნენ“, სანახაობა 1 მოქმ. შ. დადიანისა, 25 თებ.; „ბიუროკრატები“, კომედია 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, 2 მარტს.; „სიმანჩინჯე“, დადგმა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 30 მარტს.; „გამარჯვებულებს არა სჯიან“, ვოდევლი 1 მოქმ. ვ. სამოილოვისა, თარგმ. ვ. აბაშიძისა, 9 აპრ.; „ჰამლეტი“, ტრაგედია 5 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, 13 აპრ.; „დამნაშავეა“, დრამა 3 მოქმ. რ. ფოსისა, თარგმ. ა. ნიკიტინისა, 20 აპრ.; „სიძე-სიმამრი“, კომედია 3 მოქმ. გადმოკ. ვ. გუნიას მიერ, 27 აპრ.

1925-1926. სამხატვრო ხელმძღვანელი მ. ქორელი. „იმედის“ დაღუპვა“, დრამა 4 მოქმ. გ. ჰეიერმანისა, თარგმ. მ. ქორელისა, 26 დეკემბ.; „დანგრეული კოშკი“, დრამა 4 მოქმ. დ. კასრაძისა, 9 იანვ.; „უნიადგონი“, დრამა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, 16 იანვ.; „ჩერჩეტი“, კომედია 4 მოქმ. ლ. ფულდისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, 7 თებერვ.; „მადლობა“, დრამა 4 მოქმ. ნ. შიუკაშვილისა, 13 თებერვ.; „ვინ არის დამნაშავე?“, დრამა 4 მოქმ. ნ. ნაკაშიძისა; „გუშინდელი“, კომედია 4 მოქმ. შ. დადიანისა, 20 თებერვ.; „რკინის კედელი“, დრამა 4 მოქმ. რინდა-ალექსეევისა, თარგმ. მ. ქილარჯიშვილისა, 27 თებერვ.; „ქალთა ბრძოლა“, კომედია 3 მოქმ., 9 მარტს.; „მარგარიტა გოტიე“, დრამა 5 მოქმ. ა. დიუმასი, თარგმ. ვ. გუნიასი და ა. იმედაშვილისა, 13 მარტს. „შავი ლაქა“, კომედია 3 მოქმ. კადელბურგისა, თარგმ. ე. ანდრონიკაშვილისა; „ინსტინქტი“, დრამა 4 მოქმ. ა. კისტმეკერისა, თარგმ. ვ. ალექსი-მესხიშვილისა, 10 აპრ.

1926-1927. სამხატვრო ხელმძღვანელი ა. ფალავა. „ამერიკელი ძია“, კომედია 4 მოქმ. მ. შიუკაშვილისა, დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი ს. ნადარეიშვილი, 5 დეკემბ.; „ვინც ყველაზე სულელია“, კომედია 4 მოქმ. კ. ვიტოვოგელისა, თარგმ. ა. ფალავასი, დადგმა გ. ხელაიასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, 13 დეკემბ.; „მეფე არლექინი“, დრამა 3 მოქმ. ლოტარისა, გადმოკ. დ. კასრაძის მიერ, დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი ი. გამრეკელი, 19 დეკ.; „სამეგრელოს მთავარი ლევან“, დრამა 5 მოქმ. ვ. ყიფიანისა, დადგმა კ. ვოლკოვისა, განახლება ნ. გოძიაშვილისა, 5 მარტს.; „სინათლე“, ზღაპარი-

ფერია 6 სურ. ი. გედევანიშვილისა, დადგმა გ. ხელაიასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, 6 თებერვ.; „იღრიალე ჩინეთო!“, ამბავი 9 რგოლად ს. ტრეტიაკოვისა, თარგმ. ა. კოლხისა (ა. ფალავა), დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, 17 მარტს.

1927-1928. „კვაკი“ პიესა 4 მოქმ. 5 სურ. შ. დადიანისა, მ. ჯავახიშვილის რომანით, დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, მუსიკა რ. გოგნიაშვილისა, 12 ნოემბ.; „რღვევა“ („იერი-ში“) პიესა 4 მოქმ. ბ. ლავრენევისა, თარგმ. ა. კოლხისა (ა. ფალავა), დადგმა ა. ფალავასი, მხატვრები დ. მირიანაშვილი და ი. გამრეკელი, მუსიკა რ. გოგნიაშვილისა, 15 იანვ.: „სამანიშვილის ღეღინაცვალი“, დ. კლდიაშვილისა, ინსცენ. 4 მოქმ. 7 სურ. შ. შარაშიძისა, დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, 16 თებერვ.; „გუშინდელნი“, კომედია 4 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა ა. ფალავასი, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, 31 მარტს.

1928-1929. ქუთაის-ბათუმის მეორე სახელმწიფო თეატრი კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით. „პოპლა ჩვენ ეცოცხლობთ!“, დრამა 4 მოქმ. ე. ტოლერისა, თარგმ. ბ. ჟღენტისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი დ. ანთაძე, მხატვარი დ. კაკაბაძე, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა, ქორეოგრაფი დ. მაქავარიანი; „წმინდა ქალწული“, კომედია 4 მოქმ. ბ. შოუსი, თარგმ. ი. გრიშაშვილისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი ვ. აბაშიძე, მხატვარი ი. შარლემანი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი; „ცხერის წყარო“, დრამა 3 მოქმ. ლოპე დე-ვეგასი, თარგმ. კ. მაყაშვილისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი დ. ანთაძე, მხატვარი ვ. სილამონ-ერისთავი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაქავარიანი; „კაკალ გულში“, კომედია 3 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი დ. ანთაძე, მხატვარი პ. ოცხელი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაქავარიანი; „ლიანდაგი გუგუნებს“, დრამა 4 მოქმ. ვ. კირშონისა, თარგმ. ს. ჩიქოვანისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი გ. სულიაშვილი, მხატვარი ე. ახვლედიანი; „ურიელ აკოსტა“, ტრაგედია 4 მოქმ. კ. გუცოვისა, თარგმ. ვ. გაფრინდაშვილისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი გ. სულიაშვილი, მხატვარი პ. ოცხელი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაქავარიანი; „როგორ“, დრამა 4 მოქმ. კ. კალაძისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი დ. ანთაძე, მხატვარი ე. ახვლედიანი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაქავარიანი; „ყვარყვარე თუთაბერი“, კომედია 4 მოქმ. პ. კაკაბაძისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი გ. სულიაშვილი, მხატვარი ე. ახვლედიანი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი.

1929-1930. „ბაილი“, დრამა 4 მოქმ. დ. ჩიანელისა, დადგმა

კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი დ. ანთაძე, მხატვარი დ. კაკაბაძე; კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი; „თეატრები“, დრამა 4 მოქმ. დ. შენგელიასი, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი გ. სულიაშვილი, მხატვარი ე. ახვლედიანი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი; „შუალამემ გადიარა“, კომედია 4 მოქმ. ა. ქუთათელაძისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, მხატვარი დ. კაკაბაძე, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი; „კი, მაგრამ“, კომედია 4 მოქმ. გ. ბუხნიკაშვილისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, მხატვარი დ. კაკაბაძე, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი; „ბეატრიჩე ჩენჩი“, ტრაგედია 4 მოქმ. პ. შელისა, თარგმ. ე. გაფრინდაშვილისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი ვ. აბაშიძე, მხატვარი პ. ოცხელი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი; „ხატიჯე“, დრამა 4 მოქმ. კ. კალაძისა, დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, რეჟისორი ვ. აბაშიძე, მხატვარი პ. ოცხელი, კომპოზიტორი თ. ვახვახიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი; „ხანძარი“, პანტომიმა 3 მოქმ. თ. ვახვახიშვილისა; დადგმა კ. მარჯანიშვილისა, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი, მხატვრები ე. ახვლედიანი და პ. ოცხელი.

1930-1931. სამხატვრო ხელმძღვანელი გ. ღვინიაშვილი. „შავი მატარებელი“, მელოდრამა 4 მოქმ. 6 სურ. ნ. შაპოვალენკოსი. თარგმ. გორგაძისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი მ. პოგოდინი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 13 დეკემბ.; „სენსაცია“, პიესა 3 მოქმ., თარგმ. ი. ჟღენტისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი მ. პოგოდინი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 28 დეკემბ.; „ახალგაზრდობა იმარჯვებს“, დრამა 5 მოქმ. 7 სურ. ს. კარტაშევისა, თარგმ. ა. ყალაბეგიშვილისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი მ. პოგოდინი, 23 თებერვ.; „ჩვენი გზით“, პიესა 3 მოქმ., გადმოკ. ა. ყალაბეგიშვილის მიერ, „ცოცხალი მხედარი“, სატირა 1 მოქმ. გადმოკ. ი. ჟღენტის მიერ, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი მ. პოგოდინი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 8 მარტს; „გარდატეხა“, კომედია 4 მოქმ. 6 სურ. ა. უსპენსკისა, თარგმ. ა. ყალაბეგიშვილისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი დ. მირიანაშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 13 აპრ.; „სიყვარულზე ძლიერი“, პიესა 5 მოქმ. გადმოკ. ია ეკალაძის მიერ, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი მ. პოგოდინი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 21 მაისს.

1931-1932. მეორე სახელმწიფო თეატრი კოტე მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით. „ხატიჯე“, პიესა 4 მოქმ. კ. კალაძისა, დადგმა დ. ანთაძისა, მხატვარი თ. აბაქელია, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა; „როგორ“, პიესა 4 მოქმ. კ. კალაძისა, დადგმა დ. ანთაძისა, მხატვარი ე. ახვლედიანი, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა; „ყვარყვარე თუთაბერი“, კომედია 4 მოქმ. პ. კაკაბაძისა, რეჟისორი დ. ანთაძე,

მხატვარი ე. ახვლედიანი, მუსიკა თ. ვახვახიშვილისა; „ანათეთ ვარსკვლავნო“, პიესა 4 მოქმ. ი. მიკიტენკოსი, თარგმანი გ. გუგუნიასი, დადგმა ნ. გოძიაშვილისა, მხატვარი ე. ახვლედიანი, მუსიკა ა. ბალანჩივაძისა; „პური“, პიესა 3 მოქმ. 12 სურ. ვ. კირშონისა, გადმოქართ. შ. დადიანის მიერ, დადგმა ნ. გოძიაშვილისა, მხატვარი პ. ოცხელი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა.

1934-1936. ბათუმის მუშა-ახალგაზრდობის თეატრი. „ჩვენი ქვეყნის ქალიშვილები“, პიესა 4 მოქმ. გადმოქართულებული შ. დადიანისა და შ. მანაგაძის მიერ, დადგმა შ. მანაგაძისა; „საუცხოო შენადნობი“, პიესა 4 მოქმ. ვ. კირშონისა, დადგმა შ. ინასარიძისა; „პლატონ კრეჩეტი“, პიესა 4 მოქმ. ალ. კორნეიჩუკისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და ნ. გოძიაშვილისა.

1937. თეატრის ხელმძღვანელი არჩ. ჩხარტიშვილი. „ბრმა“, დრამა 3 მოქმ. 8 სურ. გ. მდივნისა, დადგმა დ. ალექსიძისა, რეჟისორი შ. წერეთელი, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორი ვ. გოკიელი, 18 მარტს; „სასტუმროს დიასახლისი“, კომედია 3 მოქმ. კ. გოლდონისა, თარგმ. ი. გრიშაშვილისა, დადგმა დ. ალექსიძისა, მხატვარი ს. ქობულაძე, 2 აპრ.; „ალკაზარი“, პიესა 4 მოქმ. 9 სურ. გ. მდივნისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი შ. დედაბრიშვილი, კომპოზიტორი ვ. გოკიელი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი, 30 აპრ.

1937-1938. „თევრათ“. ისტორიული ტრაგედია 4 მოქმ. ს. მთვარაძისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 15 ოქტ.; „სამშობლო“, დრამა 3 მოქმ. 6 სურ. გ. მდივნისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი ნ. ყაზბეგი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 28 დეკ.; „გპირთა თაობა“, პიესა 4 მოქმ. 8 სურ. ს. კლდიაშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და შ. ხომერიკისა, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 8 მარტს; „არსენა“, დრამა 5 მოქმ. ს. შანშიაშვილისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორები ი. ტუსკია და ა. ფარცხალაძე, 29 მაისს; „პირისპირ“, პიესა 4 მოქმ. 8 სურ., პროლოგით, ძმ. ტურებისა და შეინინისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 23 ივნ.

1938-1939. „ხალხის რჩეული“, პიესა 4 მოქმ. 9 სურ. გ. თაქთაქიშვილისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი ი. გამრეკელი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 12 სექტ.; „ფოლადაური“, პიესა 5 მოქმ. 7 სურ. ს. შანშიაშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი კ. სანაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 20 სექტ.; „კოლმეურნის ქორწინება“, პიესა 4 მოქმ. 5 სურ., პ. კაკაბაძისა, დადგმა შ. ხომერიკისა, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 17 იანვ.; „ლადო კეცხოველი“, პიესა 4 მოქმ. 10 სურ., პროლოგით

გ. ნახუცრიშვილისა, დადგმა ა. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 28 აპრ.; „გუშინდელნი“, კომედია 3 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი კ. სანაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 23 მაისს; „რევიზორი“, კომედია 5 მოქმ. ნ. გოგოლისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, 24 ივნ.

1939-1940. „პავლე გრეკოვი“, პიესა 4 მოქმ. 10 სურ. ბ. ვოიტეხოვისა და ლ. ლენჩისა, თარგმ. მ. ქორელისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 20 ოქტ.; „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. აექს. ცაგარლისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 11 დეკემბ.; „ცხოვრების ფერადები“, პიესა 3 მოქმ. 4. სურ. ნ. მიქავასი და გ. აბაშიძისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 5 თებ.; „უდანაშაულოდ დასჯილნი“, დრამა 4 მოქმ. ა. ოსტროვსკისა, თარგმ. ე. ანდრონიკაშვილისა, დადგმა შ. ხომერიკისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 23 მარტს.; „უჩინარი ბავშვი“, კომედია 4 მოქმ. თარგმ. მ. მიქელაძისა, დადგმა ა. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 6 მაისს; „კრავჩუკის ცრემლები“, დრამა 4 მოქმ. 6 სურ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 5 ივნ.;

1940-1941. თეატრის ხელმძღვანელი შ. ინასარიძე. „უნიადგონი“, პიესა 4 მოქმ. ვ. შალიკაშვილისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 14 სექტ.; „აყვავებული ბალი“, კომედია 4 მოქმ. გადმოკ. გ. ფრონისპირელის მიერ, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 19 ოქტ.; „პატარა კახი“, დრამა 5 მოქმ. ა. წერეთლისა, დადგმა შ. ხომერიკისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 23 ნოემბ.; „ვანიუშინის ოჯახი“, დრამა 4 მოქმ. ს. ნაიდონოვისა, თარგმ. ვ. ჩომახიძისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 7 დეკემბ.; „შემშათ“, კომედია 3 მოქმ. ა. ესენოვასი, თარგმ. გ. ფრონისპირელისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 9 თებ.; „მზე“, პიესა 4 მოქმ. 8 სურ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 15 მარტს; „ჩემი შვილი“, დრამა 3 მოქმ. 7 სურ. გერგელისა და ლიტოვსკისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 30 აპრ.; „სტუმარ-მასპინძლობა“, კომედია 3 მოქმ. ტ. რამიშვილისა, დადგმა შ. ინასარი-

ძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, 1 მაისს; „ურიელ აკოსტა“, ტრაგედია 4 მოქმ. 8 სურ. კ. გუცკოვისა, თარგმ. ვ. გაფრინდაშვილისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 31 მაისს.

1941-1942. თეატრის ხელმძღვანელი ვ. ჩომახიძე. „ბერლინის გასაღები“, დრამა 5 მოქმ. 8 სურ. ფინისა და გუსისა, თარგმ. გ. ნუცუბიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 17 სექტ.; „გაგრძელება იქნება“, დრამა 4 მოქმ. 5 სურ. ა. ბრუშტეინისა, თარგმ. ა. მიქელაძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 18 ოქტ.; „ლიუბოვ იაროვაია“, დრამა 4 მოქმ. 7 სურ. კ. ტრენიოვისა, თარგმ. ა. მიქელაძისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი მ. ჩარგეიშვილი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 15 ნოემბ.; „მეცარი ქალიშვილები“, კომედია 3 მოქმ. 6 სურ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 13 დეკ.; ერთმოქმედებიანი პიესების საღამო: „საგუშაგოზე“, პიესა 1 მოქმ. ვ. სობკოსი, თარგმ. იასამანისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, „უკუღმა“, სცენა 1 მოქმ., მონტაჟი, დადგმა შ. ინასარიძისა, „ძველ აგარაკზე“ სცენა 1 მოქმ. იალუნერისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, „სიკვდილთან ახლოს“, დრამა 1 მოქმ. იალუნერისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, 27 დეკემბ.; „იაროსლავ ოლეგი“, დრამა 4 მოქმ. ი. სნეგირიოვისა, თარგმ. ი. ქავეჯრაძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი. 14 თებ.; „კიკვიძე“, დრამა 4 მოქმ. 7 სურ. ვ. დარასელისა, დადგმა ვ. ჩომახიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 18 მარტა; „გენერალი ბაგრატიონი“, დრამა 5 მოქმ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 21 მაისს; „ვერაგობა და სიყვარული“, ტრაგედია 4 მოქმ. 9 სურ. ფ. შილერისა, თარგმ. ი. ტატიშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, კომპოზიტორი კ. მელვინეთუხუცესი, 2 ივლ.

1942-1943. თეატრის ხელმძღვანელი ვ. მურღულია. „ინეინერი სერგეევი“, პიესა 4 მოქმ. ვ. როკისა, თარგმ. გ. აბაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ვ. ლასანი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 12 სექტ.; „არშინ მალ-ალან“, ოპერეტა 4 მოქმ. უ. ჰაჯიბეკოვისა, დადგმა ვ. მურღულიასი, მხატვარი გ. ცენტერაძე, 12 დეკ.; „პარტიზანები“, დრამა 4 მოქმ. 8 სურ. გ. მდიენისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ი. გამრეკელი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 6 თებ.; „ოლეკო ღუნდიჩი“, პიესა 4 მოქმ. კაცისა და რუჟეშეცკისა, თარგმ. თ. სვანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ი. გამრე-

კელი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 8 აპრ.; „მელოდე“, პიესა 4 მოქმ.
კ. სიმონოვისა, თარგმ. ვ. მურღულიასი, დადგმა გ. მრავლაძისა,
მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 9 ივლ.

1943-1944; „ღალატი“, დრამა-ლეგენდა 5 მოქმ. ა. სუმბათა-
შვილისა, თარგმ. გ. ყიფშიძისა, დადგმა ვ. მურღულიასი, მხატვარი
დ. თავაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 29 ოქტ.; „უამთაბერის
ასული“, კომედია 4 მოქმ. მ. ჯაფარიძისა, დადგმა ვ. მურღულიასი,
მხატვარი გ. მეგრელიძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 25 დეკ.;
„მარკიტანკა სიგარეტ“, დრამა 5 მოქმ., გადმოკეთ. მ. ქორელის
მიერ, დადგმა შ. ინასარიძისა, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 31 დეკ.;
„მეფე ერეკლე“ დრამა 4 მოქმ. ლ. გოთუასი, დადგმა ზ. ლლონტი-
სა, მხატვარი დ. თავაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 6 მაისს;
„უდანაშაულოდ დასჯილნი“, კომედია 4 მოქმ. ა. ოსტროვსკისა,
თარგმ. ე. ანდრონიკაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი
ნ. ყაზბეგი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 30 ივნ.

1944-1945. თეატრის ხელმძღვანელი არჩ. ჩხარტიშვილი. „ირმის
ხევი“, დრამა 4 მოქმ. ს. კლდიაშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა,
მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 17 ნოემბ.;
„ირინეს ბედნიერება“, სურ. 2 მოქმ. და „დარისპანის გასაჭირი“,
სურ. 1 მოქმ. დ. კლდიაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი
გ. მეგრელიძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 28 დეკ.; „მოკვეთი-
ლი“, დრამა 5 მოქმ. ვაჟა-ფშაველასი, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა,
მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 15 მარტს;
„ხანუმა“, კომედია 4 მოქმ. აექს. ცაგარლისა, დადგმა გ. მრავლაძისა,
მხატვარი დ. იმნაიშვილი, 18 მაისს; „ორი ბატონის მსახური“, კო-
მედია 3 მოქმ. 10 სურ. კ. გოლდონისა, თარგმ. გ. ფრონისპირელი-
სა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ნ. კილოსანიძე, კომპოზიტორი
ვ. კორშონი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი, 26 მაისს; „სიცოცხ-
ლის ძალა“, დრამა 4 მოქმ. ლ. გოთუასი, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილი-
სა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 20
ივლისი.

1945-1946. „ბაბუა თევდორე“, კომედია 4 მოქმ. ვ. კანდელა-
კისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. მეგრელიძე, კომპოზიტო-
რი ა. ფარცხალაძე, 7 ნოემბ.; „შემოსავლიანი ადგილი“, კომედია
5 მოქმ. ა. ოსტროვსკისა, თარგმ. ა. მიქელაძისა, დადგმა შ. ინასარი-
ძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 7
დეკ.; „მარტოხელა“, კომედია 3 მოქმ. ვ. გაბესკირიასი, დადგმა
არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, 30 დეკ.; „შესაფერი
ჩილდო“ კომედია 4 მოქმ. გ. ქელბაქიანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა,
მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 1 თებ.;

„ქეთევან წამებული“, დრამა 3 მოქმ. ვ. გაბესკირიასო, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 25 თებ.; „ბიჭუნა“, კომედია 3 მოქმ. მეიო და ენეკენისა, გადმოქართ. გ. მრავლაძის მიერ, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. მეგრელიძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 30 მარტს; „სასეირო ოინი“, კომედია 3 მოქმ. კ. გოლდონისა, თარგმ. რ. დოდაშვილისა, დადგმა ო. ანდრონიკაშვილისა, მხატვარი ო. ანდრონიკაშვილი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 7 მაისს; „მეფე ოიდიპოს“, ტრაგ. სოფოკლესი, თარგმ. პ. ბერაძისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი, ვ. კორშონი, 27 ივლისი.

1046-1047. „კოლმეურნის ქორწინება“, კომედია 4 მოქმ. პ. კაკაბაძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 7 ნოემბ.; „ძველი მეგობრები“, დრამა 4 მოქმ. ლ. მალიუგინისა, თარგმ. გ. ბუხნიკაშვილისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 29 დეკ.; „სისხლიანი ქორწილი“, ტრაგედია 3 მოქმ. 7 სურ. ფ. გარსია ლორკასი, თარგმ. ს. ჭელიძისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 25 იანვ.; „მეზღაურები“, პიესა 4 მოქმ. 8 სურ. ბ. ლავრენევისა, თარგმ. ს. კლდიაშვილისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 28 თებ.; „ბაში-აჩუკი“, დრამა 4 მოქმ., გადმოკ. აკ. წერეთლის მოთხრობიდან ა. კაჭკაქიშვილის მიერ, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, 30 მარტი; „რუსეთის საკითხი“, პიესა 3 მოქმ. კ. სიმონოვისა, თარგმ. ნ. მიქავასი, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 14 ივნ.; „სადგურის უფროსი“, დრამა 4 მოქმ. 8 სურ. ი. მოსაშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 28 ივნისი.

1047-1048. „უბრალო ადამიანები“, პიესა 4 მოქმ. დ. ანთაძისა, შ. ღუმბაძისა და გ. ჩიქოვანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი მ. სოვეტოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 4 ოქტ.; „ახალგაზრდა გვარდია“, დრამა 4 მოქმ. 10 სურ. გ. გრეკოვისა, ა. ფადეევის რომანით, თარგმ. დ. შენგელაიასი, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ვ. კორშონი. 5 დეკ.; „ღრმა ფესვები“, დრამა 3 მოქმ. ჯ. გოუსი და ა. დიუსოსი, თარგმ. ვ. ჭელიძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ე. ახვლედიანი, კომპოზიტორი ა. პოკრასი, 27 დეკ.; „რევან პირველი“, კომედია 4 მოქმ. 5 სურ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა შ. ინასარი-

ძისა, მხატვარი ნ. ყაზბეგი, კომპოზიტორი ვ. კურტიდი, 30 იანვ.; „გამახარე“, კომედია 4 მოქმ. ვ. დარასელისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, 7 აპრ.; „ახალი ქართლი“, პიესა 4 მოქმ. თ. ღონეაშვილისა, დადგმა არჩ. ჩხატრიშვილისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 8 მაისს; „დასვენების დღე“, ვოდევილი 3 მოქმ. ვ. კატაევისა, თარგმ. ს. ვაჩნაძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. ჯამილაშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 15 მაისს; „სხვისი ბავშვი“, კომედია 3 მოქმ. ვ. შვეარკინისა, გადმოკ. გ. ბუხნიკაშვილის მიერ, დადგმა გ. მრავლაძისა, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 22 ივნისს.

1948-1949. თეატრის ხელმძღვანელი გ. ღვინიაშვილი. „ტაიმი-რი გეძახით“, კომედია 3 მოქმ. პ. ისაევისა და ა. გალიჩისა, თარგმ. მ. ჯაფარიძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 25 სექტ.; „მამის მკვლელი“, ალ. ყაზბეგისა, ინსც. 4 მოქმ. კ. დოლონაძისა და შ. ინასარიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 30 ოქტ.; „შევარდენი“ („ახალგაზრდა კაცი“), პიესა 4 მოქმ. გ. მდიენისა და ა. კიროვისა, თარგმ. დ. ღუმბაძისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. პოგოდინი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 7 ნოემბ.; „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“, კომედია 3 მოქმ. ავქს. ცაგარლისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 27 ნოემბ.; „რკინის პერანგი“, პიესა 4 მოქმ. გ. შატბერაშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 25 დეკ.; „მოსკოვეური ხასიათი“, კომედია 4 მოქმ. ა. სოფრონოვისა, თარგმ. ს. კლდიაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. პოგოდინი, 14 იანვ.; „ერთ ქალაქში“, პიესა 4 მოქმ. ა. სოფრონოვისა, თარგმ. გ. მრავლაძისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. პოგოდინი, 23 აპრ.; „მეგობრობა“, პიესა 4 მოქმ. პ. ლორიასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ვ. კორშონისა, 15 მაისს; „მამელუქი“, უიარაღოსი, ინსცენირება 4 მოქმ. გ. ცენტერაძისა და ი. ჭავჭავაძისა, დადგმა გ. ღვინიაშვილისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, 24 იულ.

1949-1950. თეატრის მთავარი რეჟისორი შ. ინასარიძე, „ჩაძირული ქვეები“, დრამა 4 მოქმ. ი. მოსაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 7 ნოემბ.; „ამაღლებული სოფელი“, კომედია 4 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა ს. ვაჩნაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 25 ნოემბ.; „ვინ არის დამნაშავე?“, დრამა 4 მოქმ. ნ. ნაკაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომ-

პოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 3 დეკ.; „დიადი გზა“, პიესა 4 მოქმ. გ. სალუქვაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 22 დეკემბ.; „თამარის ბაქანი“, პიესა 3 მოქმ. ი. არაყიშვილისა, დადგმა ს. ვაჩნაძისა, მხატვარი ა. გოლოვი, მუსიკა რ. ლალიძისა, 31 დეკ.; „წინოშვილის გურია“, ინსტ. 4 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. გოლოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 11 თებ.; „სურამის ციხე“, დრამა 4 მოქმ. ს. მთვარაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 9 მარტს; „ნაპერწკლიდან“, პიესა 5 მოქმ. 11 სურ. შ. დადიანისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ა. ანდრიაშვილისა, 31 მარტს; „იმერეთის ღამეები“, დრ. პოემა 4 მოქმ. 9 სურ. ს. შანშიაშვილისა, დადგმა ს. ვაჩნაძისა, მხატვარი ი. სუმბათაშვილი, კომპოზიტორი ა. მაკაფარიანი; „სახიფათო გზაჯვარედინი“, პიესა 4 მოქმ. 6 სურ. მ. მაკლიარსკისა და ა. სპეშნევისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. გოლოვი.

1950-1951. „მისი ვარსკვლავი“, პიესა 4 მოქმ. ი. მოსაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 14 ოქტ.; „ფაქიზი განცდები“, კომედია 3 მოქმ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 18 ნოემბ.; „ოჯახი“, დრამა 4 მოქმ. ი. პოპოვისა, თარგმ. მ. ჯაფარიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 23 დეკ.; „ნაირა“, პიესა 4 მოქმ. პ. ლორიაძისა, დადგმა მ. ხინიკაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 23 თებ.; „ცოცხალი ლეში“, დრამა 4 მოქმ. ლ. ტოლსტოისა, თარგმ. გ. ფრონისპირელისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი ნ. კილოსანიძე, მუსიკა ვ. ბეიერისა, 2 მაისს; „კიკვიძე“, დრამა 4 მოქმ. ვ. დარასელისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 26 მაისს;

1951-1952. თეატრის მთავარი რეჟისორი ვ. ყუშიტაშვილი. „ჩვენი პირადი საქმე“, პიესა 4 მოქმ. გ. ქელბაქიანისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. გოლოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 14 სექტ.; „ორი ბატონის მსახური“, კომედია 3 მოქმ. კ. გოლდონისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ნ. კილოსანიძე, მუსიკა ვ. კორშონისა, 9 თებ.; „ჩვენთან მთებში“, პიესა 4 მოქმ. ა. აბშილავასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 10 ნოემბ.; „გუშინდელნი“, კომედია 3 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა ვ. ყუშიტაშვილისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 29 დეკ.; „მირანგულა“, ზღაპარი 4 მოქმ. 10 სურ.

გ. ჩიტაიშვილისა, დადგმა ნ. დეისაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა მ. სეზუსი; „რღვევა“, პიესა 4 მოქმ. ბ. ლავრენევისა, თარგმ. ა. ფალავასი, დადგმა შ. მესხისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა; „ხევისბერი გოჩა“, დრ. 4 მოქმ. 7 სურ. ს. შანშიაშვილისა, ალ. ყაზბეგის მოთხრობის მიხედვით, დადგმა ვ. ყუშიტაშვილისა, რეჟისორი შ. ინასარიძე, მხატვარი თ. აბაკელია, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა; „ნაპერწყლიდან“, პიესა 4 მოქმ. 16 სურ. შ. დადიანისა, დადგმა ვ. ყუშიტაშვილისა, რეჟისორი გ. მრავლაძე, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ა. ანდრიაშვილისა, 19 აპრ.

1952-1958. თეატრის მთავარი რეჟისორი შ. მესხი. „რვალი“, პიესა 4 მოქმ. 9 სურ. ი. ვაკელისა, დადგმა შ. მესხისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ო. თაქთაქიშვილისა, 10 სექტ.; „ოთარაანთ ქვრივი“, დრამა 4 მოქმ. 11 სურ. გ. ბერძენიშვილისა ი. ჭავჭავაძის მოთხრობით, დადგმა შ. მესხისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი ფ. ლაპიაშვილი, მუსიკა ა. ანდრიაშვილისა, 10 ოქტ.; „იმათ მხარეში“, პიესა 4 მოქმ. 15 სურ. ა. ბარიანოვისა, თარგმ. შ. გაბესკირიასი, დადგმა შ. მესხისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ა. მაჭავარიანისა, 7 ნოემბ.; „ბაგრატიონი“, ისტორიული დრამა 4 მოქმ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. თავაძე, მუსიკა ვ. კორშონისა, 12 დეკ.; „დაბრუნება“, დრამა 4 მოქმ. ს. კლდიაშვილისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 30 დეკ.; „გარდატეხის გაზაფხული“, პიესა 4 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა შ. მესხისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 19 თებ.; „ნიკოლოზ ბარათაშვილი“ („ბედი მგოსნისა“), პიესა 4 მოქმ. მ. მრეველიშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვრები დ. თავაძე და ფ. ლაპიაშვილი, მუსიკა ა. მაჭავარიანისა, 2 აპრ.; „მკაცრი ქალიშვილები“, კომედია 3 მოქმ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა შ. მესხისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ვ. კორშონისა, 1 მაისს; „ევანა ჟელეზნოვა“, პიესა 4 მოქმ. მ. გორკისა, დადგმა შ. ბასიაშვილისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, 29 მაისს.

1953-1954. „ამჟვეყნიური სამოთხე“, პიესა 4 მოქმ. ო. ვასოლევისა, თარგმ. ა. გამსახურდიასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკ. მონტაჟი მ. მაღკინისა, 17 სექტ.; „თავისუფლების გზა“, პიესა 4 მოქმ. ა. ფაიკოსი, პ. ფასტის მიხედვით, თარგმ. გ. ჟვანიასი და შ. მესხისა, დადგმა შ. მესხისა, მხატვარი დ. თავაძე, მუსიკ. მონტაჟი მ. მაღკინისა, 18 სექტ.; „სარეველა“, კომედია 3 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა შ. მესხისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 25 ნოემბ.; „პატარა კა-

ხი", დრამა 5 მოქმ. ა. წერეთლისა, დადგმა შ. მესხისა; „დაგვიანებული სიყვარული“, სცენა 4 მოქმ. ა. ოსტროვსკისა, თარგმ. შ. ბუაჩიძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ვ. არჩუაძე; „ლეგენდა სიყვარულზე“, დრ. პოემა 4 მოქმ. ნ. პიკმეთისა, თარგმ. დ. გაჩეჩილაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ვ. არჩუაძე, მუსიკა ა. მაკავარიანისა, 27 მარტს; „ორი სპეციალისტი“, კომედია 3 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა შ. მესხისა, მხატვარი ვ. არჩუაძე, მუსიკა ბ. კვერნაძისა, 1 მაისს; „დიდი ბალი“, პიესა 4 მოქმ. გ. ბერძენიშვილისა, დადგმა ც. პეტუაშვილისა, მხატვარი ვ. არჩუაძე, მუსიკა ა. ანდრიაშვილისა.

1954-1955. თეატრის მთავარი რეჟისორი გ. ლალიძე. „ოქროს სამაჯურები“, დრამა 4 მოქმ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა ზ. ლლონტისა, მხატვრები ვ. არჩუაძე და ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 2 ოქტ.; „დამნაშავეს ოჯახი“, დრამა 4 მოქმ. პ. ჭიაკომეტისა, თარგმ. გ. სალუქვაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკალური მონტაჟი მ. მაღკინისა, 30 დეკ.; „დინარა“, პიესა 3 მოქმ. პ. ლორიასი, დადგმა გ. მრავლაძისა, 22 თებ.; „პატიოსნებისათვის“, დრამა 4 მოქმ. ა. შირვანზადესი, თარგმ. ა. დავითიანისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი მ. მაღკინისა, 31 მარტს; „მაია წყნეთელი“, პეროიკული კომედია 5 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ანდრიაშვილისა, 29 აპრ.; „მამის მკვლელი“, დრამა 4 მოქმ. გ. დოღონაძისა და შ. ინასარიძისა აღ. ყაზბეგის მოთხრობის მიხედვით, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 30 მაისს; „ერთი ღამის შეცდომები“, კომედია 5 მოქმ. გოლდსმიტისა, თარგმ. ა. ფაღავასი, დადგმა ე. მიქელაძისა სადიპლომო), მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. მაღკინისა, 29 ივნისი.

1955-1956 „აპრაქუნე“, კომედია 4 მოქმ. 7 სურ. ი. ვაკელია, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 3 სექტ.; „დიდი მოგება“, კომედია-ვოდვეილი 4 მოქმ. ი. სნეგირევისა, თარგმ. გ. ლალიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 30 სექტ.; „პროვინციელი“, კომედია 4 მოქმ. 8 სურ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. ჩარკვიანი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 7 იანვ.; „ვილა-ცამ დარეკა“, პიესა 4 მოქმ. გ. ივანიშვილისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა რ. გოგნიაშვილისა, 28 იანვ.; „მეფე ერეკლე“, დრამა 4 მოქმ. 7 სურ. ლ. გოთუასი, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 30 მარტს; „მგელი და კაცი“, დრამა 4 მოქმ. ა. გიმერასი, თარგმ. გ. ნაფროზაშვილისა, დადგმა ა. მაღლაფერიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუ-

სიკა კ. მეღვინეთუხუცესისა, 30 ივნ.; „ძველ უბანში“, კომედია 4 მოქ. გ. ჩიტაიშვილისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ფარცხალაძისა, 3 ივლ.

1956-1957. „პერსონალური საქმე“, პიესა 4 მოქმ. 6 სურ. ა. შტეინისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 8 სექტ.; „ჰამლეტი“, ტრაგედია 5 მოქმ. 24 სურ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ი. გეგაძისა, 27 დეკ.; „სილი“, ტრაგედია 2 მოქმ. პ. კორნელისა, თარგმ. გ. სალუქვაძისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. მაღვინისა, 2 მარტს; „მახვილი და ვარსკვლავები“, პიესა 4 მოქმ. ი. ჩეპურინისა, თარგმ. ე. ჭანიშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. მაღვინისა, 1 მაისს; „გზები“, პიესა 3 მოქმ. 7 სურ. გ. ივანიშვილისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა დ. ჩხეიძისა.

1957-1958. „ოქროს საწმისი“, სანახაობა 3 მოქმ. 6 სურ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა გ. ლალიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 7 სექტ.; „მამულო საყვარელო“, მონტაჟი 1 მოქმ. 10 სურ. გ. სალუქვაძისა ი. ჭავჭავაძის ნაწარმოებიდან, დადგმა ზ. ლლონტისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 1 ოქტ.; „დაჭრილი არწივი“, დრამა 4 მოქმ. 12 სურ. გ. ბერძენიშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. სეგუასი, 7 ნოემბ.; „მეუღლენი“, კომედია 4 მოქმ. 7 სურ. ა. დევიძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. სეგუასი, 31 დეკ.; „ანჟელო“, პიესა 4 მოქმ. 5 სურ. ვ. ჰიუგოსი, თარგმ. გ. კარბელაშვილისა, დადგმა ზ. ლლონტისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ი. ბობოხიძისა, 15 თებ.; „ამბავი ორი ბიჭისა“, კომედია 4 მოქმ. ა. კაჭკაჭიშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა კ. კეჭეყმაძისა, 28 მარტს; „წრის კვადრატურა“, კომედია 3 მოქმ. ვ. კატაგვისა, თარგმ. მ. ხუციშვილისა, დადგმა ნ. გაჩავასი (სადიპლომო), მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ნ. სვანიძისა, ბალეტმაისტერი დ. მაჭავარიანი, 27 ივნ.

1958-1959. თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი მ. ზინიკაძე. „სისხლიანი ქვები“, ისტორიული დრამა 4 მოქმ. 9 სურ. ფ. ხალვაშისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და გ. მრავლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, ქორეოგრაფი ა. ხაბაძე, 7 სექტ.; „გზაჯვარედინთან“, პიესა 4 მოქმ. 6 სურ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. სეგუასი, 21 ოქტ.; „ციმბირელი“, კომედია 3 მოქმ. აექს. ცაგარლისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 16 იანვ.; „სიხარულის ძიებაში“, კომედია 2 მოქმ. ვ. როზოვისა, თარგმ.

3. გრუზინსკისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 7 თებ.; „კოლმეურნის ქორწინება“, კომედია 4 მოქმ. 5 სურ. პ. კაკა-ზაძისა, დადგმა გ. მრავლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 14 მარტს; „მეგლულ“, დრამა 4 მოქმ. 14 სურ. პ. ლორიაძის, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი. ა. ფარცხალაძისა, 26 აპრ.

1959-1960. თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი მ. ხინიკაძე. მთავარი რეჟისორი ლ. შატბერაშვილი. „ერთხელ გაზაფხულზე“, პიესა 2 მოქმ. ლ. შაროვარდსკისა, გადმოქართ. ა. ჩხაიძის მიერ, დადგმა ნ. გაჩავასი, მხატვრები ა. ფილიპოვი და დ. იმნაიშვილი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი, 5 სექტ.; „თავდასხმა ღამით“, პიესა 4 მოქმ. 10 სურ. ა. ლომინაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი ვ. ბოლქვაძისა, 3 ოქტ.; „ოტელო“, ტრაგედია 4 მოქმ. უ. შექსპირისა, თარგმ. ი. მაჩაბლისა, დადგმა ვ. ტაბლიაშვილისა, მხატვარი ი. ასკურავა, კომპოზიტორი ფ. ლლონტი, ქორეოგრაფი დ. მაჭავარიანი, 12 დეკ.; „200 ათასი“, სატირული კომედია დიხოვიჩინისა და სლობოდსკოისა, გადმოქართ. პ. წერეთლის მიერ, დადგმა ნ. გაჩავასი, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკ. მონტაჟი ვ. ბოლქვაძისა, 5 მარტს; „სიმღერა შევარდენზე“, პიესა 3 მოქმ. 11 სურ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკ. მონტაჟი ვ. ბოლქვაძისა, 6 აპრ.; „ჩრდილი ყვავილებზე“, პიესა 3 მოქმ. 10 სურ. ი. ჭავჭავაძისა, დადგმა ი. ზოიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი გ. ნოლაიდელისა, 30 აპრ.; „ზევგი“ დრამა 4 მოქმ. მ. მრეკლიშვილისა, დადგმა ლ. შატბერაშვილისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ჩორგოლაშვილისა, 11 ივნ.

1960-1961. „კინტო“, კომედია-ხუმრობა 3 მოქმ. ა. წერეთლისა, დადგმა მ. ხინიკაძისა, მხატვარი გ. ცერაძე, ქორეოგრაფი გ. ჩიხლაძე; „გზაბნეული შვილი“, პიესა 3 მოქმ. ე. რანეტისა, თარგმ. ნ. არეშიძისა, დადგმა ლ. შატბერაშვილისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 19 ნოემბ.; „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, ლირიკული კომედია 3 მოქმ. 15 სურ. ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 3 დეკ.; „მზე“, პიესა 4 მოქმ. 11 სურ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, რეჟისორი ი. ზოიძე, მხატვარი ა. ფილიპოვი, კომპოზიტორი ა. ფარცხალაძე, 28 მარტს; „ტაიფუნი“, პიესა 3 მოქმ. ცაო იუსი, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა მ. ხინიკაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 23 აპრ.; „ეზის ტირილი“, დრამა 3 მოქმ. ფ. ხალვაშისა, დადგმა ლ. შატბერაშვილისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 17 ივნ.

1961-1962. თეატრის მთავარი რეჟისორი გ. ჟორდანი. „ფეხ-
ბურთელები“, კომედია 3 მოქმ. 7 სურ. ლ. ზორინისა, გადმოქართ.
ა. ჩხაიძის მიერ, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი გ. ცერაძე, ქორე-
ოგრაფი გ. ოდიკაძე, მუსიკ. მონტაჟი ვ. ოქრუაშვილისა, 5 სექტ.;
„მეოთხე“, დრამა კ. სიმონოვისა, თარგმ. მ. ახალაძისა; დადგმა მ. ხი-
ნიკაძისა. მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა რაველისა, 21 ოქტ.;
„ამაღლებული სოფელი“, კომედია 4 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა
შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. ჭარცხალაძისა,
28 ოქტ.: „პეპო“, კომედია 3 მოქმ. გ. სუნდუკიანისა, დადგმა
თ. აბაშიძისა. მხატვრები დ. ერისთავი და ა. ნიჟარაძე, მუსიკა გ. ნო-
ლაიდელისა. 20 დეკ.: „ოჯახური აურზაური“, კომედია 3 მოქმ. მ. გიო
და ენეკენისა, გადმოქართ. პ. წერეთლის მიერ, დადგმა თ. აბაშიძისა,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, კომპოზიტორი მ. სებუა, 22 თებ.; „მედაფ-
დაფე“, პიესა 3 მოქმ. ა. სალინსკისა, თარგმ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა
შ. ინასარიძისა, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა; „ყვარყვარე
თუთაბერი“, კომედია 4 მოქმ. პ. კაკაბაძისა, დადგმა გ. ჟორდანიასი,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, კომპოზიტორი მ. სებუა, 26 აპრ.

1962-1963. „დარისპანის გასაჭირი“, სურათი 1 მოქმ. დ. კლდი-
აშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, ქორე-
ოგრაფი ა. ჭიჭეიშვილი და „ირინეს ბედნიერება“, სურათი 2
მოქმ. დ. კლდიაშვილისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ა. ფილი-
პოვი, კომპოზიტორი მ. სებუა, ქორეოგრაფი ა. ჭიჭეიშვილი, 1 სექტ.;
„მომრჩეულების მომრჩეულებელი“, კომედია 3 მოქმ. 6 სურ.
ჭ. ფლეტჩერისა, თარგმ. ც. კაკულიასი, დადგმა გ. ჟორდანიასი,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ფ. ლეგარისა, ქორეოგრაფი
გ. ოდიკაძე, 4 ნოემბ.; „ბაბთიანი გოგონა“, დრამა 2 მოქმ. 3 სურ.
ნ. პერიალისისა, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა შ. ინასარიძისა,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, 24 ნოემბ.; „გლახის ნამბობი“, ი. ქაეკა-
ეაძის მოთხრობის ინსც. 3 მოქმ. 6 სურ. გ. ნახუცრიშვილისა და
დ. ცხაკაიასი, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ნ. ყაზბეგი, მუსიკ.
მონტაჟი გ. ნოლაიდელისა, 23 დეკ.; „ფიფქია და შვიდი ჭუჭა“, ზღა-
პარი 2 ნაწ. ლ. უსტინოვისა და ო. ტაბაკოვისა, თარგმ. კ. მახარაძი-
სა, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი ო. წურჭავაძე, მუსიკ. გაფორ-
მება გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი ა. ჭიჭეიშვილი, 31 დეკ.; „ადა-
მიანი დაბრუნდა“, დრამა 3 ნაწ. ა. აბშილავესი, დადგმა შ. ინასა-
რიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი გ. ნოლაიდელისა,
1 მარტს; „მე ვხედავ მზეს“, პიესა 3 მოქმ. 16 სურ. ნ. ღუმბაძისა
და გ. ლორთქიფანიძისა, დადგმა მ. ხინიკაძისა, მხატვარი ო. წურ-
ჭავაძე, მუსიკ. გაფორმება და სიმღერები მ. შავიშვილისა, 26 აპრ.:
„წარმოუდგენელი მშობლები“, პიესა ე. კოცტოსი, თარგმ. გ. სა-

ლუქვაძისა, დადგმა გ. ჟორდანიასი; „მეფე ოიდიპოსი“, ტრაგ. სოფოკლესი, თარგმ. პ. ბერაძისა, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, კომპოზიტორი ვ. კორშონი, 7 მაისს (განახლებული).

1903-1904. „მინდერის დედოფალი“, კომედია 3 მოქმ. 5 სურ. შ. როყვასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 5 ოქტ.; „ჩემი შვილი სიმონი“, კომედია 3 მოქმ. ა. სამსონიასი, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 30 ნოემბ.; „ვარსკვლავიდან ჩამოფრენილი კაცი“, ტრაგიკომედია 2 მოქმ. 6 სურ. კ. ვიტლინგერისა, თარგმ. ა. გეწაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა გ. ნოლაიდელისა. ბალეტმაისტერი გ. ოდიკაძე, 21 დეკ.; „მინდია“, ტრაგედია 2 ნაწ. ვაჟა-ფშაველას მიხედვით გ. სალუქვაძისა და გ. ჟორდანიასი, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი დ. თაყაიშვილი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა და ნ. ძნელაძისა, ქორეოგრაფი ა. ჭიჭეიშვილი, 14 მარტს; „საჭიროა მატყუარა“, კომედია 3 მოქმ. დ. ფსათასისა, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 30 მარტს; „ჯარისკაცის ქვრივი“, პიესა 3 მოქმ. გ. კოსტავასი, რ. ჭაფარიძის რომანით, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 6 მაისს; „განთიადის დედოფალი“, სათავგადასავლო მოთხრობა 2 ნაწ. მ. აბშილავასი, ო. დგებუაძის მოთხრობით, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, ბალეტმაისტერი გ. ოდიკაძე, 27 ივნ.; „მამის მკვლელი“ ალ. ყაზბეგისა, ინსცენირება 4 მოქმ. შ. ინასარიძისა და გ. დოლონაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 4 ივლ.

1904-1905. თეატრის მთავარი რეჟისორი თ. აბაშიძე. „მღერის ჰავანა“, პიესა 2 ნაწ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა გ. ჟორდანიასი, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. მონტაჟი გ. ნოლაიდელისა, 28 ნოემბ.; „მელა და ყურძენი“, პეროიკული კომედია 3 მოქმ. გ. ფიგეირედულისა, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა შერჩეული გ. ნოლაიდელისა და მ. მალკინის მიერ, 26 დეკ.; „სასტუმროს დიასახლისი“, კომედია 3 მოქმ. კ. გოლდონისა, დადგმა ი. კობალაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 20 თებ.; „ნაცარქექია“, ზღაპარი 3 მოქმ. გ. ნახუცრიშვილისა და ბ. გამრეკელისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ნ. მამისაშვილისა, 4 აპრ.; „ეზოში ავი ძაღლია“, კომედია 4 მოქმ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა,

მხატვარი ა. ჯიბუტი, მუსიკ. გაფორმება, გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 29 აპრ.; „მკვლევები“ („ფეხბურთი“) პიესა 3 მოქმ. პ. კანტენისა და ე. ბელაკისა, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვრები ა. ფილიპოვი და გ. მამუქაძე, მუსიკა ი. ბახის ნაწარმოებებიდან, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 30 მაისს.

1905-1906. „კიდევ ერთხელ სიყვარულზე“, პიესა 2 ნაწ. ე. რაძინსკისა, თარგმ. ა. გეწაძისა, დადგმა ე. ჩაიძისა (სადიპლომო), მხატვრები ა. ფილიპოვი და ვ. დონდოლაძე, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 14 ოქტ.; „ცოცხალი პორტრეტი“, კომედია 3 მოქმ. ა. მორეტოსი, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ა. მამისაშვილისა, ბალეტმაისტერი გ. ოდიკაძე, 9 დეკ.; „ტოპაზი“, კომედია 4 მოქმ. მ. პანიოლისა, თარგმ. ა. გეწაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 29 დეკ.; „მეფე ოიდიპოსი“, ტრაგედია სოფოკლესი, დადგმა არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცენტერაძე, მუსიკა ვ. კორშონისა, 8 თებ. (განახლებული). „ნაქრძალში“, დრამა 2 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა გ. ყანჩელისა, 26 თებ.; „შიათან ხიზო“, ზღაპარი 3 მოქმ. გ. ნახუცრიშვილისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ს. ნალბანდიანი. სა, ბალეტმაისტერი გ. ოდიკაძე, 27 მარტს; „ზღვა და სიყვარული“, პიესა 2 ნაწ. ა. სამსონიასი, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვრები ა. ფილიპოვი, მ. მამუქაძე და ვ. მითაიშვილი, მუსიკა გ. ყანჩელისა, 8 ივნ.; „დედა“, დრამა 3 მოქმ. შ. როყვასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა. 30 ივნ..

1906-1907. „გადარჩენილი უკვდავება“, პიესა 1 მოქმ. ფ. ხალვაშისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვრები ო. ქოჩაქიძე, ა. სლოვინსკი და ი. ჩიკვაიძე, 29 სექტ.; „სახლი ზღვის პირად“, დრამა 3 მოქმ. ს. ცვაიგისა, თარგმ. რ. მარგიანისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ვაგნერისა და ბეთოვენისა, 28 დეკ.; „მე, ბეზია, ილიკო და ილარიონი“, კომედია 3 მოქმ. ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი გ. ცერაძე. მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 25 იანვ.; „პლატონი“, კომედია 3 მოქმ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 17 მარტს; „სიბრძნე სიკვდილისა“, დრამა 2 ნაწ. ა. ჩხაიძისა (კ. ლომთათიძის ნაწარმოებთა მოტივებზე), დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკა — ხალხური, 1 ივნ.; „ძველი ქოლგა“ კომედია 2 მოქმ. ა. სამსონიასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 15 ივლისი.

1907-1908. „წმინდანები ჯოჯოხეთში“, დრ. პოემა 2 ნაწ..

ა. გეწაძისა, დადგმა თ. აბაშიძისა, მხატვრები ო. ქოჩაკიძე, ა. სლო-
ვინსკი და ი. ჩიკვაიძე, მუსიკა გ. ყანჩელისა, 11 ნოემბ.; „ესპანე-
ლები“, ტრაგედია 3 მოქმ. მ. ლერმონტოვისა, თარგმ. გ. სალუქვაძი-
სა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორ-
მება გ. ნოლაიდელისა, 1 თებ.; „განძი“, სატირული კომედია 3
მოქმ. ჯ. პრისტლისა, თარგმ. გ. ნავროზაშვილისა, დადგმა ე. ჩაიძი-
სა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება ნ. ძნელაძისა, ქორე-
ოგრაფი ს. ქიქავა, 23 მაისს; „ყოველ შემოდგომის საღამოს“, პიე-
სა 3 მოქმ. ი. პეიჩევისა, თარგმ. ა. ტოტოჩავასი, დადგმა თ. აბაში-
ძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება მ. კილოსანიძისა,
20 ივნ.; „ყარამან ყანთელიძე“, კომედია 3 მოქმ. ა. გეწაძისა, დად-
გმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი თ. გოცაძე, მუსიკ. გაფორმება გ. ნო-
ლაიდელისა და მ. კილოსანიძისა, 5 ივლ.

1968-1969. თეატრის მთავარი რეჟისორი გ. ქავთარაძე. „უმ-
ზითო“, დრამა 4 მოქმ. ა. ოსტროვსკისა, დადგმა შ. ინასარიძისა,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 28
დეკ.; „ძალად ექიმში“, კომედია 1 მოქმ. მოლიერისა, თარგმ. ფ. გო-
კიელისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორ-
მება გ. ნოლაიდელისა, ბალეტმანისტერი გ. ოდიკაძე, 31 იანვ.; „ხი-
დი“, პიესა 2 მოქმ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა გ. ქავთარაძისა, მხატვარი
ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 24 მაისს; „ანტი-
გონე“, ტრაგედია სოფოკლესი, თარგმ. პ. ქავთარაძისა, დადგმა
არჩ. ჩხარტიშვილისა და შ. ინასარიძისა, მხატვრები თ. ქოჩაკიძე,
ა. სლოვინსკი და ი. ჩიკვაიძე, მუსიკა ა. ჩიმაკაძისა, 19 ივლ.

1969-1970. „ალუდა ქეთელაური“, „სტუმარ-მასპინძელი“ ცა-
უა-ფშაველასი, სცენური კომპოზიცია 2 ნაწ., დადგმა გ. ქავთარაძი-
სა, მხატვარი ა. ჩატიანი, მუსიკა თ. ბაკურაძისა, 1 ნოემბ.; „იყო და
არა იყო რა“, პიესა-ზღაპარი 2 მოქმ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა ე. ჩაიძისა,
მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 5 დეკ.;
„კიკვიძე“, პეროიკ. დრამა 2 მოქმ. ვ. ღარასელისა, დადგმა შ. ინასა-
რიძისა, მხატვრები ა. ფილიპოვი და ა. ნიჟარაძე, მუსიკ. გაფორმება
გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი რ. ჭანიშვილი, 1 იანვ.; „დრო 24
საათი“, ქრონიკა 2 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა გ. ქავთარაძისა,
მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკა გ. სიხარულაძისა, 5 მარტს; „დუე-
ლი“, დრ. ნოველა 1 მოქმ. მ. ბაიჯიევისა, თარგმ. გ. ბათიაშვილისა,
დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ს. რახმანინოვი-
სა, 3 აპრ.; „მეთორმეტე ღამე“, კომედია 2 მოქმ. უ. შექსპირისა,
თარგმ. ს. ფაშალიშვილისა, დადგმა გ. ქავთარაძისა, მხატვარი ა. ფი-
ლიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი ს. ქი-
ქავა, 17 ივნ.; „გაძარცვა შუალამისას“, ვოდევილი 2 მოქმ. მ. მიტ-

როვიჩისა თარგმ. ა. ტოტოჩავასი, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. ლიფშიცისა, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 16 ივლ.

1970-1971. „ნუ გეშინია, დედა“, პიესა 2 მოქმ. ნ. ღუმბაძისა, დადგმა გ. ლორთქიფანიძისა, მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკა ბ. კვერნაძისა და გ. ყანჩელისა, 10 სექტ.; „კოლხეთის ცისკარი“, პიესა 2 მოქმ. კ. ლორთქიფანიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა და გ. ქავთარაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი რ. ჭანიშვილი, 5 ნოემბ.; „დონ სეზარ დე ბაზანი“, პეროიკული კომედია 3 მოქმ. ფ. დიუმენუასი და ა. დენერისა; თარგმ. ს. ფაშალიშვილისა, დადგმა თ. ჩხეიძისა, მხატვარი მ. ქავ-ქავაძე, მუსიკა დ. ტურიაშვილისა, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 6 მარტს; „განთიადი ხევში“, პიესა 2 მოქმ. პ. ლორიასი, დადგმა გ. ქავთარა-ძისა და ე. ჩაიძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 16 აპრ.; „ექვსი შინაბერა და ერთი მამაკაცი“, კომედია 2 მოქმ. ო. იოსელიანისა, დადგმა გ. ქავთარაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 30 ივნ.

1971-1972. „მეშვიდე ცა“, პიესა 2 მოქმ. გ. ფანჯიკიძისა, დად-გმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ლ. სეიდიშვილი, მუსიკა ი. გიგაურისა, 12 სექტ.; „მკვლელობა სადგურზე“, პიესა 2 მოქმ. ლ. შიტროფანოვისა, ქართული ვარიანტი ა. ჩხაიძისა, დადგმა გ. ქავთარაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 10 ნოემბ.; „ვაჩე ფაჩიშვილი და სხვები“, კომედია 2 ნაწ. ა. სამსონიასი, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლა-იდელისა, 10 დეკ.; „ჩემი წითელთავსაფრიანი ჩინარი“, პიესა 2 მოქმ. ჩ. აიტმატოვისა, თარგმ. მ. გაფრინდაშვილისა, დადგმა ე. ჩაი-ძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 31 დეკ.; „ეზოში ავი ძაღლია“, კომედია 3 მოქმ 9 სურ. კ. ბუაჩი-ძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკ. გაფორ-მება გ. ნოლაიდელისა, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 18 იანვ.; „ლაპარაკობს მოსკოვი“, დრამა 4 მოქმ. შ. როყვასი, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვა-რი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 23 თებ.; „და-უთმე ადგილი ხვალინდელ ღღეს“, დრამა 3 მოქმ. 9 სურ. ვ. დელ-შარისა, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 18 მარტს; „რე-ვიზორი“, კომედია 4 მოქმ. ნ. გოგოლისა, თარგმ. ვ. გუნიასი, დად-გმა გ. ქავთარაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება გ. ნოლაიდელისა, 8 ივნ.

1972-1978. „დაუშთავრებელი ძიება, ანუ კოტე მარჯანიშვილის 4 დღე“, დოკუმენტური დრამა 2 მოქმ. გ. ბათიაშვილისა, დადგმა

ნ. იოთამაშვილისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება. ზ. კანდელაკისა, 23 ნოემბ.; „ოსტატები“, დრამა 2 მოქმ. რ. სტოია-ნოვისა, დადგმა ა. კალუდოვისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 29 დეკ.; „გაჟმარჯოს სიცოცხლეს“, კომედია 2 ნაწ. ვ. კანდელაკისა და ნ. შამანაძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, ქორეოგრაფი რ. ჭანიშვილი, 7 თებ.; „მონაწილე ვარ თქვენი მწუხარების“, კომედია 2 მოქმ. ა. სამსონიასი, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა გ. ნოლაიდელისა, 10 მარტს; „მოსამართლე“, პიესა 2 მოქმ. გ. ხუხაშვილისა, დადგმა ვ. ნიკოლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 2 ივნ.; „მეექვსე სართული“, კომედია 3 მოქმ. ა. ჟერისა, თარგმ. ე. ქართლელისა, რეჟისორი-პედაგოგი ლ. მიროცხულავა, მეტყველების პედაგოგი ლ. კაპანაძე, მხატვარი გ. ცერაძე, მუსიკ. გაფორმება ი. ბობოხიძისა, საქართველოს თეატრალური ინსტიტუტის ბათუმის ჯგუფის სადიპლომო სპექტაკლი, 22 ივნ.

1978-1974. მთავარი რეჟისორი ვ. ნიკოლაძე. „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, პიესა 3 მოქმ. ნ. დუმბაძისა და გ. ლორთქიფანიძისა, დადგმა გ. ლორთქიფანიძისა და შ. ინასარიძისა, მხატვარი მ. მაღაზონია, მუსიკა ჯ. კახიძისა, 29 სექტ.; „დარისპანის გასაჭირი“, სურათი 1 მოქმ. და „უბედურება“, სურათი 1 მოქმ. დ. კლდიაშვილის, დადგმა ვ. ნიკოლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 18 დეკ.; „გუშინდელნი“, კომედია 3 მოქმ. შ. დადიანისა, დადგმა ვ. ნიკოლაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, 30 დეკ.; „თვალი პატიოსანი“, პიესა 2 მოქმ. გ. ფანჯიკიძისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, პანოს მხატვარი თ. გოცაძე, მუსიკა გ. ნოლაიდელისა, 23 თებ.; „ჭრილობა“, პიესა 2 მოქმ. ლ. თაბუკაშვილისა, დადგმა, მხატვრობა და მუსიკ. გაფორმება დ. ხინიკაძისა (სადიპლომო), 16 მარტს; „საბრალდებო დასკვნა“, პიესა 2 მოქმ. ნ. დუმბაძისა, დადგმა ვ. ნიკოლაძისა და დ. ხინიკაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკალური გაფორმება ი. ბარდნაშვილისა, 23 მარტს; „გზა, ყარამანს ცოლი მოჰყავს“, კომედია 2 მოქმ. ა. გეწაძისა, დადგმა ვ. ნიკოლაძისა, მხატვარი დ. იმნაიშვილი, მუსიკა ი. ბარდნაშვილისა, ქორეოგრაფი რ. ჭანიშვილი, 28 მაისს; „ჩვენ, ყველანი“, დრამა 2 მოქმ. ა. დევიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ი. ბარდნაშვილისა, 11 ივნ.

1974-1975. მთავარი რეჟისორი გ. აბესაძე. „უოჩალი ჯარისკაცი შვეიცი“, ი. ჰაშეკისა, ინსცენირება 2 მოქმ. ა. მრეველიშვილისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ვ. სეიდიშვილი, მუსიკა ი. ბარდნაშვილისა, ქორეოგრაფი ი. ჭანიშვილი, 26 ოქტ.; „ლიკა“, დრამა 2 მოქმ. ა. ზურაბოვისა, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა ი. ბარდნაშვილისა, 21 ნოემბ.; „განთიადი აქ წყნა-

რია“ ბ. ვასილიშვილისა, ინსცენირება 2 მოქმ. ი. ლიუბიმოვისა და ბ. გლაგოლინისა, თარგმ. ა. გეწაძისა და ლ. აბაიძისა, დადგმა-მ. ქუანთისი, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა მ. ქუანთისი, 29 დეკ.; „მოგზაურობა ზღაპარში“, კომედია 2 მოქმ. რ. ებრაღიძისა, დადგმა შ. ინასარიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკა შ. ღარჩიშვილისა და თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი თ. ბეჟანიძე, 27 თებ.; „ფიზიკოსები“, დრამა 2 მოქმ. ფ. დიურენმატისა, თარგმ. ნ. მიქაელისი, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი ო. წურჭავაძე, მუსიკა თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი ლ. წურჭავაძე, 23 მარტს; „სიმღერა შევარდნაზე“, პიესა 3 მოქმ. ა. შერვაშიძისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ო. წურჭავაძე, მუსიკა თ. შამილაძისა, 9 მაისს; „ეგორ ბულიჩოვი“, პიესა 3 მოქმ. მ. გორკისა, თარგმ. თ. კოპლატაძისა, დადგმა გ. აბესაძისა, მხატვარი მ. მაღაზონია, 15 ივნ.

1975-1976. „მერხეზე ანგელოზები სხედან“, დრამა 2 მოქმ. რ. მამულაშვილისა, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი ლ. სეიდშიშვილი, მუსიკალური გაფორმება თ. შამილაძისა, 23 ოქტ.; „აეტი“, პიესა 2 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი. მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი გ. ოდიკაძე, 22 ნოემბ.; „როცა ქალაქს სძინავს“, პიესა 2 მოქმ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, 20 დეკ.; „მეცხრე წმინდანი“, კომედია 2 მოქმ. ე. იურანდოტისა, თარგმ. ლ. გუგუნიასი, დადგმა გ. აბესაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, 2 მარტს; „სალამოდან შუადღემდე“, პიესა 2 მოქმ. ვ. როზოვისა, თარგმ. გ. ბათიაშვილისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ე. ბესელია, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძის, 28 აპრ.; „მწვანე კარს იქით ქალი“, პიესა 2 მოქმ. რ. იბრაჰიმბეკოვისა, თარგმ. ლ. ხუციშვილისა, დადგმა გ. აბესაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, 16 ივნ.; „ხევსურული ბალადა“, კომედია 2 მოქმ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი მ. ბეჟანიძე, 30 ივლ.

1976-1977. „ქორწილი ჩემს სოფელში“, კომედია 3 მოქმ. ა. თაბორიძისა და მ. მაზმიშვილისა, დადგმა გ. აბესაძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, ქორმაისტერი ს. გიორგაძე, 30 სექტ.; „თავისუფალი თემა“, პიესა 2 მოქმ. ა. ჩხაიძისა, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი გ. ნიჟარაძე, მუსიკა თ. შამილაძისა, 4 ნოემბ.; „ქინქლა“, პიესა 2 მოქმ. გ. იათაშვილისა, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ფილიპოვი, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი თ. ბეჟანიძე, 29 დეკ.; „უცნაური ქალი“, კომედია 2 მოქმ. ჯ. პატრიკისა, თარგმ. პ. წერეთლისა, დადგმა გ. აბე-

საძისა, მხატვარი ო. წურქავა, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძის, 13 მარტს; „ეზოში ავი ძალღია“, კომედია 3 მოქმ. კ. ბუაჩიძისა, დადგმა გ. აბესაძისა (შ. ინასარიძის დადგმის განახლება), მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკ. გაფორმება ვ. ნიკოლაძისა, 23 მარტს; „წვიმიანი მზიანეთი“, კომედია 2 მოქმ. ა. სამსონიასი, დადგმა ე. ჩაიძისა, მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკა თ. შამილაძისა, ქორეოგრაფი ს. ქიქავა, 20 მაისს; „დრო 24 საათი“, ქართული ქრონიკა 3 მოქმ. 8 სურ. ვ. კანდელაკისა, დადგმა დ. ხინიკაძისა, მხატვარი ა. ნიჟარაძე, მუსიკ. გაფორმება თ. შამილაძისა, 30 ივნისი.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

სტენისმოყვარეთა პირველი წარმოდგენები . . .	5
ოთხმოცდაათიანი წლები. მუშათა მოძრაობის აღმავლობა	15
ცხრაასიანი წლების დასაწყისი. 1905 წლის რევოლუცია	26
ცარიზმის რეაქციის წლები	44
პროფესიული თეატრი	48
ბათუმის თეატრი საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში	64
ორი სათეატრო სეზონი აკ. ფალავას ხელმძღვანელობით	76
ოცდაათიანი წლები	82
ახალი თეატრი .	91
სამამულო ომის წლები	98
ომის შემდგომი წლები	104
ორმოცდაათიანი წლები	117
სამოციანი წლები	141
სამოცდაათიანი წლები	169
თეატრის სახვალხო იმედი	187
ბათუმის დრამატული თეატრის რეპერტუარი	191